
ردیف الف

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

(۱)

ای لال در ثنای صفاتت زبانِ ما
وی در صفاتِ وحدتِ تو عقل نارسا
عاجز بود زبانِ همه از ثنای تو
آن کیست کو بجز رِ تو گوید ثنا ترا
بی چون و بی چگونه و بی مثل آمدی
در کُنهِ ذاتِ تو نرسد عقلِ انبیا
موجود از وجودِ تو باشد هر آنچه هست
فانی شوند جمله و باشد ترا بقا

ردیف الف

هرگز نباشد آنکه نباشی تو لحظهٔ
این طرفه تر بود که نهانی زدیدها

گر تو جمالِ خویش نمائی بهیچ کس
از خوبی و لطافتِ خود می رسد ترا

ور زانکه رخ ز پرده نمائی به بندگان
دانم که هیچ کم نشود از تو اے خدا

سرگشته ایم ذرّه صفت در هوائے تو
شاید که کارِ ما رسد از تو به مدعا

سرگشتگانِ بادیهٔ عشق خویش را
هم خود دلیل باش که هستی تو رهنما

از بحرِ خویش قطرهٔ بر قطبِ دین فشان
تو بادشاهِ حسنی و او بندهٔ گدا

(۲)

اے از شعارِ روئے تو آفاق راضیا
وز حسرتِ جمالِ تو پشتِ فلک دوتا

خواہم کہ بر تنم سرِ ہر مو زبان شود
تا ہر زمان بوصفِ دگر گویدت ثنا

گر صد ہزار سال ثنا گویدت کسے
ہرگز ز ابتدا نہ رساند بہ انتہا

در کنہ ذاتِ وحدتِ تو کے رسد کسے
ہم خود بہ ذاتِ وحدتِ خود گشتہ ہزا

حیراں بود بہ درگہِ تو کُلِّ کائنات
نشناخت آنچنانکہ توئی ہیچ کس ترا

لال ست عقل و فہم و خرد در صفاتِ تو
حیرانی است عاقبتِ کارِ کارِ ما

برخاکِ درگہِ تو سرِ عجز قطبِ دین
می ساید و ثنائے تو می گوید اے خدا

(۳)

اے از کمالِ صنع تو خوبانِ خوش لقا
وز پرتوِ جمالِ تو خورشید را ضیا

چون نوربخشِ دیدۂ صاحب نظر توئی
از لطفِ خویش دیدۂ دل را بدہ جلا

بردار پردہ را ز کمالِ جمالِ خویش
عمرے ست کز برائے تو من می کشم جفا

درماندگانِ وادئ جویائے عشق را
بنواز از جمالِ خود اے یارِ دلربا

از ہستئ وجودِ من ار عار آیدت
رفتم من از میان تو بملکِ دل اندر آ

ما گم شدیم ذرّہ صفت در ہوائے تو
زان ہیچ کس نشاں نہ دہد منزل ترا

خوردیم زان شراب کہ خاصیتش فناست
دیدیم ساقئ کہ ہمی گفت مرحبا

ردیف الف

مارا بچشم کم منگر گر ز طریق عشق
جبریل را بخاکِ درِ ماست التجا

فانی شو از وجود خود و محض دوست باش
چون هیچ کس خود آئے ندیدست بے خدا

ترساندم رقیب که عاشق همی کشد
ما عاشقیم و کشته شدن نیست عارِ ما

چون قطبِ دین ز هر دو جهان میلِ دل گسل
پیوند ساز رشتهٔ دل را به کبریا

(۴)

اے از شعاعِ روئے تو خورشیدِ تاباں را ضیا
آنی کہ ہستی از شرف بالاتر از عرشِ علا

در بارگاہِ عزّتت بہرِ علوِّ مرتبہ
جبریل ہمچوں خادمان نشستہ ہست یکدم زیبا

گرچہ بصورت آمدی بعد از ہمہ پیغمبران
امّا بمعنی بودۂ سرخیلِ جملہ انبیا

تو پردگیٔ دلبری از ہر چہ گویم بہتری
در دین و دنیا سروری ہستی تو دائم باخدا

از عالمِ پاک آمدی مقصودِ لولاک آمدی
بس چیست وچالاک آمدی جانہا فدایت مرحبا

جانہا فدائے نامِ تو مستاں ہمہ از جامِ تو
ما بندۂ انعامِ تو تو بادشاہ و ما گدا

اے مہترِ آخر زماں ہستی تو ما را جانِ جان
اے پیشوائے انس و جاں ہستی سپہ سالارِ ما

اے بادشاہِ معنوی در دین و دنیا خسری
چوں جانبِ حق می روی مگزار تو مارا بپا

تا روئے خوبت دیدہ ام مہر از ہمہ ببریدہ ام
بنشیں بیا در دیدہ ام اے نوربخشِ دیدہ ہا

شاہانِ عالم چاکرت ما بندگانِ خاکِ درت
نورِ ہدایت رہبرت اے شمعِ جمعِ انبیا

ہرگز نخواندی یک ورق خلقے گرفت از تو سبق
انگشت مہ را کردشق اے خواجۂ معجز نما

روزِ قیامت بیگماں باشی شفیعِ امتان
رضواں مثالِ خادماں خدمت کند از جان ترا

یارانِ تو چار آمدند پاکیزہ کردار آمدند
گلہائے بے خار آمدند از خویش فانی باخدا

اوّل ابوبکرِ تقی در دین و دنیاؓ نقی
اعدائے او باشد شقی آں جملہ را دوزخ سزا

او مظہرِ رحمٰن بود شمعِ ہمہ خوبان بود
اعداش بے ایمان بود، ستم غلامش بے اِبا

از خویشتن بگسستہ بُد با یادِ حق پیوستہ بُد
بر جائے تو بنشستہ بُد دو سال و دہ مہ پیشوا

دہ سال و شش ماہِ دگر بر جائے تو بودہ عمر
وز نورِ عدلش چون قمر بگرفت عالم را ضیا

ہر کس کہ بر باطل بود از حالِ او غافل بود
وان کس کز اہلِ دین بود داند مر او را مقتدا

دینِ خدا مطلق گرفت اسلام از او رونق گرفت
جائے ترا بر حق گرفت آن حق شناس و رہنما

عثمان پاکیزہ گہر دہ سال و دو سالِ دگر
بر جائے پاکت بے ضرر بنشست از مہرِ خدا

او جسم بُد تو جان در و راضی بُدی دائم ازو
دو بارہ شد داماد تو آن مظہرِ علم و حیا

اعدائے اورا روسیہ اعمال شان جملہ تبہ
سرتا بپا غرقِ گنہ باشد جہنم شان جزا

ایام یار چار ہین کاندر طریقت بُد امین
بُد چار سالِ او ہمی یعنی علی مرتضےٰ

بنگر چہ نیکو مظہر است با ما بَشیرِ بے شر است
اسمِ شریفش حیدر است وز حق نباشد او جدا

بر جائے تو ہر چار تن مے بودہ اند بے مکر و فن
گشتہ ہمہ از خویشتن بیگانہ با حق آشنا

گر تو بُدی ختمِ رُسل ایشان بُدند جزو و تو کُل
بے حُبِ شان فردا ز پل کس نگزرد بامدعا

چون قطبِ دین نعتِ تو گفت دُرِ سخن بہرِ تو سفت
خندان شد و چون گل شگفت بنگر تو این اخلاص را

(۵)

چون ہست لطفِ عامِ خدا تکیہ گاہِ ما
کم طاعتیٔ ما بود اینک گواہِ ما

بہرِ نماز روئے بہ محراب کے کنم
جائے کہ روئے دوست بود قبلہ گاہِ ما

بے زاد قطعِ بادیہ حاجی نمی کند
بے زادی است در رہِ او زادِ راہِ ما

جز وصلِ او بہر چہ قناعت کنیم ما
می دان کہ آن بود بحقیقت گناہِ ما

حاسد بر و تو دیدہ بعیبِ خودت کشائے
بینا مباش با گنبر کوہِ کاہِ ما

تا چند از تو تیرِ جفا بر دلم رسد
می باش پر حذر تو ہم از تیرِ آہِ ما

ہرگز بسایۂ دگرے قطبِ دین مرو
جز آستانِ دوست کہ باشد پناہِ ما

(۶)

تا عکسِ روے یار در افتد بجامِ ما
ساقی بیار جامِ مے لعل فامِ ما

دارم امید آنکہ لبالب بود مدام
خالی نہ گردد از مے عشقِ تو جامِ ما

ما را جز ایں ارادہ نباشد کہ دائما
اندر حریمِ وصلِ تو باشد مقامِ ما

حاسد برو کہ تلخیِ ایامِ ما گزشت
شیریں شد از شربتِ دیدار کامِ ما

چوں قربِ ما ملائکہ دیدند بیگماں
ہر دم زنند کوسِ سعادت بنامِ ما

ما ہمنشین یارِ وفادار گشتہ ایم
اے بے خبر ز لذّتِ وصلِ دوامِ ما

ظلمت نماند در ہمہ آفاق ذرۂ
یکساں شد از فروغ رخش صبح و شامِ ما

اے قطبِ دیں منال کہ از دولتِ وصال
ایام شد ز روئے ارادت غلامِ ما

(۷)

آرزو گر بودت پرتو دیدارِ خدا
زنگ ہستی ببر و دیدۂ معنی بکشا

ہر کہ بے عشق بود کے رسد اندر وصلش
عشق در بادیۂ وصل بود راہ نما

اندریں راہ حجابِ تو ہمیں ہستیِ تست
ورنہ کے مانعِ دیدار بود ارض و سما

تا ز خود وانہ رہی نیست ترا ہیچ علاج
گر کنی طاعت صد سالہ بیک روز ادا

یک قدم بر سر نفس ار بتوانی بنہاد
نیست حاجت کہ ریاضت کشی اندر شبہا

نہ توانی کہ بہ تدبیر روی این رہ را
کہ بہ سویش نہ کشد رشتۂ تقدیر ترا

قطب دیں سود و زیانِ دو جہاں دان ہمہ ہیچ
گوشۂ گیر و بجز ذکر خدا لب مکشا

(۸)

بیگانہ ساخت عشقِ تو از مردمان مرا
وز ہجر کرد وصلِ تو اندر امان مرا

آثار روئے خوبِ تو ہر گہ طلوع کرد
آثار کے گزاشت زنام و نشان مرا

اے دل چو باغبانِ گلِ روئے اوتوئی
مگزار در برونِ درائے باغبان مرا

بودم نشستہ در وطنِ خود بخانمان
عشقِ تو کرد غارت آن خانمان مرا

بودم بسانِ لالۂ پژمردہ زیرِ خاک
وصلت رسید ساخت بنوتازہ جان مرا

کردم زدردِ عشقِ تو کوتہ زبان ولے
در گفتگوئے عشقِ تو دل شد زبان مرا

در دل نشستہ یار کند داستان عشق
تو قطبِ دین بیان کن این داستان مرا

(۹)

دمے کہ عشق توام آتشے رساند مرا
ز حرصِ جنّت و بیمِ سقر رہاند مرا

ربود وسوسۂ ہر دو کون از دلِ من
ہمیں خیالِ وصالت بدل بماند مرا

دمیدہ در دلِ من یار دردِ عشقش را
دمے کہ شربتِ دیدار می چشاند مرا

چو خاک پست بُدم باز سربلندم ساخت
کشان کشان بسوئے خویش می کشاند مرا

بنائے عاشقی او خود نہاد اول بار
کہ شد مصورم و نزد خویش خواند مرا

چو سایہ محو شدم از ظہورِ نورِ رخش
چنانکہ ظلمتِ ہستی جوے نماند مرا

زند سر از دل تو قطبِ دین محبّتِ یار
خودش چو تخمِ محبّت بہ دل فشاند مرا

(۱۰)

آنی که جز تو نیست خدائے دگر مرا
سوگند می خورم بخدائی تو خدا

در وادیٔ طریق کسے کو مجرد است
گو شادماں بزی که بود حق از و رضا

ہر کس که آشنا بخدا می شود یقین
بیگانه می شود ز ہمه خویش و آشنا

آں کس که دید پرتوے از روئے یارِ خویش
دارد ورائے مردمکِ دیده دیدہا

دانی که چیست شیوهٔ رندان دُرد نوش
رندی و بےخودی و بقا از پئے فنا

قابل شهیدِ دردِ غمِ عشق می شود
ناقابل است آنکه طلب می کند دوا

اے قطبِ دین بجوئے تو درمانِ دردِ عشق
کاں را که درد نیست بود دور از و خدا

ردیف الف

(۱۱)

سوگند می خورم بخدائی تو خدا
کاں را کہ دردنیست بتونیست آشنا

برخیز از میان کہ خودت دشمنِ خودی
ہستیِ تست گشتہ حجابِ رہِ خدا

در راہِ دوست دست ز جان شوئے اے پسر
وانگہ مشو ز دلبرِ خود لحظہ جدا

مقصود از دو کون بقائے خدا بود
فانی اگر شوی بخدا باشدت بقا

او در درونِ جان و تو با جان قرین بود
تو در بدر ز غیر طلب می کنی ورا

چندین حجابہائے کہ از ہستیِ تو ہست
گر وصل یار بایدت از خویشتن برآ

ارض و سما حجابِ رہِ تو نمی شود
چوں قطبِ دین ز خویش اگر گشتۂ فنا

(۱۲)

اے طبیبِ مہرباں بیمارِ ہجرم را بیا
از وصالِ خویشتن دردِ دلم راکن دوا

تا بکے از بزمِ وصلت دور باشم این چنین
رحمے توکن بر حالِ من بنما جمالِ خویش را

بے جمالت دیدۂ دل را نباشد روشنی
چشمِ دل از لمعۂ دیدار تو یابد جلا

ہر کجا باشم نیم خالی دمے از فکرِ تو
گر بہ کعبہ باشم وگر بر درِ بتخانہا

روئے دل سوئے تو دارم اے انیسِ جانِ من
زندگیِ جان توئی از جاں مشو یک دم جدا

نیست حد ہر ناقبولے را کہ بیند روئے تو
روئے تو بیند کسے کز خویشتن گردد فنا

قطب دین در آرزو باشد کہ بیند روئے تو
در دو عالم غیر ازین او را نباشد مدعا

(۱۳)

مگیر باز ز من اے نگارِ احسان را
کہ می کشم ز فراقِ تو بارِ ہجران ر

دلم ز ہجرِ تو پُر درد و جان فگار شدہ
ز وصلِ خویش شفا دہ تو دل فگاران

دران زمان کہ نقاب از جمال بر فگنی
بباد بردہم از شوقِ کفر و ایمان ر

قلندرانِ خراباتِ عشق را بنگر
کہ می دہند ز شوقِ وصالِ تو جان

بروزِ عہدِ الست از توام قبول یکے ہست
درست دارم ازان روز عہد و پیمان ر

درون بحرِ غمِ عشق ہر کہ گُم گردید
کند پُر از گہرِ عشق جیب و دامان ر

ز پرتوِ رخِ خوبِ تو قطبِ دین گم شد
چنان کہ باز نداند وصال و ہجران را

(۱۴)

عقل از سرم رمیده مجنون شدم خدا را
زنجیر زلفش آرید برپا نہید ما را

شاید بدیں بہانہ بینم جمالِ دلبر
او ہم بود کہ داند رسوائے باوفا را

اے عاقلان کنارہ از من کنید ورنہ
چوں دردِ دل بگویم گریان کنم شما را

مرغِ دلم پریدہ جانم بلب رسیدہ
آن یارِ برگزیدہ شاید کند دوا را

در رہ گزارِ جانان ہر روز آیم از جان
شاید کہ شاہِ خوباں بنواز داین گدا را

مردم من از جدائی اے جانِ جان کجائی
دانم کہ رونمائی آخر تو خونبہا را

اے قطبِ دین ہمی کاہ با نالہ باش باآہ
از بہرِ وصلِ آن ماہ پیوستہ گو دعا را

(۱۵)

دلا در قیدِ ہستی تا بکے باشی بگو ما را
برون نہ از وجودِ خویشتن بہر خدا پا را

اگر مردِ رہی از روئے قدرت تیغِ لا برکش
مسخر کن در اقلیمِ وجودت جملہ اشیا را

بہم جنگ و جدل دارند لشکرہائے نفس و روح
نشان بہر خدا ایں فتنہ و آشوب و غوغا را

چو از ملکِ وجودِ خود بروں آری عدو یکسر
دگر بہ نشیں تماشا کن سہی سروانِ رعنا را

حقیقت بیں شو و دیگر ولے بشناس جز از گل
کہ سالک فرق نتواند کند از قطرہ دریا را

اگر خضرِ رہت رہبر شود تا چشمۂ حیوان
دگر شائستہ گردی در حقیقت ہر تجلا را

بکوئے دوست نبود راہ ہر ناشائستہ روئے را
لروئے یوسفِ کنعاں بود لذت زلیخا را

ردیف الف

اسیرِ عشق فہم ایں سخنہا می کند ورنہ
کجا ہر ناقبولے می کند فہم ایں معمّا را
رموز قطب دیں از سرِ عشق از پردہ بیروں دار
کہ شاید پے برد روزے عزیزاں ایں سخنہا را

خواجہ غریب نوازؒ

کا

مکمّل دیوان
بہترین کتابت طباعت

ملنے کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۱۶)

بعشقِ خویش چو دلبر نوشت فتوے را
بباد دادم ازان روز زہد و تقوے را
فروغِ چہرۂ او بود جلوہ گر گشتہ
کہ در لباسِ مجنون نمود لیلے را
ز لمعۂ رخِ خود پرتوے بطور فگند
ز عقل و فہم و خرد وارہاند موسیٰ را
بہ بیں کہ از کرم و لطفِ خود چگونہ فشاند
بر اُمتانِ محمدؐ ہماں تجلی را
کسے کہ پرتوے از لمعۂ جمالش دید
بباد چون نہ دہد نقدِ دین و دنیا را
بکوش تا کہ شوی زان نگاہ برخوردار
مکن تو بر دلِ خود خشک این تمنّا را
گرت ہوائے سرِ کوئے اوست قطب الدین
کشا تو در رہِ تحقیق چشمِ معنٰی را

(۱۷)

اگر خواہی کہ دریابی جمالِ آن دل آرا را
برو بر فرقِ نفسِ خود بنہ بہرِ خدا پا را

اگر دلدار دادہ وعدۂ دیدارِ خود فردا
بیا چشمِ دلت بکشا بہ بین دیدارِ فردا را

حجابِ راہِ ہستیٔ تو باشد ورنہ آن دلبر
بود خواہان ازان دم کو مصور شد گلِ ما را

بیا و عجز کن پیشہ اگر دیدار می خواہی
کہ نبود راہ در کویش گران جانانِ رعنا را

ملامت مشربِ ارباشی اسیرِ عشق می گردی
کہ در کویش ملامتہا رسد عشاق شیدا را

حریمِ وصلِ او را مردمی باید ز خود رستہ
کہ نبود در حریمش راہ ہر بے دردِ خود را را

برو نصح مدہ پندش کہ قطب الدین رسوا شد
نصیحت کے کند ہرگز کسے عشاق شیدا را

(۱۸)

در کوئے دوست لشکرِ غم شد سپاہِ ما
ہمراہِ ما کسے نبود غیرِ آہِ ما

از ما بغیرِ دردِ تو چیزے طمع مدار
اینست بے شکے بخدا زادِ راہِ ما

نبود درست دعوئے مردم چو بے گواہ
درد آمد است در رہِ دلبر گواہِ ما

از آفتابِ حادثہ ما را چہ غم بود
چون ہست سایۂ کرمِ او پناہِ ما

دنیا پرست را ہمگی حرصِ مال و جاہ
ما قانعیم آنچہ بداده الٰہِ ما

گر قطب دین بغیر خدا دل بکس دہد
می دان کہ آن بود بحقیقت گناہ ما

(۱۹)

تا رسیده بہ سرِ کوئے فنا محملِ ما
گشتہ روشن ز شعاعِ رخِ تو محفلِ ما

بود عالم زغمِ دوریٔ تو بس مشکل
حل شد از دولتِ وصلِ تو ہمہ مشکلِ ما

غرقۂ بحر شدیم و گہر از وے چیدیم
بختِ مقبل نگر و حوصلۂ کاملِ ما

نخورم غم زبد و نیکِ جہان دیگر بار
حاصلِ از عمر ہمین بود کہ شد حاصلِ ما

چہ روی حاجیٔ سرگشتہ بسوئے کعبہ
روئے آور زسرِ صدق بسر منزلِ ما

چشمِ معنی بکشا بین کہ چسان می آید
خانہ و صاحبِ خانہ بحریمِ دلِ ما

قطبِ دین غنچۂ دل زان گُلِ رخسار شگفت
چہ گُلے بود کہ بشگفت ز آب و گلِ ما

(۲۰)

در کوئے عشقِ جاناں رسوا شدیم رسوا
بودیم ما و یک دل آں ہم برفت از جا

باشد نشانِ عاشق رسوائے دہر بودن
کذّابِ عشق باشد عاشق کہ نیست رسوا

خوش حال آن کہ باشد عاشق بروئے یارے
اے وائے بر کسے کو عاشق نگشت و شیدا

فکرِ خیالِ دلبر عقلم ربود از سر
کس را کجا است باور آنچہ او فتادہ ما را

مائیم و عشقِ آن یار جائے کہ ہست آن یار
آن وادی ہست خوں خوار جان دادن است آن جا

در ہر دلے دیارے در ہر سرے خمارے
مائیم و عشقِ یارے این است پیشۂ ما

تا راہِ عشق پوئیم دائم زعشق گوئیم
سرگشتہ ہمچو گوئیم از خویش بے سر و پا

اے قطبِ دین خدا گو وز بہرِ او ثنا گو
بے روئے و بے ریا گو گر بایدت تجلّا

(۲۱)

طبیبِ مہرباں برہم چہ سازی دل فگاران را
کہ درمان نیست جز دیدارِ جانان دردِ ہجران را

کسے کو پرتوے می خواہد از دلدارِ خود بیند
نخستین باید اندر راہِ وصلِ او دہد جان را

اگر نبود چراغِ نورِ ایمان رہبرِ وصلش
نخواہد ہیچ عاشق روشنیٔ نورِ ایمان را

کسے اندر کنارِ خویش بیند گنجِ معنی را
کہ سازد از غبارِ دین و دنیا پاک دامان را

اگر در ہم شکستی در رہِ معنی طلسمِ خود
عجب نبود اگر بینی ہمان دم گنجِ پنہان را

درونِ خلوتِ تاریک ہر کس روئے او بیند
نہ بیند روزِ روشن روشنیٔ خورشیدِ تابان را

کسے کو را نباشد در دیارے قطبِ دین دل
چہ داند محنتِ شبہائے تارِ دردمندان را

(۲۲)

چون ندانی مکرہائے نفسِ کافرکیش را
واگزار اے دل بحق در ہرامورِ خویش را

نیست شو در جستجوئے یارِ خود گر عاشقی
نیستی باشد ہنر انسانِ عاشق کیش را

خیر می کن تا توانی باہمہ خلقِ خدا
دوست می دارد خدا چوں مردِ خیراندیش را

چوں دلِ درویش ذاکر ہست مرآتِ خدا
گر خدا خواہی بدست آور دلِ درویش را

دردِ دل را اوا روئے ہر جراحت مرہمے است
جز وصالش نیست مرہم عاشقِ دل ریش را

قطب دین در جست وجوئے یارِ خود از جان گزر
گر خدا می بایدت اوّل فدا کن خویش را

(۲۳)

اے تو غارت گرِ جان و دل ما
دل و جان رفت چو دیدیم ترا
می پذیرد ہمہ دردے دارو
نہ پذیرد غمِ عشقِ تو دوا
ہمہ وش از شررِ آتشِ عشق
سوخت از فرق سرِ من تا پا
نہ بہ جنت روم و نے بہ جحیم
نہ مرا دین بود و نے دنیا
عاشقم دنیا و عقبیٰ چہ کنم
از میانِ ہمہ کافی است خدا
عاقبت دامنِ وصلش گیرم
گر بہ امروز بود یا فردا
قطبِ دین ہیچ نہ خواہد بے او
اندرین نیست غلط اوست گوا

(۲۴)

ساقی بیا بہرِ خدا بکشا درِ میخانہ را
تا لب نہم بر خُمِّ مے بر کف نہم پیمانہ را

خواہم کہ اہلِ دل شوم از خویشتن غافل شوم
چون نیست لاعقل شوم برہم زنم کاشانہ را

ناصح برو پندم مدہ زان رو کہ من دیوانہ ام
ہرگز نصیحت کے کند کس عاشقِ دیوانہ را

مطرب بیا نقشے بگو از مے بگو و از سبو
واعظ برو اے تندخو بگزار این افسانہ را

نبود زبانم در دہن یار است اندر انجمن
گو خود ہمی گوید سخن کردہ برون بیگانہ را

شد جان ز جانان متصل بیرون ز نقشِ آب و گل
اندر میانِ جان و دل تا یافتم جانانہ را

چون قطب دین تنہا شدم رفتم بدریائے عدم
چون قطرہ در دریا شدم دیدم دریک دانہ را

(۲۵)

دلا بکوش و برافروز شمعِ ایمان را
ز بادِ حادثہ منشاں تو شعلۂ آن را

مقیم بر درِ او باش تا رسی بمقام
بدیں وسیلہ توان یافت وصلِ جانان را

ہر آنکہ دید رخش نیک بختِ ہر دو جہان
ارادۂ بہ ازیں نیست نیک بختان را

لوائے خویش ہمی خواست تا بلند کند
بدین بہانہ علم ساخت اہلِ عرفان را

بدان جہت کہ خود از چشمِ غیر پنہاں است
ز چشمِ غیر نہان کرد نیز ایشان را

زخود بمیر کہ در زندگی نہ دیدش کس
سزد اگر کسے از بہرِ او دہد جاں را

بیا بدر گہش اے قطبِ دین و از رخِ خویش
بہ آبِ دیدہ فروشوئے گردِ عصیان را

(۲۶)

دمے کہ بود حریمِ وصال خلوتِ ما
نبود، ہیچ کس آگہ ز سرِّ وحدتِ ما

یقیں ز روے مجھتو مہم کہ آں جا بود
بدستِ دوست سررشتۂ حقیقتِ ما

بہ بزمِ وصل درآں دم کہ ما بہم بودیم
نداشت، ہیچ ملک نیز تابِ صحبتِ ما

نبود راندہ قلم در سعادتِ احدے
کہ دستِ غیب قلم راندہ در خلافتِ ما

براند حضرت مولی البقہر ش از درِ خویش
کسے کہ داشت دلش آرزو مغفرتِ ما

بر و حسودِ بد اندیش مدعا مپسند
مباش نیز تو ہم بر سرِ خصومتِ ما

سخن ز مرتبۂ خویش قطبِ دیں کوتہ
ببیں کہ تا بہ کجا رفت تیر ہمتِ ما

(۲۷)

از بهرِ دردِ ما چو ندارد کسے دوا
یا در دخو کنیم که درد است یارِ ما

کشتیٔ ما شکسته و بر تخته پاره ایم
اے بادِ شرطه بهر چه استادهٔ بپا

از ناخدا امید بکلّی بُریده ایم
شاید که از میان به کنار آورد مرا

از بس که پائمالِ غمِ در دگشته ایم
پشتم ز بارِ محنتِ ایام شد دوتا

گشتم غبار از منِ مسکین اثر نماند
وقتے است اے صبا که بکوئیش بری مرا

برخیز اے طبیب و ز بالینِ من برو
بیمار عشقم و بتو ام نیست التجا

اے قطب دین منال ز داغِ جفائے عشق
خوش حال آن که گشت بدین حال مبتلا

(۲۸)

جز ہوائے تو نباشد سرِ بے سامان را
آرزو نیست بجز بزمِ وصالت جان را

بے تو دوزخ بودم روضۂ رضوان بیشک
بے تو در روضۂ جنّت چہ کنم رضوان را

مرغِ جانم کہ ہوائے سرِ کویت دارد
از خودت بال و پرش دہ کہ کند طیرمن را

کردہ ام عزمِ طوافِ حرمِ کعبۂ تو
راہ بنما بسوئے خودمنِ سرگردان را

کششے دہ سوئے خویشم کہ رسم در وصلت
شاد کن جانِ منِ غمزدۂ حیران را

اے اجل مژدۂ وصلم بدہ واز من بستان
جانِ شیرین کہ بصد جان بدہم جانان را

قطب دین دردِ غمِ عشق کش ار مردرہی
خونِ دل می خورد از کس مطلب درمان را

(۲۹)

دل درین دنیا چه بندی کو نمی دارد بقا
دوستیٔ او بود بدتر ز زہرِ اژدها

هر زمان این نوعروسِ دهر درعقدِ کسے است
هیچ کس هرگز ندیده ساعتے اورا وفا

اهلِ دنیارا بقائے نیست جز دنیائے دوں
هیچ کس را در جهان حاصل نشد زو مدعا

ظالمان را ظلم چون بسیار شد مانند نَے
هم ز ایشان آتشے خیزد که سوزد جمله را

هرچه حاصل شان بود جویائے چیزِ دیگرند
دائما اندوه دارند بهرِ دنیائے دغا

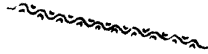
طالبِ دنیا ندارد یک زمان وارستگی
گشت وارسته کسے کوز جهان را پشتِ پا

این جهان چون کشت زار آخرت آمد پدید
هرچه می کارند همان گیرند کس روزِ جزا

ردیف الف

پس بکن کسبِ کمال امروز تخمِ نیک کار
دست کوتہ کن چو مردان از جمیعِ کارہا

قطبِ دین در کنجِ تنہائی جز از کسبِ کمال
دست افشان از جمیعِ پیشہ ہا بہرِ خدا

ارشادِ محبوب

حضرت سلطان المشائخ محبوب آلہی نظام الدین
اولیا رحمۃ اللہ علیہ کے ملفوظات موسومہ فوائد الفواد
کا اردو ترجمہ

ملنے کا پتہ:

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۳۰)

دغارتِ عشقِ دلدارِ من ایمانِ مرا
میل دارد بعد ازیں غارت کند جان مرا

بے غمِ عشقش پریشان بود حالِ من ولے
کرد عشقش جمع احوالِ پریشانِ مرا

رِ رویش ہر دو عالم را منور ساختہ
دیدۂ باید کہ بیند شاہِ خوبانِ مرا

ربائے من بخوبی بے نظیرِ عالم است
نیست حاجت کس کند تعریفِ جانانِ مرا

شیدم از دو عالم بر سرِ کویش نشست
کارزوئے وصلِ او دارد گریبانِ مرا

زِ چشمم دامنم پرخوں وگفتم بارہا
تا چہ آید پیش آخر چشمِ گریانِ مرا

ہردم از سودائے عشقش قطبِ دیں جاں می دہد
باز عشقِ او بنو جان می دہد جانِ مرا

(۳۱)

دلبر که ربوده دلِ دیوانۂ مارا
پُر کرده زمے کاسہ وپیمانۂ مارا

مستیم ز عشقش که سر از پائے ندانیم
بشنو تو بیا نالۂ مستانۂ مارا

آنکس که ندانسته که ما عاشقِ رندیم
آیا نه شنیده مگر افسانۂ مارا

پروانه بود مرغِ دلِ من رخِ او شمع
شمعِ رخِ او سوختہ پروانۂ مارا

ما خانه خرابانِ سرِ کوئے فنائیم
زاں هیچ کسے پے نه برد خانۂ مارا

حیران شده در کارِ من بے دلِ حیران
آنکس که ندیده رخِ جانانۂ مارا

رو غوطه خور اے قطبِ دین در بحرِ غمِ عشق
شاید که به بینی درِ یک دانۂ مارا

(۳۲)

طالب بیا کہ دردِ دلت را بود دوا
مقصودِ تو ہر آنچہ بود می شود روا

حق طالبِ تو بیشتر از تست لیک تو
در پردۂ حجابِ خودت ماند سالہا

یک پا بسوئے دوست گر از صدقِ دل نہی
از سوئے او ہزار اشارت بود ترا

شرمے بدار از کرمِ کردگارِ خویش
او ہمرہِ تو ماند تو ماندی از وجدا

بیگانہ از خدا و بغیر آشنا شدہ
بیگانگی گزار و بیا باش آشنا

نومیدِ زان مباش کہ باشی گناہگار
تائب شود بدرگہ او التجائے ما

گردی اگر ز درگہِ او نا امید باز
دستِ تو باد و دامنِ این بندۂ گدا

بارے تو قطبِ دین نہ درش روئے برمتاب
می گو ز روئے صدق و ارادت خدا خدا

(۳۴)

در کوئے دوست زنده بدر دست جانِ ما
در دستِ کو همیشه بود ہمعنانِ ما
درمانِ دردِ عشق چه باشد وصالِ یار
خالی مباد یک نفس از درد جانِ ما
آن دم که واپسین بود و جان بلب رسد
یارب به ذکر خویش کنی تر زبانِ ما
واعظ برو که دردِ سر آرد حدیثِ تو
واقف نهٔ ز سوزِ دلِ ناتوانِ ما
بے اختیار جامهٔ جان پاره می کنی
گر پے بری به وادئ آن دل ستانِ ما
ما را بغیرِ عشق نه مذہب نه ملّت است
داند کسے که گوش کند داستانِ ما
اے قطب دین مرنج ز طعنِ حسودِ دون
زان رو که پے نه برده به سرِّ نہانِ ما

(۳۴)

تا کرده ایم دیده بدیدارِ دوست وا
رسوائے خاص و عامِ جہان گشتہ ایم ما

ہر کس بہ کس اگرچہ بَرَد التجا ولے
ما را بغیرِ دوست بہ کس نیست التجا

آن دلبرے کہ کعبۂ مقصود کوئے اوست
خاکِ رہش بدیدۂ بینا است طوطیا

ما را ہنر بغیرِ غمِ دردِ عشق نیست
این است پیشہ ام کہ شنیدی تو بارہا

دیوانہ ام زعشق بود عشق رہبرم
اندر نمازِ خویش بدو دارم اقتدا

زاہد تو پے بہ مشربِ ما کے بری کہ ما
رندیم و مے پرست درین عالمِ خدا

تا قطبِ دین بوادیِ عشق آشنا شدہ
بیگانہ ہم زخویش شدہ ہم ز آشنا

(۳۵)

لا انتہائے عالمِ بے اختیارِ ما
پایانِ رہ پدید ندارد نگارِ ما

باخویشتن کسے نبرد رہ بکوئے یار
بے خویشی است دررہِ او اعتبارِ ما

دردے است دردلم کہ علاجش پدید نیست
درمانِ او مگر کہ کند غمگسارِ ما

راہے کہ می روم نبرد عقل پے بدان
دیوانگی است دررہِ دلدار کارِ ما

بوئے وفائے یار دہد بعدِ عمرہا
خارے کہ سر زند بخدا از مزارِ ما

ہرکس ز دردِ خویش علاجش طلب کند
درد آمد است مرہمِ جانِ فگارِ ما

راہے بجانبے نبرد قطب دین دگر
جز آستانِ یار کہ باشد حصارِ ما

(۳۶)

آن ساعتے کہ یار نماید رخ از نقاب
دلہائے عاشقان ہمہ افتد در اضطراب

اعمیٰ است چشمِ باطنِ تو ورنہ آن نگار
ظاہر بود بدیدۂ بینا چو آفتاب

غافل مباش یک نفس از مکرِ نفسِ خویش
نفس ابوالحکیم تو روحِ تو بوتراب

نفسِ تو میل جانبِ اسفل کند مدام
روحِ تو می رود بسوئے درِ کامیاب

دلبر چو گنج جائے بویرانہ می کند
یارب بود کہ خانۂ ہستی بود خراب

پیوند گشت رشتۂ جانم بہ زلفِ او
افتادہ اند چو مار رقیبان بہ پیچ و تاب

با قطبِ دین نما زپسِ پردہ روئے خویش
شاید کہ یک نظر فگند بر تو بے حجاب

ردیف ب

(۳۷)

ساقی بیا و جامِ مرا کن پُر از شراب
تا کے کشم ز محنتِ ایام انقلاب

از ہستیِ وجودِ خودم وارہان دمے
شاید ز عمرِ خویش بگیرم دمے حساب

در خوابِ غفلت است ہر آن کس کہ مست نیست
بیدار ساز بختِ جوانِ مرا ز خواب

افسوس زانکہ عمر بدین ضائعے گزشت
ما بے خبر ز خویش و جہان پُر ز آفتاب

آباد ساز ملکِ دلم را ز معرفت
زان پیشتر کہ ملکِ وجودم شود خراب

ہر کس کہ از شرابِ فنا جرعۂ چشید
بیند جمالِ یارِ خود آن لحظہ بے حجاب

زنگارِ تیرگی ز دلِ خویش دور کن
اے قطبِ دین کہ یار نماید رخ از نقاب

(۴۸)

گر همی خواہی براندازد نگار از رخ نقاب
از خودت بگریز تا بینی جمالِ بے حجاب
گنج پنہاں را بہ بیند آشکارا بے گماں
خانۂ ہستی خود ہر کس کہ می سازد خراب
سر ببالا کن ببین بر آسمان خورشید را
چند بینی عکسِ روئے خویش را در چاہ آب
حیف کز خود این چنین غافل شدی اے بیخبر
دیدۂ تو کور و عالم را گرفتہ آفتاب
عمرِ خود ضائع مکن فرصت غنیمت می شمار
زانکہ بر عمر اعتمادے نیست مانند حباب
سر بر آر از خوابِ غفلت حق شناسی پیشہ کن
تا بکے اے بے خبر چون مردگان باشی بخواب
عمر خود ضائع مکن اے قطب دین خود را شناس
انچہ رفتہ باز ناید انچہ ماندہ بس شتاب

(۳۹)

اے پرتوِ جمالِ تو بہتر ز آفتاب
خورشید ز اضطراب تو باشد در اضطراب

روشن شود چو روز شبِ تارِ عاشقاں
گر از جمالِ خویش برافتد ترا نقاب

ساقی شو و حریفِ مے خویش کن مرا
تا بہرِ نقلِ مجلسِ تو جان کنم کباب

شد کامرانِ عشرتِ دنیا و آخرت
صاحبدلے کہ شد ز وصالِ تو کامیاب

عمرے است کز فراقِ تو بیمار گشتہ ایم
بنمائے روئے با منِ دل خستہ بے حجاب

شوقِ ندائے روزِ الست است بخاطرم
کز تو ندائے آید و از من بلے جواب

گنجے است او نہفتہ درونِ طلسمِ تو
اے قطبِ دیں تو زود طلسمت بکن خراب

(۴۰)

بے خود از بادهٔ یارم امشب   نیست آرام و قرارم امشب
مستم از جامِ مئے وحدتِ او   لیک فارغ ز خمارم امشب
بمیان آمده آن جانِ جهان   منِ مسکین بکنارم امشب
آفتاب رخِ او تابان است   روز باشد شبِ تارم امشب
بہ نظارهٔ رخسارهٔ او   دلِ خود آئینہ دارم امشب
از میان رفته دوئیِ من و تو   نیست از خود سر و کارم امشب

قطبِ دین حسرتِ این دارم دل بس
که چسان شکر گزارم امشب

(۱۴)

اے دل از عاشقی شفا مطلب
درد می کش زکس دوا مطلب

مطلب رنگ و بوئے در رہِ عشق
مثل ما بے بصر ضیا مطلب

ہیچ چیزے طلب مکن ز خدا
از خدا ہیچ جز خدا مطلب

تیز رو باش در رہِ تحقیق
راہ می رو ولیک پا مطلب

در ہوائے وصالِ آن دلبر
سیرہا می کن و ہوا مطلب

چون شدی فانی حقیقتِ او
خویش را از خدا جدا مطلب

قطب دین مسِّ قلبِ خود زر کن
عشق چون ہست کیمیا مطلب

(۴۲)

اے دل حدیثِ عشق زگم گشتگان طلب
از بے نشان نشانِ رہِ بے نشان طلب

اسرارِ عشق چون بہ زبانِ دگر بود
اسرارِ آن زبان زکسے بے زبان طلب

آن گوہرے کہ نیست بہ گنجینہٴ شہان
کشتی خویش بشکن و درِ بحرِ جان طلب

مہرے کہ ہر دو کون از و روشنی بدید
گرچہ بر آسمان است تو در دل عیان طلب

چون با کسے است او کہ کس آنجا گمان نبرد
آنجا کہ کس گمان نبرد بے گمان طلب

چون خوبی و لطافت او بے نہایت است
ہر چند بیش می طلبی بیش زان طلب

چیزے زقطب دین مطلب غیر دردِ عشق
ہر چیز ہست با منِ درویش آن طلب

(۴۳)

آنی که ذرّه ایست ز تو نورِ آفتاب
وز پرتوِ جمال تو باشد در اضطراب

دارند زندگی ز تو خلقان و مانده اند
محروم از وصالِ تو در پردهٔ حجاب

فیاض و نوربخشِ جہانی و ہر چہ ہست
بے نورِ وحدتِ تو ہمہ می شود خراب

ذات جناب تست کہ باشد علی الدوام
ہر چیز غیرِ تست نمودے است چون حباب

دارند خلق روئے بہر وادئ ولیک
ہر رہ کہ نیست راہِ تو نبود در صواب

مارا بسوئے خویش تو خود رو براہ کن
کز ہرچہ غیرِ تست نمائیم اجتناب

امروز ہر کہ دور شد اے قطب دین ازو
فردا شود ز آتش حسرت دلش کباب

(۴۴)

من کہ از دردِ غمِ عشق شدم در تب و تاب
دارم از آتشِ سودائے غمش سینہ کباب

روئے خویش ار زکرم وقتِ نماز آری پیش
نتوانم کہ کنم روئے دل اندر محراب

چون گدایان من ازان بر درِ دلہا گردم
کہ بود مژدۂ وصلش رسدم از ہر باب

مرد از ہرزہ بہرزہ کہ خدا می طلبد
سفرِ عالمِ معنیٰ کن و او را دریاب

منشین عاشقِ صادق بہمہ کس کہ شود
خانۂ دینِ تو از صحبتِ نا اہل خراب

اے بسا کس کہ فرو رفتہ بگردابِ اجل
چون طلسمے است جہان و من و تو ہیچو حباب

بایدت رفت چو آخر ز جہان قطب الدین
غم مخور گر ببرد ملکِ جہان را سیلاب

(۴۵)

شکر للہ کہ رخِ یار بدیدم امشب
لذتِ شربتِ دیدار چشیدم امشب

قطرہ وش فانی مطلق شدہ ام در دریا
گرچہ در دیدۂ اغیار بدیدم امشب

چہ روم وقتِ سحر در طلبِ گل بچمن
کز وصالش گلِ بے خار بچیدم امشب

مردمِ دیدہ ندارد خلل از بینائی
چونکہ او آمدہ از خویش دویدم امشب

بارِ وصلش کہ ملائک نتوانند کشید
طاقت آوردم و آن بار کشیدم امشب

ہر کہ ترسان بود از جان نرسد در وصلش
دادہ ام جان و وصالش بخریدم امشب

قطبِ دین فانیِ مطلق شو اگر مرد ہی
گشتہ ام فانی و با یار رسیدم امشب

(۴۶)

دانی کہ چیست در رہِ معشوق مشکلات

باید طمع برید نت از کلِ کائنات

باید کہ دل یکے بودت یار چون یکے ہست

تا دل شود چو آئینہ صاف از تعلقات

عاشق کہ نیم جام خورد از کفِ حبیب

فریادِ ہا و ہو کند از بہرِ باقیات

می کوش سالکا و میاسائے لحظہٗ

شاید کہ بہرہٗ ببری از تجلیات

ہمت بلند دار کہ بینی جمالِ دوست

قانع چرا شوی تو بیک چشمِ التفات

ممکن نمی شود کہ روی راہِ بے دلیل

پیر است رہبر تو کہ خواہی ترقیات

پیر است نقطہ گرد چو پرکار گردِ او

این نکتہ در طریق توی دان ز واجبات

اے قطبِ دین تو تکیہ مکن بر سلوکِ خویش

می دار ترس در دلِ خویش از تنزلات

(۴۷)

ہر کہ او را دلربا آن یار نیست
دیدہ جانش ازان دلبر چنیست

گاہ با او ناز باشد گہ نیاز
گاہ پیدا باشد و گاہے خفی ہست

با وہوئے می گزارد شوقِ یار
گاہ بے گہ کار او شوریدگی ہست

گہ فرح افزایدش گاہے ملال
گہ چو مہر پُر باشد و گاہے کمی ہست

پرتوِ انوارِ او عالم گرفت
این قدر بر دل ترا ز نگار چیست

ہر کہ ز و امروز دور است تا ابد
بایدش در زیرِ بارِ ہجر زیست

قطبِ دین جان را نثارِ یار کن
زان کہ کارِ عاشقانِ او ہمی است

(۴۸)

اے سرِ تو در سینۂ اربابِ ارادت
بشناخت ترا آنکہ ز تو یافت ہدایت

آنی کہ ترا مثل و مثیل نیست بعالم
ہر چیز کہ گویم بہ از آنی ز لطافت

بے روئے تو تا سجدہ کند زاہد خود بین
ہرگز نہ چشد چاشنیٔ لذتِ طاعت

ہر کو ز غبار آئنہ اش پاک نسازد
ہرگز رخِ پاکِ تو نہ بیند ز کثافت

رخسارِ تو از دیدۂ نا اہل نہان است
بیند رخت آن را کہ بود عین بصارت

خواہم کہ رخِ خوبِ تو بے پردہ بہ بینم
فارغ نہ شوم از تو بہ تعریف و حکایت

صد سال اگر وصفِ جمالِ تو کند کس
ہرگز نہ رسانند بدایت بہ نہایت

گشتم ہدف تیر ملامت بره عشق
عاشق نبود کو نہ کشد بارِ ملامت
چون قطب دین ہر کس کہ کشد بارِ غمِ عشق
دانم کہ تواند کہ کشد بارِ امانت

الحقوق والفرائض

شریعت اسلامیہ کا مکمل دستور انتہائی دل نشین
انداز مصنفہ شمس العلماء مولانا نذیر احمد
دہلوی مرحوم

ملنے کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۴۹)

بیدلے کز عشقبازی ہجو دیہا کارِ اوست
ہر رگِ جانش کہ بے جانان بود زنارِ اوست

ہر کہ یک رہ وا دجانش شد بجانان آشنا
دمبدم در کوئے جانان جان فشانی کارِ اوست

ہر کہ در دریائے معنی غرق گردد بے گماں
گوہرِ گفتار در گوشش وے از اسرارِ اوست

مقصدِ زاہد بہشت و سایۂ طوبیٰ بود
من خدا می خواہم و مقصودِ من دیدارِ اوست

در نمازِ عشق ذکرِ او بہ قرأت باشدم
عاشقان را چون فتوحِ روح دادن کارِ اوست

لذتِ ہر مرغ از وصلِ گلے باشد ولیک
عاشقان را لذتِ عمر از گلِ رخسارِ اوست

گرچہ ترسا راست یک زنارِ خدمت بر میان
قطبِ دین را بر میان ہر تار از زنارِ اوست

(۵۰)

بیخودی دائم ازان کارِ منِ شوریده است
کز منِ بیچاره دل رادلبرم دزدیده است

تا تو منزل کردهٔ اے نازنین در دیده ام
کور بادا دیده ام گر دیگرے رادیده است

تا کسے از خود نبرّد کے شود واصل بہ تو
ہر کہ واصل شد بہ تو از خویشتن ببریده است

در متاعِ ہر دو عالم ننگرد از روئے ناز
ہمچو تو یارے ہر آن کو از میان بگزیده است

کے بطوف خانۂ کعبہ برابر می کند
بر سرِ کوئے تو ہر کس یک نفس گردیده است

کے تواند دیده انداز د بروئے دیگرے
ہر کہ او را چون تو زیبائے درون دیده است

نیست در دنیائے گرچوں قطب دین در کوئے دوست
او چرا خود را تمام از وے چنان دزدیده است

(۵۱)

نیست یک دل در جہان کو طالبِ دیدار نیست
کیست از تیرِ غمِ عشقش کہ دل افگار نیست

دیدۂ بیدار باید دیدنِ روئے ترا
زان کہ ہر ناشستہ روئے لائقِ دیدار نیست

در ازل ہر کز مئے عشقت چشیدہ قطرۂ
تا ابد مدہوش باشد لحظۂ ہشیار نیست

در رہِ فقر و فنا باید ز خود وارستۂ
زانکہ ہر کس در حریمش محرمِ اسرار نیست

پردۂ پندار دور افگن ز سر گر طالبی
کادمی را ہیچ چیزے بدتر از پندار نیست

دور ماند از سر کوئے تو محروم از وصال
ہر کہ او را در دلِ شب دیدۂ بیدار نیست

قطب دیں بیدار کن از خواب غفلت چشم خویش
زانکہ ہر کس محرمِ خلوت سرائے یار نیست

(۵۴)

عشق آمد و عنانِ دلِ ناتوان گرفت
من ترکِ دل گرفتم و دل ترکِ جان گرفت

گویا که روح پرتوے از روئے یار دید
چون عندلیب باز زمستان ازان گرفت

هر گه که یار جلوه کند در حریمِ دل
دل از بهشت و حورِ جنان می توان گرفت

آن را که غیرِ فکرِ تو سودائے دیگر است
بگزاشت سود و مایهٔ خود بر زیان گرفت

پرواز کرد طائرِ روحم ز تنهٔ فلک
خود را ز جست و جوئے تو در لامکان گرفت

چندانکه سیر کرد نشانے ز تو نه دید
در لامکان نیافت ترا در ازان گرفت

فانی چو گشت قطبِ دین از خویش آمدی
اندر دل و زهر دو جهانش عنان گرفت

(۵۳)

دلا بکشائے چشم خود کہ بینی روئے جانانت
بہ تحقیق و یقین دانی کہ مہمان کیست در جانت

ز درد عاشقی دانم کہ مژگان اشک می بارد
فنائے درد شو کاخر شود ہمدرد درمانت

طلسم خویش بشکن گنج معنی را اگر خواہی
کہ دائم در طلسم تست حقا گنج پنہانت

تو آن شخصی کہ در روز ازل قالوا بلے گفتی
بیا بردرگہش رو نہ کجا شد عہد و پیمانت

ہمہ عالم گرفتہ پرتو انوار ذات تو
ولے تو غافلی از وے چو نبود نور عرفانت

ز آب دیدہ از رویت فرو شو گرد عصیان را
بدرگاہش شفیعے نیست بہ از چشم گریانت

خدا را قطب دین ہرگز نہ کردی سجدۂ لائق
پشیمان پیش ازان دم شو کہ نبود در بدن جانت

(۵۴)

افسوس زانکه طالبِ عشقِ خدا کم است
آن راکه دردِ عشق نباشد کے آدم است

هر کس به دردِ عشقِ دلارام خو گرفت
تا چشم واکنی دلش از وصل خرّم است

آن راکه درد نیست به درمان نمی رسد
زیرا که اہلِ درد مقبولِ عالم است

هر کس که دردِ عشق نه ورزید در جهان
دائم به دردِ غصّه و اندوه باہم است

آنکس که وارہد به تمام از وجودِ خویش
اندر حریمِ وصلِ دلارام محرم است

در بوتهٔ گداز برو خویش را گداز
ہرگہ گداختی تو وصالِ تو دردم است

وارستگی است پیشهٔ عشّاق قطبِ دین
هر کس زخود رہید به دلدار ہمدم است

(۵۵)

مارا بجز از دیدنِ رویت ہوسے نیست
وز تو بجز از دیدنِ تو ملتمسے نیست

در بادیۂ عشق تو چندان کہ دویدیم
از دور و ز نزدیک صدائے جرسے نیست

در عشقِ تو از شحنہ کسان بیم دہندم
مارا ز غمِ عشقِ تو پروائے کسے نیست

دادم بدہ اے بادشہِ حسن کہ جز تو
در بادیۂ عشق تو فریادرسے نیست

جان می کنم ایثارِ سگانِ تو مکن رد
چون بہتر ازین تحفہ مرا دسترسے نیست

خوش خلوتِ خاصی کہ بمعشوق خوری مے
کان را اثر از محتسب و از عسسے نیست

در قطب دین انی دیدۂ دل تنگ نظر کن
شد غرقۂ بحرِ کرمِ او و کسے نیست

(۵۶)

مرا کہ وصلِ توای دوست راحتِ جان است
خیالِ وصلِ تو بہ از جمالِ خوبان است

ہزار جانِ گرامی فدا کند بہ ہست
کسے کہ وصلِ تو بیند ہنوز ارزان است

ازان ز دردِ تو یادم نیاید از درمان
کہ دردِ محنتِ عشقِ تو بہ ز درمان است

ہزار سال اگر وصفِ تو کنم تکرار
ازآنچہ وصف کنم صد ہزار چندان است

ہزار بار بہ کوئے تو مردہ ام کم و بیش
بہ پیشِ روئے تو جانان چہ مردن آسان است

مرا بشوق تو کے یاد آیدم ایمان
فنائے وصل ترا کے فراقِ ایمان است

بدیدہ خار نماید گل رخان آن را
کہ زخمِ خارِ غمِ عشقِ تو ش در جان است

بخاطرش نہ رسد آرزوئے چیزِ دگر
کسے کہ ہمچو توئے را بصدق جویان است

کسے کہ جانش ندارد محبتِ جانان
چو مردہ ایست کہ او را حیات در جان است

فنائے عشق شدہ قطب دیں نہ پنداری
کہ از کدورتِ ہستی جدا ز جانان است

(۵۷)

برسر کوئے قناعت ہر کہ او درویش نیست
واقف از گنجِ نہانی خدائے خویش نیست

گر عسل خواہی مترس از نیش زنبور اے پسر
زانکہ نبود ہیچ نوشے کز پے او نیش نیست

ہر کہ دست از جان نشست و دور ماند از وصال
چیقم آید از کسے کو عاقبت اندیش نیست

ہر کرا بر دل نباشد زخمِ تیرِ عشق او
مرہمِ وصلے نہ بیند چون دلِ او ریش نیست

کافرِ بدکیش باشد زاندوہِ روزِ ازل
ہر کرا عشقِ دلآرامِ حقیقی کیش نیست

دل درین دنیا چہ می بندی کہ وہم است و خیال
پیشِ اہلِ دل جہان وہم و خیالے بیش نیست

قطب دین در راہِ دلبر مرگ را آمادہ باش
کیست ہر گو تا کہ راہِ مرگش اندر پیش نیست

(۵۸)

کسے کو دید روئے خوبت اے دوست
جدا گردید مثل مغز از پوست

بغیرش کے دمے آرام گیرد
کہ از روزِ نخستیں باویش خوست

مرا در خلوت جان منزلے ہست
کہ آن خلوت سرائے حضرتِ اوست

دران ساعت کہ جانم عشق می باخت
نہ از دشمن اثر بود و نہ از دوست

کسے کو خدمت پیرے نہ کردہ
مبولیش گر گلے باشد کہ بے بوست

درختے کو ندارد میوۂ خوب
یقین می دان کہ بے پیوند خود اوست

مباش اے قطب دین از مرگ غافل
کہ عمر ما روان چون آب در جوست

(۵۹)

عشق آمد و تیغِ تیز در دست
بر ہر کہ زدش ز خویش وارست

سیمرغِ ہوائے لامکان اوست
پرواز دہِ بلندی از پست

ہادیِ روندگانِ راہست
مرہم نہِ نیشِ اہلِ دردست

ہر جا کہ دمے مقامِ خود ساخت
بازارچہ خیال بشکست

بر ہر کہ فگند سایۂ خویش
از نیک و بدِ زمانہ وارست

سر راست رود بقاب قوسین
تیرے کہ رہا کنند از شست

خود آمد و کشت قطبِ دین را
وانگاہ بجائے جانش بنشست

(۶۰)

هر کسے را در حریمِ وصلِ جانان کار نیست
چشمِ ہر ناشائستہ روئے لائقِ دیدار نیست

خفتگانِ خوابِ غفلت در دلِ شب مردہ اند
در دلِ شب غیرِ چشمِ اہلِ دل بیدار نیست

اہلِ دردے باید از دنیائے دُون وارستۂ
زانکہ ہر بیدردِ دُون از عشق برخوردار نیست

گوہرِ اسرار گر خواہی طلب در بحرِ عشق
کان دُرِ شہوار در ہر کوچہ و بازار نیست

این رہِ رندان جانباز ست نہ راہِ فیلسوف
زانکہ مردِ عشق را با عقل و دانش کار نیست

جلوہ ہائے یار را عاشق دہد ہر بار جان
ہر کسے قربانِ یارِ خود کند جان عار نیست

در سرِ ہر کس ہوائے او بدل صد آرزوست
قطبِ دین را جز ہوائے کوئے آن دلدار نیست

(٦١)

چون گلرخِ من ہیچ گلے در چمنے نیست
دانم کہ دریں ہیچ کسے را سخنے نیست

گویند بہر انجمن افسانۂ عشقم
افسانۂ من نیست کہ در انجمنے نیست

یک تار بسنداست ازان حلقۂ گیسو
در کشتنِ من حاجتِ دار و رسن نیست

من کشتۂ عشقم بہ زمین باز سپارند
مقتولِ ورا حاجتِ گور و کفنے نیست

بے او نہ کنم خانہ بہ جنّت نہ بہ دوزخ
عشاقِ ورا جز سرِ کویش وطنے نیست

اجزائے وجودم ہمگی دست گرفت ست
این شخص کہ بینی تو بجز پیرہنے نیست

از ما و من اے قطبِ دین بگزر برہِ عشق
چون زادِ رہِ عشق ورا ما و منے نیست

(۶۲)

برقدِ ہر کہ خلعتِ عشق آمدست راست
در ملکِ ہر دو کون بہ تحقیق بادشاست

سیمرغِ عشق بر سرِ ہر کس کہ سایہ کرد
بے سایہ گشت و سایۂ او سایۂ خداست

نامحرم است عقل بخلوتسرائے عشق
عشق ست آنکہ عقل و خرد ہم ازو جداست

ہر جا نزول کرد دمے بادشاہِ عشق
آورد او بہ فضلِ الٰہی کہ از ہوا است

اے آنکہ طوفِ کعبۂ مقصودت آرزوست
دنبالِ عشق رو کہ ترا عشق رہنماست

پرواز کن بعالمِ لا انتہائے عشق
بر خاک تیرہ منزلت از کاہلی چراست

از نہ فلک بہ تر بسر جائے تو برترست
منشین درین سرائے کہ آن جائے تو سزاست

تا قطبِ دین براہِ طلب پا نہادہ است
بے دردِ عشق نیست نہ مانے خدا گو است

(۶۴)

شیرین سخنے را کہ سخن از دہن اوست
بشنو سخنش را کہ حدیثش سخن اوست

چون مشکِ ختن بوئے دہد ہر کہ ببوید
بر شاخِ دلِ ہر کہ گلے از چمن اوست

بے ہمتِ او بادیۂ عشق مپیمائے
رو خدمت اوکن کہ غمِ عشق فنِ اوست

آن گوہرِ نایاب کہ خلقے طلبیدش
دُرّے ست گران مایہ کہ در انجمنِ اوست

عاشق شو و بنگر کہ برون کردہ سر از جیب
ان یوسف گل چہرہ کہ در پیرہنِ اوست

غسال مجو آب و کفن بہرِ شہیدے
کو شستہ بخاک است کہ آلودہ تنِ اوست

او کشتۂ عشق است نخواہد کفن از کس
بگزار کہ آن خرقۂ خونین کفن اوست

زاہد تو چہ پرسی وطنِ قطب دین از وے
جائے کہ کسے پے نبرد آن وطن اوست

(۶۴)

بے ہوائے سر کوئے تو سرے نیست کہ نیست
سوختہ ز آتش عشقت جگرے نیست کہ نیست

ہیچ جا نیست کہ از ذات تو آثارے نیست
از تو در دنیا و عقبےٰ اثرے نیست کہ نیست

ہمہ صاحب نظران از تو نظر یافتہ اند
نظرت جانبِ صاحب نظرے نیست کہ نیست

سبز بالانِ زمین سوئے تو پرواز کنند
جذبۂ عشق تو در بال و پرے نیست کہ نیست

نہ دہد دل کہ کنم سرِ غمِ عشقش فاش
ورنہ در ملک دلم زو خبرے نیست کہ نیست

سوخت اجزائے وجودم ہمگی ز آتشِ عشق
در ہمہ بحر و برش زو شررے نیست کہ نیست

قطب دین روئے تو ہر توشہ ازان آوردہ
کہ بروئے تو ز ہر توشہ درے نیست کہ نیست

(۶۵)

از آن روزے کہ جاناں دلبرِ ماست
ہمائے اوجِ عزّت بر سرِ ماست

یقین شد آنکہ روزے خواہمش دید
بہ قدرت کہ عشقش رہبرِ ماست

دو کس خواہد گواہان حاکمِ شرع
گواہِ عشق مژگانِ ترِ ماست

گدائے کوئے او تا گشتم از جان
فلک از روئے رغبت چاکرِ ماست

متاعے را کہ کس قیمت نداند
ز کلّی آفرینش گوہرِ ماست

نباید شد بعالم فارغ از مرگ
کہ زیرِ خاک آخر بسترِ ماست

مروا قطبِ دین ہر جا بہ ہر زہ
تو مقصودے کہ می جوئی برِ ماست

(۶۶)

مے دارم کہ اندر آسمان نیست
همہ او باشد و او درمیان نیست

نشانِ ہر دو عالم باشد از وے
ولے در ہر دو عالم زو نشان نیست

همہ گلہا بہ بستان زو شگفتہ
گلے چون او و لے در بوستان نیست

بیان سازند گر وصفش ہزاران
ہنوز از صد ہزاران یک بیان نیست

مکن در ہیچ چیزے نسبتِ او
کہ ہر چیزے از و یست او از ان نیست

چو ہر دم می کند بر دل تجلّی
مرا از مرگِ خود یک دم زیان نیست

منال اے قطبِ دین از دادنِ جان
کہ وصلش ہیچ کس را رائیگان نیست

(۶۷)

آن گوہرِ نایاب کہ در کون و مکان نیست
یار یست کہ جایش بجز از خلوتِ جان نیست

خواہم کہ حدیثے کنم از وصفِ جمالش
امّا چہ کنم مصلحتِ وقت دران نیست

باشد بمیان تیغِ کسے راکہ کشد کس
ما کشتۂ آنیم کہ تیغش بمیان نیست

آن بارِ گرانے کہ ملک تاب نیاورد
جز حوصلۂ ما دگرے حاملِ آن نیست

نسبت نتواند کہ بچیزے کندش کس
زان روئے کہ چیزے چو وے اندر دو جہان نیست

آن کس کہ شود کشتۂ تیغِ غمِ عشقش
او را ابدا ہیچ سعادت بہ ازان نیست

اے قطبِ دین از دردِ غمِ عشق چہ نالی
چون ہیچ کسے را بہ ازین راحتِ جان نیست

(۶۸)

زہادرا نیاز نباشد نماز چیست
فارغ ز درد عشق چہ داند نیاز چیست

اے بے خبر ز خویش گزر تا رسی بدو
شبہائے تارِ طاعتِ دور و دراز چیست

ناقابلی بروئے تو زان بستہ اند در
ور قابلی بروئے تو این در فراز چیست

بیرونِ پردہ مصلحتِ خویش را گزار
تا زیر پردہ مصلحتِ بے نیاز چیست

ہر دم فلک بحیلہ گری بازئے کند
تا باز حیلۂ فلکِ حیلہ ساز چیست

آغازِ عاشقی ز خدا دان نہ از عباد
بنگر بما محبتِ آن عشقباز چیست

عشقِ خدا بہ بندگرت نیست دلپذیر
محمود را بپرس کہ عشقِ ایاز چیست

پروانہ عاشق است کہ سوزد بہ پیشِ شمع
از شمع باز پرس کہ سوز و گداز چیست

چون قطرہ ہر کہ غرقۂ بحرِ وصال گشت
او را بہ دو شمار یکے امتیاز چیست

جائے کہ ہست کعبۂ مقصودِ قطبِ دین
حجاج را مشقتِ راہِ حجاز چیست

(۶۹)

هیچ دانی که فزون ترچه دل ازکعبه بس است
آن دلِ صاف که پاکیزه و دور از هوس است

دست در دامنِ هر صاحبِ دل برزده ایم
که درین راه زهر صاحبِ دل ملتمس است

رخصتم نیست که گویم سرِ موئے سخنے
ورنه در بحرِ وجودم دُرِ ناسُفته بس است

نبود در دو جهان لائقِ دیدارش کس
وانکه او لائقِ دیدار بود هیچ کس است

عنکبوتے است که بر روئے خودش پرده تند
هر کجا در پئے پندارِ خودش بوالهوس است

نتواند که کند قطعِ بیابانِ وصال
هر که مشغول درین ره بصدائے جرس است

قطبِ دین را رهِ وصلِ تو از آن گشت قریب
که درین بادیه اورا چو تو فریادرس است

(۷۰)

در دمِ تیغِ فنا ہر دم شہیدِ دیگر است
آنکہ بیند روئے یار از چشم دیدِ دیگر است

گرچہ از دنیا شہیدان رفتہ اند بسیار لیک
آنکہ رفتہ کشتۂ عشقش شہیدِ دیگر است

پیش پیرانِ طریقت گرچہ بس باشد مرید
آنکہ بگذشت از مرادِ خود مریدِ دیگر است

گرچہ می گویند برکت در خرید است و فروخت
لیک ہر کس جان دہد او را خریدِ دیگر است

تو نگوئی در جہان یک بایزیدے بود و بس
ہر کہ واصل شد بجانان بایزیدِ دیگر است

سر بسر درہائے بستہ را کلیدے ہست ولیک
ہر یکے را بر خلافِ ہم کلیدِ دیگر است

قطبِ دین دیدے بدست آور اگر اہلِ دلی
زانکہ اہلِ دید را در دیدہ دیدِ دیگر است

(۷۱)

نعیمِ ہر دو جہاں از برائے درویش است
قرارِ عرشِ مُعلا متکائے درویش است

اگر رضائے خدا می کند رضا درویش
ولے رضائے خدا ہم رضائے درویش است

ز آفتابِ قیامت چہ غم بود آن را
کہ روز حشر بزیرِ لوائے درویش است

ہر آن شبے کہ بود نیک بختِ ہر دو جہان
ز رہ ئے صدقِ ارادت گدائے درویش است

مثالِ سرمہ بکش خاکِ پاش در دیدہ
کہ کحلِ اہلِ نظر خاکِ پائے درویش است

اگرچہ چرخ بروئے زمین بگردد لیک
مدار گردش چرخ از دعائے درویش است

بر و تو قطبِ دین و آشنائے ایشان باش
کہ آشنائے خدا آشنائے درویش است

(۷۴)

مرا کہ ہر دم و ہر لحظہ دیدہ خانۂ تست
بہر کدام نہی پائے آشیانۂ تست

زگفت گوئے دو عالم تمام وارستم
ہمین در انجمنِ جانِ من فسانۂ تست

زمفلسی و گدائی چو بے ندارد غم
بدین خوشم کہ مرا تکیہ بر خزانۂ تست

تمام خلق بعالم غمِ زمانہ خورند
غمِ زمان چہ خورم من زمان زمانۂ تست

بدانچہ کلکِ قضا راندہ زمن آید
دگر اگر طلبی می کنی بہانۂ تست

مرا مگیر بہ مستی تو ساقیا امروز
چرا کہ جوش و خروش از مئے شبانۂ تست

ہمین نہ قطبِ دین خواندترا ببانگِ بلند
صدائے ہر چہ شنیدم در اترانۂ تست

(۷۳)

بکوئے عشق مرا بیم تیغ خوبان نیست
چراکہ عاشقِ دیوانہ را غمِ جان نیست

بہ سرِ وحدتِ ما پے نمی برد زاہد
چراکہ کشتۂ تیغِ فنائے جانان نیست

سفر بکوئے خراباتِ عشق نتواند
کسے کہ خانۂ دنیا و دینش ویران نیست

یقین کہ بادیۂ عشق را نہ پیماید
کسے کہ والہ و شیدائے خوبریان نیست

ببالِ عشق مرا مرغِ روح می پرّد
ورا بغیرِ سرِ کوئے دوست طیران نیست

ملک ز جامِ مئے عشق یار بے خبر است
حریفِ ساقی باقی بغیرِ انسان نیست

تو مے پرست شوائے قطب دین و مستی کن
کہ یار را نظرے سوئے خود پرستان نیست

(۴۷)

قاضیٔ روزِ جزا فتوئے ایں قصہ نوشت
کہ نباشد بہشت آں را کہ غمِ عشق بہشت

نتوانم کہ کنم توبہ زعشق اے زاہد
چہ کنم کلکِ قضا برسرِ من عشق نوشت

کردم از عشق سوالے کہ بگو حق بکجاست
گفت ہر جا طلبے ہست چہ مسجد چہ کنشت

من درونِ حرمِ یار بدو مے نوشم
در برون زاہدِ افسردہ زند سر بر خشت

ہر کسے ہر چہ بکارد درود آخرِ کار
ہیچ چیزے نتواند درود آنکہ نہ کشت

نیک باید کہ بود باطنِ مردم ورنہ
صورتِ ظاہر کس خواہ بود خوب کہ زشت

عشق خیزد ہمگی از سخن قطب الدین
گوئی استادِ ازل قالبش از عشق سرشت

(۷۵)

به نزدِ خلق مرا گرچه اعتبارے نیست
خوشم که بر دلِ کس هم زمن غبارے نیست

خلیده در دلِ من خارگر ز جورِ کسان
به پائے کس ز منِ دل شکسته خارے نیست

کنند سایهٔ همارا کسان حصارِ دلے
بغیرِ لطفِ خدا سایهٔ حصارے نیست

برائے هرکه به بینی تو غمگسارے هست
مرا بغیرِ غمِ عشق غمگسارے نیست

هنروران همه دنبالِ کارِ خویش و مرا
بغیرِ فکرِ دلارامِ خویش کارے نیست

بدان خوشم که من از دستِ ساقیم باقی
شراب می خورم و در سرم خمارے نیست

مدارِ قطبِ دین از زالِ هر حشیم وفا
که عهد و شرطِ وفا را بر و مدارے نیست

(۷۶)

دیدهٔ نیست که او روئے ترا مائل نیست
عاشقے نیست که در کوئے تو اش منزل نیست

پرده بر مردمک دیده اعمیٰ باشد
پردهٔ ورنه به پیشِ رخِ تو حائل نیست

نتواند که کند سوئے حریمت پرواز
هر کرا مرغِ دل از تیغِ غمت بسمل نیست

در دلِ صاحبِ دل دردِ غمِ عشقِ تو نیست
هر کرا نیست غمِ عشقِ تو صاحبِ دل نیست

قابلے نیست که عشقِ تو ندارد در دل
هر که عشقِ تو ندارد بخدا قابل نیست

عاقلان بر سر کوئے تو وطن ساخته اند
هر که دور از سر کوئے تو بود عاقل نیست

غافل از دوست مشو قطبِ دین گر اہلِ دلی
زانکه از دوست دمے اہلِ دلے غافل نیست

ردیف تا

(۷۷)

کسے کہ عاشقِ دیدارِ خوش لقائے نیست
بدانکہ در دلِ او ذرّۂ صفائے نیست

چرا ز نیک و بدِ دہر می شوی غمگین
بعشق کوش کہ این دہر را بقائے نیست

درآید ارچہ عروسِ جہان بعقدِ کسان
ولے بہیچ کسش یک نفس بقائے نیست

بہ ہو و ہائے درآرندش از عذابِ حشر
ز دردِ عشق ہر آن را کہ ہو و ہائے نیست

زبہرِ کسبِ کمال آمدی نہ از پئے مال
جز این ز آمدنت ہیچ مدعائے نیست

ز دوست روئے مگردان بہر کجا باشی
کہ خالی از اثرِ دوست ہیچ جائے نیست

بہر چہ قطبِ دین کس مبتلا شود سہل است
چو مبتلائے خودش ہیچ مبتلائے نیست

(۷۸)

بہ کوئے عشق کسے راکہ آشنائے نیست
ورا بغیرِ غمِ عشق دلکشائے نیست

دلیلِ عشق بود در رہ خدا بخدا
ترا چنین کہ دلیلش کنی دوائے نیست

بدستِ عشق دہ از عاشقی عنانِ دلت
بدان جہت کہ بہ از عشق رہنمائے نیست

اسیرِ عشقم و در کوئے عشق افتادہ
کمندِ عشق مرا بستہ دست و پائے نیست

دعا کنم طلبم از خدا غمِ عشقش
کہ بہتر از غمِ عشقش مرا دعائے نیست

مرادِ من چو از عشقِ خدائے حاصل شد
مرا بہیچ کسے دیگر التجائے نیست

فنائے عشق خدا گشتہ است قطب الدین
بدان خدائے کہ جز او دگر خدائے نیست

(۷۹)

اے من فدائے ہمت آں کاشنائے تست
در کوئے عشق کشتۂ تیغ فنائے تست

از کوئے تو بجانبِ دیگر نمی رود
جان دادہ و ہنوز بجان مبتلائے تست

کردہ بہ پیش تیرِ بلا سینہ را سپر
گوید ہنوز شکر کہ تیرِ بلائے تست

کے فرق خود بہ ملک جہان آورد فرود
فارغ ز ملکِ ہر دو جہان چون گدائے تست

قطعِ نظر ز ذوقِ ہمہ چیز کردہ است
مشتاقِ ذوقِ نورِ رخِ دلکشائے تست

ہر کو شہیدِ خنجرِ عشقِ تو می شود
کے میرد آن کہ زندگیش از بقائے تست

صد شکر ہر زمان بجان قطب دین کند
کو را علی الدوام رضا در رضائے تست

(۸۰)

آں جا کہ آفتابِ لقائے محمدؐ است
خورشید ذرّۂ ز ضیائے محمدؐ ست

موسیٰ کہ معجزات وے اندر عصاش بود
خود با عصائے خویش عصائے محمدؐ ست

روح الامینِ صدر نشین با علی الدوام
وردِ زبانش وردِ ثنائے محمدؐ است

از گرمی زبانۂ خورشیدِ آتشین
روزِ جزا پناہ لوائے محمدؐ است

آن مؤمنے کہ مرد بشرع شریفِ او
مستوجب عطائے خدائے محمدؐ ست

راضی بود خدائے ازاں بندۂ کہ او
کارے کہ می کند برضائے محمدؐ ست

گر دو زاہلِ دیدہ ہر آں کو چو قطب دین
او را دو دیدہ بر کفِ پائے محمدؐ ست

(۸۱)

آن را کہ درد عشق خداوندگار نیست
روز قیامت او بخدا رستگار نیست

وصلش دوائے درد دل عاشقان بود
آن را کہ درد نیست دوائے بکار نیست

ہر کس کہ درد عشق ندارد بزندگی
روز حساب در صف مردان کار نیست

ہر کس نہ کرد قطع بیابان وصل یار
او را درون خلوت اسرار بار نیست

پیش از اجل بکوش غنیمت شمار عمر
عمر عزیز زانکہ کسے را دو بار نیست

دل در جہان مبند کہ زالے است بے وفا
زو در میان اہل دلان اعتبار نیست

طوف حریم کعبۂ مقصود کے کند
ہر کس چو قطب دین بجہان خاکسار نیست

(۸۴)

تا سرِ کوئے غمش منزلِ ماست
شادیٔ ہر دو جہان در دلِ ماست

این زمان کے شدہ پیدا غمِ او
کز ازل تخمِ غمش در گلِ ماست

گرچہ کس را بَرِش مشکلہاست
عشقِ او حلِ ہمہ مشکلِ ماست

غائبانہ نظرِ آن دلبر
شاملِ حالِ دلِ مقبلِ ماست

ہر چہ ہست از ہمہ ذرّاتِ دو کون
در حقیقت ہمگی داخلِ ماست

آں امانت کہ ملک تاب نداشت
حاملش حوصلۂ کاملِ ماست

قطبِ دین دیدہ کشا تا بینی
گنجِ مقصود کہ اندر دلِ ماست

(۸۳)

نزدِ خدا چو تحفۂ بہ از نیاز نیست
پس ہر کرا نیاز نباشد نماز نیست

در جستجوئے دلبرِ خود درد پیشہ کن
کاین در بروئے مردمِ بے درد باز نیست

از غل و غش بسانِ زرِ قلب تیرہ است
ہر کو مثالِ شمع بسوز و گداز نیست

تو نازکی بروکہ زہر اہلِ دردِ عشق
عشقش نیاز می طلبد مردِ ناز نیست

مرغِ دلِ کسے کہ بود و پائے بستِ خویش
محرومِ بزمِ وصل بود اہلِ راز نیست

ہر کس بفضل می رسد از فضلِ عشقِ او
برخویش ہر کہ فضل نہد عشقباز نیست

اے قطب دین نیاز در ین راہ پیشہ کن
زیرا کہ قربِ حضرت حق در نماز نیست

(۸۴)

مگو کہ حالِ من از مفلسی پریشان است
چرا کہ نعمت احسانِ او بر ایشان است

ہزار خرمنِ گندم بہ نیم جو نخرو
کسے کہ بر سرِ خوانش ز ریزہ چینان است

محبّت ہمہ بیرون کن از سراچۂ جاں
چرا کہ منزلِ جانان سراچۂ جان است

مگو کہ راہِ حقیقت دراز و باریک است
کہ کعبۂ حرمش در سرِ بیابان است

ہر آنکہ یافت درین راہ کام اول یافت
نیافت آنکہ بخسپید و پا بدامان است

اگر براہ حق رو و محنتِ حق ورز
کہ راہِ حق طلبی شیوۂ محبان است

بکوئے دوست تو خود را شناس قطب الدین
شناخت ہر کہ خودش را ز اہلِ عرفان است

(۸۵)

یا محمد مہر و مہ را نور چوں روئے تو نیست
کور بادا آنکہ او را چشمِ دل سوئے تو نیست

یا محمد حق بقرآں خواندہ ات خلقِ عظیم
ہیچ کس را خلق و خو مانند چون خوئے تو نیست

یا محمد چون گُلت را رنگ و بو از نور اوست
نیست گل را رنگِ رویت مشک را بوئے تو نیست

یا محمد خانۂ دنیا و دین بادش خراب
ہر کرا در دین و دنیا خانہ پہلوئے تو نیست

یا محمد وصف گیسوئے تو واللیل آمدہ
زنگیِ شب را ولے بوئے چو گیسوئے تو نیست

یا محمد با تو دست اندر کمر کس چون کند
چوں کسے را در دو عالم تابِ چون روئے تو نیست

یا محمد در دو عالم تیرہ و ناشستہ دست
ہر کہ او را آبروئے خویش از جوئے تو نیست

ردیف تا

یا محمد بہر چیزے ہر کسے در ہاو ہواست

عاشقان مست را غیر از ہیاہوئے تو نیست

یا محمد طاقہائے دہر گر طاق آمدہ

ہیچ طاقے در جہان چون طاق ابروئے تو نیست

یا محمد سرو قدت آب حیوان خوردہ است

در چمن سروے بسان قد دلجوئے تو نیست

یا محمد ہر کسے را کعبہ جائے دیگر است

قطب دین را کعبہ مقصود جز کوئے تو نیست

(۸۶)

هر کرا دیدۂ بصارت نیست — هیچ چیزیش بجز خسارت نیست

وانکه او را غدائے خود دوراست — جُنُب ست و وراطهارت نیست

در حریم وصال جز عاشق — هیچ کس قابلِ اشارت نیست

شهرِ دل کن عمارت اے خواجه — کاین جهان لائقِ عمارت نیست

شاهبازے نشسته بر دست است — لیکن اندیشۂ شکارت نیست

سفر ملک دل کن اے غافل — چوں ترا عزم آن تجارت نیست

قطبِ دین خویش را نصیحت کن
که درین ره بغیر کارت نیست

(۸۷)

مرغِ دلِ ہر کہ با تو رام است　　مقصودِ دو عالمش بکام است

بر ہر کہ حلال شد وصالت　　بے تو نفس از زند حرام است

چوں قطرہ بہ بحر ہر کہ گم شد　　واصل شدہ کار او تمام است

ہر عاشقِ مست کو ترا دید　　وارستگیش علی الدوام است

بر ہر کہ نتافت شمعِ وصلت　　در مذہبِ اہلِ عشق خام است

نومید ز رحمتِ تو کس نیست　　زان روے کہ رحمتِ تو عام است

در میکدہ ہا حریف ساقی
رندیست کہ قطبِ دینش نام است

(۸۸)

زنجیرِ زلفِ یار که دارم بلائے ماست
مرغِ دلم ہمیشہ دران دام مبتلا ہست

مارا ز بختِ خویش شکایت نمی رسد
کز وصلِ دوست کارِ دو عالم بہ مدعاست

وقتِ نماز دل سوِ محراب کے شود
چون قبلہ گاہِ مقصد و مقصود از خدا ہست

مارا طلب لقائے حبیب ہست در جہان
کارِ رقیب فتنہ و آشوب و ماجرا ہست

چشمِ دلت کشائے کہ بینی جمالِ دوست
ہرگز حقیقتش نفسی کے ز ما جدا ہست

نزدیک تر ز وصلِ ورید ہست آن نگار
از جانبِ تو این ہمہ دوری بگو چہ ہست

دل قطبِ دین بغیرِ خدا و کسے مبند
در دل ہر آنچہ می گزرد خضر تش گو ہست

(۸۹)

ہر کرا ذوقِ رخِ خوبِ تو در جانش نیست
در دلِ شب زغمت دیدۂ گریانش نیست

ہر کہ او چاشنیٔ شربتِ وصلت نچشید
ہمچو شیطانِ لعین لذتِ ایمانش نیست

راہہا را ہمہ پایاں بود اے دوست پدید
جز رہِ بادیۂ عشق کہ پایانش نیست

آشکارست ہمہ درد علاجش پیداست
دردِ پنہانیٔ عشق ست کہ درمانش نیست

من نہ تنہا شدم آشفتۂ زلفش بجہان
کیست کاشفتۂ آن زلفِ پریشانش نیست

یارب از زندگیِ خویش چہ حاصل او را
ہر کرا آرزوئے دیدنِ جانانش نیست

نہ ہمین قطب دین از دردِ غمش نالہ کند
کیست کز دردِ غمِ عشق وے افغانش نیست

(۹۰)

آنہا کہ دیدہ شان بجمال حبیب واست
دارند دیدۂ کہ ازین دیدہ ہا جداست

بے دولت ست آنکہ بغیرے گرفتہ خو
خوش حال آنکہ روئے دلش جانبِ خداست

بے او جحیم روضۂ رضوان بود یقین
بے او بہشت گلخن و حورش چو اژدہاست

سالک کہ وارہد نفسے از خودیٔ خویش
باشد نوید آنکہ بقا از پے فناست

ناظر بروئے دوست شہنشاہِ عالم ست
وان را کہ نیست بہرۂ از وصلِ او گداست

گویند جان نگار بتاراج می برد
مارا جز این ارادہ نباشد خداگواست

مارا مزن تو طعنہ برندی و عاشقی
ما از برائے عشقیم و عشق از برائے ماست

فرزانه آن کس ست که مجنونِ عشقِ اوست
دیوانه باشد آنکه از و یک نفس جداست
گفتی نه می روی تو رهِ راست قطبِ دین
بے درد راهِ ماست که پایانِ آن خداست

(۹۱)

ہر کہ او در راہِ وحدت از جہان دل سرد نیست
دردِ او درمان نیابد چون ز اہلِ درد نیست

رہ بسوئے کعبۂ مقصود ہرگز کے برد
ہر کہ از دامانِ مردے بر جبینش گرد نیست

عاشقان را تن ضعیف و رنگِ زرد آمد گواہ
عاشقِ صادق نباشد ہر کہ رنگش زرد نیست

از علائق سر بسر مہرِ دلِ خود را ببر
زانکہ در کویش نیابد رہ کسے کو مرد نیست

ہمچو مردان از وجودِ خود بشو دستا اے پسر
ہر کہ دست از جان نشوید در رہِ او مرد نیست

ہستیٔ خود را نثارش کن ز جان و دل بخواہ
ہر کہ در ہستی گرد باشد ورا در خورد نیست

قطبِ دین در راہِ عشقش درد باید مرد را
زانکہ درمانے نباشد ہر کہ او را درد نیست

(۹۲)

نیست یک دل ہمہ دہر کہ افگارِ تو نیست
کو کسے کز دل و جان عاشقِ دیدارِ تو نیست

دیدہ ہا گر ہمہ این است کہ من می بینم
نیست یک دیدہ کہ او طالبِ دیدارِ تو نیست

بندگان از دل و جان جملہ ترا در طلبند
نیست یک بندہ کہ او بر سرِ بازارِ تو نیست

نہ ہمین در دلِ من آرزوئے وصلِ تو است
نیست جانے کہ بجان مائلِ رخسارِ تو نیست

ذرہ سان جملہ ہوائے سرِ کویت دارم
نیست یک ذرّہ در عالم کہ ہوادارِ تو نیست

ہمہ آفاق پُر از دبدبۂ حسنِ تو است
عاشقے نیست بعالم کہ گرفتارِ تو نیست

نہ ہمین قطبِ دین از بہر تو جان دادہ و بس
کیست کو نگزرد از جان کہ خریدارِ تو نیست

(۹۴)

بر سرِ کوئے فنا ہر کس کہ او را خانہ نیست
محرمِ خلوت سرائے خاصِ آن جانانہ نیست

ہر کہ در راہِ محبت نگزرد از جانِ خویش
در حریمِ وصلِ دلبر محرمِ میخانہ نیست

سرسری ہر کس کہ در راہِ محبت پا نہد
قال و قیلے می کند کارش بجز افسانہ نیست

می کند صیادیٔ جان را نیازِ شاہباز
عاشقِ جان باز در کویش بجز پروانہ نیست

بر سرِ کویش قناعت کن اگر مردِ رہی
تا صدف قانع نگردد لائقِ دُردانہ نیست

ہمچو کاہ از جا مرو چون کوہ می باش استوار
زانکہ ہر بے ظرف را پیرا نغش پیمانہ نیست

قطبِ دین عقل و خرد بر بادہ در عشقِ یار
زانکہ عاقل نیست ہر کو در غمش دیوانہ نیست

(۹۴)

هزاد جانِ گرامی فدا است بر رویت
هزار دل چو منِ خسته وقفِ هر مویت

ز هجرِ روئے تو اے دوست طاقتم همه طاق
چنانکه طاق فتاد ست طاقِ ابرویت

مرا ز درگهِ خود نا امید دور مکن
بود که باز کنم چشمِ خویش بر رویت

ز کوئے تو نتوانم بجانبے رفتن
چراکه رشتهٔ دل می کشد مرا سویت

بر آستانِ تو شبها ازان همی نالم
که هست کعبهٔ مقصودِ من سرِ کویت

چنان بسوئے تو خو کرده است قطب الدین
که هر کجا بود از دور بشنود بویت

(۹۵)

خطِ فنا بہ ہستی خود درکشیدہ است
صاحب دلے کہ شربتِ وصلش چشیدہ است

فانی ز خویش گشتہ و باقی ست با خدا
آن قابلے کہ بارِ امانت کشیدہ است

ز اہلِ فنا بپرس ز شادیٔ وصلِ دوست
کز راہِ بیخودی بوصالش رسیدہ است

بگزاشت حرص و شہوت و زیبے کہ بُد درو
مرغانِ جان بہ طبعِ خودش سر بریدہ است

طیران بسوئے او نکند کس ببالِ خویش
عاشق ببالِ او بسوِ او پریدہ است

رونے کہ دوست قالب ما نقش میکند
با روحِ عشقِ خویش بقالب دمیدہ است

بگزر ز خود پرستیِ خود قطبِ دین تمام
زان رو کہ خود پرست خدا را ندیدہ است

(۹۶)

تا نقاب از رخِ خود آن مہِ تابان برداشت
در دلم جز غمِ خود سود و زیانے نگزاشت

بادشاہانِ جہان بندۂ درگاہِ ویند
ہر کرا بادشہِ ہر دو جہانش برداشت

ہر کرا دیدۂ دل بر رخِ جانان افتاد
بہتر از خسروئ ملکِ سلیمان پنداشت

ہر کرا عاشقِ رخسارۂ خود گردانید
در دلِ او غم و اندوہِ بلا را بگماشت

ہر کہ شد از دل و جان عاشقِ رخسارۂ گل
بر سرِ کوئے ملامت علمش برافراشت

در شبِ تار گر آن یار نماید رخِ خود
شود آن شب ز شعاعِ رخِ او بہ از چاشت

قطبِ دین را غمِ عشقش نہ ہمین امروز است
در ازل تخمِ غمش در دلِ ویران می کاشت

(۹۷)

بکوئے عشق دلم رفتہ است و پیدا نیست
بہر مقام کہ می جویمش در آنجا نیست

زبے دلی من بے چارہ گشتہ ام حیران
کہ عاشقم بہ جمالِ کسے کہ پیدا نیست

خوش است چہرۂ گل پیشِ چشمِ اہلِ نظر
ولے چہ سود کہ امروز ہست و فردا نیست

برو تو عاشقِ شیدائے آن نگارے باش
کہ خود بذاتِ خودش قائم است چون ما نیست

فنا شود ہمہ چیز و بقا بود او را
درین حدیث کسے را مجالِ غوغا نیست

مجوئے سرِ غمِ عشق از دلِ ہر کس
کہ سرِ عشق بجز دردِ دل ہویدا نیست

دلِ صبورِ تو آخر ز عشق بے خبر است
بدیدنِ رخِ آن یار دیدہ اش وا نیست

چنین دلے کہ تو داری خدائے بین نبود
خدائے بین بود آن دل کہ چشمش اعمےٰ نیست
بدید در دل خود روئے یار قطب الدین
ولے بوصفِ جمالش زبانش گویا نیست

(۲۷)

دررهِ معنی کسے کز خویشتن آزاد نیست
کارِ او دائم پریشانی بود دل شاد نیست

تا یکے از گردشِ چرخِ فلک نالہ کنی
گردشِ دورانِ دون را کار جز بیداد نیست

حاکمِ عادل خدا باشد کہ دادِ کس دہد
واقف از اسرار باشد حاجتِ فریاد نیست

یاد کن از روزِ اوّل از وصالِ یارِ خویش
مدتے با یار بودی آن زمانت یاد نیست

سالکِ مجذوب باشد راہِ عشقِ یار را
رہ بپایان برد آن کس کو سلوکش زاد نیست

توشۂ این راہ دانی چیست ذکرِ کردگار
دررہِ تحقیق بے او کار را بنیاد نیست

قطبِ دین بے پیرِ این رہ کس بپایان کے برد
ہادیٔ این راہ غیر از پیرِ با ارشاد نیست

(۹۹)

غنچه زیر پرده از شرم گل رخسار تست
خوبی خوبان همه از پرتو دیدار تست

نیست آزاد آنکه نبود بر سر بازار تو
بندهٔ کازاد باشد بر سر بازار تست

گر نبودے مهر رویت مهر و مه بودے سیاه
روشنی مهر و مه از پرتو انوار تست

آب حیوان در درون تیرگی باشد نهان
هر که از خود گشت پنهان در دل شب یار تست

بے تو کے سویت تواند یک قدم زد هیچ کس
پے برد در کوئے تو آن کس که برخوردار تست

خستگان را می دهد شربت طبیب مهربان
شربت وصلے رسان آن را که او بیمار تست

از پے پندار بیرون آ که بینی وصل دوست
پیش رویش قطب دین این چهرهٔ پندار تست

(۱۰۰)

مرا ز پیرِ طریقت همین سخن یاد است
که رست از هر دو جهان هر که از خود آزاد است

بکوش و خدمتِ پیرِ طریق کن از جان
تو به نه ز کلیمی که خضر شش استاد است

ز گیر و دارِ جهان دستِ خویش کوته کن
مباش غره که بنیادِ عمر برباد است

کجا روم چه کنم دردِ خود به که گویم
چنین که یار تغافل شعار افتاد است

میانِ کعبه مقصود ما همیست نهان
کسی نرفت بسعیِ خودش نداد است

مپیچ سر ز شریعت هم از طریقِ ادب
که ذوقِ مرکب این راه تقویت داد است

بروزِ وصل ز دیدارِ دوست لستان داد
تو قطبِ دین که شهنشاهِ حسن بیداد است

(۱۰۱)

تا گشته ام بکوئے فنا آشنائے دوست
محظوظ گشته ام بخدا از لقائے دوست

مهر دلم ربوده ز سودائے غیر خویش
چیزے نماند در دل و جانم ورائے دوست

در محبت و جوئے دوست دلم خون شده هنوز
سرگشته همچو ذره بود در هوائے دوست

خواهم هزار جان که کنم جمله را فدا
جانِ عزیز چون نه کند کس فدائے دوست

خوش آنکه دل بدلبرِ جانی سپرده است
اے ولئے هر که نیست دلش مبتلائے دوست

عهدش چو دوست نیست کسے کو چو قطب دین
نبود ز روئے مهر و وفا در رضائے دوست

(۱۰۲)

در جانِ هر که ذوقِ خداوندِ اکبر است
نیکو سعادت است که او را میسر است

بر هر که تافت پرتوے از نورِ ذات او
مفلس مخوان ورا که بمعنی توانگر است

همت نگر گدائے سرِ کوئے عشق را
کز عرش و فرش همتِ عالیش برتر است

آن را که عشق نیست بود دور از خدا
خوش حال آن کسے که ورا عشق رهبر است

با زاہدِ زمانہ مگو سِرّ عشق را
باور نمی کند ز غرورش که در سر است

حاجی بہ کعبہ می رود و من بکوئے دوست
رہ نیست راہِ کعبہ و این راہِ دیگر است

اسرارِ عشق فاش مکن قطبِ دین خموش
در وادیِ سلوک خموشی چو بهتر است

(۱۰۳)

درکوئے عشق ہر کہ رود دیدۂ دل است
پایش زخونِ دیدہ فرو رفتہ در گل است

پرواز کرد جانبِ دلدار ہر کرا
مرغِ دلش زتیغ غمِ عشق لبسمل است

رسوائے دہر تانشود کس بکوئے عشق
باشد نشانِ آنکہ ز دلدار غافل است

می سوز و می گداز درین رہ مثالِ شمع
سوز و گداز شیوۂ رندانِ کامل است

ہر کس نسوخت ز آتشِ سودائے عشقِ یار
گر دم زند زعشقِ دلارام جاہل است

پروانہ وار ہر کہ بسوزد وجودِ خویش
با شمعِ وصلِ یار ہماں لحظہ واصل است

باخویش کس ندید مرادِ جمالِ دوست
چون بگذری زخویش مرادِ تو حاصل است

دیوانگی ست شیوۂ عشاق قطب دین
دیوانہ ہر کہ گشت درین کوئے عاقل است

(۱۰۴)

بر سرِ کوئے تو اے جانِ جہان کیست کہ نیست
عاشقِ روئے تو اے راحتِ جان کیست کہ نیست

تا شگفتہ گل روئے تو بہ گلزارِ جہاں
ہمچو بلبل زغمت نالہ کنان کیست کہ نیست

نیست یک ذرہ کہ او طالبِ دیدارِ تو نیست
در ہوائے رخِ تو جامہ دران کیست کہ نیست

تا بخوئے مہِ من چہرہ برافروختہ
برگلِ روئے تو اے مہ نگران کیست کہ نیست

ہر کرامی نگرم دردِ تو در دل دارد
ہدفِ تیرِ ملامت بمیان کیست کہ نیست

ہمہ آفاق پُر از دبدبۂ عشقِ تو است
ہمچو نوح از غمِ تو نوحہ کنان کیست کہ نیست

نہ ہمین قطب دین از ہجر تو فریاد کنان است
از غمِ ہجر تو فریاد کنان کیست کہ نیست

(۱۰۵)

هرکه در کوئے حقیقت اہلِ حال آمد خوش است
وانکه اورا از وجودِ خود ملال آمد خوش است

زشت باشد هرکه او دور از وصالِ یار ماند
هرکرا با وصلِ دلبر اتصال آمد خوش است

نیست مرد آن کس که دنیا لیش کند پامال لیک
هرکرا دنیا و عقبیٰ پائمال آمد خوش است

تن مپرور تا نگردی تنبل و کاہل شوی
در ریاضت هرکه او ہمچو ہلال آمد خوش است

در رہِ دلدار نبود حاصلے از قیل و قال
هرکه او در راہِ حق بے قیل و قال آمد خوش است

نیست عاشق هرکه سر پیچید ز امرِ یارِ خویش
هرکه او اندر رضائے ذو الجلال آمد خوش است

قطبِ دین معین از کین ازین بالِ ہمت سوئے دوست
هرکه اورا بالِ ہمت پر و بال آمد خوش است

(۱۰۶)

اہلِ دلے کجاست کہ پرسم نشانِ دوست
با او دمے نشینم و گویم عیانِ دوست

خواہم کہ خاک گردم و افتم برہ گزار
یعنی غبار گردم و گیرم عنانِ دوست

بر روئے دوست آمدم از عمرِ خود بجان
سوگند می خورم کہ بچشم و بجانِ دوست

از دردِ محنتِ دو جہان در امان بود
از روئے صدق ہر کہ بود در امانِ دوست

ہر مو کہ ہست بر تنِ من گر زبان شود
نتوانم آنکہ شرح دہم داستانِ دوست

نبود سعادتے بہ ازین در جہان کہ کس
از روئے خوبِ دوست شود کامرانِ دوست

گر صد ہزار سال کند وصفِ او کسے
کوتہ بود ہنوز سخن در بیانِ دوست

در پیشِ قطبِ دین نبود خوب تر ازین
چیزے دگر ز آمدنِ بیکرانِ دوست

(۱۰۷)

در راهِ وصلِ یار ہر آن کو ز جان گزشت
سیرش ز زیرِ چرخ و ز ہفت آسمان گزشت

ہر کس کہ لمعۂ زرخِ یارِ خویش دید
فارغ شد از دو کون از زین و ازان گزشت

آن را کہ یار جانش سر رشتہ خود کشید
پرواز کرد سیر وے از لامکان گزشت

آن ساعتے کہ وارہد انسان ز خویشتن
باشد نشانِ آنکہ وے از لامکان گزشت

ہر کس کہ محرمِ حرمِ کبریا شود
در راہِ قرب از ہمہ کروبیان گزشت

آن را کہ یار محرمِ اسرارِ خویش کرد
از شک برست بیشک و از امتحان گزشت

دانی کہ کیست محرمِ خلوت سرائے یار
اے قطبِ دین ہر آنکہ ز سود و زیان گزشت

(۱۰۸)

تیرِ عشق آمد بدل پیکانِ او از جان گزشت
صبرِ من از حد گزشت و دردم از درمان گزشت

محتسب از عاشقان از کفر و از ایمان مپرس
هر کہ عاشق گشت او از کفر و از ایمان گزشت

مدتے اندوہگین بودم چو دیدم روئے یار
شادمان گشتم چو بارِ محنتِ ہجران گزشت

ظلمتِ شب رفت چون صبحِ سعادت رو نمود
دولتِ دیدار آمد نکبتِ حرمان گزشت

نیست کس را لذتِ آن آنچہ من دریافتم
زندگی ہے کے دانم آن عمر کہ بے جانان گزشت

سالہا در خونِ دل گر غرقہ می بودم ولیک
رفت از یاد آنچہ بر من بے وفے آمد زان گزشت

دار دلبر را بناز اے قطبِ دین و غم مخور
ہر چہ آید بگزرد چو ہر چہ آمد آن گزشت

(۱۰۹)

کیست جانان در جهان کو طالبِ روئے تو نیست
کیست کو ہمچوں گدایاں بر سرِ کوئے تو نیست

تا تو زلفِ خویشتن اے مہ پریشان کردۂ
کیست کو آشفتۂ و سرگشتۂ موئے تو نیست

تا تو سروِ قدِّ خود از راستی افراشتی
کیست کو خواہانِ سروِ قدِّ دلجوئے تو نیست

در نمازِ عشق ہر جا دیدہ ام من قابلے
روئے دل او را بجز در طاقِ ابروئے تو نیست

ہر کہ می خواہد کہ از سودائے عالم وا رہد
دست آویزش بجز زنجیرِ گیسوئے تو نیست

می شنیدم وصفِ بوئے مشکِ آہوئے ختن
چوں شمیدم بوئے او مانندِ چوں بوئے تو نیست

قطبِ دیں از کوئے تو کے می رود جائے دگر
کعبۂ مقصودِ او غیر از سرِ کوئے تو نیست

(۱۱۰)

هر کرا در سر ہوائے دلربائے خویش نیست
نیست عاشق در سرِ او جز ہوائے خویش نیست

خلقِ عالم گرہمہ فرزندِ آدم آمدند
من ندانم آدم آن کس را کہ عشقش کیش نیست

چیست درویشی؟ درویشان درین رہ بیخودی
ہر کہ با خودمی رود این راہ را درویش نیست

ملکِ فانی جہان را چون نباشد عاقبت
حیرتم آید ازان کو عاقبت اندیش نیست

عاشقان را ہر زمان بر دل رسد تیرِ غمش
نیست عاشق ہر کہ از تیرِ غمش دل ریش نیست

صبحِ وصلش چون میسر شد منال از شامِ ہجر
ہیچ نوشے نیست در عالم کہ آن را نیش نیست

قطبِ دین بر محنت ایام زان ننہاد دل
زانکہ داند کین جہان محنت سرائے بیش نیست

(۱۱۱)

اے کہ اندر راہِ عشقش دیدہ گریان بایدت
نیستی عاشق بروئے او اگر جان بایدت

آئینہ چون نیست روشن رونما ید درو
ساز روشن آئینہ گر روئے جانان بایدت

گر ہوس داری کہ بینی آن گل رخسار را
ہمچو بلبل نالہ درکویش فراوان بایدت

ذرّہ ذرّہ کن وجود خویش از خود شو فنا
پرتوے گر زان رخ خورشید تابان بایدت

غرقہٴ دریائے رحمت کن وجودِ خویش را
سر اگر از گوہرِ اسرار دانا بایدت

گر ہوس داری رسی در کعبہٴ مقصودِ خویش
در بیابانش مثالِ مرغ طیران بایدت

قطبِ دین گر از جمالِ یار خواہی لمعتہ
بر سر کوئے محبت پا بدامان بایدت

(۱۱۲)

رشتهٔ جانِ من از عشق خورد آبِ حیات
عشق گویم چو دلم یافته از عشق نجات

بر سرِ کوئے غمِ عشق ازان می آیم
که مرا عشق تواند که بر آرد حاجات

گر تو مردِ رهِ عشقی و نه نامحرم
باش پیشِ رخِ معشوقِ حقیقی مرآت

گر میسر شودت دامنِ وصلش بکف آر
که نباشد بدو عالم به از این درجات

بگذر از بود وجودِ خود و در عشق گریز
تا که یک راه نیابی ز رهِ عشق نجات

آه ازان مست جهاں کز سرِ غفلت هرگز
نه چشیده زمے عشقِ حقیقی جرعات

قطب دین همدمِ عشاق شو و عاشق باش
تا بماند بجهان نامِ تو از بعدِ وفات

(۱۱۴)

بر سرِ کوئے فنا منزلِ ماست — تخمِ درد و غمِ او در گلِ ماست

حاصل از عمر وصالِ یار یست — للہ الحمد کہ آن حاصلِ ماست

نیست در پیش رخِ یار حجاب — هستیٔ ماست کہ آن حائلِ ماست

از ازل لمعۂ رخسارۂ یار — همرهِ ما شده و داخلِ ماست

هر کسے بهره ز چیزے برده — دردِ عشق ست کہ آن حاصلِ ماست

یک سرِ موئے زما کے دور ست — ما از و غافل و او در دلِ ماست

قطب دین را چہ بود کفر و یقین

کہ بگوید کہ خدا غافلِ ماست

(۱۱۴)

زندگی بے روئے جانان مشکل ست
دل بزیرِ بارِ ہجران مشکل ست

پیشۂ عشاق بے صبری بُدے
عاشقان را پا بدامان مشکل ست

ما چو پیش از مرگ جان را دادہ ایم
زاہدان را دادنِ جان مشکل ست

ہر کرا دردے ست درمان نیز ہست
دردِ ما را نیست درمان مشکل ست

گُل شگفتہ باغ خندید از نشاط
عاشقان را دیدہ گریان مشکل ست

نالۂ بلبل ز وصلِ گل بود
دل ز ہجرِ یار نالان مشکل ست

ہر کہ در خلوت بدلدارے نشست
چون نہد رو در بیابان مشکل ست

ردیف تا

راه ما را جملہ پایانی بود
راه ما را نیست پایان مشکل ست
گفت قطب الدین حدیث دلپذیر
اے عزیزان ہجر یاران مشکل ست

(۱۱۵)

من کیم در رہِ عشقش دل و دین دادہ زدست
ہیچ پروائے دل و دین نکند عاشق مست
ندہد دست پریشانیٔ دل آن را کو
رشتۂ دل بسرِ زلفِ پریشانے بست
بگزر از خویش اگر وصل خدا می خواہی
ہر کہ از خویش نبرّید بہ وے پیوست
شرفِ قربِ خدا از سر بازی نبود
ہست با او نشد آن مرد کہ با خود بنشست
دلبر آید بمیان چون تو کنارے گیری
دوریٔ مرد درین رہ ہمہ از ما و من ست
خویشتن را بشکن تا کہ پدید آید گنج
دُر پدیدار نیامد ز صدف تا نشکست
قطبِ دین گنجِ معانی بطلسم تنہان ست
گنج آورد بدست ہر کہ طلسمش بشکست

(۱۱۶)

یک دل از غمهائے عشقش در جہان آزاد نیست
بر سر کویش تنے یک لحظہ بے فریاد نیست

بسکہ می ریزند خون عاشقان در کوئے او
ہیچ کس را بر سر کویش مجال داد نیست

عمر چون باد ہوا باشد کہ تا آید روا
ہیچ عمرے نیست در عالم کہ او برباد نیست

ملکِ دنیا ساز ویران ملکِ دین آباد کن
زانکہ این دنیائے دون خود قابلِ آباد نیست

عاشق آموزند زین رہ گر ہمی خواہی وصال
زانکہ در راہش کسے مانندِ عشق استاد نیست

عاشقان بسیار ہستند کوہکن امّا کم است
این ہنر گویا بجز در بازوِ فرہاد نیست

رو بغم عشق ورا دامن بگیر اے قطب دین
بے غم عشقش کسے چون در جہان دلشاد نیست

ردیف تا

(۱۱۷)

در چمن چون قدت نهالے نیست
چون لبت در جهان زلالے نیست

ماه را نیست مثل روئے تو نور
چون خم ابرویت هلالے نیست

خون ما را بریز و باک مدار
که ترا هیچ زان وبالے نیست

غیر سودائے عشق تو در سر
هرگز این بنده را خیالے نیست

گر نقاب از جمال بر فگنی
از کرمهائے تو محالے نیست

از غمت در تمام روئے زمین
هیچ جا نیست کان عیالے نیست

قطب دین خویش را مکش که ترا
خود بهر دم کشی مجالے نیست

(۱۱۸)

هر کرا از ازل ہدایت نیست
یار را سوئے او عنایت نیست

ماندام در بدایتِ وصفش
زانکہ وصف ورا نہایت نیست

تاکہ بینی جمالِ آن دلبر
ہیچ تحقیق را روایت نیست

ہمہ ذرّات بندۂ اوئید
ہیچ کس را درین حکایت نیست

در دو عالم نجات کے یابد
ہر کرا لطف او حمایت نیست

قطبِ دین سوز خرمن ہستی
کہ از انت جوئے کفایت نیست

(۱۱۹)

بغیرِ لشکرِ غم چون مرا سپاہے نیست
جز آستانِ تو دیگر گریزگاہے نیست

ز قلبِ حادثہ چون روئے خویش برتابم
بغیرِ سایۂ لطفِ توام پناہے نیست

بعیبِ خود چو نظر می کنم بدیدۂ دید
چو من ز جرمِ گنہ ہیچ روسیاہے نیست

ز کردہ ہائے بدِ خویش می کنم توبہ
کہ بر درِ تو بجز توبہ عذرخواہے نیست

ز جرمِ خویش بغیر از تو بیم از کس نیست
چراکہ در دو جہان جز تو پادشاہے نیست

نوشتِ کلکِ قضا بر صحیفۂ دلِ من
محبتِ تو دران بندہ را گناہے نیست

بجا نے نرود قطب دین ز درگہِ او
چراکہ جز سرِ کوئے تو ہیچ راہے نیست

(۱۵۰)

سرخیٔ روئے شفق از دیدۂ خونبارِ ماست
سوزشِ نارِ سقر از آہ و آتش بارِ ماست

آن چنان مستم کہ از مستی ندانم پا ز سر
رشتۂ تسبیح زاہد بعد ازین زنّارِ ماست

اہلِ دردے ہر کجا باشد بماند در جہان
ہر کرا دردے نباشد بیگمان اغیارِ ماست

بارِ وصلش کاسمان آن بار را طاقت نداشت
شک میاور اے عدو کان بار اندر بارِ ماست

یا خرِ شیطان ست بیشک یا خودش شیطان بود
ہر کہ در راہِ حقیقت بر سرِ آزارِ ماست

گر بلا چون تیر بارد بر سرت اے یارِ من
یک سرِ مو غم مخور چون خود خدا غمخوارِ ماست

شعرِ قطب الدین سراسر چون حدیثِ عاشقی است
زاہدِ بے عشق زان رو منکرِ اشعارِ ماست

ردیف تا

(۱۲۱)

در دلِ ہر کہ دردِ یارش نیست | گوہرِ وصل در کنارش نیست
نیست عاشق کسے کہ چون دلِ ما | دمبدم نالہ ہائے زارش نیست
دلِ پاک آن بود بہ مذہبِ ما | کہ زجورِ کسان غبارش نیست
شہریار آن بود بعالمِ دل | کہ بجز یار در دیارش نیست
نرسد در وصالِ آن دلبر | ہر کسے کو زخویش عارش نیست
مے خور از دستِ ساقیِ باقی | زانکہ دردِ سرِ خمارش نیست

بشنو پندِ قطبِ دین از جان
کہ جز این ہیچ یادگارش نیست

(۱۲۲)

در قصرِ ہیچ بادشہے چون گدا نرفت
تا پیشتر بہ معتبرِ آشنا نرفت

در عمرِ خویش تجربہ کردیم ہیچ کس
بے لطفِ یک عزیز عزیزِ خدا نرفت

منشورِ سلطنت نہ دہد تا شہے بکس
در ہیچ شہر مملکتِ بادشا نرفت

چون عکس روئے دوست در آئینہ فتد
مرآتِ دوست دیدۂ ہر بے ضیا نرفت

کس باوجودِ خود نرود آشنائے حق
تا از وجودِ خود بتمامی خدا نرفت

بگریز از کثافت و روحِ لطیف شو
در کسوتِ بشر چو کسے بر سما نرفت

امیدوار سوئے خدا باش قطبِ دین
زان رو کہ ناامید کسے از خدا نرفت

(۱۲۳)

کسے کہ جانِ عزیزش امینِ جانان نیست
چو انس نیست ورا باخدائے انسان نیست

اگر تو مرد رہی باش با خدا نزدیک
کہ دوری از رخِ خوبش شعارِ مردان نیست

کسے کہ نیست درونِ دلش محبّتِ حق
اگرچہ طاعت بے حد کند مسلمان نیست

فروغِ چہرۂ او جو اگر مسلمانی
کہ بے فروغِ رخِ دوست نورِ ایمان نیست

کسے کہ جانش ندارد محبتِ جانان
چو مردہ ایست کہ او را حیات در جان نیست

خوش آنکہ مے بپرستید و خود پرست نشد
کہ حق پرست بود چون ز خود پرستان نیست

مگو کہ قطبِ دین از وے چنیں شدے ویران
کہ گنج نیست دران وادئی کہ ویران نیست

(۱۲۴)

ہر زمان دل راز غمہا یش صفائے دیگرست
چوں خورد تیرِ غمش او را صفائے دیگرست

ناصحا پندم مده کز دست رفته اختیار
گر تنم پیشِ تو باشد دل بجائے دیگرست

رو طبیبا از سرِ بالینِ من زحمت مکش
زانکه بیمارِ غمِ او را دوائے دیگرست

بر سرِ کوئے غمِ او ہر زمان از گوشهٔ
نالهٔ و افغان بود کان مبتلائے دیگرست

مشکلم ہر فیلسوفے کے تواند حل کند
زانکه در معنی مرا مشکل کشائے دیگرست

بر سرِ خوانِ عطائے او زروئے مرحمت
ہر زمان ہر بے نوائے را نوائے دیگرست

ہو و ہائے کن زشوقِ یارِ خود اے قطبِ دین
دمبدم در کوئے جانان ہو و ہائے دیگرست

(۱۵۵)

یارب آن دلبرِ جانی گرانمایہ کجاست
درہمہ بحر و بر از فتنۂ عشقش غوغاست

دربدر خلقِ جہان در طلبش روز و شب اند
کہ دو عالم پُر از و باشد و او ناپیداست

ہست نزدیک تر آن یار بما از رگِ جان
ما از و غافل و منزلگہِ او در دلِ ماست

بگزر از عالمِ فانی و منہ دل بروے
چہ کنی تکیہ برین عمر کہ بربادِ ہواست

غیرِ سودائے غمِ عشق ہمہ بندِ رہ است
بندپر بند منہ در رہِ دلبر کہ خطاست

دین و عقبےٰ و این دار و مدارِ عالم
ہمہ از حوصلۂ نادرۂ اہلِ صفاست

ہر کسے رو بر ہے دارد و چیزے طلبد
قطب دین نیک درِ خلوتِ عرفان خداست

(۱۵۶)

هرکه درراهِ وصالش بے سرو پا رفته است
عاشقے باشد که اسمش با مسمیٰ رفته است

عاشق آن نبود که در هستی گرو باشد تمام
عاشق آن باشد که جانِ او بیغما رفته است

پرتوِ دیدارِ انوارش به بیند بے گمان
هرکرا در راهِ معنی چشم دل وا رفته است

از وصالِ یار برخوردار باشد بے شکے
همچو قطره هرکسے کو محضِ دریا رفته است

فیض می گیرد دمادم از نگاهِ خویشتن
از وجودِ خویشتن هرکس که یکتا رفته است

یک تجلّی کرد بر طور و ورا صد پاره کرد
عاشقِ بے چاره از جا زان تجلّی رفته است

قطب دین پرواز کن سویش که هرکس رفت او
باز می آید ز کویش گرچه عنقا رفته است

(۱۵۷)

دلبرے دارم کہ رایم رائے اوست
درمیانِ جانِ شیرین جائے اوست

ہر کجا دارد سرِ شوریدگی
در سرِ شوریدہ اش سودائے اوست

ہر کہ دارد دیدۂ بینندگی
در درونِ دیدۂ بینائے اوست

چون نباشد ہیچ جا خالی ازو
در ہمہ روئے زمین غوغائے اوست

بہرِ کار آید جہان را این چنین
پرتوِ حسنِ جہان آرائے اوست

در جہان ہر جا کہ زیبائے بود
ذرّۂ از چہرۂ زیبائے اوست

دیدۂ دیدی کہ شد مرآت او
قطب دین را دیدۂ خاکِ پائے اوست

(۱۲۸)

ازخودش هرکس که اوراعار نیست
ازوصالِ یار برخوردار نیست

در دو عالم روسیه باشد نه سرخ
دیدهٔ کو ازغمش خونبار نیست

هست محروم ازوصالِ او بخواب
هرکه اوراچشمِ دل بیدار نیست

غم مخور از خواریٔ اغیارِ او
هیچ گل نبود که اوراخار نیست

تلخ باشد کامِ جانش همچو زهر
هرکسے را لذّتِ دیدار نیست

وصلِ آن دلدار بیند بے حجاب
هرکه زیرِ پردهٔ پندار نیست

لاف از دانش مزن اے قطب دین
چون ترا از علم وعقل آثار نیست

(۱۲۹)

در دلِ شب ہر کہ اورا دیدۂ بیدار نیست
از فروغِ چہرۂ دلدار برخوردار نیست

سینۂ ہر کس جراحت نیست از سرِ غمش
سینۂ آن کس کز شفائے وصلِ او بیمار نیست

بر سرِ کویش کسے کو نیست دائم منتظر
در حریمِ وصلِ آن دلدار او را بار نیست

جان نثارِ یار کن گر بایدت دیدارِ او
تا کسے از خود نہ میرد لائقِ دیدار نیست

ہیچ کس بے محنت و خواری نمی بیند وصال
نیست یک گل در جہان اندر کہ او را خار نیست

تا کسے فانی نمی گردد نہ بیند وصلِ یار
عاشقان را از وجودِ خویش زان آثار نیست

سرِ عشقش ام پرس اے مدعی از قطبِ دین
عاشقِ بے خویشتن را قوتِ گفتار نیست

(۱۴۰)

نقشِ غیر از دلِ غم پرورِ من تا برخاست
نقشِ استادِ ازل ملکِ وجودم آراست

آنچنان مست مے ساقیٔ باقی شده ام
کہ ندانم کیم و عاقل و ہُشیار کجاست

عقل و ہوش و خرد و صبر مجوئید ز من
کین ہمہ غارتِ عشقش شده و ناپیداست

گرچہ رسوائے جہانم نبود غم اصلا
ہر کجا عاشقِ مست ست بعالم رسواست

داده ام بودِ وجودم ہمہ بر بادِ فنا
چون یقینم شده کاخر ہمہ بر بادِ فناست

پائے از سر نشناسم ز ظہورِ عشقت
اے خوشا دولتِ آن کس کہ چنین بے سر و پاست

قطب دین بر سرِ کویش ز ستمہائے رقیب
نخوری غم سر موئے کہ نگہدار خداست

(۱۳۱)

یس خلوتِ تاریک نام دلبرِ ماست
چه غم که سایهٔ لطفش مدام بر سرِ ماست

ز گفتگوئے حسودان چه غم که حضرتِ یار
ز لطف و مرحمتِ خویش یار و دلبرِ ماست

چو مرغِ دل بسوئے حضرتش کند پرواز
حجابِ کون و مکان جمله زیرِ شهپرِ ماست

بملکِ هر دو جهان لذّتش برابر نیست
دمے که یارِ گرانمایه در برابرِ ماست

دران زمان که نقاب از جمال بر فگند
فلک ز روئے ارادت غلام و چاکرِ ماست

چو یار در دلِ تنگ آید و کند منزل
کشاده تر ز دو عالم دلِ محقّرِ ماست

رموزِ عشق بگو قطبِ دین بخلقِ جهان
که اهلِ درد کنند این چنین که باورِ ماست

(۱۳۲)

جائے کہ تو باشی دگرے را اثرے نیست
جان رفتہ بکوئے تو و تن را خبرے نیست

آن کس کہ بکوئے تو فرو رفت نیامد
آن مرتبہ بے ہمت صاحب نظرے نیست

خواہم کنم ایثار تو جان در طلب تو
چون در رہ وصلت بہ از ینم ہنرے نیست

باشد چو نکو یک دل و یک بار ہم خواب
زان روئے مرا یار بجز تو دگرے نیست

عشاق سر کوئے تو ہستند ہمہ یک دل
چون در دل و دوری بجز بے بصرے نیست

افتادہ ز گمراہی خود در چہ ظلمت
آن کس کہ بکوئے تو و راہبرے نیست

اے قطب دین با غیر مرو در رہ وصلش
کان یار مرا ہیچ باغیار سرے نیست

(۱۳۴)

ہرکرا بودِ وجود از عشقِ خوبان بال نیست
ابلہے باشد کہ او جز لشکرِ دجال نیست

قال را بگزار حال آور بدست ار عاقلی
زانکہ قرب حق ہمی دائم بقیل و قال نیست

ہر کسے واقف ز اسرارِ خداوندی مدان
واقفِ از اسرارِ حق جز مردِ صاحب حال نیست

آدمی از بالِ ہمت می کند طیران بلے
کے کند پرواز سویش ہر کہ او را بال نیست

گوئے مقصد کے تواند برد از میدانِ عشق
ہر کرا دنیا و عقبےٰ در رہش پامال نیست

نیست نیکو دم زدن از بیخودی در عاشقی
ہر کرا جام از مئے معشوق مالا مال نیست

قطب دین روئے نیاز از خاکِ راہش بر مدار
عجز پیش آور کہ قرب حق بجاہ و مال نیست

(۱۳۴)

خالی از نشۂ ذوقِ تو سرے نیست کہ نیست
کشتۂ عشق تو در رہ گذرے نیست کہ نیست

سفرے من کنم آنگاہ کہ تو باشی ہمراہ
زانکہ بے بدرقۂ تو سفرے نیست کہ نیست

بے تو کس کے بسلامت رود اندر کعبہ
کہ بہر گام دران راہ خطرے نیست کہ نیست

چونکہ اندر طلبت جملہ جگرہا خون ست
خالی از خونِ جگر چشم ترے نیست کہ نیست

پرتوِ حسنِ تو اند این ہمہ خوبان جہان
لمعۂ روئے تو با سیمبرے نیست کہ نیست

رو بہر کار نہد بے تو کس اندر عالم
ہر کجا می رسد او راضررے نیست کہ نیست

قطب دین جلوۂ خوبانِ جہان دارد دوست
زانکہ بے جلوۂ تو جلوہ گرے نیست کہ نیست

(۱۳۵)

ماراز عشقِ ماہ وشان مدعا یکے ست
بیگانہ ایم از ہمہ شان آشنا یکے ست

ترسا کہ گفت اللہ سہ باشد خلاف گفت
کافر بود ہر آنکہ نگوید خدا یکے ست

نبود حجاب پیشِ ہنر پرورانِ عشق
در پیش اہلِ دیدہ زمین و سما یکے ست

بیمارِ عشق را بہ طبیب احتیاج نیست
بیماردارِ عاشقِ مسکین خدا یکے ست

گر صادقی بہرزہ مرو ہر زمان رہے
باز آ ز ہر رہے رہِ صدق و صفا یکے نیست

روئے نیاز بر درِ شاہان چہ می نہی
چون ظاہر ست در دو جہان بادشا یکے ست

از ہر طرف کہ ہست بگردان تو روئے خویش
اے قطبِ دین کہ قبلۂ اہلِ دعا یکے ست

(۱۳۶)

دلے کہ آئینہ دار جمالِ جانان ست
ہزار بار ازمہر و مہرِ درخشان ست

دلے کہ از مرضِ تیرگی خلاص نیافت
ہمیشہ خستہ و مجروحِ تیغِ حرمان ست

زعرش مرتبہ اش را بسے بلند بدان
درآن دلے کہ تجلیٔ ذات سبحان ست

جہان ببرکتِ او قائم ست در گرداب
بظاہر ارچہ بسے بے سرست و سامان ست

بچشمِ کم منگر در گدائے دردِ عشق
چراکہ ہر دو جہانش بزیرِ فرمان ست

کلیدِ گنجِ سعادت بدستِ اوست اگر
بکسوتِ بشری ظاہرش پریشان ست

غلام ہمت آن عارف ست قطب الدین
کہ او چو قطرہ شدہ گم بہ بحرِ عرفان ست

(۱۳۷)

مدتے شد کہ دلم مائلِ دیدارِ تو است
تن غم پرورِ من خستہ و بیمارِ تو است

نیست خالی ز غمت ملکِ وجودم ہرگز
جگرم خوں شدہ و سینہ ام افگارِ تو است

پرتوے دید ز خورشیدِ رخت دیدۂ دل
صبر از و رفتہ و چوں ذرہ ہوادارِ تو است

دردِ عشق تو چہ دردیست کہ ہر کس بچشید
تن باندوہِ تو دلدار گرفتارِ تو است

ہر کہ پا بر سرِ کوئے تو بہ اخلاص نہاد
محرمِ خاص شد و واقفِ اسرارِ تو است

ہر کہ بیند رخِ خوبِ تو ز شاہ و درویش
دین و دنیا ز کفش دادہ خریدارِ تو است

ہر کسے را بجہاں فکرِ جہانے باشد
قطبِ دین از دل و جاں طالبِ رخسارِ تو است

(۱۳۸)

عاشقان را ہمہ دلہا ز غمت چون نیش ست
کیشِ ہر کس کہ نباشد غمِ او بدکیش ست

آن ست درویش کہ پایانش سرِ وصلِ تو است
ور ندارد طلبِ وصلِ تو نادرویش ست

ہمرہِ ہستیٔ خود کس نہ رسد در وصلت
راہِ وصلِ تو ہر آن کس کہ رود بے خویش ست

جاہل اندیشۂ فردائے قیامت نہ کند
وانکہ اندیشہ کند عاقل و خیراندیش ست

کارِ فردا بکن امروز غنیمت دان عمر
زاد بردار کہ این رہ ہمہ را در پیش ست

مے غفلت ز خُمِ زالِ جہان نوش مکن
زانکہ ہر نوش کہ باشد ز پے آن نیش ست

وائی فردا کہ بود قطبِ دین مقبولِ خدا
زانکہ امروز ورا در ندامت بیش ست

(۱۳۹)

کسے کہ حق نہ پرستد ز خود پرستان ست
کسے کہ عشق نورزد مگر کہ شیطان ست

ز فرق تا بقدم ہر کہ غرقِ عشق شود
فنائے عشق چو گردد کمالِ انسان ست

کسے ز بے بصری عیب خویش نشناسد
ہر آنکہ عیب خودش دید اہلِ عرفان ست

ز تختۂ دلِ خود نقشِ غیرِ دوست بشو
چرا کہ منزلِ آن دوست قلبِ انسان ست

خوش ست حالِ کسے کو بود بوے نزدیک
کہ ہر کہ دور بود حال او پریشان ست

شوند کون و مکان دیدہ گر شود یا رب
کسے کہ کون و مکانش بزیرِ فرمان ست

برو تو قطبِ دین سر زیرِ پائے درویش ست
کہ در صفاتِ خدا ہر چہ ہست حیران ست

(۱۴۰)

دردہرکجو من دگرے خوار وزار نیست
وز زخمِ تیرِ عشق چو من دل فگار نیست

مقصود ہر کہ ہست بود در کنار او
جز طفلِ اشک ہیچ مرا در کنار نیست

من خو بدرد کردم و او کرد خو بہ من
مارا زیک دگر سر موئے غبار نیست

آدم نباشد او بحقیقت کے آدم ست
آن را کہ دردِ عشق خداوندگار نیست

بے درد کس بمنزلِ جانان نمی رسد
جز دردِ رہبرے بسرِ کوئے یار نیست

ہر کو نکرد ترک سرِ خود براہِ عشق
او در میانِ اہلِ فنا اعتبار نیست

بنشین بگوشۂ و خدا جوئے قطب دین
زان روکہ گیر و دار جہان را مدار نیست

(۱۴۱)

رہبرے جز عشق در کوئے تو نیست
نیست عاشق ہر کہ چون موئے تو نیست

سرو بسیار ست آزاد جہان
لیک ہمچون قدِ دل جوئے تو نیست

کے قبول افتد عبادت از کسے
کو بجان آشفتۂ خوئے تو نیست

دور ماند از وصالت دمبدم
ہر کہ او را خانہ پہلوئے تو نیست

طاقہا بسیار دیدم در جہان
ہیچ طاقے ہمچو ابروئے تو نیست

بوئے خوش بسیار باشد در جہان
ہیچ بوئے بہتر از بوئے تو نیست

قطب دین بسیار دید روئے خوب
ہیچ روئے چون گلِ روئے تو نیست

(۱۴۲)

چہ آشناست بجوآنکہ آشنائے تونیست
چہ مبتلاست بجوآنکہ مبتلائے تونیست

مبادزندہ وباشد بمرگ اولیٰ تر
کسے کہ زندگی جانش ازبرائے تونیست

چوکلکِ صنعِ توصورت کشید اشیا را
توئی خدائے ہمہ کس کسے خدائے تونیست

کسے چگونہ کند پشت ازحقیقت تو
چوہیچ جائے نباشد بحق کہ جائے تونیست

زحسنِ ظاہروباطن چوکورِ بے خبرست
کسے کہ عاشقِ دیدارِ جان فزائے تونیست

زپائے بنشیں وبے زورپابراہش رو
کہ رفتن رہِ وصلش بزورِ پائے تونیست

بگوید این سخن اندوئے صدق قطب الدین
ہواست درسراوکاندرین ہوائے تونیست

(۱۴۳)

آن راکہ وصلِ یار دمادم میسرست
خاکِ درش بمرتبہ از عرش بہترست

بالا نشینِ چرخِ فلک باشد آن جناب
وین طرفہ تر بود کہ وے از ذرّہ کمترست

در ملکِ جانِ او نبود غیرِ دردِ عشق
یک ذرّہ دردِ عشق بہ از ملکِ قیصرست

از ضربِ تیغِ عشق ہر آن کو شہید نیست
مردار می رود ز جہان گر سکندرست

زاہد بسرِّ عشقِ خدا پے نہ می برد
انکار بلکہ می کند از بس مکدّرست

محرم نہ می شود بہ خدا زاہدِ حسود
کے وصلِ یار دید کہ چون حلقہ بر درست

از دردِ عشق ہر کہ شود قطبِ دین ملول
ہرگز وصالِ یار کے او را میسرست

(۱۴۴)

سوخت جانم از غمت اے شاہِ خوبان الغیاث
الغیاث از آتشِ جان سوزِ ہجران الغیاث

غرقۂ بحرِ بلایم دست من گیر از کرم
تا بہ بینم بارِ دیگر روئے جانان الغیاث

بے جمالت نیست روشن کلبۂ احزانِ من
ساز روشن کلبہ ام اے شاہِ خوبان الغیاث

گردشِ دوران ندارد حاکمِ فریاد رس
خود بدہ دادِ مرا اے راحتِ جان الغیاث

دور چرخِ بے وفایم از تو دور انداختہ
الغیاث از محنتِ بے دردِ دوران الغیاث

ما و مجنون در غم عشقت دو یار ہمدمیم
آمدہ بر درگہِ تو داد خواہان الغیاث

قطب دین را نیست در دل آرزوئے غیر تو
تا بکے باشد ز ہجران دیدہ گریان الغیاث

(۱۴۵)

اے دوست گومیت سخنِ خویش زان مرنج
بشنو حکایتِ من و از من بجان مرنج

باید کشید بارِ ملامت زخاص و عام
ہر چیز گومیت کہ تو آنی ازاں مرنج

بشنو نصیحتِ من اگر مردِ طالبی
از گفت گوئے طعنۂ خلق و جہان مرنج

دشمن اگر ہزار بدی با تو می کند
او را بحق گزار و تو اندر میان مرنج

قصد تو گر کنند خلائق بہ تیغِ تیز
در حق گریز و از ستم دشمناں مرنج

تو بد مکن بہیچ کس و شادمان بزی
با خود کنند ہر چہ کنند آن بدان مرنج

اے قطب دین حجابِ رہِ دوست چون توئی
از خود برنج و از بدی انس و جان مرنج

(۱۴۶)

اے خاک درت بفرق سرتاج — محتاج تو ہم غنی و محتاج

ہستیِ وجودِ عاشقاں را — کردی بکرشمۂ تو تاراج

از دولتِ عشق تو دلِ من — چون بحرِ عمیق گشتہ موّاج

از مملکت وجود عشقت — ہر چیز کہ بود کرد اخراج

تا مے کہ زند دم از انا الحق — بردار زنید دش ہمچو حلّاج

محتاج تو قطبِ دین نہ تنہاست

باشد بہ تو کائنات محتاج

(۱۴۷)

در رہش ہر کہ کند ہستی خود را تاراج
ہمچو دریا شود از ذوق دلِ او موّاج

ہر کہ در بزمِ وصالت بہ نشیند با او
خلق و عالم ہمہ باشد بدعایش محتاج

ہر کہ شد محرمِ اسرار کند سرّش فاش
او سزا وارِ سرِ دار بود چوں حلّاج

ہر کرا پردگیٔ خویش کند آن دلبر
از شرف بر سرِ شاہانِ جہان گردد تاج

بر درش ہر کہ نہد روئے تظلّم بزمین
سرِ ش از زیرِ فلک می گزرد از معراج

بر وار مرد رہی مے خور و ہمچو مستاں
لشکرِ غیر ز ملکِ دل خود کن اخراج

قطبِ دین در رہِ حق مرد کہ باشد دانی
آنکہ در بحرِ غمِ دلبر خود شد موّاج

(۱۴۸)

دلا فکرِ سود و زیان چیست، ہیچ
مدارِ زمین و زمان چیست، ہیچ

منہ دل بسود و زیانِ جہان
کہ سود و زیانِ جہان چیست، ہیچ

بچشمِ بصارت ببین در دو کون
کہ غیر از خدا در جہان چیست، ہیچ

ہمہ اوست در دیدۂ اہلِ دید
دگر نقش کون و مکان چیست، ہیچ

نباشد جہان را بقائے بدان
انانیتِ خواجگان چیست، ہیچ

شناسائے خود باش اے قطب دین
شناسائی این و آن چیست، ہیچ

(۱۴۹)

هر کس که روئے دوست به بیند علی الصباح
آن روز راز عمر شمارد علی الفلاح

از بهرِ وصلِ دوست جہان راطلاق ده
زالے ست پیر دہر بروبش کن از نکاح

ما بنده ایم هر چه کند یار حاکم است
بیرون نه می رویم سرِ موئے از صلاح

عمرے ست خانه روبئِ دل می کنم بیا
کز بہرِ مقدم تو دلم یافت انشراح

جانان بیا بمردمکِ دیده جائے کن
تا کے کنم ز بہرِ نزولِ تو افتراح

مارا بکش که از سر اخلاص خونِ خویش
کردیم با سگانِ سرِ کوئے تو مباح

چون قطبِ دین زخیلِ غلامانِ تو مست
از روئے لطف در قدحِ او بریز راح

(۱۵۰)

آنی کہ حاصل از تو شود مدعائے روح
وز پرتو جمالِ تو باشد لقائے روح

ہر جا کہ مشکلے بہ رہِ روح رافتد
باشی زِ لطفِ خویش تو مشکل کشائے روح

چون فیض بخشِ ہر چہ بود در جہان توئی
باشد زفیضہائے تو ہر دم جلائے روح

باشد غریب روح بملکِ وجودِ ما
سوئے خودش بخوان کہ توئی آشنائے روح

در بارگاہِ آدمِ خاکی ملائکہ
کردند سجدہ جملہ وراز برائے روح

اے نفس دور ماندہ زحق ترکِ مکر گیر
در راہِ دوست مکرِ تو شد بندِ پائے روح

از روح قطب دین تو پرسد اگر کسے
برگو کہ ہست امر خدائے روح

(۱۵۱)

تا چند نہاں کنی ز ما رخ — بنمائے بما خدائے را رخ
رخ چند نہفتہ دارم از شرم — بنمائے ز پردۂ حیا رخ
گویند وفا گلے ندارد — از روئے وفا بمن نما رخ
ہرچند رقیبِ روسیاہ گفت — ق — کاے مہ منمائے با گدا رخ
تو عہد وفائے خویش مگزار — پنہان ز ہمہ جدا نما رخ
منمائے نگار من خدا را — با مدعیانِ مدعا رخ
می باش ز چشمِ غیر پنہان — اے گل منمائے با صبا رخ

صد شکر کہ قطب دین نہادہ
بر خاکِ درِ تو بے ریا رخ

(۱۵۲)

هر کسے بر سرِ کوئے تو معظم نشود
در حریمِ حرمت محرم و ہمدم نشود

نہ تواند کہ کند برخِ خوبِ تو نگاہ
ہر کرا در دلِ شب دیدہ پُر از نم نشود

ہر کہ از آتشِ عشقت تنِ خود را نگداخت
دلش از لمعۂ رخسارِ تو خرم نشود

ہر کہ افگار نباشد دلش از تیغِ غمت
دلِ غم دیدۂ او لائقِ مرہم نشود

ہر کہ از روزِ ازل راندۂ درگاہِ تو شد
عمرہا سعی کند عیسیِ مریم نشود

ہر کہ زنگارِ طبیعت ز دلِ خود نبرد
ہمچو خورشیدِ درخشندۂ عالم نشود

قطبِ دین وار کسے کز غمِ عشقت نگداخت
پیشِ خورشیدِ جمالِ تو مکرم نشود

(۱۵۴)

هر که از خویشتن فنا باشد
با خدائے خود آشنا باشد

هیچ شو تا بهایت افزاید
هر که شد هیچ با بها باشد

عاشقان را نشانهٔ دگر ست
عاشق از مردمان جدا باشد

گر بظاهر بہ قبلہ آرد روئے
قبلۂ باطنش خدا باشد

بر درش بهر رستگاریِ خلق
کارِ او دائما دعا باشد

بادیِ لیلی براہ کعبۂ وصل
هر که رفت ست رہنما باشد

داروئے درد در رہِ عشق بود
بهرِ بے درد کے دوا باشد

نیست از حالِ قطبِ دین آگاہ
هر که با غیر آشنا باشد

(۱۵۴)

ہر گاہ دوست در دلِ عاشق نظر کند
مانند کیمیا مسِ قلبش چو زر کند

در جان عاشقش نہد اسرارِ خویش را
وانگہ بہر دو کون ورا معتبر کند

ہر آہِ آتشین کہ کند عاشق از درون
چون تیر ناوکے ست کہ در سنگ اثر کند

رمزے اگر بکوہ بگویند ز سرِ عشق
خود را ز ذوقِ شوقِ تو زیر و زبر کند

عاشق کسے بود کہ ز سودائے عشقِ تو
سودائے غیر را ہمہ از سر بدر کند

بیدرد باشد آنکہ ورا نیست دردِ تو
افسوس زانکہ غیرِ تو فکرِ دگر کند

در دِ خیال آنکہ زامروز قطبِ دین
غیر از غمِ تو از ہمہ قطع نظر کند

(۱۵۵)

چو طوطی مرغِ دل گویا شکر خوردن هنر دارد
که هر دم جانبِ کوئے تو پروازِ دگر دارد

کسے تا نگزرد از خود بکلّی در رهِ معنی
نه می گردد خبردار از تو تا خود را خبر دارد

سراز پا ساز و پا از سر براه کعبهٔ وصلش
که کس وصلش نه بیند تا خبر از پا و سر دارد

زصورت بگزر و معنی بدست آور اگر مردی
که دیدارش نه بیند هر که چشم او بصر دارد

سرِ موئے ز هستی تا کسے دارد ازان دوست
نه بیند تا فنائے خویش در معنی خطر دارد

فنائے بحرِ معنی گرد و از خود دم مزن هرگز
که غوّاصی کند آن کس که او ذوقِ گہر دارد

نداند قطبِ دین غیر از حدیثِ عاشقی هرگز
چنین کز دفترِ دل حرفِ عشق او نه بر دارد

(۱۵۶)

صاحبدلان که روئے دلارام دیده اند
از هر دو کون دست بکلّی کشیده اند

آسان ندیده اند جمالِ حبیبِ خویش
جان داده اند و شربتِ وصلش چشیده اند

تا دست از وجود بکلّی بشسته اند
خود را به یارِ همدم محرم بدیده اند

دانسته اند در دو جهان جز خدائے نیست
او را ازان ز هر دو جهان برگزیده اند

پروانه وار سوخته اند جمله بال خویش
وانگه ببال او بسواد پریده اند

گشتند متصف بصفتهائے یار خویش
زان رو همه بخصلتِ نیکو حمیده اند

بگرز ز خویش قطبِ دین زان رو که عاشقان
از خود رهیده اند و بیار آرمیده اند

(۱۵۷)

مدان که قیمتِ خرمهره چون گهر باشد
نه هر که بے بصر افتاد چون نظر باشد

مجو ز هر صدفے گوهرے که نایاب است
چه می کنی صدفے را که بے گهر باشد

فنائے عشق ندارد خبر ز هستیِ خویش
فنا نباشد اگر از خودش خبر باشد

دران زمان که به دلبر یکے شود عاشق
بهر چه در نگرد یار در نظر باشد

فرشتگان بدرِ او نهند روئے نیاز
دمے که در نظرش یار جلوه گر باشد

کسے که از شرفِ بندگیش یافت شرف
بهر کجا که رود شاهِ بحر و بر باشد

زخویش تا نشود قطب دین کسے فانی
بدانکه از خطرِ مرگ در خطر باشد

(۱۵۸)

در هر مقام جلوهٔ آن نازنین بود
آنجا همیشه روحِ من اندوهگین بود

چون دوست پرده برفگند از جمالِ خویش
بهتر ز بادشاهیِ روئے زمین بود

دون همت ست معرفتِ او درست نیست
آن را که روئے دل بسوئے حورعین بود

سالک وجودِ خویش بسوز و مثالِ شمع
در مجلسے که دوست بدو همنشین بود

بهتر نثار جان بکفِ دستِ من ببین
یعنی که تحفهٔ منِ درویش این بود

شبها بروز آورم از دردِ اشتیاق
آرے طریق عاشق صادق همین بود

از سوزِ عشق سوخت دل و جانِ قطبِ دین
بنگر چگونه آهِ دلش آتشین بود

(۱۵۹)

گر از حریمِ خود آن یارِ نازنین بدر آید
هزار عاشقِ دل خسته از کمین بدر آید

ز زیرِ پردہ اگر دلبرم جمال نماید
ز جانِ بندہ آواز آفرین بدر آید

نظر باہلِ قبور ار کند بگوشۂ چشم
ہزار مردۂ صد سالہ از زمیں بدر آید

ز لمعۂ رُخش ار پرتوے بکوہ افتد
ہزار لالہ بدل داغِ آتشین بدر آید

اساسِ جاہ و جلالے بہ بیند از مردان
شود قلندر و از تخت و زنگیں بدر آید

و گر طلب کند از بہرِ تحفہ جانِ کسے
اگر چہ خضر بود جان در آستیں بدر آید

کند چو کلکِ قضائش ز دین بکفر اشارت
ز دینِ خویش ہماں لحظہ قطبِ دین بدر آید

(۱۶۰)

صبا از کوئے آن دلدار مشکین بار می آید
که از انفاسِ او بوئے خوشِ دلدار می آید

دمادم چوں زیادہ می شود بوئے خوشِ دلبر
نسیمش بہ ازان ہر بار از ہر بار می آید

ازاں جاندار را رہ نیست در بزمِ وصالِ او
کہ آن سلطانِ خوبانِ جہان خونخوار می آید

ازان در خواب نگزارند مردان مردمِ دیدہ
کہ آن دلبر درونِ دیدۂ بیدار می آید

رود در گوشہ روئے خویشتن از غیر بربندد
کسے کو از وصالِ یار برخوردار می آید

بشنود ہر کہ خواندہ رو بہر دیوار و در آرد
ببین بانگش چسان از ہر در و دیوار می آید

مترس از تیرِ دشمن قطب دین گر بر سرت بارد
کہ ہر جا گنج باشد بر سرِ آن مار می آید

(۱۶۱)

یارب آں دلبرِ جانی زِ کجا می آید
کہ از انفاسِ خوشش بوئے وفا می آید

دلربائیست کہ بسیار ربودہ دلہا
حالیا تیز بقصد دلِ ما می آید

بروائے خواجہ و بر مسند عزّتِ بنشین
کان دلارام بجنت گہِ ما می آید

زاہدا رو بفراغت بنشین در خلوت
زانکہ بر سینۂ ما تیر بلا می آید

زہد ورزیدن و نفیِ مے و ساغر کردن
زین تعصب بخدا بوئے ریا می آید

زنگ بردار ز آئینہ کہ آن جانِ جہان
بتماشائے دلِ اہلِ صفا می آید

قطب دیں بر سر کویش ز جفاہائے رقیب
دل منہ زانکہ بتقدیرِ خدا می آید

(۱۶۴)

دوش آورد این صبا بوئے بگو آن ہرچہ بود
کز نسیمش صد گرہ از سینۂ جانم کشود

از سر زلفینِ جانان بر دگویا نکہتے
کاینچنین دیوانہ ام کرد و مرا از من ربود

آتشے در من زدی و سوختی جانِ مرا
ہمچو آتش گشتم و آتش نہ در ملکِ وجود

من برفتم در کنار و یار امد در میان
در مشامِ جان رسان بوئے ازان گلزار بود

جانِ شیرین می دہم بہرِ خدا بارِ دگر
بر سرِ بالین بیا و روئے خود بنمائے زود

زاہدا من در دنوشِ بادۂ رندان شدم
تو برو تقویٰ گزین اے زاہد خشک حسود

قطبِ دین سالہا بیند اندر آئینہ دیدار یار
ہر کہ از آئینۂ دل زنگِ ہستی را زدود

(۱۶۳)

صاحبدلے اگر نظرے سوئے ما کند
مسِّ وجودِ ما ز نظر کیمیا کند

خاکِ رہش ملائکہ در دیدہا کشند
بر آستانِ اہلِ دلے ہر کہ جا کند

اندر نماز ہر کہ بہ بیند جمالِ دوست
فتویٰ ہمی دہم کہ نمازش قضا کند

خوش حال آنکہ قبلۂ جانش جمالِ اوست
وندر نمازِ خویش بدو اقتدا کند

عاشق کہ بوئے او شنود مست می شود
دانی تو روئے او کہ بہ بیند چہا کند

عاشق نباشد آنکہ کند پیرہن قبا
باید ز شوق پیرہنِ جان قبا کند

دانی کہ کیست زندۂ جاوید قطبِ دین
آن کس کہ خویش را بخدا آشنا کند

(۱۶۴)

کسے کو را سحر از دردِ جانان دیدہ تر باشد
بہ از طاعات بے دردیکہ بے آہِ سحر باشد

بدین چشمے کہ دارد کس نہ بیند روئے جانان را
کسے کو روئے او بیند ورا چشمے دگر باشد

بہ مے سجادہ بفروش و بزن تسبیح را آتش
بدین راہ و روش می رو حدیثم مختصر باشد

نباشد مذہب و ملت بغیر از عشق مستان را
حدیث و وعظِ افسردہ درینجا دردِ سر باشد

مجو اے زاہدِ خود بین مقام و منزلِ عاشق
کہ منزل گاہِ آن رندان سوا از بحر و بر باشد

نشانِ بے نشانے را اگر خواہی ز ناعدا پرس
کہ گویائی خموش ست و قوفش بے خبر باشد

درین رہ دست و پائے می زن و خونِ جگر می خور
کہ قوتِ عاشقان کوتے او خونِ جگر باشد

حدیثِ قطب دین را ہر کسے کے پے تواند برد
کسے این در تواند سفت کز حق بہرہ ور باشد

(۱۶۵)

آن ماہِ عالم آرا گر زآسمان برآید
نورش چو آفتاب ست کز ملکِ جان برآید
برخاکِ عاشق او زو پرتوے گر افتد
یابد حیاتِ خضری باقی بآن برآید
از زیرِ پردہ یارم گر روئے خود نماید
ہر گوشہ آہ و افغاں از مرمان برآید
یابد رہے بکویش گر شاہِ ہفت کشور
گرد و گدائے کویش وز خانمان برآید
گر زاہدانِ خود بین زو پرتوے بہ بینند
آہ و خروش و افغان از عاشقان برآید
دیدار گر نماید یک رہ بخلق و عالم
جانِ عزیز بیشک از انس و جان برآید
از قطبِ دین گر آن یار جانِ عزیز خواہد
بے فکر و بے تامل فی الحال از ان بہ آید

(۱۶۶)

دمے کہ آتش عشقش ز جان علم می زد
نبود جانے و جانم ز عشق دم می زد

دمے کہ غرقۂ دریائے او بُدم آدم
ہنوز خیمہ بسر منزلِ عدم می زد

بزیر پردہ نہان بود سرِ عشق ہنوز
کہ جان بحضرتِ جانان دم از قدم می زد

در آن زمان کہ من و او بہم بُدیم آنجا
زبانِ جان دمِ توحید دمبدم می زد

نبود یک سخن از حرفِ عشق در دو جہان
کہ دستِ غیب بنامِ من این قلم می زد

نداشت قالبِ من جان و آن زمان کاتش
بروئے خود ز حسد دست از الم می زد

نبود محرمِ جانان کسے کہ قطب الدین
صلا ز خود دمِ توحید در حرم می زد

(۱۶۷)

چون ہیچ آفریدہ جہان را بقا ندید
زین زالِ بے وفا سرِ موئے وفا ندید
بیمارِ دردِ عشقِ خدا شو کہ ہیچ کس
بیمار تا نگشت ز دردے دوا ندید
باشد عدوے مردِ خدا دشمنِ خدا
چون کس خدا عزیز جدا از خدا ندید
منکر مباش کز تنِ دشمن بہ تیغِ شان
گشتند جدا بسے سر و کس تیغ را ندید
اہلِ نفاق شان بسے دیدم سیاہ بخت
باشد گواہ حق کہ چو او کس گوا ندید
خود را نشانِ تیرِ دعا شان بکن کہ کس
تیرِ دعائے گوشہ نشینان خطا ندید
اے قطبِ دین تو خاکِ رہِ دوستانِ حق
در دیدہ کش کہ کس بہ ازان طوطیا ندید

(۱۶۸)

بدل چوں دردِ عشقش مژدهٔ دیدار می آرد
نهالِ محنتم بارِ محبت بار می آرد

تنے کو می زند بر زاهدانِ دهر استغفار
مرا از زهد هردم بار استغفار می آرد

بخود کے سرِّ عشقِ یارِ خود را فاش می سازم
زبان را در دِ عشق یار در گفتار می آرد

رموزِ عشقِ جانان را زبانِ جانم ار گوید
چو غواصے ست کز دریا دُرِ شهوار می آرد

چو بلبل ناله و زاری کند عاشق مکن عیبش
که درد او را چناں بر ناله هائے زار می آرد

بجان گشتم غلامِ عارفے کز خویش بے خویش ست
که او تابِ فروغِ چهرهٔ آن یار می آرد

ز نجد قطب دین زنهار منکر در رهِ معنی
که قهرش منکران را بر سر انکار می آرد

(۱۶۹)

دلربائے کہ نظر در ہمہ اشیا می کرد
غائبانہ نظرِ لطف سوِ ما می کرد

بیگمان بال و پر جملہ ملائک می سوخت
گر بر ایشان ہمہ یک راہ تجلا می کرد

از تر و خشکِ دو عالم اثرے کے می ماند
آتش عشقش اگر جائے بہر جا می کرد

آن نگار از دلِ ما آئنہ می ساخت نخست
چہرۂ خویش در آئینہ تماشا می کرد

چون توان دید درین روز رخش حیرانم
کہ چرا وعدۂ دیدار بہ فردا می کرد

آنکہ از قدرتِ خود صورتِ ما نقش کشید
خویشتن را کہ نہان بود ہویدا می کرد

قطبِ دین سرِ دو عالم بگِلِ ماست نہان
گر بدے جم طلب جامِ جم از ما می کرد

(۱۷۰)

جانان ز زیر پردہ رخِ خویش کن پدید
کز فرقتِ وصال تو جانم بلب رسید

ہنگام آن ست تا نظرے سوِ من کنی
خوش آنکہ مُرد و شربتِ وصلِ ترا چشید

مُردار می رود ز جہان ہمچو گاؤ خر
ہر کس ز خنجرِ غمِ عشقت نشد شہید

کس با تعلقات رخِ خوبِ تو ندید
بیند جمالِ خوبِ تو ہر کو ز خود رمید

پرواز نیست سوئے تو مرغانِ سدرہ را
آدم ببالِ ہمت خود سوئے تو پرید

درہائے بستہ را ہمہ باشد کلید لیک
عشق ست بارگاہِ وصالِ ترا کلید

ہر جا کہ عاشق ست بمعشوق ہمدم ست
تا قطبِ دین بدید ترا خویش را ندید

(۱۷۱)

هر که او را بجهان دیدۂ اعمیٰ باشد
نزد اہلِ سخنان ناقص و رسوا باشد

نه کند فهمِ سخن چون دلِ او تیره بود
داند آن کس که دلش روشن و بینا باشد

نیست تعریفِ سرِ زلف و خط و خالِ بتان
سر بسر زلفِ خدائے ہمه اشیا باشد

آنکه او را نه زنے باشد و نے فرزندے
واحد و فرد خدائے ست که یکتا باشد

عاقل از هر سخنے بهره و حظّے دارد
جاہل از هر سخنے بر سرِ غوغا باشد

عاشقان را برهِ عشق دلیلے باشد
زانکه افشائے وے از عالمِ بالا باشد

هر کسے رو بدرے دارد و چیزے طلبد
قطبِ دین در طلبش بر درِ دلها باشد

(۱۶۲)

روزے کہ دوست رشتہ جانم گرفتہ بود
عاشق بُدم بہ تہمتِ آنم گرفتہ بود

می خواست تاب و طاقتِ دیدارش آورم
در جان نشستہ بود و عنانم گرفتہ بود

از بہرِ آنکہ فاش نسازم رموزِ عشق
جان را سرور دادو زبانم گرفتہ بود

می خواست چشمِ غیر نہ بیند جمالِ او
سرتا قدم چو روح روانم گرفتہ بود

محرم نبود عقل و خرد در حریمِ وصل
بے خویش و مست و والا انم گرفتہ بود

روزے کہ یار بارِ امانت ہمی سپرد
کس را این ندید ازانم گرفتہ بود

گفتا کہ کیستی تو بگو قطبِ دین بمن
گفتم کہ بندہ ات ہمانم گرفتہ بود

(۱۷۳)

روزے کہ روحِ ما قفسِ خاک کو نبود
او را بغیرِ یار کسے روبرو نبود

روزے کہ سرِ عشق ہمی گفت می شنید
یک شمہ در دو کون ازین گفتگو نبود

آنجا کہ عکسِ یار در آئینہ می نمود
چندین حجب برشتۂ ہستی ز تو نبود

زان مے کہ مستی آورد و عقل را برد
او را بہیچ چیز از و رنگ و بو نبود

روزے کہ دید دیدۂ جان روئے یارِ خویش
زنگارِ ہستیت سرِ مو روبرو نبود

رنگے کہ بوئے معنی یک رنگی آورد
جز وے بہیچ چیز از و رنگ و بو نبود

روحِ تو بود طالبِ دیدار قطب دین
تن را چہ حد و زہرۂ آن گفتگو نبود

(۱۷۴)

عرق که بر رخِ آن ماہ روئے سادہ بود
چو برگِ گل که بر و شبنمے فتادہ بود

بقدِ یارِ من اے سرو کردہ تقلید
زپا نشیں اگرت این ہوس ارادہ بود

دلم به ماہ وشان زان نمی شود مائل
که یارِ من ز ہمہ مہوشان زیادہ بود

به آبِ چشمۂ حیوانش احتیاجے نیست
بہر که روئے بخاکِ درش فتادہ بود

عنانِ ہمت من می کشد به درگہِ او
که در بروئے اسیرانِ او کشادہ بود

مجوئے عقل و خرد ناصحا ز قطب الدین
دمے که دلبرش اندر نظر ستادہ بود

(۱۷۵)

هر که خطِ نیستی در خود کشید   بے گمان دیدارِ یارِ خویش دید
زندۂ جاوید می دانی که کیست   آنکه اندر راہِ جانان شد شہید
کیست می دانی تو گویایِ خموش   ہر کہ دارد با غمش گفت و شنید
ہر کہ خواہد مردِ این میدان شود   ہر زمان می بایدش جانے جدید
گنجِ مقصود ار ہمی خواہد کسے   نیستی آمد درآن را کلید
بے حجب بیند جمالِ یارِ خویش   پردۂ پندارِ خود ہر کس درید

قطبِ دین گر وصلِ دلبر بایدت
رو تو پنہان شو کہ او گردد پدید

(۱۷۶)

بازجانم آرزوئے وصلِ جانان می کند
خانہ بود وجودِ خویش ویران می کند

مدّتے گو مرغِ دل اندر قفس آرام داشت
سوئے بزمِ وصلِ دلبر باز طیران می کند

ناصحا پندم مده گر آه و افغان می کنم
تو چه دانی آنچه دردِ عشق با جان می کند

هر کرا بوئے ازان جانان رسیده در مشام
بر سرِ کویش فغاں چون عندلیبان می کند

از خودت بیرون قدم زن تا رهی اے راهرو
بیخودی این راه را بر مرد آسان می کند

نیم شب برخیز و عرضِ حالِ خود کن پیشِ دوست
درد دلِ شب خود علاجِ دردمندان می کند

قطب دین ذکرِ حبیبِ خویش می گو روز و شب
زانکه ذکرش سالکان از اهلِ عرفان می کند

(۱۷۷)

باز جانم دم زعشقِ دلربائے می زند
خیمہ در کوئے حبیبِ جانفزائے می زند

مے زجامِ وحدتِ ساقیِ باقی می خورد
زان سبب از بیخودی ہا ہو و ہائے می زند

گشتہ فارغ از خود و از غیرِ خود دیوانہ وار
دم ز بزمِ وصلِ یارِ آشنائے می زند

باش حاضر سالکا کان نازنین در ہر سحر
بر سرِ خوانِ وصالِ خود صلائے می زند

رو گدائے درگہِ او شو کہ از روئے کرم
سکّۂ دولت بنامِ ہر گدائے می زند

در نگر در مفلسے آن کوئے کز وارستگی
بر سرِ تختِ سلیمان پشت پائے می زند

قطب دین در جستجوئے گوہرِ نایابِ خویش
درمیان لجّۂ غم دست و پائے می زند

(۱۷۸)

آتشِ عشقش دمادم شعله در جان می‌زند
همچنان عاشق دم از دیدارِ جانان می‌زند

عاشقان را راحتے بہتر ز دردِ عشق نیست
مدعی باشد ہر آن کو دم ز درمان می‌زند

در بیابانِ وصالش مستِ او از بیخودی
پائے خود را بر سرِ خارِ مغیلان می‌زند

ہر کہ روزے پرتوے از روئے جانان دیدہ است
طعنۂ امروز بر خورشیدِ تابان می‌زند

قطبِ دین را نیست پروائے کسے در عشقِ یار
داستانِ عشقِ دلبر را بدستان می‌زند

(۱۷۹)

چو از کلکِ قضا تیرِ غم و محنت فرو ریزد
بعالم ہر کجا اہلِ دلے بیند برو ریزد

بقتلِ خویش دل بنہادہ ام در کوئے آن دلبر
کہ خونِ ہر کہ از تیغش فرو ریزد نکو ریزد

ز مستی بر سرِ کویش مکن عیبم کہ آن ساقی
بکامم ہر زمان از چشمِ وحدت یک سبو ریزد

خدایا بے نیازم کن ز غیرِ خویش مپسندم
کہ آبِ روئے من پیشِ کسان چون آبِ جو ریزد

مشو مغرورِ ہر رنگے کہ بینی در رہِ جانان
کہ رنگِ روئے عشاقِ درش این رنگ و بو ریزد

زبان بربند قطب الدین ز اسرارِ خداوندی
کہ خونِ عاشقان در کوئے او زین گفتگو ریزد

(۱۸۰)

دردے ست در دلم کہ بدرمان نمی رسد
راہے ست پیشِ من کہ بپایان نمی رسد

یعقوب وار دیدہ براہش سفید شد
وز مصر قاصدے سوِ کنعان نمی رسد

بر خاکِ آستانش فرو ریز چشم تر
کابے بہ آبِ دیدۂ گریان نمی رسد

خواہم ز بہرِ یار کنم چاک پیرہن
از ضعف دستِ من بگریبان نمی رسد

بے حد پرید طائرِ روحم بکوئے دوست
اما بوصلِ دوست بطیران نمی رسد

اے قطبِ دین تو پیشتر از مرگ خود بمیر
کس پیشِ یارِ خویش چو با جان نمی رسد

(۱۸۱)

خوش بود حالِ کسے کان چو تو یارے دارد
نخورد غم کہ مثالِ تو نگارے دارد

نہ کند از غمِ دوران سرِ مو اندیشہ
ہر کہ چون سایۂ لطفِ تو حصارے دارد

گر بسے سال بماند نرسد در وصلت
ہر کہ غیر از غمِ اندوہِ تو کارے دارد

بروائے خواجہ کہ جانباز نۂ در رہِ عشق
آن پری بر سرِ کویش ز تو عارے دارد

سوخت پروانہ صفت قطب دین از آتشِ عشق
چون نہ سوزد کہ چو تو طرفہ نگارے دارد

(۱۸۲)

زان رو که راه ما سرِ کوئے فنا بود
پایانِ راهِ ما بحقیقت خدا بود

حاجی رهِ حجاز رود ما رهِ خدا
می دان که راهِ ما بخدا از وجدا بود

امروز کوسِ عشق چو بر نام ما زنند
عالم پر از صدائے هیاهوئے ما بود

شرم آیدم ز گشتِ گلستان و لاله زار
چون دیده بر جمالِ دلارام وا بود

ما را چو دوست کشته بشمشیرِ عشق کرد
ما را نگوئے مرده که از وے بقا بود

امروز دوستے که ز عشقش همی رست
یارب دگر ز گردشِ دوران کرا بود

هر کس چو قطبِ دین گزرد از وجودِ خویش
از راهِ بےخودی بخدا آشنا بود

(۱۸۴)

نوبہار آمد و آفاق معطر دارد
گل شگفت و چمن و باغ منور دارد

بوی ہا می شنوم از ہمہ اطرافِ جہان
ہیچ بوئے بہ ازان نیست کہ دلبر دارد

جذبۂ عشق مرا بر سرِ کویش آورد
کیست کو بہتر ازین ہادی و رہبر دارد

ہست بسیار دران کوئے اگر عاشق لیک
ہمچو من عاشقِ دل سوختہ کمتر دارد

عاشقان سرِ کو را تو مخوان مفلسِ کوئے
بر سر از سلطنتِ عشق وے افسر دارد

دور افتادہ ام از گردشِ ایام ازوے
چہ ستمہاست کہ این چرخ ستمگر دارد

قطبِ دین تا شدہ خاکِ درِ میخانۂ عشق
ننگ از ملکِ سلیمان و سکندر دارد

(۱۸۴)

دلبر رسید و ہستی ما راز ما کشید
وز روئے خویش پردۂ شرم و حیا کشید

بنمود روئے خویش و زما بردہ عقل و ہوش
وز تیغِ عشق بر دلِ ما زخمہا کشید

یارب چہ منظری کہ زروئے تو پرتوے
ہر کس کہ دید رخت بکوئے فنا کشید

یک قطرہ از شرابِ وصال تو ہر کہ خورد
سرمست وار بین کہ چساں لغزپا کشید

بر خاکِ آستانِ تو ہر کس کہ رو نہاد
کحلِ بصر زخاکِ تو در دیدہا کشید

ہر کس کہ دید وصلِ تو در خلوتِ دلش
فارغ شد و ز ہر دو جہان پائے وا کشید

چون دید قطبِ دین کہ حجابِ تو خویش بود
از ہستی وجود خودش دست و پا کشید

(۱۸۵)

بر ما چو دوست آید و تیغِ فنا زند
از عشقِ خویش آتش در جانِ ما زند
صاجدلے کہ کشتۂ شمشیرِ عشق گشت
می دان یقین کہ خیمہ بملکِ بقا زند
کروبیان سدرہ ندارند دردِ عشق
جبریل کے بدرگہِ مولےٰ لوا زند
ہر یک ملائکہ بمقام خود اند بند
آدم قدم ز روئے شرف بر ہوا زند
آہ درونِ عاشق ازان ست کارگر
کز نورِ عشق ملکِ وجودش جلا زند
زاہد برو کہ در دلِ تو دردِ عشق نیست
عاشق کسے ست کو بجہان پشت پا زند
قابل کسے بود کہ بملکِ وجودِ خویش
سر ہائے سرکشان بدمِ تیغِ لا زند
پنہان شد از وجودِ خودش قطبِ دین تمام
کو عاشقے کہ خیمہ بپہلوئے ما زند

(۱۸۶)

ہر کہ اورا آرزوئے دیدن یارے بود
باید اورا دائما چشمے گہر بارے بود

عاشقِ صادق نباشد بلکہ باشد مدعی
غیرِ فکرِ دلبرِ خود ہر کرا کارے بود

راندۂ ہمچون مگس ہر چند زین در باز آئے
از مگس کمتر درین رہ کمترین عارے بود

پائے خود را وا مکش از کوئش از جورِ رقیب
نیک بنگر ہر کجا گنجے ست بامارے بود

بر سرِ کوئے حبیب خود مترس از بیمِ غیر
نیست عاشق ہر کہ اورا بیم زاغیارے بود

چون بود زنّارِ باطن خود پسندی بیگمان
زیرِ خرقہ زاہدان را طرفہ زنّارے بود

قطبِ دین گر عاشقی کو نالہائے زارِ تو
عاشق آن باشد کہ آن را نالۂ زارے بود

(۱۸۷)

آنها که دمادم بجمالش نگرانند
آن باخبران جمله زخود بیخبرانند

آن قوم زجمعیتِ خاطر همه فرداند
از خویش نهان گشته و در روے نگرانند

صیقل زده اند آئینۂ روشنِ خود را
کے تیره و تاریک مثالِ دگرانند

آن یار گرانمایه که در پردۂ ناز است
آن قوم دمادم همگی پرده درانند

آنها که فنا گشته اند از خود بتمامی
در راهِ حقیقت همه صاحب نظرانند

جمعے که ندیدند رخِ او ز کثافت
حیوان صفتانند و عجب بے بصرانند

اے قطبِ دین از پردۂ پندار برون آئے
زان رو که درین پرده همه بیخبرانند

(۱۸۸)

آن جاہلے کہ غیبتِ درویش می کند
در پیشِ آئینہ صفتِ خویش می کند

انکارِ اہلِ فقر مکن زانکہ مصطفٰے
از روئے صدق فخر بدرویش می کند

آئینۂ تو ہر کہ نہد پیش چشمِ خویش
بینائیش ازانکہ بود بیش می کند

ہر کس کہ جنگ کرد بہ نفسِ خبیثِ خویش
خود را اگرچہ پس بود او پیش می کند

انکارِ اہلِ دل مکن اے دوست گفتمت
چون نفیِ اہلِ دل ہمہ بدکیش می کند

دارد خدا چو جائے بخلوت سرائے دل
اے وائے بر کسے کہ دلے ریش می کند

اے قطبِ دین منال ز اندیشۂ رقیب
دائم خدائے فکرِ بداندیش می کند

(۱۸۹)

جماعتے کہ رخِ یار در نظر دارند
بغیرِ دیدہ سرِ دیدۂ دگر دارند

نہان شدہ ہمہ در بحرِ عشق سرتاپا
تمام عشق شدہ کے زخود خبر دارند

زمینِ ہمت خود رفتہ اند تا برِ دوست
زنخلِ ہمتِ خود دمبدم ثمر دارند

نشستہ بر سرِ آن کوئے لاابالی وار
زہرِ تیرِ غمش سینہ را سپر دارند

اگرچہ بر سرِ آن کوئے صاحبِ قرب اند
ولیکن از خطرِ بعد دیدہ تر دارند

سبک روانِ بیابانِ عشق قطب الدین
چنان روند کہ گوئی تمام بر دارند

(۱۹۰)

تا چند سالکان سخنِ عاشقان کنند
کارے کہ کردہ اند عزیزان ہمان کنند

فانی شوند جملہ ز بودِ وجودِ خویش
بیخویش خویش را سوِ جانان روان کنند

محرم نمی شوند بخلوتسرائے یار
خود را ز خود مگر بتمامی نہان کنند

وصفش بصد زبان نتوانند شرح داد
بر تن اگر بہر سرِ موئے زبان کنند

ما طالبانِ جلوہ خوبانِ عالمیم
با ما حدیثِ جلوہ خوبان بیان کنند

ما را خلیدہ خارِ غمِ گل رخان بدل
با گل رخان حکایتِ این ناتوان کنند

گوید حدیثِ عشق بتان قطبِ دین تمام
باشد کہ طالبان سخنش داستان کنند

(۱۹۱)

گو طالبے کہ نامِ ترا وردِ جان کند
دل را برائے تیرِ غمِ تو نشان کند

طالب کسے بود کہ درین کوئے ہر زمان
در جستجوئے وصلِ تو ایثارِ جان کند

گو طالبے کہ بہرِ رضائے تو ساعتے
ترکِ نشست و خاست و خلوت جہان کند

افسوس زانکہ نیست درین دہر کاملے
تا در رہِ وصالِ تو اوام امتحان کند

یارب کجاست سنگِ محکِ جہان کہ او
فرقِ طلائے ما ز مسِ دیگران کند

نہ کند کشائشِ دلِ من در جہان کسے
ما را عنایتِ تو مگر کامران کند

از حد گذشت محنت و اندوہِ قطبِ دین
آن را مگر فروغِ رخت شادمان کند

(۱۹۲)

از گلِ اہلِ وفا بوئے خدا می آید
بخدا کز دلِ او بوئے وفا می آید

چہ روی جانبِ کعبہ کہ ز روئے اخلاص
آن بطوفِ دلِ اربابِ صفا می آید

برو اے زاہد و در حلقۂ رندان منشین
کز دمِ سردِ تو بوئے ریا می آید

بنگر آن عاشقِ صادق کہ چسان از سرِ صدق
پیشِ تیغِ ستمت بے سر و پا می آید

ہر کرا دیدۂ دیدیست ببیند کہ چسان
یار ہر لحظہ درون دلِ ما می آید

نازنینے کہ نہان بود پسِ پردۂ راز
پردہ برداشتہ و چہرہ وکشا می آید

تا رسیدہ بسرِ کوئے فنا قطب الدین
از چپ و راست بر و تیرِ قضا می آید

(۱۹۳)

ہر کہ آن را بسرِ کوئے تو منزل باشد
آخرش دیدنِ رخسارِ تو حاصل باشد

ہر کرا لذّتِ عشقِ تو بسوزد خرمن
لذّتِ دولتِ دیدارِ تو مشکل باشد

چہ سعادت بہ ازین در دو جہاں می یابد
پائے ہر کس بسرِ کوئے تو در گل باشد

فارغ از ہر دو جہان گشت زغم شد آزاد
ہر کرا دردِ غمِ عشقِ تو در دل باشد

زندۂ ہر دو جہان گردد و مرگش نبود
ہر کرا مرغِ دل از تیغِ تو بسمل باشد

دولتے بہتر ازین نیست بعالم آن را
کہ بعشاقِ سرِ کوئے تو داخل باشد

قطب دین ز آتشِ جان سوزِ تو بنگر کہ چسان
سوخت پروانہ صفت تا بتو واصل باشد

(۱۹۴)

روزے کہ یار از من بیدل جدا رود
دانی کہ بر دلِ منِ مسکین چہا رود
آن کس کہ روئے یار ندیدہ بعمرِ خویش
باید کہ سر بسر رہِ صدق و صفا رود
ہر تیرہ دل نہ لائق آن یار نازنین ہست
لائق کسے بود کہ ز ہستی سوا رود
ہر ناقبول را نرسد لافِ عاشقی
عاشق کسے بود کہ درین رہ فنا رود
غافل مباش یک نفس از ذکرِ یارِ خویش
می گوئے ذکر او کہ ترا دیدہ وا رود
در راہِ دوست درد و جفا بایدت کشید
بے درد کس ندید کہ او را شفا رود
گوید رقیب قطبِ دین از کوئے او برو
عاشق ز کوئے دلبرِ جانی کجا رود

(۱۹۵)

اسیرِ عشقِ بتان را بغم چه کار بود
چرا که سود و زیانش خیالِ یار بود
دلِ خود از همه فکر و خیال ببریده
خیالِ او همه دیدارِ آن نگار بود
دلش یکے و خیالات او یکے باشد
کجا چو مردم دیگر دلش هزار بود
همیشه فارغ و وارسته از جهان باشد
زگرمی ئے معشوق بیقرار بود
خوشست عشق اگر یار بے وفا نبود
وفائے ماه وشان را کے اعتبار بود
برو تو عاشق شیدائے آن نگارے باش
که خوب و زشت جهان را بدو مدار بود
بکوئے عشق دلِ قطبِ دین زغم رسته
ولے زسوزِ غمِ عشق او فگار بود

(۱۹۶)

چون اہلِ حال بر دو جہان آستین زنند
آنجا فرشتگان سرِ خود بر زمین زنند

آیند بے گمان ہمہ کرو بیان عرش
در مجلسِ سماع ہمہ آفرین زنند

در دل چو یار جلوہ کند جملہ کائنات
بر خاکِ آستان سرِ نقشِ جبین زنند

خوش گفت بایزید کہ در جبہ ام خداست
دانم کہ صوفیان نفس از راستین زنند

منکر مباش حالِ دلِ اہلِ شوق را
می باش پر حذر کہ نفس آتشین زنند

زاہد بماند در گرو از ہستیٔ وجود
عشاق کوسِ رحلتِ ملکِ یقین زنند

چون این طریقِ خاصِ مسلسل بمصطفےٰ ست
عشاق چنگ در روشِ قطبِ دین زنند

(۱۹۷)

خیالِ عشقِ تو فارغ ازین و آنم کرد
فروغِ روئے تو وارستہ از جہانم کرد

گداخت آتشِ عشقِ تو آن چنان تن را
کہ ہمچو موئے میانِ تو ناتوانم کرد

خیال داشت غمت تا مرا کشد آخر
ارادۂ کہ ورا بود آن چنانم کرد

ببین کہ سوزِ غمِ عشقِ تو چہ کرد بمن
زخویش غائب و رسوا ازین و آنم کرد

زمن ربود غمت عقل و فہم و مجنون کرد
میانِ خلق بدین عیب داستانم کرد

نشستہ در پئے زانوئے غم بسے بودم
فروغِ روئے تو ناگاہ شادمانم کرد

چشید شربتِ وصلِ تو دوش قطب الدین
چنان کہ از مئے وحدت سبو کشانم کرد

(۱۹۸)

افتاده ام جدا ز دیار و ز یارِ خود
تا کے جفا کشم ز غمِ گلعذارِ خود
دلبر چو گنج جائے بویرانہ می کند
زینسان بود کہ بینمش اندر کنارِ خود
بے روئے یار مایہ و سودم یکے شدہ
دلگیر گشتہ ام دگر از کاروبارِ خود
من پائے بند غربت و دلدار در وطن
عزم سفر کنم بسوئے شہریارِ خود
خدمت کنم بجان بسگِ کوئے آن نگار
پیدا بدین بہانہ کنم اعتبارِ خود
تا چند قطبِ دین غمِ پنہان خوری مگر
پنہان مدار دردِ خود از غمگسارِ خود

(۱۹۹)

زہستیٔ وجودِ خویش ہر کس گرفنا گردد
یقین دارم کہ بادلدارِ جانی آشنا گردد

کسے کو نسبت عاشق برجمالِ ماہ رخسارے
بدردو محنت و بیدادِ دوران مبتلا گردد

کسے کو دردِ دل شب بروش نالہ بصد زاری
زوصلِ دلبرِ جانی ہمہ دردش دوا گردد

مرو بردرگہِ دنیا پرستِ دونِ بیحاصل
کہ با او ہر کہ ہم صحبت شود دور از خدا گردد

بیا رو بردرِ مردانِ حق نہ از سرِ اخلاص
کہ مسِّ قلب تو از یک نظر شان کیمیا گردد

کسے کو خدمت پیرِ طریقت می کند انجان
یقین دانم کہ اندر دین و دنیا بادشا گردد

کسے چوں قطبِ دین با دلبر خود انس کے گیرد
مگر در راہِ معنی از وجود خود خدا گردد

(۲۰۰)

دلدار رفت و خسته دلان را دوا نکرد

وز خود رقیب روئے سیہ را جدا نکرد

گفتم کہ غیر من نبود ہمرہش کسے

کس بے رقیب پہلوِ دلدار جا نکرد

ہرگز دو یار ہمدم و ہمدل ندید کس

کاخر فلک بجور و ستم شان جدا نکرد

از خرّمی و ذوق کسے خندہ می کند

کاخر ز روئے درد و الم گریہ ہا نکرد

دل در جہان مبند کہ بدعہد و بیوفاست

زالے ست پیر دہر کہ باکس وفا نکرد

اے قطب دین بغیر خدا دل بکس مدہ

خوش حال آنکہ رشتہ دل زو جدا نکرد

(۲۰۱)

کسے کو یک زمان با دلبرِ خود ہمنشیں باشد
بمعنی بہتر از سلطانیِ روئے زمین باشد

زمین و آسمان نبود حجاب روئے آن سالک
کہ از نعلینِ مردے گرد او را بر جبین باشد

مباش اندر پئے آزارِ عشاقِ سر کویش
کہ ایشان را دلِ شب نالہ ہائے آتشین باشد

ہمہ کس در غمِ دنیا و دینِ خود بُوَد لیکن
مرا در عشقِ آن دلبر نہ دنیا و نہ دین باشد

برو از خویشتن بگزر اگر دیدار می خواہی
کہ شرطِ رہروانِ کوئے دلبر اینچنین باشد

برو کشور کشائے عالمِ دل باش گر مردی
کہ اندر عالمِ دل صد ہزاران شہرِ چین باشد

نباشد قطبِ دین را آرزوئے غیر ازین معنی
کہ اندر دین و دنیا ہمدمِ اہلِ یقین باشد

(۲۰۲)

دمبدم از درد و غم از دیده ام خون می رود
دارم اندر دل چنان دردے کہ افزون می رود

بس کہ افگار ست دل از تیغِ تیزِ عشق یار
از مژہ سیلابِ چشمم ہمچو جیحون می رود

گہ گہ شد آن یار و گاہے زندہ می سازد مرا
زین سبب ہر لحظہ ام حال دگرگون می رود

زاہدا رحالم بداند می شود زنار بند
عقل ارباما نشیند ہمچو مجنون می رود

بسکہ قطب الدین ز دردِ عشق نالد ہر سحر
آہِ درد آلودِ او بالائے گردون می رود

(۲۰۳)

مرا تا از وصالِ دلبرِ خود یاد می آید
دلم خون می شود وز ہجر در فریاد می آید

بسعیِ خود قبولِ طبعِ آن دلبر کسے نبود
قبولِ طبعِ آن دلدار مادر زاد می آید

بروے سروِ بستان از خجالت پشتِ خود خم کن
کہ آن دلدارِ من با قدِ چون شمشاد می آید

بیا اے عاشق و دلشاد بنشین بر سرِ کویش
کہ آن کشورکشائے دلربا با داد می آید

چہ چندے بر سرِ کویش نشیند باز می گردد
مگس چون بر سرِ کویش رسد قنّاد می آید

کسے چون پرتوے از روئے آن دلدار دریابد
فرشتہ بر درش بہرِ مبارکباد می آید

حدیثِ عشق ہر کس بشنود وارستہ می گردد
بگوئے قطبِ دین ہر کس از و دلشاد می آید

(۲۰۴)

وردم اے ہمنفسان داروئے درمان مکنید
ہر چہ گویم بخدا غیر خدا آن مکنید

خوبرویان ہمہ بینند پریشانیِ من
زلفِ خود بستہ گزارید پریشان مکنید

ہمہ چون بے بصرانند یقین میدانم
وصف و تعریفِ مہ و مہرِ درخشان مکنید

عالمان چون ورقِ عشق نکردند ازبر
پیش مجنون صفتان ترک دبستان مکنید

زاہدان وصفِ رخش را بغلط چند کنید
چون ندیدید جمالش صفتِ آن مکنید

قطبِ دین خوش سخنے گفت یکے مست خراب
عاقلان نفیِ مے و مشرب رندان مکنید

(۲۰۵)

تا روئے تو آئینۂ صاحب نظران شد
هر کس نظرے داشت بروئیت نگران شد

تا گشت گُلِ روئے تو از پردہ پدیدار
بلبل صفت عاشق بر خت جامہ دران شد

تا تیغ بخوں ریزیِ عشاق کشیدی
از کوئے تو ہر روز شہیدے گزران شد

ہر گوشہ کہ بارے ز ملائک نہ کشیدند
منصورِ درش کشتہ آن بارِ گران شد

آنہا کہ خبر از غمِ عشقِ تو ندارند
دیدارِ تو کے لائقِ آن بے خبران شد

محرم نبود گوشِ کر از نغمۂ داؤد
کے گوہرِ اسرارِ تو در گوشِ کران شد

نے قطبِ دین زامروز شدہ عاشقِ رویت
کز روزِ ازل بر رخِ خوبت نگران شد

(۲۰۶)

هر که از تیرِ غمِ عشق گرفتار آمد
درحریمِ حرمش واقف اسرار آمد

برو اے سالک و از خویش نہان شو کہ یقین
لشکرِ عشق درین بادیہ خونخوار آمد

بحقیقت ہمہ جا کردہ ظہور آن دلبر
زان جہت عاشقِ دل خستہ چو پرکار آمد

ہر کہ در راہِ طلب فانیِ مطلق گردید
بے گمان پردگیِ پردۂ اسرار آمد

عاشقے نیست کہ فارغ بود اندر راہش
در و درا عاشق بیچارہ طلبگار آمد

قطب دین گشت نہان چونکہ درآمد دلدار
زانکہ پیشِ رخِ دلبر زخودش عار آمد

(۲۰۷)

لذّتِ عشق ہر آن بے سر و پائے کہ چشید
پائے از ہر دو جہان بر سرِ آن کوئے کشید

دیدۂ دل برخِ یار ہر آن کس کہ کشاد
بیخود از ذوقِ رخش جامۂ جان را بدرید

چون نیاورد ملک تابِ وصالش بیشک
آدمِ خاک صفت بارِ امانت بکشید

ہر کہ از خود نہ رہید دست نہ بیند او را
اے خوشا عاشق صادق کہ ز ہستی برہید

قطبِ دین کیست درین راہ بگو دولتمند
ہر کہ تخمِ غمِ او در دلِ ویران پاشید

(۲۰۸)

برسرِ کوئے محبّت ہر کہ ماوا می کند
عاقبت بر روئے جانان دیدِ اش وا می کند

خانۂ دل پاک کن از زنگِ عصیان زود تر
زانکہ دلبر در دلِ پاکیزہ ماوا می کند

گو یدار معشوق فردا روئے خود خواہم نمود
ہست عاشق ہر کہ او ہر روز فردا می کند

پیشۂ عاشق نباشد صبر و آرام و قرار
عاشق اندر عشق خود را زود رسوا می کند

عشق و رسوائی بہم چون شکّر و شیر آمدند
در دلِ عاشق ملامت کے خودی جا می کند

کیمیائے عشق بر بر مسِ قلبی کے رسد
چون زرِ پاکش خلاص از تبر گیہا می کند

ز آتشِ عشقش بسوز اے قطبِ دین تا پیائے
سوزِ عشقت کادمی را فرد و یکتا می کند

(۲۰۹)

آتشِ عشق از دلم سر می زند — شعله از نہ چرخ برتر می زند
جذبۂ عشقش در اقلیمِ وجود — آتش اندر خشک و تر می زند
تا غمِ عشقش سپاہ قلبِ ماست — ہمتم بر قلبِ قیصر می زند
در ہوائے کعبۂ دیدار یار — در قفس مرغِ دلم پر می زند
ہر کہ او گردد گدائے کوئے عشق — طعنہ بر ملکِ سکندر می زند
ہر کرا آن دلبر جانی نواخت — دولتش انگشت بر در می زند
پرتوے تا دید قطب الدین ز دوست
طعنہ بر خورشیدِ خاور می زند

(۲۱۰)

نقشِ رویت زد دلم صورتِ اغیار کشید
کز بد و نیکِ دو عالم سرِ مو نیست پدید
زندگیش بخدا باشد و ماند جاوید
هر کرا خنجرِ خونخوار تو اَش ساخت شهید
ہمچو حیوان بجہان آمد و حیوان رفت
ہر کہ از وسوسۂ عشق تو از خود نرہید
پائے ہر کس کہ بکوئے تو فرو رفت بگِل
ماند آنجا و دگر از دو جہان پائے کشید
قطبِ دین راچو نظر بر گلِ رویت افتاد
شادمان گشت و چو گل ملکِ وجودش خندید

(۲۱۱)

دیدهٔ هر کس که روزے بر جمالِ او فتاد
کے رود هرگز نشاطِ چهرهٔ خوبش زیاد

هر چه باشد در سرش از دین و ز دنیا تمام
می رود هر یادِ زلفینِ پریشانش بباد

پرتوے روزے از آن دلبر کسے کو دیده است
از جمالِ دیگرے هرگز دلِ او کے کشاد

یارب آن دلبر که می ریزد دمادم خونِ ما
در چنین عاشق کشی او را که باشد اوستاد

پیشهٔ دلدارِ جانان چون بود عاشق کشی
عاشقِ بیچارهٔ کے بزدلی بر خود نهاد

می کشد جور و جفائے محنتِ ایام را
بر امیدِ آنکه روزے یار خواهد داد داد

با خیالِ یار دارد گفتگو ہا قطبِ دین
لیک چون پوے فتد چشمش رود بازش زیاد

(۱۱۲)

مجردانِ طریقت جماعتے دگرند
که زنده اند ز یار و ز خویش بیخبرند

دران مقام که شویند خرقه ز آبِ شراب
لباسِ زاهدِ خودبین به نیم جو نخرند

برو بچشمِ حقارت مبین تو ایشان را
که خود بعالمِ معنی ستونِ بحر و برند

عزیزِ هر دو جهان آن جماعتند یقین
که در لباسِ بشر پے بکوئے دوست برند

به حرصِ جنت و دوزخ چه چشمِ شان باشد
بجست و جوئے دلارامِ خویش دربدرند

برو گدائے سرِ کوئے آن جماعت باش
تو قطبِ دین که شهان ابد بهر تاج برند

(۲۱۳)

ہر کہ در بادیۂ عشقِ تو راہے دارد
بر سر از خسروئ فقر کلاہے دارد

پشت او را نتواند کہ نہد کس بزمین
ہر کہ او ہمچو توئے پشت پناہے دارد

غافلند از رخِ تو تیرہ دلانِ عالم
اے خوشا دیدہ کہ سوئے تو نگاہے دارد

سرورِ ملکِ جہان ست گدائے درِ تو
خوش گدائیست کہ او ہمچو تو شاہے دارد

آمدہ گنجِ غم و درد گواہِ عاشق
عاشقِ روئے تو ہر گوشہ گواہے دارد

محنت و دردِ غمِ عشق سپاہِ دلِ ماست
اے خوش آن کس کہ چنین قلب سپاہے دارد

ہر کرا پرتوِ رخسارِ تو بر رو نہ فتاد
بے جمالِ تو عجب روزِ سیاہے دارد

قطبِ دین از گنہِ کردہ و ناکردہ خویش
نخورد غم کہ مثالِ تو الٰہے دارد

ردیف دال

(۲۱۴)

مژدہ اے دل کہ صبا مژدۂ دلدار آورد
از حریم حرمش وعدۂ دیدار آورد

شامِ حرمان بسر آمد غمِ ہجران بگزشت
مرہمے بہرِ دلِ خستہ و افکار آورد

خواست دلبر کہ کند صورتِ خود در ظاہر
آدمی را ز کفِ خاک پدیدار آورد

خود شود عاشق و معشوق کند خود را نام
عاشقان را بہ بہانہ ہمہ در کار آورد

در ازل پرتوِ او بر دلِ غافل نفتاد
منکران را خود ازان روز بہ انکار آورد

جلوہ کرد و نہان گشت و قرار از ما برد
عاشقان را ہمہ زان جلوہ باقرار آورد

قطبِ دین ہرچہ کند یار کند بیشک و ریب
ہر کہ دم زد دمِ او محنت و غم بار آورد

(۲۱۵)

گدایانِ عشق از جہان رستہ اند　　بمعنی ہمہ ز انس و جان رستہ اند
اسیرانِ زلفِ پریشانِ یار　　ز جمعیت این و آن رستہ اند
چنان محوِ رخسارِ یارِ خود اند　　کہ از خویش و کون و مکان رستہ اند
ندارند غیر از غمِ عشق کار　　ز فردوس و حور و جنان رستہ اند
فروغِ رخِ یار تا دیدہ اند　　بدان زندہ اند و ز جان رستہ اند
فرو رفتہ اند آنچنان در شہود　　تو گوئی کہ خود از میان رستہ اند
ز شعرِ خوش و دلکشِ قطبِ دین
اسیرانِ عشق از جہان رستہ اند

(۲۱۶)

اے بیخبراں غافل از یار چرائید
بہر رخ خود دادہ صلا یار بیائید
برمی فگند از رخِ خود پردہ ولیکن
از بہرِ تماشائے وے از خویش برآئید
در پردہ عیان باشد و بے پردہ نہان ست
بینید اگر زنگ ز آئینہ زدائید
از جانبِ معشوق حجابے نبود لیک
آنجا کہ حجابے بود آن جملہ شمائید
بینید رخِ یارِ گرانمایہ چو مردان
از خوابِ گران جملہ اگر دیدہ کشائید
عہدِ ازلِ یار نسازید فراموش
غافل منشینید اگر اہلِ وفائید
وارستہ شوید از خود و از ملکِ دو عالم
چون قطبِ دین گر طالبِ دیدارِ خدائید

(۲۱۷)

پیشِ کسے کہ عاشقِ اہلِ نظر بود
ہر چیز غیرِ عشق بود دردِ سر بود

عشق ست ہر چہ ہست بدنیا و آخرت
داند کسے کہ دلبرش اندر نظر بود

ایامِ بُعد را نبود این قدر خطر
ہر کس کہ پیشتر خطرش بیشتر بود

در رہ گزر ہر آنکہ فتد بر زمیں چہ باک
از زیرِ چرخ ہر کہ فتد صعب تر بود

دوری مجو زیارِ خود ار مردِ عاشقی
ہر کس کہ دور باشد ازاں بے بصر بود

اے وائے ہر کہ دور بود از وصالِ یار
چوں خاکِ راہ باشد و خاکش بسر بود

باخویش قطبِ دین نزنی لافِ عاشقی
عاشق کسے بود کہ زخود بے خبر بود

(۲۱۸)

هر کرا بر سرِ کوئے تو مقامش باشد
شربتِ وصلِ تو هر لحظه بکامش باشد
هر که او بے تو بر آرد نفسے در عالم
زندگی بے رخِ خوبِ تو حرامش باشد
بادشاهِ دو جهان ست هر آن عاشق کو
کوسِ دردِ و غمِ عشقِ تو بنامش باشد
بنده آن نیست که از حکمِ تو سر می پیچد
بنده آن ست که دستِ تو زمامش باشد
قطب دین رم نه هد مرغِ دلش عشق ترا
ذوق دارد که چنین مرغ بدامش باشد

(۲۱۹)

کسی که با چو توئی دست در کمر دارد
ز هر چه غیرِ تو باشد از و نه سر دارد

به پیشِ که برود دیده بر که اندازد
کسی که از چو توئی چشمِ خویش بردارد

کسی که دور بماند از تو شمعِ ایمان را
ز بادِ حادثهٔ کفر پر خطر دارد

برو تو زاهد و با ما نشست و خاست مکن
که مست جامِ ازل مشربی دگر دارد

بنزدِ دلبرِ خود جانِ خویش تحفه برد
اسیرِ عشق همین در جهان هنر دارد

ز کوئے تو نتواند نهد قدم بیرون
خیالِ چهرهٔ او هر که در نظر دارد

بدید چهرهٔ او قطبِ دین چو روزِ دگر
بعمرِ خویش نخواهد که دیده بردارد

(۲۲۰)

ذوقِ عشق از جانِ عاشق کم مباد
هر که بے عشق ست در عالم مباد

هست وصلش مرہمِ جانہائے ریش
شد دلِ ما ریش بے مرہم مباد

چون غمِ دردِ تو آمد غم گسار
ہیچ کس اندر جہان بے غم مباد

عاشقان را طفلِ اشک آمد شفیع
چشمِ عاشق لحظۂ بے نم مباد

ہر کہ غافل باشد از وے ساعتے
نیست آدم وز بنی آدم مباد

عاشقان را دست آویزے دو کون
غیر زان زلفِ خم اندر خم مباد

درہوائے چہرۂ زیبائے یار
قطب دین را یاد بیش و کم مباد

(۲۲۱)

ہر کہ اورا میلِ جانانش بود — درد باید در دل و جانش بود

درد پیش آور کہ بیشک در جہان — ہر کجا درد نیست درمانش بود

نیست چیزے خوب زبید دہی بتر — داد دارو ہر کہ ایمانش بود

نیست عاشق ہر کہ آن را درد نیست — دائما جانے پریشانش بود

ہیچ گل بے خار نبود در جہاں — ہر کجا گنجیست مارانش بود

ہر کہ رو اندر طواف کعبہ کرد — کے غمِ خارِ مغیلانش بود

قطب دین یکدم مکن در رہ محیل
نیست این راہے کہ پایانش بود

(۲۲۴)

درحریمِ وصلِ جانان ہر کہ محرم می شود
از ہمہ سود و زیانِ دہر بے غم می شود

ہر کہ از جامِ وصالِ او بنوشد جرعۂ
بے خبر از خویش و بے پروائے عالم می شود

کیست دانی بر سرِ کویش طلبگارِ وصال
ہر کرا دردِ دل ست و دیدہ پرنم می شود

در دلِ ہر عاشقِ صادق کہ یکرہ جلوہ کرد
بیگمان او سرفرازِ ہر دو عالم می شود

پیش علمش بود و نابود جہان یکسان بود
گر گدائے باشد او مانند حاکم می شود

گر بود چون لالۂ پژمردہ سر بر خاکِ راہ
چون ببیند وصلِ یارش باز خرم می شود

قطب دین روزے اگر صد بار بیند وصلِ یار
کے تسلی یک زمان از بیش و از کم می شود

(۲۲۳)

دلربا عاشق کسے کز دیدہا پنہان بود
گرچہ پنہان ست امّا جانش اندر جان بود

در حقیقت اوست عاشق ما ہمہ معشوقِ او
لیک می خواہد کہ اندر عاشقی پنہان بود

گر نہ عاشق بود او مارا چرا می آفرید
از کفِ خاکے کہ عقلِ کُل دران حیران بود

گر مصور نقشہا را کلکِ صنع آمد ولیک
در میان مقصودِ استاد ازل انسان بود

خانۂ دل رفتہ و روبیدہ کہ مہمان می رسد
رفتہ می باید سرائے کاندرو مہمان بود

ہر کرا ہر چند باشد مہرِ آن دلبر بدل
بیگمان آن یار جانی را دو صد چندان بود

از دو عالم آرزوئے ہر کسے مہرے بود
قطبِ دین را آرزوئے حضرتِ جانان بود

(۲۲۴)

ازان بہ کسے را دیارے نباشد | کہ کس را باو ہیچ کارے نباشد
ازان بہ نباشد کسے در زمانہ | کہ کس را بدل زو غبارے نباشد
چنان زیستن خوش بود آدمی را | کہ در دہر زو اعتبارے نباشد
برائے خدا جور اغیار می کش | ندیدم گلے را کہ خارے نباشد
ز غوغائے آشوبِ دنیائے فانی | بہ از سایہ او حصارے نباشد
اگر یار خواہی گرفتن کسے را | چو یارئ او ہیچ یارے نباشد

مدہ قطب دین دل بدنیائے فانی
ازان رو کہ او را مدارے نباشد

(۲۲۵)

بکوئے خویش چو آن یار آشنا سازد
مرادِ ہر دو جہان را بمدعا سازد

مریضِ ہجرم و در کنجِ محنت افتادہ
بود کہ دردِ من از وصلِ خود دوا سازد

ز روئے لطف نوازد اگر گدائے را
نہد بمسندش از خاک بادشا سازد

وگر بقہر براند ز درگہِ خویشش
درونِ پردۂ اسرار کارِ ما سازد

ز روئے لطف نظر گر کند گدائے را
ز آشنا و زبیگانہ اش جدا سازد

تواند آنکہ نشاند مرا ببزمِ وصال
امید ہست کہ کارِ مرا خدا سازد

ز ہیچ غم نبود عمرِ جاودان یابد
چو قطبِ دین دمِ خود را بروفدا سازد

ردیف دال

(۲۲۶)

ہر کہ روئے تو بہ بیند بجہان جان چہ کند
سبزہ و آبروئے آن گل و ریحان چہ کند
زندگی بہرِ تماشائے رخت می باید
ہر کہ دور از رخِ خوبِ تو بود جان چہ کند
بادشاہِ دو جہان ست گدائے درِ تو
بے تو کس خسروئ ملکِ سلیمان چہ کند
خوبرویانِ ہمہ چون از اثرِ حسنِ تو اند
بے وصالِ تو کسے دیدنِ خوبان چہ کند
قیمتِ روضۂ رضوان بوصالِ تو بود
بے وصالِ تو کسے روضۂ رضوان چہ کند
قطبِ دین دردِ غمِ عشقِ تو در جان دارد
دردِ تو راحتِ جانش شدہ درمان چہ کند

(۲۲۷)

اہلِ فنا کہ دم ز بقائے تو می زنند
جان می دہند و دم ز و فائے می زنند

چون از رہِ فنا بوصالت رسیدہ اند
خود را از و بہ تیغِ فنائے تو می زنند

سر پا برہنگانِ طلبگارِ وصلِ تو
در ہائے اہلِ دل ز برائے تو می زنند

آنہا کہ سر خوشانِ مئے عشق گشتہ اند
فریاد ہائے ہوئے برائے تو می زنند

کروبیانِ صدر نشین از رہِ شرف
کوسِ شہی بنام گدائے تو می زنند

یا رب چہ مظہری تو کہ ذرّاتِ کائنات
دستِ امیدِ خود بعطائے تو می زنند

اے قطبِ دین ز خویش گزر زانکہ نا گہان
بے تو بکوئے دوست لوائے تو می زنند

(۲۲۸)

ہر کہ عاشق نیست با غم آشنائی کے کند
ورنہ عاشق از غمِ عشقش جدائی کے کند

نیست عاشق آنکہ از کویش رود جائے دگر
عاشق اندر کوئے جانان بیوفائی کے کند

ہر کہ از خوانِ وصالِ او نوائے یافتہ
سر فرازِ دہر گردد بے نوائی کے کند

ہر گدائے راہخوان عاشق کہ عاشق در رہش
جز دلِ اہلِ دلے ہرگز گدائی کے کند

ہر کہ خود را دید دعویٰ خدائی می کند
عاشقِ بیخویشتن دعویٰ خدائی کے کند

عاشق اندر بزمِ وصلش محوِ جانان می شود
در حریمِ وصلِ دلبر خود نمائی کے کند

جامِ مے آور بدست و بیخودی را پیشہ کن
قطبِ دین عاشق درین کو بادشاہی کے کند

(۲۲۹)

پاکبازان کہ سرِ کوئے تو منزل دارند
از ازل تخمِ غمِ عشقِ تو در دل دارند

گشتہ از سود و زیانِ دو جہان فارغ بال
پائے خود در سرِ کوئے تو نہ در گل دارند

عشق بازان کہ نظر بر رخت نداختہ اند
پردہ کے پیشِ رخِ خوبِ تو حائل دارند

آن جماعت کہ ز خود فانی مطلق شدہ اند
از رہِ بیخودی خود را بتو واصل دارند

عقل و علم و دل و دین دادہ تمامی برباد
کے سرِ وسوسۂ مردم عاقل دارند

با غمت دست و گریبان شدہ اندر ہمہ عمر
حاصل از عمر غمِ عشق تو حاصل دارند

ہوس او نہ نہی از سرِ خود قطب الدین
زانکہ در سر ہوسش مردمِ قابل دارند

(۲۳۰)

خوش آن عمرے کہ صرفِ بندگیٔ یارِ جانی شد
خصوصاً نیک بختے کو مقید در جوانی شد

عزیزِ درگہِ جانان جوانِ پارسا گردد
مقید زانکہ پیر از روئے ضعف و ناتوانی شد

نہ بیند روز بد ہرگز اگر حاسد بجان کوشد
سعادتمند ہر کو از قضائے آسمانی شد

بالماسِ سخن کے درِ معنی می توان سفتن
تواند آن مگر کو واقفِ از سرِ نہانی شد

بجز دے کے سرِ یارِ خویشتن را فاش می گویم
مددگارِ زبانِ دل زبان بے زبانی شد

تواند مے خورد دائم ز دستِ ساقیِ باقی
ہر آن کس کر تمامی از وجودِ خویش فانی شد

زہے قطبِ دین بگریز آنگہ می طلب آن را
کہ در ہستی جواب از سوئے جانان لن ترانی شد

(۲۲۳۱)

آن کس که دید روئے ترا شادمی رود
ملکِ وجود او همه بر بادمی رود

هر کس ز هر غمے که کند رو بسوئے تو
غمناک گرچه آمده است شادمی رود

آزاد نیست هر که بود بندهٔ کسے
آن کس که بندهٔ تو شد آزادمی رود

با وصلِ تو اگر سخنے می کند خیال
چون دید وصلِ تو همه از یادمی رود

عاشق کند بکنجِ غمت پیشه خامشی
عکسِ رخت چو دید بفریادمی رود

هر کس که دید پرتوِ نورِ جمالِ تو
بودِ وجود او همه بر بادمی رود

تقویٰ ست زادِ بادیهٔ عشق قطبِ دین
آساں رود کسے که بدین زادمی رود

(۲۶۲)

آنہا کہ آشنائیِ خود با خدا کنند
آیا بود کہ پیشِ خدا یک دعا کنند

پرواز داز از قفسِ جسم مرغِ روح
منزل فرازِ عالمِ لا منتہا کنند

آن قوم از عنایت و لطفِ خدائے خویش
در دم سما زمین و زمان را سما کنند

یابند گر ز جانبِ جانان اشارتے
فی الحال جانِ خود بتمامی فدا کنند

منزل کنند بر سرِ کویش ز شوقِ او
آنہا کہ در حریمِ وصالش جدا کنند

با خویش چند بار نشینیم قطبِ دین
ایشان ترا مگر بخدا آشنا کنند

(۲۳۴)

بمن ز سوئے تو ہر گہ خطاب می آید
دلم ز شوقِ تو در اضطراب می آید

چنان ز آتشِ شوقِ تو سوختم کہ مرا
ز جانِ سوختہ بوئے کباب می آید

ز بسکہ فکرِ خیالِ تو می کنم شبہا
بدیدہ کے ز خیالِ تو خواب می آید

نشاطِ عیش ازان از دلم گریزان ست
کہ لشکرِ غمِ تو بے حساب می آید

کسے کہ نیست نہ شد گو طلب مکن دیدار
کہ لن ترانیش از تو جواب می آید

ز خویش بگذر و در راہِ حق ثوابے کن
کہ آن نگار براہِ ثواب می آید

مرو بحلقۂ زہادِ دہر قطب الدین
کہ از دہانِ تو بوئے شراب می آید

(۲۳۴)

بکوئے عشقبازی بر دلم جز غم نمی آید
چو ہر دم می رسد زخمے بر و مرہم نمی آید

ازان در کنجِ تنہائی بدرد و غم گرفتم خو
کہ غیر از غم بکنجِ غم کسے ہمدم نمی آید

ازان رو دل مرا مانندِ غنچہ تہ بتہ خون ست
کہ بروے تیر غم می آید و مرہم نمی آید

چو اندر زندگی کس وصل آن دلبر نمی بیند
شدم جویائے مرگ خود ولے مرگم نمی آید

بکن کوشش دلا زان پیش کز عالم کنی رحلت
دوبارہ ہیچ کس می دان درین عالم نمی آید

تو ئی مقصودِ عالم گر کنی اے دل یقین حاصل
ز تو چیزے کہ می آید ز جامِ جم نمی آید

منال اے قطبِ دین از محنت و غم بر سرِ کویش
کہ محنت بر سرِ عاشق ز کویش کم نہ می آید

(۲۳۵)

آن جماعت کہ نظر بر رخت انداختہ اند
زابتدا ہستی خود را ہمہ در باختہ اند

دادہ بر باد فنا بودِ وجودِ خود را
در بیابانِ غمت پائے ز سر ساختہ اند

آنچنان مست ز جامِ مے وحدت شدہ اند
کز رہِ بیخودی خود را ز تو نشناختہ اند

آن گروہے کہ رسیدند بسر منزلِ عشق
اسپ ہمت ہمہ در کوئے فنا تاختہ اند

دیدہ آنہا کہ رخِ خوبِ تو بے عیب قصور
اول از سوزِ غمِ عشقِ تو بگداختہ اند

قطب دین طوق بکن گیسوئے او در گردن
عاشقان طوق بگردن ہمہ چو فاختہ اند

(۲۳۶)

اے خوش آن کس کہ سرش بہر تو سوداوارد
خرّم آن دل کہ جمال تو تمنّا دارد

نورِ عشق تو قرار از ہمہ دلہا دہ
حالیا قصدِ دل شیفتۂ ما دارد

ماہ یکسان نبود نور بلغزشش بدہد
ماہِ رخسارِ تو پیوستہ تجلّا دارد

ہر کسے تاب نہ دارد کہ ببیند رخِ تو
تابِ رخسارِ ترا دیدۂ بینا دارد

لذّتِ عشق تو کے غافلِ فرزانہ چشد
لذّتِ عشق ترا عاشقِ شیدا دارد

ہر کسے جاندہد تیرِ غمت بر دلِ ریش
تیرِ غمہائے تو اندر دلِ ما جا دارد

ہیچ کس میل ندارد بجہان رسوائی
قطبِ دین را بجہان عشقِ تو رسوا دارد

(۲۲۷)

در دستِ ہر کہ جام مئے ارغوان بود
عیشش بکام باشد و بخشش جوان بود

خوش عالمے ست عالمِ وارستگیٔ عشق
آن کس کہ اہلِ عشق بود زندہ جان بود

ہرگز نمیرد آنکہ شود مستِ جامِ عشق
آن کس کہ مستِ عشق بود جاودان بود

بے خویشی ست پیشۂ عشاق کوئے او
عاشق نباشد آنکہ خودش درمیان بود

دنیا و دین فروختہ عاشق بہ نیم جو
بیزار سرِ عاشق از این و آن بود

چشمِ طمع ز دیدنِ اغیار دوختہ
کے در دلش محبّت حورِ جنان بود

اے قطبِ دین تو پیشۂ خود سازِ عشقِ دوست
ہر کس ہر آنکہ پیشہ کند خود ہمان بود

(۲۳۸)

در عشقِ تو ہر کہ نام دارد   در بندگی اہتمام دارد

بر خویش مرادِ ہر دو عالم   غیر از غمِ تو حرام دارد

سرمست بود ز جامِ وحدت   لب بر لبِ تو مدام دارد

محروم ز رحمتِ تو کس نیست   فیض ست کہ خاص و عام دارد

جائے کہ پرِ ملک بسوزد   مرغِ دلِ ما مقام دارد

تا جان مئے عشقِ تو چشیده   عیشِ دو جہان بکام دارد

خوش حال کسے کہ قطبِ دین وار

ذوقِ تو علی الدوام دارد

(۲۳۹)

بیمارِ دردِ عشقِ تو درمان چہ می کند
وان کس کہ نیست عاشقِ تو جان چہ می کند

از خارِ عشقِ تو بدلِ ہر کہ گل شگفت
در صحنِ باغ او گل و ریحان چہ می کند

آن کس کہ خوئے کردہ بغمہائے عشقِ تو
دیدارِ حور و صحبتِ رضوان چہ می کند

در بزمِ جان فزائے تو ہر کس دمے نشست
از ہمدمیٔ یوسفِ کنعان چہ می کند

ایمان حکایت ست غرض نورِ روئے تست
کس بے فروغِ روئے تو ایمان چہ می کند

باشد توانگر آنکہ بود مستِ عشقِ تو
سرمستِ عشق ملکِ سلیمان چہ می کند

اے قطبِ دین مجوئے تو سامانِ کوئے عشق
عاشق بکوئے او سر و سامان چہ می کند

(۲۴۰)

ہر کہ او آرزوئے دیدنِ جانان دارد
دائما در طلبش دیدۂ گریان دارد

از گلِ روئے وے آں کس کہ شمیدہ بوئے
ہمچو بلبل زغمش سینۂ نالان دارد

ہر کہ کردہ سفرِ بادیۂ کعبۂ دوست
کے غمِ سرزنشِ خارِ مغیلان دارد

مذہبِ ملتِ عاشق ہمگی عشق بود
عاشقِ مست کے اندیشۂ ایماں دارد

زاہد اندر غمِ جان باشد و ایمان دائم
عاشقش ننگ ز ایمان و ہم از جان دارد

دین و دنیا ہمہ بر باد فنا دادہ یقین
آں حریفے کہ درین بادیہ عرفان دارد

(۲۴۱)

هرکرا روز ازل با چو توئے خوئے بود
پیش چوگانِ مصیبت سرِ او گوئے بود

هرکه از مادر گیتی بغمِ عشقِ تو زاد
آدمی وضع و پری شکل و ملک خوئے بود

هنرِ عاشقِ کوئے تو بعالم آن ست
که کم آزار و عطا بخش و بلا جوئے بود

عاشق آن نیست که پُر گوئے و بهمت نبود
عاشقِ کوئے تو باهمت و کم گوئے بود

هرکه در راهِ طریقت نه کند خدمتِ پیر
درحقیقت بمثل چون گلِ خودروئے بود

طالبِ قربِ خدا از دردلهامی باش
تا ترا آبِ روان رفته بهر جوئے بود

قطب دین در چمنِ جان گلِ خوشبوئے بجوئے
کانچه در باغ بچینی گلِ بے بوئے بود

(۲۴۲)

اسیرِ عشقِ جانان را زخود بیزار می باید
زشوقِ سوزِ عشقش نالہائے زار می باید

دلِ ہر کس جراحت گشتہ از تیرِ غمِ عشقش
نشانِ آن جراحت دیدۂ خونبار می باید

ہر آن کو در رہِ عشقش زخود فانی بود بیشک
بزمِ وصلِ جانان محرمِ اسرار می باید

چو منصور آنکہ سرِ عشقِ دلبر فاش گرداند
سزاوارِ سرِ دار است سرش بردار می باید

چو در کویش بلاہا بر سرِ عشاق می آید
دلِ عشاق کویش از بلا افگار می باید

زدستِ ساقیِ باقی ہر آن کو جام می نوشد
زخود بے ہوش و با دلدارِ خود ہشیار می باید

چو قطبِ دین رہ گو گزر از جانِ خود بیشک
کسے کو را بزمِ وصلِ جانان بار می باید

(۲۴۳)

هرکه در عشق سرفراز بود　　از همه خلق بے نیاز بود

تو اگر عاشقی گزر از ناز　　هنرِ عاشقان نیاز بود

گر بظاہر نماز نہ گزارند　　جانِ عشاق در نماز بود

زاہدان گر حجاز می طلبند　　طالبِ عاشقان حجاز بود

بہرِ خواب از نہند چشم بہم　　چشمِ دل شان ہمیشہ باز بود

نیست پوشیدہ ہیچ راز ازو　　بخدا ہر کہ اہلِ راز بود

قطبِ دین ہمچو شمع می سوزد
کارِ عشاق چون گداز بود

(۲۴۴)

اے از رخِ زیبائے تو آفاق منور
وز بوئے خوشِ دل کشِ تو عطر معطر
صوفی کہ بنزدیکِ تو باشد ہمہ سرمست
زاہد کہ ز تو دور بود گشتہ مکدّر
آن کس کہ ز جامِ مئے عشقِ تو بود مست
ہشیار نگردد نفسے تا دمِ محشر
اندر دو جہان ہیچ سعادت بہ ازین نیست
آن را کہ شود دولتِ دیدار میسر
در بزمِ وصالِ تو دمے ہر کہ نشیند
با ملکِ سلیمان نہ کند نیز برابر
محروم ز وصلِ تو ہر آن کس کہ بماند
باشد بحقیقت ز ہمہ چیز فروتر
باشد ہمہ کس را ز ہمہ در سوِ او راہ
اے قطبِ دین رو جانبِ او آر ز ہر در

(۲۴۵)

غرقۂ دریائے عصیانم خدایا دستگیر
وز گناہ خود پشیمانم خدایا دستگیر

نے حضورِ طاعتے دارم نہ ذوقِ حالتے
زیرِ بارِ جرم و عصیانم خدایا دستگیر

در میانِ فتنۂ آخر زمان افتادہ ام
از چنین آشوبِ دورانم خدایا دستگیر

پست ہمچون خاکِ راہم در میانِ خاص عام
در جہان ہمچون غریبانم خدایا دستگیر

مفلس و عورم ندارم زادِ راہِ آخرت
از تو باشد چشمِ احسانم خدایا دستگیر

دست آویزے ندارم غیرِ لطفِ عامِ تو
نا امید از جملہ خلقانم خدایا دستگیر

زادِ راہِ کعبۂ وصلِ تو کے باشد مرا
در رہت افتان و خیرانم خدایا دستگیر

آفتابِ عمرِ من رو در زوال آوردہ است
با اجل دست و گریبانم خدایا دستگیر

دیو و شیطان گر کنندم وسوسہ در وقتِ مرگ
از فن و وسواسِ دیوانم خدایا دستگیر

ہر چہ پرسندم نکیر و منکر اندر زیرِ خاک
از محلے گر فرو مانم خدایا دستگیر

روزِ محشر گر بلغزد پائے من از پلِ صراط
ہیمۂ دوزخ نگردانم خدایا دستگیر

ہر کسے فردا ز چیزے دم زند اے قطبِ دین
تو بگو من از ضعیفانم خدایا دستگیر

(۲۴۶)

اے گران جان زخواب سر برگیر　　قافله رفت و تیز شد شبگیر
نیست نیکو درین ره آسائش　　کوششے کن تو ہم قلیل و کثیر
بیش رفت آنکه بیشتر برخاست　　تو چنین مانده واپس از تقصیر
چشمِ تو کور و یار جلوه گرست　　پاک ساز از غبار چشم ضمیر
تا نمیری بوصلِ او نرسی　　وصل گر بایدت زخویش بمیر
پیشتر از اجل بباید مرد　　زنده باش و زخویش دل برگیر

قطب دین بے وصال یار بود
در جهان از حیاتِ خود دلگیر

(۲۴۷)

اے دل صبور باش زجور وجفائے یار
جانِ عزیز صرف کن اندر وفائے یار

از نورِ عشق تا نشود سرخ چہرہ ات
محرم نمی شوی تو بخلوتسرائے یار

خالی زمینِ دل بروا ز نقشِ غیر کن
چیزے بدل دگرچہ نشانی بجائے یار

شاہانِ ملک فخر بخاکِ درت کنند
گر خواجگی گزاری و باشی گدائے یار

شہبازِ دست قدرت جانان شوی اگر
مرغِ دلت ہوا کند اندر ہوائے یار

ہرگز نہ گشت محرمِ خلوتسرائے او
بیگانہ ہر کہ ماند نشد آشنائے یار

خواہی بیارِ خویش نشینی قطبِ دین
از خویشتن برآئے برائے رضائے یار

(۲۴۸)

در مقامے کہ دران روز نماید شبِ تار
از تجلیٔ رخش مرد شود برخوردار

عکسِ دلدار در آئینۂ جان دریابد
محو گردد کہ ازو ہیچ نماند آثار

بعد ازان چون ببرندش بمقامے دیگر
بدر دپردہ و بینند بسے عاشقِ زار

چون شود فانیٔ آن نور شود عاشقِ مست
نامِ او گشت درین کوئے دگر عاشقِ یار

رویش از پرتوِ انوار شود ہمچون عشق
وان مقامے ست کہ باشد بمثل چون گلزار

حالِ او گشت دگرگون وز خود بیخود شد
ظاہرش با من و تو باطنِ او با دلدار

عاشقان سرِّ این کوئے چنین تا باشند
قطبِ دین ما و من و خویش درین کو بگزار

(۲۴۹)

پرتوے ہر کہ بہ بیند زرخ حضرت یار
غم ندارد سرِ یک موئے دگر از اغیار

مخور از محنتِ ایام دلا غم کہ کسے
گل نہ چیند ز چمن تا نخورد نشترِ خار

گر خدا می طلبی در رہِ او چون مردان
گامِ اول ز خود و عزّتِ خود برمی دار

درمیانِ تو و دلبر توئی تست حجاب
از میان تا نروی او ننماید دیدار

دلِ تو انس چو با حضرتِ حق پیدا کرد
گشت بازار ترا خلوت و خلوت بازار

دلِ ہر کس کہ پراگندہ و در وسواس ست
در حریمِ حرمِ دوست نمی یابد بار

قطبِ دین ز آتشِ سودائے غمِ عشق بسوز
تا نماند ز وجودت سرِ موئے آثار

(۲۵۰)

اے از کمالِ وحدت تو عیب و نقص دور
وز پرتوِ جمالِ تو خورشید محض نور

بر ہر چہ آفتاب فتد سایہ می کند
بر ہر چہ تافتی تو از آن سایہ گشت دور

دور از تو نیست ہیچ دلے لا حضور لیک
صاحب دلان ہمہ بحضورِ پر حضور

تو صابری و عاشقِ بیدل صبور نیست
موصوف کن بدین صفتم تا شوم صبور

از خویش و غیرِ خویش فراموش می کند
آن را کہ می فتد بسرِ کوئے تو عبور

گر بایدت فروغِ رخش قطبِ دین بسوز
از آتشِ محبّتِ او پردۂ غرور

(۲۵۱)

زاہدِ خلوت نشین رو چشمِ زہد از من بدار
عاشقِ سرمست را با زہد و باتقویٰ چہ کار

لذّتِ وصلش چہ دانی چون نداری چشم دید
پاک کن گر وصل خواہی دیدۂ دل از غبار

دولتِ دیدار نبود ہر کہ او را درد نیست
توبہ از بیدردیٔ خودمی کن اندر نزدِ یار

بے وفا بود آنکہ او از عشقِ دلبر توبہ کرد
در رہِ مہر و محبّت آیدم از توبہ عار

ہر کہ مشہور از مۓ معشوق چون وارستہ نیست
منفعل باشد بہ پیشِ یار فردا شرمسار

گر تو مردِ طالبی از وے دمے غافل مباش
گر ہمی خواہی دریں رہ باشی از اصلِ کبار

گر نہ گردی از وجودِ خویش خالی قطبِ دین
در حریمِ یارِ جانی کے ترا افتد گزار

(۲۵۲)

صبحِ سعادت دمید خیز ز خوابِ غرور
پردهٔ پندار ساز از نظرِ خویش دور

دیدهٔ دل باز کن تا که به بینی جمال
تا بکے از تیرگی صبر کنی از قصور

بند میان بنده وار بر درِ معبودِ جان
تا که بہ بخشد تمام جرمِ گناہت غفور

دور مرو یک زمان از درِ آن دل ستان
خدمتش از جان گزین تا که شوی محض نور

در دلِ شب عرض کن حالِ دلِ خویش را
زانکه یقین حاضرست حضرتِ ربِ شکور

بندگیش کن مدام از اثرِ بندگی
محنت و غم بگزرد روئے نماید سرور

بر درِ حق قطبِ دین نالہ و زاری شوست
نالہ و زاریِ تو روئے نماید حضور

(۲۵۳)

اے دل ار دوری تو از دیدارِ جانان غم مخور
دردِ تو شاید رسد روزے بدرمان غم مخور

مدتے گر زیرِ بارِ ہجر باشی پائمال
عاقبت گردی خلاص از بارِ ہجران غم مخور

دور از ان دلبر اگر کارت بود یکسر خراب
کارِ تو سازد خدائے کارگردان غم مخور

گرچہ خوبان را نباشد عہد و پیمانِ درست
لیکن آں دلبر بود بر عہد و پیمان غم مخور

گر ہمی خواہی طوافِ کعبۂ مقصودِ خویش
در بیابانِ غم از خارِ مغیلان غم مخور

گر ہمی خواہی بدلبر دست در گردن نہی
بر سرِ کوئے وے از جورِ رقیبان غم مخور

قطبِ دین گر گوہرِ نایاب خواہی خیز زود
ہمچو غواصان بدریا وز نہنگان غم مخور

(۲۵۴)

رفت آن نگار آتشِ ما ساز تیز تر
از آہِ آتشینِ من اے دوستاں حذر

دل رفت صبر رفت خرد نیز ی رود
اے جاں ز تن برو تو ہم آوارۂ دگر

عشق ست کیشِ بندہ اگر نیک و گر بدست
کردم عزیزِ من سخنِ خویش مختصر

روزے کہ یار جلوہ کند در حریمِ دل
جان پیشِ او نہم بطبق بہرِ ماحضر

اے ہمنشین بدلبرِ خود بودہ ام ولیک
امروز قانعم بنگاہے بِرہ گزر

در ہر مکاں کہ جلوہ کناں دیدہ ام ورا
باشم ہمیشہ منتظرِ جلوۂ دگر

ہر روز ماہِ روئے وے افزوں ہمی شود
ہر شب گزارشِ منِ درویش بیشتر

چوں قطبِ دین بصورتِ طوطی سخنورست
دارد طمع ازاں دو لبِ شکرین شکر

(۲۵۵)

نیم شب از خوابِ غفلت باش بیدار اے پسر
منتظر می باش تا دلبر کند سویت نظر

گر بہ بیند دیدۂ دل چہرۂ دلدار را
پاک کن ز آئینۂ دل زنگِ ہستی زود تر

بر فروز از جذبۂ حق در دلِ خود آتشے
تا نماند در وجودت ہیچ چیز از خشک و تر

کوششے کن اندرین راہ و بر و از خود میان
تا ہمہ او گردی و از خود نماند ہیچ اثر

از پئے پندار بیرون آ کہ سدِّ راہِ تست
ہر چہ داری جز ہوائے یار بیرون کن ز سر

ہر چہ بینی غیرِ حق را از ہوایش جہد کن
نفی کن تو زود تر آن جملہ را از خیر و شر

قطبِ دین تا کے ز ہستی دور مانی از خدا
گر خدا خواہی تو از بودِ وجودِ خود گزر

(۲۵۶)

بروائے عقل کہ از عشق ترا نیست خبر
سوئے او پے نبری تا ز تو باقیست اثر

گوئے مقصود ز میدان نتوان برد ز عقل
عشق باید کہ درین بادیہ گردد رہبر

عقل گوید کہ برو دست ز جان نتوان شست
عشق گوید کہ درین راہ میندیش ز سر

بگزر از جان و ہم از ملت و خود را انداز
ہمچو غواص درین بحر کہ یابی گوہر

مرد باید کہ ز خود فانیٔ مطلق گردد
کاندرین بادیہ کس را بہ ازین نیست ہنر

نیست مقصود کہ یکبار فنا گردد مرد
باید این حال ورا دست دہد بیحد و مر

قطب دین از سر جان بگزر اگر مرد رہی
کہ درین راہ نباشد ہنرے زین بہتر

(۲۵۷)

اے ماندہ بخویشتن گرفتار   از راہ حجابِ خویش بگذار
در مدرسہ قیل و قال تا چند   از علمِ یقین سبق بدست آر
مردانِ رہش بوصل شاد اند   تو ماندہ بزیرِ بندِ پندار
ماہِ تو بزیرِ ابر تا کے   از پیشِ وے این حجاب بردار
غافل منشیں زخود زمانے   وز ہستیٔ خویش شو تو بیزار
خواہی کہ جمالِ یار بینی   از آئینہ ساز دور زنگار

چون سایہ مباش قطبِ دین پست
پرواز بکن بسوئے دلدار

(۲۵۸)

دلا وقتِ سحر می باش بیدار | سر از بالینِ خوابِ ناز بردار
بکنجِ خلوتِ تاریک بنشین | گرت باید تجلّی از رخِ یار
همیشه باش ساکن بر درِ دوست | مشو غافل زمانی بهرِ دیدار
توجه پیشهٔ خود کن چو مردان | برو احضار پیشه خود نگهدار
دمادم گوئے ذکرِ حضرتِ دوست | برون کن از دل خود نقشِ اغیار
اگر جذبه شود در رہ شفیعت | یقین می دان که هستی مردِ آن کار

بروای قطبِ دین گر وصل خواهی
سلوک و وردِ خود از دست مگزار

(۲۵۹)

اے یارِ مہرباں زکرم دستِ من بگیر
لطف و عنایت از من درویش وا مگیر

گر دل بجانبے دگر از تو عناں کشد
از یدِ قدرت و کرمِ خود عنانش گیر

بر من مکن تو خدمتِ شائستہ طلب
کم خدمتی ست پیشہ و کارِ منِ فقیر

توفیق دہ مرا کہ بتوفیق نام تو
شاید کہ پاک سازم از آلودگی ضمیر

در پردۂ حمایتِ خویشم نگاہ دار
تا بے نیاز گردم از لطفِ شاہ و میر

یک چیز دیگر از تو بخواہم کہ اصل اوست
مگزار زیرِ بارِ فراقم چناں اسیر

وصلِ تو از تو می طلبد قطبِ دیں مدام
مگزار دور از خودش اے یارِ دلپذیر

(۲۶۰)

ساقی بیار بادۂ گل رنگِ بے خمار
زان مے کہ باشد او زمئے جامِ عشقِ یار
خلقِ جہان ز بادۂ تاک ار شوند مست
مستیم ما ز بادۂ انوارِ آن نگار
پنہان خوریم مے ز کفِ یارِ خویش لیک
مستی کنیم بر سرِ آن کوئے آشکار
نُقلِ شرابِ مجلسِ دلبر چو جان بود
زان می کنیم جان برہِ یارِ خود نثار
بلبل ز شوقِ روئے گل ار نالہ می کند
ما را ز شوقِ یار بود نالہائے زار
عشاق دل فگار ز تیغِ غم ار شوند
دارم من آرزو کہ کند جان من فگار
زان روئے قطبِ دین ز سرِ جانِ خود گذشت
یعنی درین رہ آیدش از جانِ خویش عار

(۲۶۱)

چون نباشد در جهان روئے ز رویت خوب تر
گر بغیرِ تو نهم دل بر کسے خاکم بسر

و مبدم چون ماه رخسارِ تو افزون می شود
مہرِ من زان بیش می گردد دمادم بیشتر

آتش سودائے عشقش شعله زد در جانِ من
سوخت در ملکِ وجودم ہر چه بود از خشک و تر

گر دمے صد بار قربانت شوم اے نازنین
آرزو دارم که قربانت شوم بارِ دگر

رشتهٔ جانِ مرا پیوند جانِ خویش کن
کو ہمه تو باشی و من باشم از خود بے خبر

دارم امیدے که بینم چهرهٔ زیبائے تو
تا بکے باشم بامیدِ وصالت در بدر

قطبِ دین عشقِ ترا از ہر دو عالم برگزید
زان سبب بر آستانت روز و شب بنهاد سر

(۲۶۲)

ناصحا دیگر مجو از من کہ شد صبر و قرار
رو تو در دنبالِ کارِ خویش و دست از من بدار
صبر و آرام از کجا آرند عشاقِ درش
ہوش بگزارد چو بیند لمعۂ از روئے یار
پرتوئے از نورِ جانان نیز بر طور او فتاد
کوہ پارہ پارہ شد موسیٰ فتاد از کار و بار
گر تو خواہی از تجلّیِ جمالش پرتوے
فانیٔ مطلق شو و دست از وجودِ خود بدار
گر مقامے فانیت سازد بہ پنداری جمال
کو بود خاصیتِ آن طور از اطوارِ یار
ہر حجاب از پیش بر خیزد شوی فانیٔ او
چشم بر بند از ہمہ گر نیست تاب انتظار
قطب دین فانیٔ مطلق آنچنان باید کسے
ست اندر حریم یار جانی پردہ دار

(۲۶۳)

جامِ مے در دستِ ساقی بہتر ست از جامِ زر
کاید از مے بیخودی وآید از زر دردِ سر

نیم مستِ عشق از درہائے تو باشد گدا
خواہد از دستِ دلارامِ خودش جامِ دگر

ہیچ دانی مے پرست از خود چرا فانی شود
محو باشد در وصالِ یار از خود بے خبر

قوت ہر کس را ز چیزے کردہ از روزِ ازل
قوتِ ما از لعلِ یار و قوتِ طوطی از شکر

گوش بر آوازِ جانان دار گر اہلِ دلی
زانکہ ہر دم می رسد آواز از دیوار و در

غافلان محروم باشند از چنین دولت مدام
زانکہ دارند دیدۂ دل کور و گوشِ ہوش کر

قطب دین غفلت نورزد و خویشتن را پند دہ
زانکہ در عالم ز غفلت نیست چیزے صعب تر

(۲۶۴)

صبا بیا و غبارے ز کوئے یار بیار
غبارِ ہستی از اندیشۂ دلم بردار
بدیدۂ کہ ز خاکِ درش غبارے نیست
بود بمر مکِ دیدہ اش نشستہ غبار
ہر آن کہ ز آئینۂ دل غبار را نہ زدود
نہ گشت بہرہ ور او را تجلّیٔ رخِ یار
کسے کہ بر سرِ کویش نساخت منزلِ خویش
ندید از سرِ خ دارارِ خویشتن آثار
غلامِ ہمتِ آنم کہ ہستش ہمہ اوست
بغیرِ فکرِ دلارامِ خود ندارد کار
حجابِ خویش توئی قطبِ دین ز خویش بیا
ز پیشِ خویش زمانے و سر فرو بگزار

(۲۶۵)

آن را کہ نیست دیدہ جز این دیدہ ہائے سر
کورے ست بے بصر ز خدا نیز بے خبر

مردانِ اہلِ حق بتمام اہل دیدہ اند
دارند ازین دو دیدہ سوا دیدۂ دگر

آن را کہ نیست دیدۂ حق بین کے آدم ست
در ظاہر آدم ست و بمعنی چو گاؤ و خر

دیوے ست در لباس بشر آدم آمدہ
گرگے ست موئے میش کشیدہ بفرقِ سر

انسان مگوئے ہر کہ دران سوزِ عشق نیست
آن را کہ عشق نیست بود ہیمۂ سقر

زنگارِ معصیت ز دلِ خویش پاک کن
تا در رہ وصال شوی صاحبِ نظر

اے قطب دین دل آئنہ کن بہرِ روئے دوست
مردانِ راہ را نبود غیر ازین ہنر

(۲۶۶)

تا توانی بجہان زیست چنان کن اظہار
کہ نیابد ز تو موئے سرِ موئے آزار

دست کوتاہ کن از سود و زیانِ عالم
کہ نباشد ز تو کس را و ترا باکس کار

کوششے کن کہ شناسی بحقیقت خود را
ہیچ غافل منشین بہرِ خدا لیل و نہار

گوشہ گیر و بجز ذکرِ خدا لب مکشائے
این بود دولتِ جاوید کہ کردم اظہار

بر تو گر لشکرِ شیطان ز حسد زور آرد
صورتِ پیر ہمان لحظہ بہ پیشِ خود آر

سعی کن قطرۂ خود را بدریا برسان
غرقۂ بحر شو و درِّ معانی بکف آر

گشت چون غرقۂ بحرِ کرمش قطب الدین
وان گہے گشت پُر از گوہر معنیش کنار

(۲۶۷)

زندہ گشتم من زیار و کشتۂ آنم ہنوز
ذوق و شوقِ یار باشد در دل و جانم ہنوز

در بیابان وصالش ذرہ سان سرگشتہ ایم
آرزوئے وصلِ او در دگر یبانم ہنوز

گر ز تیغِ عشق خونِ من بریزد بارہا
جان دیگر بار خواہم بہرِ جانانم ہنوز

گر ز بزمِ وصلِ آن دلدار دور افتادہ ام
ہمچو مردانِ ہمچنان بر عہد و پیمانم ہنوز

در بہارِ عمر دارد ہر کسے عیش و نشاط
من ز بہرِ دلبرِ خود دیدہ گریانم ہنوز

قطب دین گر مدتے بے وصلِ جانان بود نیز
چاشنئ ذوق وصلش ہست در مانم ہنوز

(۲۶۸)

زہجرِ یارِ خود گریانم امروز
عجائب بے سر و سامانم امروز

بسانِ آہوِ وحشی زحیرت
میانِ مردمان حیرانم امروز

بجست وجوے خورشید جمالش
مثالِ ذرّہ سرگردانم امروز

حیلتے یابم ار بینیم جمالش
کہ آمد بر لب من جانم امروز

ندانہ ہیچ کس درمانِ دردم
بگو او را کند درمانم امروز

مگو اے قطب دین بگریز زین غم
کہ دارد دستِ غم دامانم امروز

(۲۶۹)

در رهِ فقر و فنا ہر کہ بود اہلِ نیاز
در حریمِ حرمِ یار شود محرمِ راز

گر تو خواہی کہ بمقصود رسی در رہِ دوست
توشۂ نیست درین رہ بخدا غیرِ نیاز

روئے بر خاک درش نہ کہ عجب یکتائیست
در نکوئیِ خود آن را نبود ہیچ انباز

بادشاہی نبود غیرِ وے اندر دو جہان
اوست محمود دگر ہا ہمہ مانندِ ایاز

ہر چہ باشد بود او را مثلے در عالم
ہست از ہر چہ بود در دو جہان او ممتاز

روح در قطرۂ دریائے خداوندیِ اوست
زان دمادم بود از شوق وے اندر پرواز

قطبِ دین از ہمہ رہ روے بدرگاہش نہ
کز ہمہ راہ درِ بارگہش باشد باز

(۲۷۰)

زوصلِ یار خود شادانم امروز | کہ کردہ جائے اندر جانم امروز
دمے گر دور بودم از وصالش | بود در ملکِ جان مہمانم امروز
چو ماہی دور بودم گر من از آب | چو قطرہ ماہیِ عمّانم امروز
بکامِ دل چشیدہ شربتِ وصل | خلاص از آتشِ ہجرانم امروز
نباشد احتیاجم با طبیبے | کہ کردہ یار خود درمانم امروز
زمن دوری مجو گز دست رفتم | انیسِ خلوتِ جانانم امروز

بگیر اے غم ز قطب الدین کنارہ
کہ شادی خیمہ زد در جانم امروز

(۱۷۱)

در حریمِ حرمش ہر کہ شود محرمِ راز
بحقیقت درِ دولت بر خش گردد باز

ہر حجابے کہ دریں راہ بود از ہستی تست
بگزر از خویش و دگر دیدہ بر ویش انداز

خوش مقامے ست اگر دست دہد عاشق را
عشق از جانبِ معشوق ز عاشق ہمہ ناز

بہ نیاز ار سرِ تسلیم نہی بر درِ دوست
بہتر از روزۂ صد سالہ و پنج وقت نماز

آں مقامے ست کہ گہ گاہ کند عاشق ناز
ورنہ باشد ہنر و شیوۂ عشاق نیاز

قطبِ دیں گر ہوسِ دیدنِ دلبر داری
پاسبان باش دریں کوئے بشبہائے دراز

(۲۷۲)

عمرے بر آستانِ تو سودم سرِ نیاز
شاید شوم بہ بزمِ وصالِ تو سرفراز

چون بندہ را ز خواجہ بود چشمِ نیکوئی
ما بندہ ایم خواجہ توئی کارِ ما بساز

دارم امید آنکہ کنی جائے در دلم
خوش ساعتے کہ دیدہ کنم بر رخِ تو باز

دادی نویدِ آمدنِ خود بہ نیمِ شب
چشمم بخواب زان نرود در شبِ دراز

تبدیلِ کارہا چو سراسر بحکمِ تست
عشقِ مرا رسان بحقیقت تو از مجاز

ما را درونِ پردۂ خود پردہ دار کن
وانگہ درونِ پردہ کن از محرمانِ راز

پیوست با تو ہر کہ بکلّی ز خود برید
این ست شرطِ رہ بخدا از رہِ حجاز

ہر کس چو قطبِ دین بر بد از وجودِ خویش
باشد علی الدوام بوصلِ تو سرفراز

(۲۷۳)

دیده بکشاد دل او گشت ہویدا امروز
دید رخسارۂ آن راحتِ جانہا امروز

خیمہ زد بادشہِ ہر دو جہان در دلِ ما
فیض گیرند از و مہر و مہ از ما امروز

دلربائے کہ نمیدید رخش دیدۂ دل
گشت بینا ز رخش دیدۂ بینا امروز

بود نزدیکتر از جانِ جہان پنہان بود
جانِ جان گشتہ و در جان شدہ پیدا امروز

دل کہ در خانۂ تاریکِ بدن پنہان بود
در دو عالم علمش گشت ہویدا امروز

دیدم آن یار کہ اغیار ندیدش ہرگز
زان رقیبان شدہ اندر سرِ غوغا امروز

قطبِ دین گشت خلاص از غمِ ہجران بنگر
کیست در دہر چو او عاشقِ شیدا امروز

(۲۷۴)

دلا گر طالعت سعد است و باشد بخت تو فیروز
برو از بندگانِ درگہِ او بندگی آموز

چو او را صد ہزاران جلوہ باشد ہر زمان دیگر
ہر آن جلوہ کہ دریابی برو از عمرِ گیرآن روز

اگر خواہی شود روشن دلت چون مہرِ عالمتاب
برو شمعِ دلِ خود را از روئے یارِ خود افروز

اگر خواہی ببالِ دلبری پرّی چو پروانہ
برو بال و پرِ خود را تو بر شمعِ وصالش سوز

نشانے از شبِ قدرت بگویم گر قبول افتد
شبِ قدر آن نمی باشد کہ آن را آوری با روز

اگر خواہی کنی در پہلوِ عشاق جائے خود
رموزے از غمِ عشقِ بتان از قطبِ دین آموز

(۲۷۵)

منم گدا و توئی بادشاہِ بندہ نواز
توکارِ بندۂ عاصی ز لطفِ خویش بساز

نشستہ بر سرِ کویت مدام منتظرم
بدان امید کہ چشمم شود بروئیت باز

مکن حوالۂ توقتلِ مرا بہ تیغِ اجل
نمائے پرتوے از خویش جان کند پرواز

نمی کنم بکس اظہار دردِ عشق ولے
شد اشکِ سرخ برخسار راز من غماز

زگفتگوئے کسان ترک عشق نتوان گفت
نشین بخلوت و در کن بروئے غیر فراز

براہِ عشق نشیب و فراز بسیارست
برو بصدق بیندیش از نشیب و فراز

خوش ست بردرِ معشوق گریہ و زاری
چرا کہ درنگشاید ز روزہ و ز نماز

ردیف زا

بگفتگوئے قناعت مکن ز لذّت عشق
چرا کہ تا نچشی ذوق او نیابی باز
ہزار شکر کہ شد قطبِ دین بدرگہِ تو
بدولتِ غمِ عشق از جہانیان ممتاز

(۲۷۶)

اے سالکِ رہروِ سحر خیز | یکپاس زشب گزشت برخیز
دلدار صلائے وصل در داد | در حلقۂ طالبان درآویز
رندان ہمہ مے پرست گشتند | تو ہم قدحے بکام جان ریز
از خویش فنا شدند جملہ | برخیز تو ہم زخویش بگریز
در بحرِ فنا شدند ہمہ گم | چوں قطرہ تو ہم بوے درآمیز
این دوریٔ تست ہستیٔ تو | از ہستیٔ خویشتن بپرہیز

چون ہستی تو حجابِ راہست
اے قطبِ دین از میان تو برخیز

(۲۷۷)

هر که خواهد درِ دولت بر خش گردد باز
گو برو ذکر خدا گوی بشبهائے دراز

سالک از ذکرِ خدا قربِ خدا می یابد
کس ندیدم که مقرب شود از راهِ مجاز

باش در خلوتِ تاریک و بگو ذکرِ خدا
مهر برلب نه و دم درکش و با غیر مساز

در دلت هر چه بود غیرِ خدا سودا دان
نفیِ او می کن و بیرون ز دلت می انداز

خویش را صعوه صفت طعمهٔ شهباز بکن
چون شوی طعمهٔ آن باز تو هم گردی باز

قطبِ دین گر طلبی هست درین راه ترا
بنشین بر سرِ آن کوی بشبهائے دراز

(۲۷۸)

بر درت ہر کہ کند در دلِ شب عرضِ نیاز
نا امید از سرِ کوئے تو نمیگردد باز

عاشقی کن بحقیقت بہ رخِ آن دلبر
بگزر از روئے حقیقت زسرِ عشق مجاز

بالِ ہمت اگر از ہم بکشائی دائم
می توانی کہ کنی بر سرِ کویش پرواز

وصلِ آن یار اگر بایدت اے سالکِ راہ
نیست آسان برو و جانِ عزیزت درباز

قطبِ دین جان بکفِ دستِ نہ ار مرد رہی
ورنہ این راہ شود بر تو یقین دور دراز

(۲۷۹)

بروے ہر کہ در عجز و معرفت شد باز
تواند آنکہ سوِ یار خود کند پرواز

گداخت ہر کہ تنِ خود بزیر بارِ فراق
شود بدلبر جانیش عاقبت دمساز

نیاز پیشۂ خود کن کہ در رہِ تحقیق
ندیدہ ام بخدا ہیچ چیز بہ زنیاز

بکوئے عشق قدم نہ اگر مجاز بود
رسی بعشق حقیقی تو عاقبت زمجاز

عجب مدار کہ رسوائے دہر گردم من
چنین کہ طفلِ سرشکم ہمی شود غماز

بصوت و حرف بپایان نمی رسد رہِ عشق
بکوئے عشق بیا قطب دین و جان در باز

(۲۸۰)

در ازل یکره ترا دیدم طلبگارم ہنوز
نیست ممکن کز جمالت دیده بردارم ہنوز

خود بخود تخم محبت کاشتی در جانِ من
آن محبت را درونِ جان نگہدارم ہنوز

دید روزے دیدۂ دل پرتوِ دیدارِ تو
بر امیدِ بارِ دیگر دیده بیدارم ہنوز

دلفگارم ساخت تیغِ عشقت از روز ازل
مرہم وصلے نمی خواہم کہ افگارم ہنوز

تا مے عشقت بکامِ جان رسیده قطره وار
کس ندیده در جہان یک لحظہ ہشیارم ہنوز

نیستم غمگین بخلوت شادمانم زانکہ ہست
پرتوِ دیدار تو شمعِ شبِ تارم ہنوز

گفتہ پایانِ کار اے قطبِ دین حیرانی ست
گشتہ ام حیرانِ حیرت چشم میدارم ہنوز

(۲۸۱)

اے یارِ دل نواز دلِ بندہ را نواز
کارش بلطف و مرحمتِ خویشتن بساز

چشمِ ورا کشائے کہ بیند جمالِ تو
ہرگز درِ وصال بروئیش مکن فراز

آن کس کہ روئے خوبِ ترا دیدہ بیگمان
گردد بہر دو کون ز وصلِ تو سرفراز

لطفِ تو دستِ ہر کہ بگیرد ز خاص و عام
آن را کنی تو در حرمِ محرمانِ راز

قہرِ تو ہر کرا کہ براند ز درگہت
آن کیست کاورد دگرش جانبِ تو باز

کس بے عنایتِ تو بجائے نمی رسد
گر صد ہزار بار رود او رہِ حجاز

باشد نیاز بر درِ جانان شفیعِ کس
مغرور قطبِ دین نہ شوی تا کہ از نماز

(۲۸۴)

از ہجرِ تو ناتوانم امروز | بگرفت غمت عنانم امروز
چون شاخِ گیاہ و شاخِ بےنم | پژمردہ و ناتوانم امروز
چون ماہی دور ماندہ از آب | می میرم و ناتوانم امروز
برخاک چو مرغِ نیم بسمل | افتادہ و ناتوانم امروز
دی لالہ کہ بود داغ بر دل | سرتا بقدم چنانم امروز
شرحت چہ دہم ز ناتوانی | القصہ زخود نہانم امروز

بنمائے بہ قطبِ دین جمالت
باشد ز تو چشم آنم امروز

(۲۸۳)

جانا بیا کہ مہرِ تو دارم بجان ہنوز
نکشیدہ ام بکوئے تو جان از عنان ہنوز

تعلیم دادہ روزِ ازل داستانِ عشق
آخر نشد ز عشقِ تو آن داستان ہنوز

شد عمرہا کہ از تو جدا گشت روح لیک
دارد ہوائے وصلِ تو روح روان ہنوز

روزے کہ دردِ عشق بقالب دمیدہٗ
آن درد کے برون رود از استخوان ہنوز

کے گویمت کہ جائے تو ارض ست یا سما
بالا بود مقامِ تو از لامکان ہنوز

وصفت بصد زبان کند از عمرہا کسے
برتر بود حدیثِ تو از عمرِ آن ہنوز

گر قطبِ دین براہِ تو صد بار جان دہد
در نایدت یقین کہ بود رائگان ہنوز

(۲۸۴)

بے نیازی تو خدایا و ترا نیست نیاز
بادشاہِ دو جہانی و نمی داری ناز

دو صفت ہست مرا کان تو ندانی بہ یقین
بندگی دارم و بر خاک درت روئے نیاز

بصفتہائے خودم بار دہ و عرض پذیر
کہ بروئیم درِ خود را بکن اے دوست فراز

دلم از پرتوِ دیدار خودت روشن کن
محرمِ خلوتِ خویشم کن و با بندہ نواز

مرغِ روحم کہ گرفتارِ تنِ چون قفس ست
کششے دہ کہ کند سوئے حریمت پرواز

در ازل از کفِ قدرت چو بدیدم رویت
روئے بنمائے کہ بینم رخِ زیبائے تو باز

قطبِ دین بندۂ تست از تو نوازش خواہد
بنوازش کہ توئی بادشہِ بندہ نواز

(۲۸۵)

اے منم گشتہ خلاص از غمِ ہجران امروز
کوزدہ خیمہ در اقلیم دل وجان امروز

گشتہ روشن دل وجانم ز فروغِ رخِ او
چہ کنم روشنیٔ مہرِ درخشان امروز

گل رخسارۂ او در چمنِ جان چو شگفت
نروم بہرِ تماشائے گلستان امروز

یوسفِ حسنِ حقیقی ز دلم چون سر زد
دل کجا میل کند یوسفِ کنعان امروز

از غمِ سود و زیانِ دو جہان وارستم
دیدہ کافتاد مرا بر رخِ جانان امروز

سروسامانِ دل ودین ہمہ دادم برباد
نہ دل ودین طلبم نے سروسامان امروز

وین عجب ترکہ ہمہ قطبِ دین می پندارش
خودبرفتہ زمیاں وشدہ حیران امروز

(۲۸۶)

بر سرِ کوئے فنا جلوۂ جانانم بس
پرتوے از رخِ او مایۂ ایمانم بس

عیش و شادیٔ جہان گرچہ زمن رو برتافت
تخمِ درد و غمِ او در دلِ ویرانم بس

ہر کسے گرچہ بود در طلبِ دست آویز
دست آویزِ من از زلفِ پریشانم بس

من بچیزے دگر از دوست نخواہم جانے
از فروغِ رخِ او زندگیٔ جانم بس

طفل گر پیشِ معلم رود از بہرِ علوم
طفلِ دین چون سبق از عشق گرفت آنم بس

بلبل از شوقِ گل ار نالہ کند روزے چند
تاقیامت زغمش نالہ و افغانم بس

قطبِ دین کے طلبد در شبِ تاریک چراغ
پرتوے از رخِ آن شمعِ شبستانم بس

(۲۸۷)

ما را بغیرِ تو نبود التجا بکس
وز کس بغیرِ تو نکنم هیچ ملتمس

شبها بکنجِ خلوتِ تاریکِ خویشتن
می نالم از فراقِ تو اے یار چون جرس

تو بادشاهِ حُسنی و من دادخواهِ تو
اے بادشاهِ حُسن بفریادِ ما برس

خواهم بوصلِ خویش دلم شادمان کنی
تا درمیان حجاب نماند پرِ مگس

آن کس که غیرِ راهِ تو راهے دگر رود
ناقابلے ست و در سرِ او نیست جز هوس

حیران از آن دلم که دران دردِ عشق نیست
چون از دو کون همتِ من دردِ عشق بس

چون قطبِ دین ز هر دو جهان ترک گر کنی
شاید شوی بدلبر و دلدار هم نفس

(۲۸۸)

همنشین از محنتِ بیدادِ هجرانم مپرس
مرده ام از هجرِ یارِ خویش درمانم مپرس

راهِ وصلِ یار را پایان نباشد چون پدید
می روم بے خویشتن از پیش پایانم مپرس

درد باشد چون شفیعِ عاشقان در کوئے دوست
من خوشم با دردِ بے درمان تو درمانم مپرس

دور بودم تا بغایت از وصالِ یارِ خویش
همنشین گشتم بیارِ خود ز حرمانم مپرس

هر چه بود از دنیا و عقبیٰ همه دادم بباد
خالیِ مطلق شدم از کفر و ایمانم مپرس

بے سر و سامان بود هر کس که دور از وے بود
من بدلبر انس دارم روز سامانم مپرس

قطبِ دین در راهِ وصلش جان و دل در باخته
نیست جان و دل بدستم از دل و جانم مپرس

(۲۸۹)

اے مہِ من وصلِ تو دارم ہوس
از دو جہانم ہوس این ست و بس

بر درت از آرزوئے وصلِ تو
شب ہمہ شب نالہ کنم چون جرس

وصلِ ترا از تو طلب می کنم
نیست مرا از تو جز این ملتمس

داد ز ہجرِ تو کنم بر درت
وصلِ تو خواہم ز تو اے داد رس

بہرِ ہوائے سرِ کویت مدام
مرغِ دلم پر زند اندر قفس

از دو جہان ہیچ نہ خواہد دگر
آن کہ بود با چو توئے یک نفس

تا ندہد جان ز غمت قطبِ دین
از سرِ کویت نکشد پائے پس

(۲۲۰)

نشاطِ وصلِ گل از بلبلاں پرس
فروغِ روئے جاناں از جاں پرس

چہ پرسی حالِ دیوانہ ز عاقل
نشانِ بیخودی از عاشقاں پرس

مپرس از بے خبر از رہ نشانے
اگر پرسی زمیرِ کارواں پرس

چہ داند مملکت داری گدائے
برو از خسروِ صاحب قراں پرس

نداند لذتِ دیدار ہر کس
حضورِ وصلش از صاحبدلاں پرس

چہ پرسی تندرستاں را تو از درد
نشانِ دردش از دل خستگاں پرس

بیا پہلوئے من بنشین زمانے
زمن احوالِ دردِ دیگراں پرس

مجوائے قطبِ دین از کس دوائے
علاجِ دردِ خود از دلستاں پرس

(۲۹۱)

ذوقِ وصالِ یار ز ہر بے بصر مپرس
وز بے بصر بصارتِ اہلِ نظر مپرس

عالم گرفتہ پرتوِ انوارِ آن جمال
انوارِ آن جمال ز ہر بے بصر مپرس

اے ہمنشیں مپرس تو احوال دردِ من
سیلابِ دیدہ بین وز خون جگر مپرس

از چشمِ سر تو آن لمعاتِ جمال دید
انوارِ آن جمال ز ہر چشم و سر مپرس

ہر کو سفر نکرد بملکِ وجودِ خویش
حالاتِ ملکِ باطن و لطفِ سفر مپرس

ہر کس ہر آنچہ دید از و مید ہد نشان
آزار او مجوئے وز خیرِ دگر مپرس

اسرارِ عشقِ یار نہان نیست قطبِ دین
این رمزِ بس نہفتہ ز ہر بیخبر مپرس

(۲۹۲)

جانان بیا و با منِ بیچاره یار باش
یعنی ز سوئے مهر و وفا یارِ غار باش

جانم ز تیغِ هجرِ تو مجروح گشته است
نیکو بیا و مرهمِ جانِ فگار باش

چون صد هزار جلوه بود هر زمان ترا
گو دیده بهرِ دیدنِ تو صد هزار باش

تا چند بیقرار بود دل ز اشتیاق
یکدم قرار بخشِ دلِ بیقرار باش

زاهد برو ز صومعه و ز عشق دم مزن
با زهدِ خشکِ خویش سیه روزگار باش

چون دستِ کوته تو بزلفش نمی رسد
آشفته همچو طره مشکینِ یار باش

عاشق بیا و هستی خود را همه بسوز
در بوته گداز تو صاحب عیار باش

ردیف شین

تنہا درونِ خلوتِ تاریک تابکے
بامن بیا و مونسِ شبہائے تار باش
خواہی کہ یکزمان برہی از وجودِ خویش
چون قطبِ دین براہِ طلب خاکسار باش

---

(۲۹۳)

بگوش گر بتوانی و پندِ من کن گوش
مباش کاہل و چندانکہ ممکن ست بکوش

بہ نیم جرعہ خلاصی ز خویشتن دہدت
مباش غافل از الطافِ پیرِ بادہ فروش

ورت مدام میسر شود چہ خوش باشد
ز دستِ دوست لبالب پیالہ نوشا نوش

نہان بر ورہِ تحقیق ولاأُ وبالی باش
عصا ز کف بنہ و دور کن ردا از دوش

تنِ ضعیف و رخِ زرد و دیدۂ پُر آب
چنین معاش کن ار عاقلی و صاحب ہوش

چو برگِ کاہ زہر بادِ بر مخیز ز جائے
چو کوہ پائے بدامن کش و نشین خاموش

بسانِ دیگ بجوشِ دگر مرو زنہار
مکن تو غلغل و در روغنِ خودت می جوش

ردیف شین

نگویمت کہ ہمہ وقت استقامت ورز
مثالِ بحرگہے شورشے کن وبخروش
ہمین ست پند و نصیحت کہ قطبِ دین گوید
اگر تو مردِ رہی پندِ او بجان بنیوش

اگر خدا توفیق دے

تو

مذہب اسلام پر بہترین کتابیں پڑھئے

ملنے کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۲۹۴)

کسے کز شربت دیدارِ او بیرون بود جامش
نباشد دیگر اندر ہر دو عالم صبر و آرامش

ہر آن کو قطرۂ از جامِ وحدت خورد بیہوش ست
چہ گویم حال آن عاشق کہ ہر دم پُر بود جامش

بتے کز غایتِ خوبی بہر کس رام دل گردد
بروجاں را نثارش کن کہ تو شاید کنی رامش

بود او را دِ صبح و شام مشتاقانِ خود بین را
شدہ نام نکویش وردِ من بندۂ نامش

سرِ زلفش اگرچہ ہست دامِ جملۂ دلہا
ولے مرغِ دلِ من بوالعجب افتاد در دامش

دمے کز لطفِ خود بنواز دم آن دم چنان باشد
کہ من جان می کنم آن دم فدائے لطف و انعامش

کسے چون قطبِ دین گر جان نبازد در رہِ جانان
نباشد از وصالِ یارِ خود ہرگز سرانجامش

(۲۹۵)

دلا کوته مکن یک لحظه دستِ خود ز دامانش
مکن خود را پریشان چون سرِ زلفِ پریشانش

بکنجِ خلوتِ تاریک بنشین شاید آن دلبر
کند یک راه روشن خانه از خورشیدِ تابانش

سر و سامان نمی دارد کسے کو عشقِ اُو وارد
برو تحقیق کن یک روز احوالِ پریشانش

بغیر از گفتگوئے دلبرِ خود عاشقِ صادق
ندارد در دلش مہرے و فکرے نیست در جانش

زجان بگزر دلا از دل اگر دیدار می خواہی
ندیدہ ہیچ کس ہرگز کہ باشد جان و جانانش

اگر تو گوہرِ نایاب می خواہی بدست آری
دران دریا فگن خود را کہ پیدا نیست پایانش

رقیبان گرچہ بسیارند ما را زان چہ غم باشد
چو نے بسیار شد آتش فتد از خویش در جانش

زشعرِ قطبِ دین دانم یقین انکار می دارد
کسے کو بیشک و شبہ خلل باشد در ایمانش

(۲۹۷)

روے بنما تا ببینم گرمی بازار خویش
مرہمے در دست از لمعۂ رخسارِ خویش

سر برآرا اے آفتاب از مشرقِ جانم کہ من
ماندہ ام مانندِ سایہ در پسِ دیوارِ خویش

چون جواب از تو طلب را لن ترانی آمدہ
محوِ خویشم کن کہ یادم نابد از اظہار خویش

قطرۂ منصور در بحرِ تو ناگم گشتہ بود
زد انا الحق تا بری روزے ورا بردارِ خویش

قطب دین را نا امید از بحرِ جودِ خود مکن
آیتِ لاتقنطوا خود گفتۂ گفتار خویش

ردیف شین

(۲۹۷)

اے بنومیدی فگندہ رخنہ در ایمانِ خویش
صدق پیش آور مشو نومید از رحمانِ خویش

گر بعصیان کردۂ عمرِ عزیزِ خود تلف
توبہ کن پیش از اجل مردانہ از عصیانِ خویش

بر درش از توبہ ہر مردِ خدا را آبروست
قطرۂ آبے بدم از رحمتِ رحمانِ خویش

از درِ او اندر آ و توبہ کن مردانہ وار
وز ہمہ آلودگیہا پاک کن دامانِ خویش

قطبِ دین گنجِ معانی با تو پنہاں آمدہ
گنجِ خود بشناس گر مردِ رہی پنہانِ خویش

(۲۹۸)

در خراباتِ عشق بودم دوش
ناگہ این نالہ ام رسید بگوش

کہ بیا عاشقِ خراباتی
جام از دستِ یارِ خویش بنوش

تا بدانی کہ چیست لذّتِ عشق
عاشقان راز جستجوش خروش

چون بگوشم رسید این آواز
شدم از شوقِ او ز خود بیہوش

گشتم از ہستیِ وجود خلاص
وز ہمہ قال و قیل لب خاموش

در حریمِ وصال بنشستم
دست با یارِ خویش در آغوش

گر ترا وصلِ یار می باید
دین و دنیا چو قطبِ دین بفروش

(۲۹۹)

آن دلبرے کہ سیر نہ گردم ز دیدنش
خواہم بود مدام دو دستم بہ گردنش

چون خوبی و لطافتِ او را نظیر نیست
گویند نیکوانِ جہان جملہ احسنش

چون قطرہ بہ بحرِ وصالش یکے شدم
آن کیست در جہان کہ کند فرق از منش

آن کس کہ دور ماند ز ستّرش گناہِ اوست
باشد حجابِ او ہمہ از ما و از منش

آن را کہ نیست دردِ وصالِ حبیبِ خویش
با او نشست و خواست مکن دور از فگنش

خواہی وصال خدمتِ پیرِ طریق کن
کوتہ مکن تو دست ارادت ز دامنش

چون قطبِ دین بپیچ سر از امرِ پیرِ خویش
گر بایدت کہ خوشہ بچینی ز خرمنش

(۳۰۰)

کجا روم ز سر کوئے تو منِ درویش
که می رود برہت آبِ دیده پنہان بیش

دلم ز ہجرِ تو مجروح گشته و بیمار
بیا که در قدمِ تست صحتِ درویش

کنم ہمیشه بخود باخیالِ تو سخنان
ز فکرِ عشقِ تو بیگانه گشته ام از خویش

نمی رود نفسے چون خیالت از نظرم
ازان شود بتو ہر لحظه ام محبّت بیش

بیا که عالمِ فانی خیال و خواب بود
برون کن از دلِ خود مہر شاہ مآل اندیش

نمی خورم غمِ دنیا و آخرت سرِ مُو
چرا که عشقِ دلارامِ خویش دارم کیش

مگو که بگزرد از کوئے دوست قطب الدین
کجا رود ز سرِ کوئے بادشه درویش

(۳۰۲)

حلقۂ بندگیش ہر کہ کند اندر گوش
باشد از جامِ مئے عشق و مادم در جوش

گرم کن ملکِ وجود از شررِ جذبۂ عشق
گرمیِ عشق کند راہ طے و تو خاموش

ہر کسے را کہ گداز د شررِ جذبۂ عشق
در رہِ عشق نباشد بجز ایک جوجوش

گر نبودے مئے معشوقِ حقیقی برکار
عاشقانِ سرِ کویش ہمہ بودے خاموش

مردی آن نیست کہ از عیب کنی خود را پاک
بروار مردِ رہی عیبِ کسان را می پوش

قطبِ دین نیستی آمد شرفِ قربِ خدا
کوششے می کن و در نیستی خود می کوش

(۳۰۳)

پیوند کرده ام دلِ خود با نگارِ خویش
وز دست داده ام همگی اختیارِ خویش

صبر و قرار از منِ درویش برده است
یک دم نمی گزاردم او بر قرارِ خویش

چون آید آن نگار رود هوشِ من تمام
ندهد امان که بنیمش اندر کنارِ خویش

زان یارِ دلنواز شکایت نمی کنم
این شکوه می کنم مگر از روزگارِ خویش

خواهم تمام دیده شوم عقل گو مباش
کز راهِ دین دید کنم روئے یارِ خویش

جز آن که ممکن ست بران در نثارِ تو
می سوزو می گداز که بینی عیارِ خویش

بیدار کن ز خوابِ دلِ خویش قطبِ دین
غافل مباش یک نفس از کردگارِ خویش

(۳۰۴)

هر کرا از ستمِ یار بود آزارش
ذوق و شوقے نبود در دل با وازیارش

جرعۂ از مے معشوق ہر آنکہ نوشید
کس نہ بیند دگر اندر دو جہان ہشیارش

ہر کہ در بزمِ وصالش نفسے با او بود
نبود میلِ تماشائے گل و گلزارش

جلوۂ یار بہ از ملکِ سلیمان باشد
خوش بود حالِ کسے کو شدہ برخوردارش

اے طبیب از سرِ بیمارِ غمِ عشق برو
کہ ترا نیست مداوائے دلِ افگارش

دردِ عاشق نہ پذیرد ز علاجت درمان
ہم مگر دردِ غمِ عشق کند تیمارش

قطبِ دین کیست بہ این راہ بگو طالبِ دوست
آنکہ در راہِ حقیقت بود از خود عارش

(۳۰۵)

عشق درآمد بجان دل بیان گومباش
زندگیم عشق باد روح و روان گومباش

رفتہ بروں جاں زتن آمدہ جانانِ من
اوست چو جان درمیان جان بیان گومباش

آتشِ عشقش بسوخت بودِ وجودِ تنم
ازتنِ بے حاصلم نام و نشان گومباش

گوہر مقصود چیست عشق وے ازہر دو کون
عشق چو پیدا شدہ کون ومکان گومباش

گشت زبان و قلم مدح وثنا گوئے یار
گر نبود در دہان تیغِ زبان گومباش

ہرچہ بگویم از وہست ازان خوب تر
چہرۂ خوبِ ورا شرحِ بیان گومباش

مرد زخود قطب دین جانش بجانان رسید
زندہ بجانان چو شد جان بیان گومباش

(۳۰۶)

هر کہ او آمد برونِ پردۂ پندارِ خویش
بیگمان شد محرمِ خلوتسرائے یارِ خویش

یار را با ہر کسے گو الفتے باشد و لیک
ہست الفت یکجہت در مہرِ وے اسرارِ خویش

شیوۂ مہر و محبّت چیست دانی سالکا
آنکہ باشد یکجہت ہر یار را با یارِ خویش

زیرِ خرقہ چیست چندین رشتۂ زنّارِ تو
زود تر گر وصلِ او خواہی ببر زنّارِ خویش

تا بکے افسردہ خواہی بود اندر راہِ عشق
گرم ساز از آتشِ عشقش بر و بازارِ خویش

قطبِ دین در راہِ معنی رہروی آمد ہنر
روز بان در بند در راہِ وے از گفتارِ خویش

(۳۴۷)

سالک بیا و در رہِ عشق اہلِ دیدہ باش
از خود رمیدہ باش و بیار آرمیدہ باش

چون روئے دوست را بہ یقین اہلِ دیدہ دید
اے دل بکوئے دوست تو ہم اہلِ دیدہ باش

عشاق مے زدستِ دلارام مے خورند
گر عاشقی تو ہم قدمے درکشیدہ باش

از راہِ بیخودی ہمہ از خود بریدہ اند
گر مردِ قابلی تو ہم از خود بریدہ باش

این راہ ہیچ کس بعلائق نرفتہ است
گر وصلِ یار بایدت از خود جریدہ باش

پشتِ رقیب خم شدہ از یادِ کردگار
پشتِ تو گو ز بارِ امانت خمیدہ باش

اے قطبِ دین چو یار بر ند التجا بہم
تو در پناہِ شاہِ جہان آفریدہ باش

(۳۰۸)

اے دل اندر عاشقی مردانہ باش
پیشِ شمعِ وصل چون پروانہ باش

آشنا شو با ہمہ خلقِ جہان
تا توانی از خودت بیگانہ باش

عشقبازی کن ز رسوائی مترس
گو حدیثِ عشقِ تو افسانہ باش

بگزر از ہستیِ خود گر عاشقی
وان گہے با یارِ خود ہمخانہ باش

اندرین رہ عقل کے آید بکار
بےخود از جامِ مئے جانانہ باش

توشۂ این راہ چون دیوانگی ست
بگزر از عقل و خرد دیوانہ باش

قطبِ دین از مفلسی غمگین مشو
چون صدف قانع شو و پُردانہ باش

ردیف شین

(۳۰۹)

اے دل بیا و آئنہ وارِ جمال باش
بگزر ز تیرگی و چو آبِ زلال باش

خواہی ز وصلِ یار شوی سرفراز دہر
در زیرِ بار درد غمش پائمال باش

لیل و نہار ذکرِ خداوندِ خویش گو
از گفتگوئے کارِ جہان گنگ و لال باش

خُلّاں اگر ز تفرقہ از تو جدا شوند
کن یادِ وصل او و باو اتّصال باش

چوں ہرچہ ہست وہم و خیال ست در جہان
مردانہ دور ازین ہمہ وہم و خیال باش

خواہی کہ مسِ قلبِ تو چو کیمیا شود
از جان بریدہ خادمِ اہلِ کمال باش

اے قطبِ دین خموش شو از قیل و قالِ خویش
فانی بکوئے عشقِ تو بے قیل و قال باش

(۳۱۰)

جلوۂ یار کہ در اہلِ وفا زد آتش
اوّل اندر دلِ غم دیدۂ ما زد آتش

ہر کسے را اگر از شعلۂ او دامن سوخت
در منِ سوختہ بے سر و پا زد آتش

چون گیاہے شدہ بودم زغمِ دوریٔ او
روئے بنمود درین شاخِ گیا زد آتش

شعلۂ عشق وے اندر ہمہ جامی گردید
ناگہان آمد و در اہلِ فنا زد آتش

ہر کرا اہلِ دلے دید زخود وارستہ
اندر اقلیمِ وجودش ہمہ جا زد آتش

دوش آورد صبا از طرفِ گل بوئے
در دلِ بلبلِ بیچارہ چہا زد آتش

از فروغِ رخِ آن یار یقین قطب الدین
شعلۂ بود کہ در خرمنِ ما زد آتش

(۳۱۱)

چون نیست محرمی کہ بگوئیم رازِ خویش
ما ئیم و گوشۂ و غمِ دل نوازِ خویش

مشغول ہر کہ ہست بکاریست در جہان
ما کارِ خود گزاشتہ با کار سازِ خویش

تا عکسِ او در آئنۂ دل فتادہ است
وارستگی ست پیشۂ ما در نمازِ خویش

حاجی تو راہِ کعبۂ مقصود را نورد
چندین مباش غرّہ براہِ حجازِ خویش

ار آتشِ محبّتِ او خویش را گداز
چون شمع می گداز ز سوز و گدازِ خویش

زاہد ملاف روز و شب از روزہ و نماز
غافل مباش بہرِ خدا از نیازِ خویش

گویا کہ پے بعشقِ حقیقی نبردہ است
بیزار ہر کہ نیست ز عشقِ مجازِ خویش

ہر چند قطب دین ز کسے خوش نوا بود
از عاشقان نیاز ز معشوق نازِ خویش

(۳۱۲)

رسید عشق و دلم بُرد گشت آزادش
خیالِ نقشِ دو عالم ببرد از یادش

ندارم از دلِ حیرانِ خود دگر چیزے
بکوئے عشق ندانم کہ تا چہ افتادش

نہاد بر سرِ دنیائے دون چو مردان پا
طلاق داد و را چون ندید بنیادش

چو مرغ از پئے پرواز دید آہنگش
بدامِ عشق بیفتاد و برد صیادش

اسیرِ عشق شد و کارِ او دگرگون شد
کجاست تا کہ کند عشق دوست ارشادش

بہ بندِ بندگیٔ نفس بود دائم بند
خدا ز بندگیِ نفس کرد آزادش

کسے اگر ز تو احوالِ قطبِ دین پرسد
بگو کہ کرد قناعت بدانچہ حق دادش

(۳۱۴)

خوش آن کس کو بدردِ عاشقی پرورده شد جانش
مبادا زنده آن جانے کہ نبود دردِ جانانش

جمالِ یوسفِ خوبی کہ از چشمِ تو پنہان ست
اگر دیدارِ او خواہی برآر از چاہِ کنعانش

فروغِ چہرۂ جانان تجلّی می کند ہردم
ولیکن کورکے بیند چو بند دنورِ عرفانش

اگر خواہی جمالِ دوست با دردِ غمش خو کن
مجو از ہیچ کس ہرگز علاجے بہرِ درمانش

اگر خارے خلد در پا منال اندر رہِ وصلش
کہ آخر بشگفد یک رہ گل از خارِ مغیلانش

مپیچ از تیغِ عشقِ او سرِ خود در رہِ معنی
کزین معنی شہیدان باشد اندر رہ فراوانش

طوافِ کعبۂ مقصودِ خود آن کس کند بیشک
کہ گردِ عالمِ ہستی نگردد گردِ دامانش

ردیف شین

مجرد آن کسے باشد یقین در عالمِ معنی
کہ دستِ آرزوئے نفس نبود در گریبانش
بنالد در شبِ ہجران زدردِ عشق قطب الدین
بامیدے کہ خواہد دید روزے روئے جانانش

اسلامی بچے

مسلمان بچوں کے لیے مذہبی اور اصلاحی
کم قیمت بہترین کتابیں

ملنے کا پتہ

ردیف شین

(۱۴۱)

مرد آن نیست کہ بسیار کند اسوالش
مرد آن ست کہ دنیا نہ کند پا مالش

لذّت از عمر نمی بیند و ایمان نبرد
ہر کہ شد آو دلِ سوختہ در دنبالش

نرسد کس بطوافِ حرمِ کعبۂ وصل
لطفِ توفیقِ ازل گر نکند اقبالش

مرغِ روحش نہ کند جانبِ دلبر پرواز
جذبۂ عشقِ خدا گر نبود در بالش

ہر کہ از بندگیٔ نفس نگردد آزاد
دلبرش از سرِ اخلاص نباشد مالش

ہر کسے را نہ کنی محرمِ خود در رہِ عشق
نہ کنی تکیہ بر آن کس کہ ندانی حالش

سالکے کز اثرِ فیضِ خدا رقص کند
دان کہ افسردہ و ناقص نبود احوالش

ردیف شین

رہروے کز رہِ تحقیق نشان می آرد
باید از یار فروتر نبود آمالش
نہ کند تکیہ بر اعمالِ خودش قطب الدین
زانکہ بے لطفِ ازل ہیچ بود اعمالش

(۳۱۵)

خواهی شوی ز هستیِ موهومِ خود خلاص
می کش بصدق بارِ ملامت ز عام و خاص

تجرید کرده جان بکفِ دستِ خویش نه
سالک چنین شو و ز وجودِ چنین خلاص

خامے که او بقولِ انا الحق کشاد لب
منصور وار بر سرِ دارش بود قصاص

عمرے ست پاسبانیٔ دل کرده ام بجهد
شاید که همدمم شوی از روئے اختصاص

نشنید کوس و دبدبهٔ عشق بار قیب
زان رو که ریخته شده در گوش او رصاص

از گفتگوئے عام چه باکیست قطب دین
چون گشته بدولتش از بندگانِ خاص

(۳۱۶)

هر که از هستی خود گشت درین راه خلاص
دُر بکف آورد از بحرِ یقین چون غوّاص

بحرِ جود و کرمش موج زنان ست دائم
قطره اش غرقه او گردد و شو از خویش خلاص

دم مزن هر چه ز اسرارِ خدا دریابی
ور کنی فاش تو سرش سرِ دارست قصاص

در عمل گر نتوانی که کنی اے سالک
برو و حالتِ دل گو بیکے خاص الخاص

هیچ کس تاب نیاورد فیوضاتش را
زان سبب پیر مریدند درین ره وقّاص

نتواند به سرِ کوئے حقیقت برود
هر که با رهروِ این راه ندارد اخلاص

قطبِ دین گر هوس دُرِّ معانی داری
پائے از سر کن و در بحرِ طلب شو غوّاص

(۳۱۷)

کجا روم ز درِ دوست چون کنم اعراض
که دل بریده نگردد ز مهرش از اغراض

شدم بر آنکه شکایت نویسم از بختم
که یار از منِ درویش می کند اغماض

قلم بدستِ من انگشت وار از هم ریخت
روا نداشت که دردِ دلم برم به بیاض

طبیبِ دهر ندارد علاج دردِ فراق
جمالِ دوست رهاند مگر مرا ز امراض

چنین کز آتشِ سوزانِ عشق می سوزم
دوائے دردِ دلِ من مگر کند فیاض

اگر حبیب بد و زخ جمال بنماید
ز سر ہوائے ریاحین برون کنم و ریاض

برو تو قطبِ دین از سوزِ دردِ عشق منال
که عمرِ ہاست که خواہان ست زاہد مرتاض

(۳۱۸)

از یار نیست در دلِ من ذرّہ نشاط
زیرا کہ ہست با منِ مسکین کم اختلاط

بگزشت عمرِ من بغم و محنتِ و فراق
ہرگز ندید ہیچ کس اندر جہان نشاط

ننمود بار در غم و اندوہ رو بمن
شاید در آید از رہِ شادی و انبساط

قانع مشو بغیرِ خدا در جہان بہیچ
تو مثلِ کاروانی و دنیاست چون رباط

کوتہ مکن ز دامنِ پیرانِ دہر دست
خواہی کہ بگزری تو رواں از پلِ صراط

چوں در رہِ طریقتِ پیران قدم نہی
می رو باحتیاط کہ شرطست احتیاط

اے قطبِ دین بمحنتِ ایام دل منہ
شاید کہ یارِ نیک کند با تو اختلاط

(۳۱۹)

دلم جدا از تو اے دل ستان ندارد حظ
چنانکہ قالبِ بیجان ز جان ندارد حظ

فتادہ ام ز تو دور و دلم ملول شدہ
ز سبزہ و چمن و ارغوان ندارد حظ

برو نسیمِ سحر مژدہ دہ تو بلبل را
کہ گل شگفت ولے باغبان ندارد حظ

بمجلسے کہ نہ ذکرِ حبیب می گزرد
دلِ من از سخن این و آن ندارد حظ

بیا بدیدہ و بر مردمانِ دیدہ نشین
کہ دیدہ بے رخت از مردمان ندارد حظ

اسیرِ سلسلۂ زلفِ تست قطب الدین
دگر ز سود و زیانِ جہان ندارد حظ

(۳۲۰)

می آید آن نگارِ من اے جان ترا وداع
شادی رسید محنتِ ہجران ترا وداع

سلطانِ دادگسترِ عالی ہمی رسد
جور و جفائے گردشِ دوران ترا وداع

چون گل شگفت ملکِ وجودم ز خرّمی
اے آبِ ہر دو دیدۂ گریان ترا وداع

یعقوب بوئے یوسفی از پیرہن شمید
آمد برون و کلبۂ احزان ترا وداع

چون دید قطبِ دین رخ او شاد گشت و گفت
اے عقل رہزنِ دل و ایمان ترا وداع

(۳۲۱)

بے روئے تو گرہ نہ کشاید مرا فراغ
ہر چند می روم بتماشائے کشت و باغ

در اشتیاقِ روے تو لے سروِ گل عذار
بنہادہ ام بسینۂ خود ہمچو لالہ داغ

من رفتم از برِ تو و ماندی تو با رقیب
بر جائے عندلیب بگلشن نشستہ زاغ

ہر گہ کہ یادِ بزم وصالِ تو می کنم
می سوزد از فراقِ وصالِ تو ام دماغ

چون قطبِ دین سراغ تو اندر جہان کنم
یعنی کہ من کیم کہ ترا می کنم سراغ

(۳۲۲)

عمرے تلف شدہ مرا حیف ازان اے دریغ
پیکِ اجل می کند غارتِ جان اے دریغ

حیف کہ تا می کنی باز دو دیدہ ز خواب
نخلِ حیاتِ ہمہ گشتہ خزاں اے دریغ

تو بہ جوانی مشو غرّہ کہ تیغِ اجل
فرق ز ہم کے کند پیر و جوان اے دریغ

تیغِ اجل کے کشد بندۂ آزاد را
از ہمہ خالی کند ملکِ جہان اے دریغ

تو بزر و سیمِ خویش غرّہ مشو زانکہ مرگ
کردہ بسے سرنگون بختِ شہان اے دریغ

غافل از انوار یار بے خبران گشتہ اند
ماندہ بخوابِ غرور بیخبران اے دریغ

پیشتر از مرگِ خویش قطبِ دین از خود بمیر
ہیچ مگو زینہار از غمِ جان اے دریغ

(۳۲۳)

اے ترا لبہا ملیح و عارض زیبا لطیف
ہمچو گل از زیر پردہ روئے بنمائے عفیف

از جفائے محنتِ ہجران چنین بگداختم
کز من آثارے نماندہ گشتہ ام زار و نحیف

از کثافت بگزر اے دل گر ہمی خواہی وصال
زانکہ تابِ این لطافت بر نیاید از کثیف

آرزو دارم شرابِ وصلِ تو در بزمِ خویش
ہمدمی کن تا شوم گہ ساقی و گاہے حریف

در بہارِ عمر گل چین در گلستانِ وجود
پیش از ان روزیکہ آید بر گلِ عمرت خریف

در گلستانِ سخن بسیار کردم سیرہا
تا بدست آمد مرا حرف و سخنہائے لطیف

قطبِ دین تنہا نشین و ہمنشینِ یار باش
نکتہ با من ہمین گفتند یارانِ ظریف

(۳۲۴)

عمرِ عزیز رفت ہزاران ہزار حیف
حیف و دریغ از من و تو صد بار حیف

آں را کہ زاد مادرِ ایّام باز مرد
با ہیچ کس جہان نبود پائدار حیف

ما چون کلیم بر سرِ شاخِ درختِ دہر
کورا در ہفتہ بیش نباشد قرار حیف

چون لالہ داغ بود بما عاقبت زند
چرخ فلک کہ نیست ورا اعتبار حیف

خوش آنکہ زرد روئے نباشد ز فعلِ بد
روزِ حساب در صفِ مردانِ کار حیف

اے قطبِ دین بکوش کہ فردا بروزِ حشر
آن کس کہ شرمسار بود پیشِ یار حیف

(۳۲۵)

گر تو مردِ عاقلی شو خاکِ راهِ اہلِ عشق
باش از آشوبِ دوران در پناہِ اہلِ عشق

ہر دو عالم چون طفیلِ عاشقانِ کوئے اوست
پس بروی باش از جان نیکخواہِ اہلِ عشق

کارواں سالارِ ایں رہ عاشقان اند ہیگمان
مسِ قلبت زر شود از یک نگاہِ اہلِ عشق

گر بظاہر چون گدایانند در معنی شہ اند
خوش بود حالِ کسے کو شد سپاہِ اہلِ عشق

آہِ عاشق بگزرد وقتِ سحر از نہ فلک
باش دائم بر حذر از تیرِ آہِ اہلِ عشق

سر فرو آرند عشاقش بلکِ کائنات
ور فرو نارند باشد آن گناہِ اہلِ عشق

دین و دنیا خود ندارد پیشِ ایشان حرمتے
قطبِ دین می باش از جان در پناہِ اہلِ عشق

(۳۲۶)

گشته ام زار و نزار از درد پنهان فراق
کس مبادا همچو من گریان و حیران فراق

از غم درد جدائی همچو مو بگداختم
زیر بار محنت و درد فراوان فراق

یاد آن روزے کہ با دلدار بودم همنشین
فارغ از درد غم و اندوه هجران فراق

هر کسے در جستجوئے یار خود هر جا روان
من بکنج ناتوانی پا بدامان فراق

قطب دین از دل تمنائے وصالش چون کنم
جان من باشد فراق او منم جان فراق

(۳۲۷)

گشتم ز راهِ مهر و وفا آشنائے عشق
گشتم شهید و زنده شدم از بقائے عشق

هر کو گدائے عشق بود بادشه بود
باشند خسروان جهان زان گدائے عشق

خوش حال آن کسے که دلِ خود بعشق داد
اے وائے آنکه نیست دلش مبتلائے عشق

شد بادشاهِ هر دو جهان بر سریر بخت
هر کس که گشت قابل و کشور کشائے عشق

از ما مپرس غیرِ غمِ عشق محتسب
ما را چو نیست مذهب و ملت ورائے عشق

بودم بر آنکه عشق تو ورزم چو زاهدان
عشقم عنان گرفت و شدم در قفائے عشق

از عقلِ خویش تا شده بیگانه قطبِ دین
محرم شده بحق بخدا در سرائے عشق

(۳۲۸)

کو ہمدمے کہ گوش کند داستانِ عشق
تا نکتۂ حدیث کنم در بیانِ عشق

از فرق تا قدم ہمگی عشق گشتہ ام
بنگر چگونہ گشتہ زبانم زبانِ عشق

ہر کس بسرِّ عشق کجا پے بر دولے
ہم خود بیان کنم کہ منم نکتہ دانِ عشق

زاہد حسد بجور کہ تو خامی و ما تمام
دانا نمی شوی تو بسرِّ نہانِ عشق

سرّے ست عشق در دلِ ہر کس کہ جلوہ کرد
آگاہ در زمان شود از ترجمانِ عشق

ارض و سما حجاب رہِ عشق نیست زانکہ
وارستہ از مکان و ہم از لامکانِ عشق

بنگر بیا بدیدۂ باطن بہ قطبِ دین
کو فارغ از جہان شدہ اندر زمانِ عشق

(۳۲۹)

آمد بہار گشت دلِ سنگ خارا شق
وز ہم کشاد غنچۂ خون خوار را ورق

بس فیضِ دمبدم کہ ز فیاض می رسد
رقاص گشتہ ہر طرفے سا سے لکے بجق

آنجا کہ سر کشانِ مئے عشق ہو کشند
زاہد ز تیرگی نتواند زدن نطق

ما کشتگانِ خنجرِ خون خوارِ دلبریم
سرخیِ روئے ہست ازان وچہ چون شفق

دیوانہ وار جامۂ جان چاک کردہ ایم
مجنون کجاست تا بر دا ئیبیشِ ما سبق

حاسد اگرچہ منکرِ ما گشتہ باک نیست
جز خار کے دمد زگلِ شوقناک دق

از کوئے یار پائے نخواہد کشید باز
تا از حیات قطبِ دین باشد جوئے رمق

ردیف کاف

(۳۴۰)

اگر تو سالکِ عشقی بچستی و چالاک
بنہ بخاکِ درِ دوست روئے خود برخاک

مجوز زاہدِ شہرا اے عزیز ذوقِ حضور
کہ خود ندارد و باکس نخواہد از امساک

بیا بمیکدہ و ہائے و ہوئے رندان بیں
کہ می کنند گریبان زشوقِ دلبر چاک

نماز در دلِ ما غیرِ مہرِ تو چیزے
بیا کہ کردہ ام از خانۂ دل پاک

رقیبِ روسیہ ار از حسد زند رہِ ما
کرشمۂ ز تو گر باشد از رقیب چہ باک

شنیدہ ام سخنِ خوش کہ قطبِ دین می گفت
ہر آنکہ عشق نہ ورزید نیستش ادراک

(۳۴۱)

دانی چراست گنجِ نہان در تہِ مغاک
یعنی کہ باد بر سرِ اسباب دہر خاک

نا اہلِ عاشق ست درین دہرِ بے ثبات
تو بر طریقِ خویش رو و وز عشقِ پاک

در راہِ عشق خلقِ جہان دشمن ار شوند
چون یار یار باشدت از دشمنان چہ باک

خواہی کہ یار پردہ ز دیدارِ خود برد
رو ہمچو گل تو جامۂ جان ساز چاک چاک

و آن کس کہ جرعۂ بچشید از شرابِ وصل
در زیرِ بارِ محنتِ ہجران شود ہلاک

می دان کہ ہر کہ شربتِ وصلش چشیدہ است
بیزار باشد از مۓ خمخانہائے تاک

اے قطبِ دین اگر تو از اہلِ علامتی
کو در فراقِ یار ترا آہِ دردناک

(۳۳۲)

تبظلم بدرِ دوست نہی رو بر خاک
بہتر از خسروئی و ہر بزیرِ فلاک

سر بلندی طلبی خاک صفت پست بزی
ورنہ اندر رہِ او پست بمانی چون خاک

زآتشِ عشق برو بودِ وجودِ خود سوز
تا نسوزی نشوو غلّ و غشت از ہمہ پاک

محنتے تا نہ کشی روزِ خوشی کے بینی
لب بخندد اگرت دیدہ نگردد نمناک

قطبِ دین چند خوری غم ز بد و نیکِ جہان
غمِ آن خور کہ نہ گردی بقیامت غمناک

(۳۴۴)

اے خیالت انیسِ خلوتِ تنگ — دل بسوئے تو می کند آہنگ

روئے خوبِ ترا کسے بیند — کوز آئینہ اش زداید زنگ

با غمت نردِ عشق می بازم — دارم از شادیٔ دو عالم ننگ

نقشِ غیر از ورق تراشیدم — تا بدارد در و خیالِ تو رنگ

بر سرِ کوئے تو رقیبِ حسود — با منِ دل فگار دارد جنگ

بر نیاید ز دستِ او کارے — سرِ خود را ہمی زند بر سنگ

ہر کہ او کبر و کینہ می ورزد — ہست موصوف با صفاتِ پلنگ

ناوکِ آہِ من بسینۂ او — می رود راست ہمچو تیرِ خدنگ

ہر کہ او طالبِ وصالِ تو نیست — می گریزم ازو بصد فرسنگ

در فراق و وصالِ تو شب و روز
قطب دین نالہ می کند چون چنگ

(۳۴۳)

دوری از وصلِ تو اے راحتِ جانہا مشکل
مشکل ست بارِ فراقِ تو مرا اندر دل

چہ مبارک سفرے باشد و فرخ روزے
کہ بہ بندد بہ ہوائے سرِ کویت محمل

ہر کسے دیدہ بروئیت نتواند انداخت
زانکہ بسیار بود پردہ بروئیت حائل

بے ریاضت نشود مشکلِ کس ہرگز حل
سعی و کوشش کن اگر مردِ رہی اے مقبل

پاک کن خانۂ دل را ز ہوس اے سالک
تا کہ دلبر کند اندر حرمِ دل منزل

پاسبان باش بگرد دلِ خود گر مردی
یک دم از آمدنِ دوست نگردی غافل

اندرین راہ درستی ز شکستِ تو بود
ہستی خویش درین بادیہ از ہم بگسل

قطبِ دین صاحبِ دل باش درین رہ بیشک
کس نبیند رخ آں یار مگر صاحبِ دل

(۳۴۵)

گر تو خواہی دلبرت در راہِ خود گردد دلیل
نفسِ خود را دار اندر راہِ او خوار و ذلیل

دشمنانِ آشنا رو را تو در ملکِ وجود
سر بسر گردن بزن تا دلبرت گردد خلیل

جان فدائے یار باید کرد پیش از اتصال
ہان برافشان جانِ خود گر نیستی مردِ بخیل

رائگان نبود وصالِ آنچنان یارے کہ اوست
دادہ اند بسیار مردان جانِ شیرین زین قبیل

دست خود از جان بشو در راہِ وصلش مردوار
جانِ خود را بر سگانِ کوئے جانان کن سبیل

تو نہ پنداری کہ مردان وصل آسان یافتند
ہیچ کس را نیست آسان آشنائی با خلیل

قطب دین دیدار خواہی بر بلائش صبر کن
در رہِ او نیست چیزے بہتر از صبرِ جمیل

ردیف لام

(۳۳۶)

راحتِ دل چیست؟ ز دلبر وصال — زندگیش نیست بدو اتّصال

هر کس بنگر که چسان می زید — آدمی از ہمت و مرغان ببال

ہمّت عالی بنگر مرد را — هر دو جهان می کند ادپاتال

بیم ندارم که بدوزخ روم — گر نه نمائی به بهشتم جمال

کیست که او طالبِ دیدار نیست — یکسر مو نیست درین قیل و قال

در صفتش فهم کجا پے برد — عقل شده گنگ خرد گشته لال

بگذر از ہستیِ خود اے قطبِ دین
ہستیِ تو چیست خیالِ محال

(۳۴۷)

ہر کہ خواہد کہ رسد در رہِ دلبر بوصال
باید از ہستیٔ خود دست بشوید فی الحال

ہر کہ از جذبۂ حق ہستیٔ خود را نگداخت
دعویٔ عشق کند آنکہ خیال ست محال

وانکہ او خدمت پیرانِ طریقت نہ کند
گر ہمہ عمر بکوشد نشود صاحبِ حال

مردِ افسردہ درین راہ بمنزل نہ رسد
گر ریاضت کند از دانشِ خود پنجہ سال

حال باید کہ ترا ہادی و رہبر گردد
کہ ندیدم کہ ز خود باز رہد کس بے حال

ہر کہ از تیرِ غمِ عشق دلش افگار است
بجز جانش ز غمِ عشق شدہ مالامال

قطبِ دین گر طلبے ہست درین کوئے ترا
خویشتن را بگداز از غمِ عشقش چو ہلال

(۳۴۸)

اگر خواہی کہ حل گردد ترا در کوئے او مشکل
بجز کوئے غمِ عشقش مکن جائے دگر منزل

بچشمِ سر ندیدہ ہیچ کس ہرگز جمالِ او
جمالِ او اگر خواہی بیا بکشائے چشمِ دل

نباشد عاشق آن کس کو ز تیغِ عشق سر پیچد
خوش آن مقتول کو را دلربائے او بود قاتل

بوصلش کے رسد ہر کو بخود در ماندگی دارد
نخست از وصل او خواہی عزیزِ من ز خود بگسل

شہیدِ خنجرِ عشقت حیات جاودان دارد
نمیرد مرغِ جانش ہر کہ او را می کند بسمل

نہ بیند پرتوے در عمرِ خود زان نازنیں ہرگز
کسے کو بر سرِ کویش ندارد پائے خود در گل

بکوئے خود نخواہد یار جانی اہلِ غفلت را
مشو اے قطبِ دیں گر طالبی از یادِ او غافل

(۳۳۹)

من بیچاره نازان باشم همیشه پاسبانِ دل
که می دانم که باشد گنجِ معنی درمیانِ دل

غمِ دردِ دلِ خود را ازان باکس نمی گویم
که هر کس را نباشد گوشِ هوشِ داستانِ دل

منِ بے صبر را رفته عنانِ اختیار از دست
ربوده دلربائے من زدستِ من عنانِ دل

نباشد عاشقان را درجهان ما ہے ازو خوشتر
که ماهِ روئے دلبر سر زند از آسمانِ دل

خدا چون در دلِ پاکیزه منزل می کند دائم
سرِ تسلیم نازان رومی نهم بر آستانِ دل

اگر اهلِ دلے خواهد که قطب الدین چه می گوید
که می گوید حدیثِ عشقِ جانان از زبانِ دل

(۳۴۰)

از غمت آن را کہ بگیرد ملال ‏ ‏ ‏ ‏ نیست بتحقیق یقین زاہل حال
شادیٔ وصلِ تو بہ بیند کسے ‏ ‏ ‏ ‏ کو بکند راحت خود پائمال
از دو جہان قطع نظر می کند ‏ ‏ ‏ ‏ ہر کہ بود باچو تو اش اتصال
حال بدست آر کہ کے دیدہ ام ‏ ‏ ‏ ‏ مشکلِ کس حل شود از قیل و قال
تا نہ کند مرد حرام آنچہ ہست ‏ ‏ ‏ ‏ وصل دلارام نگردد حلال
دیدہ کشا دوست ببین قطب دین
چند نشینی بدرش ماہ و سال

(۳۴۱)

بیا که رفته ام از نقشِ غیر خانۂ دل
همین غمِ تو مرا مانده در میانۂ دل

بگرد دار تو در آئی و یک زمان باشی
هزار خانۂ کعبه بگردِ خانۂ دل

به پیشِ تیرِ ملامت نشانۂ دلِ من
بزن که کیست نشانے به از نشانۂ دل

اگر شهانِ جهان را خزانها باشند
خزانۂ بجهان نیست چون خزانۂ دل

فسانۂ غمِ مجنون گزشت و آخر شد
مرا ز فکرِ تو آخر نه شد فسانۂ دل

ز روئے ذوق از آن قطبِ دین خورد غمِ تو
که دردِ عشق تو باشد مرا ترانۂ دل

(۳۴۲)

گشتم ضعیف از غمِ ہجرِ تو چون ہلال
کز من نماند نقش بموئے بجز خیال

ہر کس کہ آرزوئے وصالِ تو می کند
زار و نحیف باشد و باریک چون ہلال

خونِ مرا بریز ز شمشیرِ تیزِ عشق
وانگہ نما بعاشقِ مسکینِ خود جمال

این رہ بقیل و قال بپایان نمی رسد
چون جان دہی بدوست ترا باشد اتصال

از قیل و قال رہ بسوئے حال کے بری
بیزار باش در رہِ دلبر ز قیل و قال

در یک نفس بمیر و روان شو بسوئے دوست
حاجت نباشدت بریاضت بماہ و سال

جان چیست بند راہِ تو اے مردِ پاکباز
بگزر ز جان کہ تا شود وت عشقِ او حلال

در راہِ دوست قطب دین انی جان گزشتہ است
زیرا کہ جان و دوست خیالے بود محال

(۳۴۳)

ہر کہ او را نبود بر درِ جانان منزل
رشتۂ دل بر واز مہر و وفایش بگسل
حاصل از عمر نباشد بخدا غیرِ وصال
بر وا رمرد رہی باش بدلبر واصل
ہمتے ورز درین رہ کہ شناسی خود را
تا تو خود را نشناسی ز تو نبود حاصل
لذّتِ عشق مپرس ید زہر بیدر دے
کز ازل تخمِ غمِ عشق نبودش در گل
قطبِ دین زندۂ جاوید بماند عاشق
لیکن آن عاشقِ سرمست کہ باشد کامل

(۳۴۴)

ے در صفاتِ وحدتِ تو عقل و فہم لال
ہر چیز گوییمت کہ تو آنی بود محال

ـالِ تو نیست بر دلِ ما آشکار لیک
ہستی بذاتِ خویش تو دانائے کُلِّ حال

ہر چیز غیرِ ذاتِ تو باشد فنا شود
کس را درین سخن نرسد حدِّ قیل و قال

بدبخت آنکہ دور بماند از وصالِ تو
خوش حال آنکہ یافت بوصلِ تو اتّصال

بے صبریست پیشۂ عشاقِ کوئے تو
جانہا نثارِ تو کہ صبوری دمے محال

یارب چہ مظہری کہ بخوبی یگانۂ
در کُلِّ کائنات نباشد ترا مثال

تعریفِ ذاتِ تو نبود حدِّ قطبِ دین
یک شمہ از صفاتِ تو گوید باہلِ حال

(۳۴۵)

بخونِ خویش درین راه کرده ام تعجیل
جفا و غصّه کشیده بسے بنعقرِ جمیل

اسیرِ زلف و خط و خالِ یارِ خود شده ام
چنانکه یاد نیاید مرا ز قال و قیل

تنم ضعیف و دلم زار و جان نزار شده
بیا ببین که تو باور نمی کنی بدلیل

ز آبِ دیدهٔ من شد گناهِ من پُر آب
چنانکه می دہدم یاد از کنارهٔ نیل

ز ہجرِ یار دو دستم بخونِ دل شستم
ہمیں بود منِ درویش را کثیر و قلیل

بیاد آن دو سرِ زلف ہر دو دیدهٔ ما
شدند بخواب که بند ند بند را چون نیل

بیا ببین که ز روئے نیاز قطب الدین
بر آستانهٔ او کرده خونِ خویش سبیل

(۳۴۶)

ہر کرا چاشنیٔ عشقِ تو باشد حاصل
باشدش بر سرِ کوئے تو ہمیشہ منزل

می شود زندۂ جاوید یقین می دانم
ہر کرا مرغِ دل از تیغِ تو گردد بسمل

ہر کہ دور از گلِ رخسارِ تو باشد بیشک
ہیچش از زندگیٔ خویش نباشد حاصل

عاقل آن نیست کہ او را خرد و عقل بود
ہر کہ مجنون شدہ از عشقِ تو باشد عاقل

آتشِ جذبۂ عشقِ تو چنان می خواہم
کہ ز ہستی سرِ موئے نگزارم حائل

عشق ورزیدن و مے خوردن و مستی کردن
پیشۂ خود نہ کند ہیچ کسے جز مقبل

قطبِ دین گر تو بدیدارِ خدا می نازی
رشتۂ مہرِ دلِ خویش ز غیرش بگسل

(۳۴۷)

ندارم از دو جہان ہیچ غیر ازین در دل
کہ تیغ عشق زند مرغِ جانِ من بسمل
ز کوئے یار سفر چون کنم کہ نتوانم
کہ پائے من بسرِ کوئے او نشستہ بگل
مرا کہ از دو جہان جز درش پناہے نیست
کجا روم سرِ کوئے کرا کنم منزل
مرا ز عمرِ عزیز این قدر بس ست اگر
بعاشقانِ سرِ کوئے او شوم داخل
اگر تو مردِ رہی قطب دین و طالب دوست
برو تو ہستی خود را ز یک دگر بگسل

(۳۴۸)

توئی که جلوه دہی صورتِ گل و بلبل
توئی که خویش عیان می شوی بصورتِ گل

بهر لباس که خواہی ہمی کنی جلوه
گہی بجسنِ گل و گہ به کسوتِ بلبل

وگر نقاب ز رخسارِ خویش بر فگنی
زجانِ جملہ خلائق بر آوری غلغل

ز سنگِ خارا برون آوری گلِ تازه
بباغِ سروِ سہی را تو می دہی کاکل

عنایتِ تو ز روزِ ازل بُدش ہمراه
که شد باسمِ تو موصوف صاحبِ ڈُلڈُل

توئی که فیضِ تو عام است بر ہمه اشیا
توئی که قدرتت از گل بر آورد سنبل

جدا ز تو نرود سوئے باغ قطب الدین
که بے تو اش نه کشاید گره ز ساغرِ مُل

(۳۴۹)

اے دل بکوش صرف مکن عمرِ بے عمل
زان پیشتر بکوش کہ آید ترا اجل

یک دم مباش غافل از احوالِ خویشتن
خواہی براہِ عشق شود مشکلِ تو حل

بینی جمالِ دوست بہر جا نظر کنی
گر دیدۂ دلِ تو ندارد رگِ سُبل

جان را اگر دہی بنشیند بجائے جان
وانگہ بذات او نرسد بے گمان خلل

نفسِ تو رہزن ست ندارد سرِ صلاح
غافل مباش نیم نفس زان سگِ دغل

گر آیدت بدل اثرِ فیضِ عامِ حق
خود را نگاہ دار مکن بانگ بے محل

پرواز کن بجانبِ دلدار قطبِ دین
غافل مشو کہ تا نکنی بالِ خویش شل.

(۳۵۰)

آن سروِ خوش خرام کہ از من ربود دل
در باغ سرو می شود از قامتش خجل
ہر جا کہ جلوہ می کند از ناز حسنِ خویش
صبر و قرار می برد از جملہ اہل دل
در راہِ دوست مرگِ خودت اختیار کن
ہر چیز غیرِ دوست بود جملہ را بہل
چون کس بہ بندِ خویش نرفت ست سوئے یار
در راہِ یار بندِ خود از یک دگر گسل
بیخویش باش در رہِ دلدار قطبِ دین
می باش از وجودِ خودت دائماً خجل

(۳۵۱)

اے زلفِ سرکشِ تو سراسر بلائے دل
ہر رشتۂ از و شدہ بندے بپائے دل

از کوئے تو سفر نتوان کرد جانبے
پیوند زانکہ گشت بتو رشتہائے دل

ہرگز نمیرد آنکہ خورد آب زندگی
وان در دہانِ تنگِ تو باشد برائے دل

عمرے ست دل زہجرِ تو در دست و ناتواں
در شربتِ وصالِ تو باشد شفائے دل

از تیرگیٔ دل نتوان دید روئے تو
زان روئے سعی می کنم اندر صفائے دل

چون قطب دین مقامِ دلارام دل بود
جانِ عزیز چون نہ کند کس فدائے دل۔

(۳۵۲)

گر تو خواہی زیارِ خویش وصال
در طلب یک زمان مکن اہمال

نہ رسی در وصالِ آن دلبر
تا نگیرد ترا ز خویش ملال

جانِ خود را نثارِ جانان کن
تا شود وصلِ یار بر تو حلال

بگذر از قیل و قال اگر مردی
ہمچو مردان بدست آور حال

قیل و قالت بدان ہمی ماند
گر کند وصفِ مال کس دلّال

این بود مال آن بود زر و سیم
تو تہی دست ماندہ چون حمّال

مرد باید کہ قطرۂ خود را
غرقہ سازد درون بحرِ وصال

برخورد از وصال دلبرِ خویش
این بود حالِ مرد اہلِ کمال

قطب دین گر وصال ہمی خواہی
خویش را زار زار کن چو ہلال

(۳۵۳)

آن چنان رفتهٔ رخسارِ بتِ خویشتنم
که ندارم سرِ موئے خبر از خود که منم

بوئے او می شنوم دمبدم از گلشنِ جان
ننگ آید دگر از نافهٔ مشکِ ختنم

هر کسے دربدر اندر طلبِ یوسفِ حُسن
سرزده از دلِ من یوسفِ گل پیرهنم

نه رود یک نفس از ملکِ وجودم بیرون
خود سخن می کند از فهمِ کسے یک سخنم

تا شگفته گلِ رویش به گلستانِ دلم
کے کشد دل سوِهر باغ بُلشتِ چمنم

نامِ آں راز سرِ صدق ایا همنفساں
چون بمیرم بنویسید بروئے کفنم

تا بجا فروخته در انجمنِ جان آتش
قطبِ دین سوختهٔ آتشِ آن انجمنم

(۳۵۴)

خواہم کہ ملکِ دل ہمہ زیر و زبر کنم
تا در رہِ وصالِ تو پا را ز سر کنم

بگداختم ز ہجر چو موئے میانِ تو
شاید کہ دست با تو دمے در کمر کنم

در آرزوئے مقدمت اے آرزوئے جان
شبہا بدرد و محنت و خواری بسر کنم

آبِ حیات در لبِ لعلِ تو ظاہر است
جان می دہم بیا کہ لبِ خویش تر کنم

پنہان ازان شدم بدلِ دردمندِ خویش
شاید کہ حرفِ دفترِ عشقت زبر کنم

گر دیدہ سوئے غیر تو یک رہ نظر کند
فی الحال دیدہ را ز سرِ خویش بر کنم

گفتی کہ قطبِ دین بکسے غیر من مناز
گر جان بود ز غیرِ تو قطعِ نظر کنم

(۳۵۵)

هر صبح رو بدرگهِ جان آفرین کنم
باشد که یک نفس بخودش همنشین کنم
هردم درآورم رخِ خوبِ تو در نظر
شادان بدین جهت رخِ اندوهگین کنم
خواهم جهانیان همه جانها بمن دهند
تا یک بیک نثارِ تو اے نازنین کنم
شبها بخواب نرگسِ مستت چو می رود
زان روئے آه و ناله برآن درچنین کنم
گفتی کنم زوصلِ خودت شاد قطب دین
امروز آن نشاط و خوشی بهرِ آن کنم

(۳۵۶)

عنایتے کن واز خاکِ تیرہ بردارم
کہ من بخاک مذلّت بسے گرفتارم

بخاکِ پائے خود اے یارِ نازنین کہ مرا
قبولِ درگہِ خود ساز و دور مگزارم

عنانِ دل چو بدستِ تو دادہ ام جانان
نگاہ دار سرِ رشتہ را ز اغیارم

بیا و در دلِ تنگم بجائے جان بنشیں
کہ بے جمالِ تو از عمرِ خویش بیزارم

حبیب گفت کہ امسال قطبِ دین چونی
جواب داد کہ امسال بہتر از پارم

(۳۵۷)

جانان بیا که مهرِ تو از جان گزیده ام
بنشین درونِ دیده ام اے نورِ دیدہ ام

گشتم ضعیف و زار چو موئے میانِ تو
از بس کہ بارِ محنتِ ہجران کشیدہ ام

روزِ الست از کفِ تو بادہ خوردہ ایم
غافل نیم چو چاشنئ او چشیدہ ام

تا گشتہ ام جدا ز تو اے یارِ مہربان
روزِ خوشی ز گردشِ دوران ندیدہ ام

بنمائے رُخ ز پردہ کہ در انتظارِ تو
از ہستئ وجود بکلّی بریدہ ام

در پردہ ہمچو غنچہ مرو رخ چو گل نمائے
کز دستِ دورئ تو گریبان دریدہ ام

دلبر شنید نالہ و افغان قطب دین
بنمود روئے خویش از آن آرمیدہ ام

(۳۵۸)

عاقلان معذور دارندم کہ من دیوانہ ام
تا بوصلش آشنا گشتم زخود بیگانہ ام

یار ہمچون گنج آمد در دلِ ویران نشست
گشت روشن از فروغِ روئے او کاشانہ ام

گشتہ ام رسوائے عالم در غمِ عشقش ببین
می رود در مجلس ہر خاص و عام افسانہ ام

نیستی باشد نشانِ عاشقانِ کوئے او
بر سرِ کوئے فنا باشد ازان رو خانہ ام

بیخودی گر می کنم اے محتسب منعم مکن
کز شرابِ خُمِ وحدت پُر شدہ پیمانہ ام

اہلِ ظاہر گر بصورت مے پرستی می کنند
من بمعنی مست از جامِ مئے جانانہ ام

آتشِ سودائے دلبر قطب دین را بر گرفت
زان چہ آتش بے قرار از عشق او یکخانہ ام

(۳۵۹)

اے دوست بیا کہ راز گویم | حالِ دلِ خویش باز گویم
آن روز کہ محرمِ تو گردم | غمہائے شبِ دراز گویم
از بیمِ رقیب سرِّ عشقت | پنہان دارم نہ باز گویم
تو بر سرِ ناز باش تا من | مے نوشم و در مجاز گویم
با زاہدِ دہر خویشتن بین | از روزہ و از نماز گویم
حاجی کہ در آید از درِ من | با او سخن از حجاز گویم
بنشین تو بہ قطب دین زمانے
تا قصۂ جان گداز گویم

(۳۶۰)

بکوئے عشقبازی گرچہ زار و ناتوان گشتم
بحمداللہ کہ با دلدار جانی ہمزبان گشتم

برآن بودم کہ پنہان عشق بازم با جمالِ او
چو کارِ عشق رسوائی ست سودائے جہان گشتم

زہجرش مدتے گر پائمالِ درد و غم بودم
بحمداللہ کہ آخر از وصالش شادمان گشتم

بران بودم کہ سرِ عشق را پنہان کنم لیکن
حدیثِ عشق از دل سرزد و من داستان گشتم

بُدم پژمردہ ہمچو گُل بسانِ خشک بے باران
حیاتے یافتم از وصلِ یار و زندہ جان گشتم

بسے در کنجِ غم بودم زبان از خلق دربستہ
زبان جانِ من او گشت با او ہمزبان گشتم

چو دارد قطبِ دین م دلدارِ جانی منزلت در دل
ازان بر گردِ دل بہرِ جمالش پاسبان گشتم

(۳۶۲)

بکوئے عشق ہردم با دلِ افگار می آیم
دلم خون ست ازان با دیدہ خونبار می آیم

بحمد اللہ کہ از عہدِ وفایش سر نمی پیچم
گرم صد بار اندازد درش ناچار می آیم

نمی خواہم کہ بیند ہیچ کس چون من جمالش را
ازان بیخود بکویش خالی از اغیار می آیم

خریدارے بجز او نیست دیگر تا خرد او را
بامیدِ خریداریش در بازار می آیم

گواہِ عشق قطب الدین چہ باشد دیدۂ بیدار
بکوئے او ازان با دیدۂ بیدار می آیم

(۳۶۲)

بیار خویش تا همخانه گشتم | زخویش و آشنا بیگانه گشتم
بنزمش گہ حریف و گاہ ساقی | گہے شمع و گہے پروانہ گشتم
چو مجنون در ہوائے وصل لیلیٰ | میان عاقلان دیوانہ گشتم
فرو رفتم بدریائے حقیقت | دران دریا دُرِ یک دانہ گشتم
بستم داد یک پیمانہ ساقی | چنین مدہوش زان پیمانہ گشتم
تونگر گشتم از گنج معانی | کلید رفقر را دیوانہ گشتم

شدم چون قطب دین تا بیخود از خویش
انیس خلوتِ جانانہ گشتم

(۳۶۴)

یارب صفتِ لذّتِ جانان بکہ گویم
چون خمیر زدہ دردل ورو کردہ بسویم

خود جان بہ تنِ بندہ بیچارہ دمیدہ
گر راست بپرسی بحقیقت من ازویم

منزل گہِ من بود یدِ قدرتِ جانان
چون قطرۂ دریائے خداوندی اویم

بُود عجب از گوہرِ اسرارِ بحیینم
خواہم کہ رود باز ہمان آب بجویم

منعم مکن اے محتسبِ شہر زمستی
باخود نتوانم رہِ وصلش کہ بپویم

گو کردہ پُر از بحرِ مئے عشق سبویم
بے خویش مگر بادیۂ وصل نپویم

خاکِ دلِ قطب الدین از و یافتہ بوئے
معلوم کن اے عاشقِ نادیدہ زبویم

(۳۶۴)

ازان زمان که خیالِ تو در نظــر دارم
زہر چہ غیرِ تو باشد ازو بسر دارم

چنان ربودۂ وصلِ توام که در ہمہ عمر
نخواہم از رخِ خوبِ تو دیدہ بردارم

نہ کافرم نہ مسلمان نہ مومن و ترسا
ورائے این ہمہ من مذہبِ دگر دارم

بسوخت بودِ وجودم نماند آثارم
زبس کہ آتشِ عشقِ تو در جگر دارم

اگر ز عشقِ تو رمزے بکوہ گویم باز
زشوق و ذوقِ تو آن را ز جائے بردارم

سرم ز افسرِ شاہان بلند می گزرد
کلاہِ فقــر ازان گہ کہ من بسر دارم

حدیثِ عشق کند قطبِ دین خواہد کرد
چــرا کہ ذوقِ تو ہر روز بیشتر دارم

(۳۶۵)

بے رخِ خوبِ تو اے دوست گلستان چہ کنم
ور نباشی تو در اقلیمِ دلم جان چہ کنم

گر نمائی رخِ زیبائے تو اندر شبِ تار
با فروغِ رخِ تو از مہِ تابان چہ کنم

چوں تو بر باد دہی زلفِ خودت بیشک من
عمر بر باد دہم مایۂ ایمان چہ کنم

طاقِ ابروئے تو تا در نظرم طاق بود
دیدنِ طاقِ خمِ ابروِ خوبان چہ کنم

قطبِ دین از تو ہمیں وصل ترا می طلبدم
با تو از ہمدمی یوسفِ کنعان چہ کنم

(۳۶۶)

مائیم کز تو وصلِ ترا التمس کنم
کے غیر از وصالِ تو چیزے ہوس کنم

دیوانہ وار بر رخِ خوبِ تو عاشقم
فرزانہ وار از تو ترا التمس کنم

روزے کہ دیدہ ایم ترا آید آن بیاد
زان صبح و شام نالہ مثالِ جرس کنم

از راہِ بے خودی بحریمِ وصالِ تو
محرم چو گشتہ ایم چرا یادِ کس کنم

زان وادِ مانی وہدآن باوشاہِ حسن
اے قطبِ دین مبادکہ فریاد رس کنم

(۳۶۷)

چو تخمِ وصلِ تو در کشتِ دل همی کارم
ز هجرِ او دگر از عمرِ خویش بیزارم

ازان نهان ز خودم راهِ وصل می خواهم
که هست در رهِ او از وجودِ خود عارم

حجابِ راهِ دلارامِ خود منم بیشک
به بینش اگر از ره حجاب بردارم

بکوئے یار چنین پے نمی توانم برد
چرا که از غمِ سود و زیان گرانبارم

تنم بود قفسے بهرِ روحِ من بیشک
ازان جهت به تنِ خود شکست می آرم

نماند درغمش از قطبِ دین جز آثار
گمان مبر که درین ره بخود گرفتارم

(۳۶۸)

یاد باد آن که بآن دلبرِ جانی بودم
جسرِیمِ حرمش دیده بدو بکشودم

ما چو آئینه ایمانِ جهان پیشِ نظر
هر دو در آئینه بنگر که چسان بنمودم

نیک بنگر ز کجا تا به کجا آمده ام
وز پریشانیِ غفلت به چسان موجودم

پرده ها پیشِ نظر ساخته دلبر حائل
من چنین غافل و حیران ز تجاهل بودم

بالِ همت بکشا از ہم و پروازی کن
ورنه می دان که عجب غافل و بس مرده دم

قطبِ دین راز حقیقت بنمودی افشا
با چنین همت عالی ز تو بس خوشنودم

(۳۶۹)

اے جانِ جہان آرزوِ روئے تو دارم
در سر ہوسِ قامتِ دلجوئے تو دارم

در کعبہ و در صومعہ و در دیرِ خرابات
ہر جا کہ روم دیدۂ دل سوئے تو دارم

اندر صفِ طاعت چو بہ مسجد بہ نشینم
دل مائلِ محرابِ دو ابروئے تو دارم

از بہرِ تماشائے رخِ خوبِ تو اے دوست
در کوئے فنا خانہ بہ پہلوئے تو دارم

حاجی بطوافِ حرمِ کعبہ رود لیک
من کعبۂ مقصود سرِ کوئے تو دارم

ہر جا کہ رود قطبِ دین آید برِ تو باز
چون رشتۂ دل بستہ بہ ہر موئے تو دارم

(۳۷۰)

تا از دلِ خود صورتِ اغیار کشیدم
بے ہستیٔ خود چہرۂ دلدار بدیدم

مارا سرو سانِ کسے نیست درین کوے
با دوست بود سر بسر این گفت و شنودم

آں بار گرانے کہ ملائک نہ کشیدند
از دیدۂ باطن بنگر چون بکشیدم

ہر لحظہ چو جانِ دگرست تحفۂ جانان
ایثار کنم ہر نفسے جانِ جدیدم

آں روز کہ جان در تن آدم بدمیدند
من لذّت دیدار ہمان لحظہ چشیدم

پروانہ صفت سوختہ ہم بال و پرِ من
تا با پر و بالِ تو بسوئے تو پریدم

فانی شدہ قطب دین دیدۂ حق مین
ہر چند کہ در دیدۂ نا اہل بدیدم

(۳۷۱)

نمی بینم رہ دیگر بغیر از کوئے دلدارم
ازان در کوئے آن دلبر بقید دل گرفتارم

چنین کز آتش سودائے او ہر لحظہ می سوزم
عجب نبود اگر از سرِ عشقش پردہ بردارم

اسیرِ عشق کے ترسد ز قتلِ خویش در کویش
رقیبِ دون بے جا صل تترسد از سرِ دارم

مریضِ عشق افتادہ بکوئے دلبرِ جانی
طبیبا زان علاجے نیست بہر جانِ بیمارم

برو ناصح دگر پندم مدہ در کوئے آن دلبر
مرنجان خویشتن را بیہُدہ در راہِ دلدارم

کسے را پند دہ کو را دلے باشد بدستِ خود
نبردہ آنچنان دل را کہ دل از دستِ او آرم

دلِ مجروحِ قطب الدین ندارد چشم بہبودی
چرا کز شعلۂ شمشیرِ سرِ عشق افگارم

(۳۷۲)

رقیب گفت ترا محرمِ حرم نہ کنم
وفا نورزم و با تو بجز ستم نہ کنم

جواب دادم و گفتم کہ از سرِ عزّت
جوئے محبّتِ محبوب خویش کم نہ کنم

بعشقِ دوست اگر خونِ من کسے ریزد
بغیرِ خونِ جگر خویش چشم ہم نہ کنم

چنین کہ آن بتِ عیار راندہ از درِ خود
عجب کہ روئے بسر منزلِ عدم نہ کنم

بیک کرشمہ چنان عقل و ہوش برد از من
کہ یادِ طوبےٰ و حورِ بہشت ہم نہ کنم

کمندِ شوقِ نگارم بگردن افتادہ
روم بجانبِ آن یار بیش و کم نہ کنم

رقیب گفت بر قطبِ دین سرِ خود گیر
سرم اگر برود ترکِ آن صنم نہ کنم

(۳۷۲)

دران ساعت که دل را از وصالش شادمان بینم
بمعنی سے کے بغیراز یاد چیزے درمیان بینم
نباشد جز غمِ دردش انیسِ محرم و ہمدم
که گر یک دم نباشد خویش را از خود بجان بینم
چو غنچه ته بته آغشتهٔ خون ست دل در تن
ازان سیلابِ چشمِ خود برنگِ ارغوان بینم
نباشد اعتمادے بر تواے دل بر سرِ کویش
مگر عمرے ترا در کوئے جانان پاسبان بینم
بکویش قطب دین دل را جراحتہائے گوناگون ست
ازان در کوئے او دل را بدردش ہمعنان بینم

(۳۷۴)

بدل چو مهر تو اے یارِ نازنین دارم
خوشم کہ از دو جہان دولتے چنین دارم

بہر کجا قدم از لطف رنجہ فرمائی
برائے مقدمِ تو دیدہ بر زمین دارم

مباش در پے آزار از برائے خدا
کہ من ز گردشِ دوران دل حزین دارم

در آن زمان کہ رخ از زیر پردہ بنمائی
برائے تحفۂ تو جان در آستین دارم

خورند غم ہمہ کس بہر دنیا و عقبیٰ
بدولتِ غمِ تو من نہ آن و این دارم

فشاندہ ام ز سر صدق آستین بدو کون
فنا شود دو جہان عاقبت یقین دارم

نمی خورم غمِ ایام قطب دین ہرگز
براق ہمت خود چون بزیر زین دارم

(۳۷۵)

کے بود یارب کہ جان در پہلوئے جانان کنم
برگلِ رویش چو بلبل نالہ و افغان کنم

در جمالش محو گردم فانیٔ مطلق شوم
در حقیقت خویش را با یار خود یکسان کنم

گر حجابِ او منم در راہِ معنی بے گمان
بگذرم اندر زمان از خویش ترکِ جان کنم

جاں ندارد نزدِ عاشق در رہِ او اعتبار
خویشتن را در رہِ او زان جہت قربان کنم

تا بکے در جستجوئے مہر روئے آن نگار
در ہوالیش خویش را چون گرد سرگردان کنم

اختیارِ قطبِ دین از وے مجو در کوئے دوست
اختیارش دوست دارد ہرچہ خواہد آن کنم

(۳۷۶)

بکنجِ صومعہ ہردم مرا غم ست والم
روم بمیکدہ کانجا شوم زغم بے غم

نصیب من ہمہ عمرِ دراز باغم بود
چنین کہ می کشم از روزگار درد والم

برائے دردِ ہمہ خلق مرہمے باشد
ولیک دردِ مرانیست در جہان مرہم

اگر ز حالِ دلِ زارِ من تو بے خبری
ببین تو دیدۂ پُرخوں وچہرۂ زردم

یکے ست بے رخِ دلبر نمائشِ گل وخار
مرا کہ دل نہ کشاید ز گشتِ باغِ ارم

برو تو قطبِ دین از ہجرِ یار نالہ مکن
صبور باش و بکنجے نشین و درکش دم

(۳۷۷)

بگلزارے کہ نبود روئے جانان خار می دانم
ہر آن راحت کہ بے دلبر بود آزار می دانم

چو در بزمِ وصالش یک دمے با یار بہ نشینم
من آن دم را ز عمرِ خویش برخوردار می دانم

ز معشوقِ حقیقی خودشِ ہر کس کہ وا ماند
من آن بے دولتی از پردۂ پندار می دانم

ز من بشنو حدیث و عاشقی کن پیشہ اے سالک
کہ من دردِ دلِ سالک ازین بیمار می دانم

حدیثِ عشق نبود عین و شین و قاف اے سالک
کہ من او را تجلّیٔ رخِ دلدار می دانم

نسیمے کز سرِ کویش وزد بر جانِ مشتاقان
من آن را بے شکے از جلوۂ آن یار می دانم

اسیرِ عشق قطب الدین بود از خویش وارستہ
دگر یک دم بود با خود منش اغیار می دانم

(۳۷۸)

نمی خواہم کہ یک دم بے رخِ آن دل ستان باشم
وگر باشم دران ساعت زعمرِ خود بجان باشم

فروغِ روئے آن مہ خانۂ دل رامی کند روشن
نخواہم بے رخش در ظلمت آباد جہان باشم

اگر یک دم نباشد پیشِ دیدہ شمعِ رخسارش
زگل گشتِ چمن بیزار واز آب روان باشم

زروئے مرحمت ہرگز نظر سوئے من اندازد
زوق وشوقِ او جامہ دران نعرہ زنان باشم

مرا نے تابِ ہجران باشد ونے طاقتِ وصلش
اگر آید بمیرم ور رود افغان کنان باشم

اگر خواہم بسوئے او روم با خویش نتوانم
چہ بخت ست این کہ نگزارد کہ با او ہمعنان باشم

بہر منزل کہ رو آرد مرا غارتگرِ جان ست
نمی دانم کہ آخر چون شود حیران ازان باشم

ردیف میم

بخود درمانده ام خواهم که از خود وارهم شاید
بدلبر مست گردم وز وجودِ خود نهشان باشم
ازاں آید بجاں از هستیٔ خود قطب دین شاید
که در راهِ وصالِ یار از صاحبدلان باشم

(۳۷۹)

اے دوست بیا بپرس حالم — تا کے ز فراقِ تو بنالم
از بس کہ بدل غمِ تو خوردم — باریک وضعیف چون ہلالم
از دوریٔ رویت اے گل اندام — باشد ز حیاتِ خود ملالم
تا پائے کشیدی از سرِ من — در دست زمانہ پائمالم
خواہم بپرم چو مرغ سویت — اما چہ کنم کہ نیست بالم
بے یادِ تو گر روم بہ کعبہ — چیزے نبود بجز وبالم
بر یادِ تو گر شراب نوشم — باشد بخدا کہ آن حلالم
چون نیتِ عشقِ تست در دل — بسیار مبارک ست فالم
بشنو سخنے ز قطبِ دین راست
جز نقشِ تو نیست در خیالم

(۳۸۰)

بکنجِ ناتوانی تا بکے زار و حزین باشم
زہجرِ دلبرِ جانی خود اندوہگین باشم
ندارم مہربانے تا بگویم حالِ خود با او
ندانم تا بکے در دستِ غمہایش چنین باشم
عجب نبود گر از دردِ دلِ من کوہ بگدازد
چنیں کز آتشِ ہجران بآہِ آتشین باشم
نگنجد ما و من در خلوتِ جانان سرِ موئے
ازان با وصلِ او بیزار از دنیا و دین باشم
بحمد اللہ کہ قطب الدین ندارد مہر کس در دل
بغیرِ مہرِ آن یارے کہ مہرش در کمین باشم

(۳۸۱)

چو من در بزمِ وصلِ یار از خود بے نشان گشتم
بمعنی سرفراز این جهان و آن جهان گشتم

ز دستِ ساقیٔ باقی چو خوردم یک دو پیمانہ
شدم از خویشتن فانی و باوے ہمزبان گشتم

بر آں بودم کہ محرم گردم اندر خلوتِ دلبر
بحمد اللہ کہ ہمت برگزیدم آں چناں گشتم

نمی بینم در اقلیمِ وجودت صورتِ غیرے
نہاں از محنتِ اغیار و کُلّی بر آن گشتم

نیاوردم حیل در راہِ جاناں قطبِ دیں ہرگز
کہ تا رفتم بدریائے حقیقت محضِ آں گشتم

(۳۸۲)

ساقی بیار بادۂ صافی و لالہ فام
زان مے کہ وارہاندم از خود علی الدوام

زاہد کہ گفت بادہ حرام ست راست گفت
بر ما حلال باشد و بر تو بود حرام

ما می خوریم سنگ ز دستِ حبیبِ خویش
جائے کہ غیر را نبود رہ دران مقام

گر وصلِ یار بایدت از خویشتن بمیر
از خویش ہر کہ مرد درین رہ بود تمام

اے قطبِ دین حسود اگر طعنہ زند
معذور دارِیش کہ شُمے دیدہ و نہ جام

(۳۸۴)

فاش می گویم و خواہم نرود از یادم
کہ بسودائے غمِ عشقِ تو مادر زادم

در ازل پردگیٔ خلوتِ جانان بودم
کز حریمش بچنین ورد و دراز افتادم

این چنین کز شررِ عشق دلم می سوزد
عاقبت دردِ غمِ عشق دہد بر بادم

یار کز دولتِ دیدار مرا بنوازد
من اگر سیر نخواہم ببرد بنیادم

من نہ امروز چنین عاشقِ شیدا شده ام
عشق در رزدترِ ازل بود مگر اوستادم

کشش از جانبِ او بود کہ می خواند مرا
پس جواب از سرِ آرے و بلے در دادم

قطبِ دین غم نخورد ہر کہ خورد گو می خور
من بسودائے غمش از دو جہان آزادم

(۳۸۴)

گر شود در رهِ تحقیق زبان هر مویم
کے توانم کہ صفاتش سرِ موئے گویم

حدِ من نیست کہ گویم صفتے از ذاتش
این قدر ہست کہ راہِ سخنش می پویم

ہست چیزے ز حقیقت بہمہ کس زان رو
صفتِ ذات ورا از ہمہ کس می جویم

آرے ہر کس کہ طلبگار شود دریابد
ہر کہ باور نہ کند دست ازو می شویم

قطبِ دین سعی کنان بردرِ او رجعت کرد
می شتابد کہ ازان آب رو در جویم

(۳۸۵)

مامستِ سرخوش ازمے دلدار گشتہ ایم
در کوئے عشق واقفِ اسرار گشتہ ایم

خلوت نشینِ کوئے غمش تا شدیم ما
فارغ زجورِ محنتِ اغیار گشتہ ایم

پائے طلب براہِ بتان تا نہادہ ایم
از تیغِ تیزِ عشق دل افگار گشتہ ایم

ہرکس ببسترِ وحدت ماپے کجا برد
کز خویش محو فانئ آن یار گشتہ ایم

در جستجوئے روئے دلارامِ خویشتن
سرگشتہ در دو کون چو پرکار گشتہ ایم

گویند قطبِ دین زغمِ عشق ناتوان ست
آرے زعشقِ یار چنین زار گشتہ ایم

(۳۸۶)

ما عاشق و رندِ مے پرستیم	با بادہ پرست زان نشستیم
نے نام و نہ ننگِ دین و دنیا	ما خود آئینہ ہر چہ ہستیم
از ہر چہ گمان بری کہ آنم	می دان بیقین کز و برستیم
ما راز دو کون سر گزشتہ	از ہستی خویشتن چو رستیم
از ہر دو جہان طمع بریدیم	با دلبر خویشتن نشستیم

زہاد ز قطبِ دین گریزند
ما شیشۂ زہد را شکستیم

(۳۸۷)

تامنِ دل شده از مادرِ گیتی زادم
عشق در بادیۂ وصلِ تو شد استادم
حلقۂ بندگیت تا که کشیدم در گوش
از غمِ سود و زیانِ دو جہان آزادم
تا قدم بر سرِ کوئے تو نہادم بہ یقین
نام و ناموس حیا بر سرِ کویت دادم
پرتوے دید دلم رخت بسوئے تو کشید
خویش را گر بنمائی ببری بنیادم
عقل و ہوش و خرد و صبر و قرار و آرام
ہمہ از شعلۂ عشقِ تو برفت از یادم
زلف بر باد مدہ زانکہ دلم بستۂ اوست
ورنہ چون زلف پریشان بدہی بر بادم
قطب دین شیشۂ زہد و ورع خویش شکست
مشمارید عزیزان دگر از زہادم

(۳۸۸)

زقربِ وصلِ تو هرگاه بهره ور باشم
زبیم بعد همان لحظه پرخطر باشم
بهر زمین که خرامان روی تو از سرِ ناز
نشسته بهرِ وصالت بره گزر باشم
بخنده از دولبت آبِ زندگی بارد
بود که غرقۂ او پائے تا زسر باشم
زبادۂ خمِ توحیدِ ساقیٔ باقی
نمود بیخبرم تا که باخبر باشم
ازان بدرِ دِ غمت خو گرفته قطب الدین
که تا بدرد غمت درجہان سمر باشم

ردیف میم

(۳۸۹)

من بکوئے کسے گزر دارم   کہ ز جانش عزیز تر دارم

جان برائے سگانِ درگہِ او   بہرِ ایثار ما حضر دارم

در فراقِ جمالِ آن دلبر   چشمِ خود را ز گریہ تر دارم

بہرِ تیغِ جفائے او شب و روز   سینۂ خویش را سپر دارم

شیشۂ زہد را زدم بر سنگ   بعد ازین مشربِ دگر دارم

عاشقم عاشقم بروئے کسے   سخنِ خویش مختصر دارم

نیست یک دم قرار و آرامم   آتشِ عشق در جگر دارم

قطبِ دین را مدہ تو ناصح پند
منِ درویش این ہنر دارم

(۳۹۰)

من ترکِ عشقبازیٔ خوبان نمی کنم
احوالِ جمعِ خویش پریشان نمی کنم

مردانه وار بر سرِ کویش نشسته ام
اندیشهٔ زجورِ رقیبان نمی کنم

از فرق تا قدم همه دردم ازان جهت
از دردِ خویش ناله و افغان نمی کنم

هر شب مثالِ شمع زسوز و گدازِ خویش
چیزے بغیرِ اشک بدامان نمی کنم

بر قول و عهدِ روزِ ازل می روم ببین
ترکِ وفائے یارِ خرامان نمی کنم

تا پا نهاده ام برهِ کعبهٔ وصال
اندیشهٔ زخارِ مغیلان نمی کنم

ناصح مگو که قطبِ دین از عشق توبه کرد
من توبه از محبتِ خوبان نمی کنم

(۳۹۱)

منم کاندر جہاں یک دم دلے خرم نمی بینم
زمانے خویش را از دستِ غم بے غم نمی بینم

نشاطِ خندہ دارد ہر کسے با گل عذارِ خود
منِ غم دیدہ یک دم چشمِ خود بے غم نمی بینم

ازان ابرو کمان بر سینہ تیرے خوردہ ام لیکن
کہ غیر از خونِ دل از بہرِ او مرہم نمی بینم

ازان در کنجِ تنہائی بدیوار آورم رو من
کہ ہمرازے و ہمدردے درین عالم نمی بینم

نمی باشم دمے خرسند و در دل غم ازان دارم
کہ خود را در حریمِ وصلِ او محرم نمی بینم

ازان رو روئے شادی یک نظر پیشم نمی آید
کہ یک دم دلبرِ خود را بخود ہمدم نمی بینم

برولے قطبِ دین باد رد و محنت دائما خوکن
کہ کس را خالی از غم در بنی آدم نمی بینم

(۳۹۲)

کے بود جا در حریمِ دلبرِ زیبا کنم
بے گمان چشمِ دلِ خود بر جمالش وا کنم

اینچنین کز آتشِ عشقش ز خود بیگانہ ام
عاقبت دانم کہ خود را زین جہت رسوا کنم

وعدۂ دیدار گر فردا دہد آن نازنین
من ز روئے بیخودی امروز را فردا کنم

در بیابانِ وصالش روز و شب رہ می روم
بر امیدِ آنکہ روزے بر درش ماوا کنم

گر نباشد پرتوِ دیدارِ یار اندر بہشت
ز آتشِ سودائے عشقش در جہنم جا کنم

من نہ شادان از بہشتم نے ز دوزخ ترسناک
خویش را خود ہم بوصلِ یارِ خود بینا کنم

در فراقش قطبِ دین زان قطرہ افشانم ز چشم
خویش را خواہم چو قطرہ محض آن دریا کنم

(۳۹۳)

من کنم آنکه بجز و از درِ جانان نروم
دردِ دل می کشم و از پئے درمان نروم

گر بود خالی از انوارِ رخش گل بچمن
بتماشائے گل از خانه به بستان نروم

پرتوے از رخِ او گرفته اندر دوزخ
کافرم گر بسوِ آتشِ سوزان نروم

بتماشائے رخِ یار روم در جنّت
بے خدا من بسوِ روضۂ رضوان نروم

فی المثل گر کند آن یار به بتخانه مقام
خادمِ بت شوم و جانبِ دربان نروم

کرده ام عهد که هر جا شود آن جا باشم
زان جهت هیچ سہے بے رہِ جانان نروم

قطبِ دین جان و هد ار یار نماید دیدار
عهد کردم که ازین قول پریشان نروم

(۳۹۴)

بکنجِ ناتوانی روئے در دیوارِ غم دارم
ز دستِ محنت بیدادِ دوران صد الم دارم

ز خود بر کنده ام دل زانکه امروزست یا فردا
کہ از ہجر وصالش روئے بر ملکِ عدم دارم

از آن روزے کہ با درد و غمِ او ہمنشیں گشتم
بنشاط و عیشِ دنیا را ہمہ زیرِ قدم دارم

کے از کس حرفِ عشقِ یار خود آموختم ہرگز
سوادِ دفترِ عشقِ وے از لوح و قلم دارم

مگو ناصح فرو شو از دل خود حرفِ عشقش را
کہ از کلکِ قضائیش بر دلِ خود این رقم دارم

برو زاہد برسوائی مزن بر قطبِ دین طعنہ
کہ من رسوائے عشقم کے ہوائے این الم دارم

(۳۹۵)

بر سرِ آن کوئے خالی نیست یک دل از الم
گوئیا اہلِ دلان را سود دارد درد و غم

لذّتِ دیدار خواہی شربتِ مرگت بنوش
زانکہ پیش از مرگ کس را کے گزارند در حرم

لایقِ دیدارِ جانان چشمِ بیدار آمد
دیدۂ عشاقِ کویش کے رسد شبہا بہم

زندہ می دارند زان مردانِ راہش صبح را
زانکہ باشد وعدۂ دیدارِ جانان صبحدم

دیدہ بکشا تا بہ بینی لمعۂ انوارِ او
اینچنین غافل مباش از فیضہائے دمبدم

آن زمان کو نازنین می زد صلائے وصلِ خویش
کلکِ صنعش زد بنامِ آدمِ خاکی رقم

قطبِ دین رو در طوافِ کعبۂ مقصودِ خود
از وجودِ خویش گر مردی تو بیرون نہ قدم

(۳۹۶)

اسیرِ عشقم و رسوائے عالم ز بیگانہ رمیدہ زآشنا ہم

دران خلوت کہ جانم عشق می باخت نہ حوا بود آن جا و نہ آدم

نشان از عالم و آدم کجا بود کہ بودیم از بحارِ عشق شبنم

سوادالوجہ گر داری بہ تحقیق بخوان از تختۂ دل اسمِ اعظم

کند بر دستِ تو یک رہ تجلّی اگر کوہے فروریزی تو از ہم

ضمیرِ پاک باید دیدنش را کہ کس اندر حریمش نیست محرم

بدردِ عشق خو کن قطبِ دین را

منہ بر زخمِ تیرِ عشق مرہم

(۳۹۷)

بغیر از عشقِ جانان نیست کارم
نباشد در چنین ره اختیارم

زعشقش گرچه رسوائے جہانم
ز رسوائی ولیکن نیست عارم

زآسیب زمانہ نیست جائے
بغیر از سایۂ لطفش حصارم

ندید ست و نخواہد دید ہرگز
بغیر از چشمِ دل کس روئے یارم

زند ہر کس زخاکِ تیرہ چون سر
سر از جیبِ نگارِ خود برآرم

بسانِ قطبِ دین رو دل بدست آر
کہ پندش را ز پیران یاد دارم

(۳۹۸)

تا بدل نقشِ خیالِ رخِ جانان دارم
قطعِ امید من از دیدۂ خوبان دارم

آتشے کو کہ تر و خشکِ جہان را سوزد
پرتو از آتشِ عشق ست کہ در جان دارم

منتظر بر سرِ کویش بامیدِ نظرے
بخدا کے الم از جورِ رقیبان دارم

می کشد یار سرِ رشتہ کہ در گردن ماست
خواہش ترک وطن از کششِ آن دارم

تا شمیدم زگلستانِ جمالش بوئے
ہمچو بلبل بسرِ کوئے وے افغان دارم

دیدہ تا دیدہ ز عکسِ رخِ او یک پرتو
اے بساطعنہ کہ بر مہرِ درخشان دارم

قطبِ دین بال و پرِ ہمت خود باز کشا
تا بہ بینید ملائک کہ چہ طیران دارم

(۳۹۹)

تا یکی طرفہ نگار از دو جہان بگزیدم
چہ جفا ہا کہ من از گردش دوران دیدم

آتشِ دوزخِ فردائے قیامت نکند
آنچہ امروز من از آتشِ ہجران دیدم

پاکشیدم ز سرِ کوئے غمش در دامان
دست شستم ز خود و بر دو جہان خندیدم

عرض کردند متاعِ دو جہان را بر من
محنت و دردِ غمِ او ز میان برچیدم

برسیدم بطوافِ حرمِ کعبۂ وصل
عمر ہا شد کہ ببال و پرِ خود پریدم

آنکہ می گفت حجابِ رہِ خود قطب الدین ست
راست می گفت ولے پند ورا نشنیدم

(۴۰۰)

نورِ رخت کردہ است رہبریٔ دیدہ ام
تا منِ بے صبر و دل روئے ترا دیدہ ام

کردہ ام از ہر دو کون کنجِ غمت اختیار
تا کہ ترا دیدہ ام از ہمہ ببریدہ ام

روئے نکو در جہان گرچہ بسے ہست لیک
غیرِ تو کے در جہان روئے کسے دیدہ ام

تا گلِ روئے توام در چمنِ جان شگفت
کے ز گلستانِ دہر ہیچ گلے چیدہ ام

خود بزبان می دہی وصفِ رخِ خویش را
ورنہ منِ دردمند سرِّ تو پوشیدہ ام

از ہمہ بوہائے خوش ہیچ ندارم شمید
من کہ ز بوئے ختن بوئے تو نشمیدہ ام

قطب دین ضائع نکرد عمرِ عزیزے کہ داشت
زانکہ در اوقاتِ عمر عشقِ تو ورزیدہ ام

(۴۰۱)

توبمن نوازشے کن دلِ زار و ناتوانم
نظرے بکن بسویم کہ رود ز شوق جانم

ہمہ شب بر آستانت بفغان و نالہ باشم
بامیدِ آنکہ خوانی ز سگانِ آستانم

گر میرم از فراقت در خاکِ راہ گردم
بخدا کہ دردِ عشقت نرود ز استخوانم

بتو از غمِ جدائی چہ نویسم و چہ گویم
چو گیاہِ سال بے نم زغمِ تو آنچنانم

زغمت ہر آنچہ دیدم برسم اگر بوصلت
بتو عرضِ حال گویم غمت ار دہد امانم

تو چو آگہی ز حالم من ادب نگاہ دارم
کہ بسوز دار بگویم سخنے سرِ زبانم

نہ بمن خیال داری کہ کشی تو قطبِ دین را
تو بران ہم ار نباشی بخدا کہ من بر آنم

(۴۰۲)

بجاست عہدِ وفائے کہ با تو بربستم
بخاکِ پائے عزیزت کہ عہد نشکستم

سرم رسید ز زیرِ فلک بعرشِ علا
ازان زمان کہ ز ہستی خویش وارستم

خموش زاہدِ خود بین کہ من ببانگِ بلند
کنم حدیثِ غمِ یار تا کہ من ہستم

بر و فسردہ دلے ذوق شوق باش کہ من
ز جامِ ساقی باقی خویشتن مستم

برم بنزدِ ویش تحفہ جان و منفعلم
کہ خدمتے بہ ازین برنیاید از دستم

چہ غم ز جورِ رقیبان و طعنۂ اغیار
کہ با حبیب بزمِ وصال بنشستم

بگومیت کہ چسان قطبِ دین بدو پیوست
ز خود بریدم و با یار خویش پیوستم

(۴۰۳)

بران می دارِدم عشقش که رسوائے جہان گردم
بسانِ ماہِ نو انگشت نمائے این و آن گردم

منِ بیچارہ در کویش ہمیشہ منتظر باشم
کہ شاید بیگمان یک رہ بوصلش شادمان گردم

برآنم گر دہد توفیق و لطفش یارِ من گردد
کہ در بزمِ وصالش محرمِ رازِ نہان گردم

بسانِ لالۂ پژمردہ رو بر خاکِ رہ دارم
اگر دیدارِ او بینم ہمان دم زندہ جان گردم

باُمیدِ وصالِ او بجان بربستہ ام ہمت
کہ می دانم کہ آخر از وصالش شادمان گردم

حدیثِ عشقِ جانان شرح نتوانم دہم امّا
اگر از ہر سرِ موئے کہ من دارم زبان گردم

مگو زاہد کہ قطب الدین سرافرازِ جہان گشتہ
غبارِ کوئے آن یارم اگر بر آسمان گردم

(۴۰۴)

بس کہ از تیغ وے آغشتہ بخون ست تنم
خون فرو ریزد اگر دست نہی بر بدنم

وطنم گر طلبد اہل دلے در عالم
جز سرِ کوئے غم یار نیابد وطنم

گر شوم در دم یک نفس از کویش من
کے بود بیم دران کوئے ز دار و رسنم

چون کنم یادِ وصالش شوم از خود بیخود
گہ کنم چاک دلِ ریش و گہے پیراہنم

روزِ محشر کنم از شوقِ رخش صد فریاد
مگر آن روز خودش دست نہد بر دہنم

بردِ از شعرِ خوشِ دل کشِ ما عاشق حظ
ہر کہ عاشق نبود حظ نبرد از سخنم

قطبِ دین کشتۂ عشق ست خدا را یاران
غرقۂ خوں بگذارید کہ باشد کفنم

(۴۰۵)

از عشقِ آن پری ور رسوائے خاص و عامم
هر کس شنید سخنم دیوانه کرد نامم
معذور دار همدم گر ناصبور باشم
از شربتِ وصالش شیرین شدست کامم
ایام عیش آمد بگریخت محنت و غم
ساقی ز جامِ عشرت بر کف نهاد جامم
در کوئے عشقبازان نام و نشان ندارم
گوئی که مرده ام من وز خویشتن بجانم
عقلم رمیده از سر مجنونِ عشقِ اویم
از خویش گر زنم دم عشقش بود حرامم
اے قطبِ دین چه پرسی نام و نشانِ آن را
کاندر میانِ عشاق دیوانگی ست نامم

(۴۰۶)

تا مست و عاشقِ رخ جانانه گشته ام
با دردِ عشق همدم و همخانه گشته ام

بیگانه هم ز خویش شدم هم ز آشنا
رسوا نه میانِ خلق چو دیوانه گشته ام

از عاقلانِ دهر گرفته کنارهٔ
مانند وحشی از همه بیگانه گشته ام

دنیا و آخرت همه بر باد داده ام
در عشقِ یار ساکنِ میخانه گشته ام

سر حلقهٔ ملامتیان جهان شدم
در خانقاه و مدرسه افسانه گشته ام

گنجِ نهانِ خویش بویرانه یافتم
ساکن از ان بگوشهٔ ویرانه گشته ام

نبود عجب که سوخته باشم چو قطبِ دین
بر گردِ شمعِ وصل چو پروانه گشته ام

(۴۰۷)

من دردِ عشقِ تو بہ کسے گر بیان کنم
آن را دل ارچو سنگ بود در فغان کنم

گر بر بدن ہزار سرِ مو زبان شود
وصفِ جمالِ خوبِ تو نتوان بیان کنم

چون ضربہائے عاشقِ بیدل جمالِ تست
خونِ مرا بریز کہ من ترکِ جان کنم

ہرگز چو سرِّ عشقِ تو کس داستان نساخت
من نیز دردِ عشق ترا داستان کنم

درمانِ دردہائے ہمہ دردِ عشقِ تست
درمانِ دردِ عشقِ ترا من چسان کنم

با وصلِ جان فزائے تو دوزخ بود بہشت
بے تو بہشت دوزخ و من ترکِ آن کنم

گفتی بہ قطبِ دین بنمائیم جمالِ خویش
خود را بہ جستجوئے توزان رونہان کنم

(۴۰۸)

در بیابانِ غمش طالبِ دیدارِ منم
حکمتے ہست کہ سرگشتہ چو پرکارِ منم

غیر را نیست دران کوئے یقین دانم رہ
در رہِ دوست ازان فارغ از اغیار منم

ہمنشین از منِ بیچارہ مجو صبر و قرار
عاشق و شیفتۂ آن بتِ عیار منم

نیم شب وعدۂ دیدار بود آن مہ را
زان سبب در دلِ شب دیدۂ بیدار منم

اے خوش آن کس کہ درونِ حرمش یابد بار
مدتے شد کہ بجان طالبِ دیدار منم

ابر می آید و می خندد و می گرید باز
عاشقِ زارم و خون از مژہ می بار منم

قطبِ دین را مکن اے ناصح نصیحت از عشق
پندِ تو کے شنوم زان کہ گرفتار منم

ردیف نون

(۴۰۹)

بیا کز ہجرِ تو اے پاک دامن
زغم بگداختم مانندِ سوسن

ندارم طاقتِ ہجران خدارا
مپوشان روئے خوبِ خویش از من

شگفتہ در جہان بسیار گلہا
ولے چون تو گلے نبود بگلشن

زعشقت ہر کسے را سوخت دامان
مرا یک موئے خود نگزاشت بر تن

بہ نیکوئی شدی چون شہرۂ دہر
ہمہ روئے زمین گویند احسن

زعشقت قطب دین دیوانہ گشتہ
شدہ بر عام و خاص این قصہ روشن

(۴۱۰)

بودم آن روز من از ساغرِ وحدت نوشان
که نه از باده کشان بود نه باده نوشان

من ازان روز بدان دلبرِ جانی بودم
که نبوده سرِ موئے اثر از ماه و نشان

لذّتِ شربتِ وصلش زملائک مطلب
که ندیدم زمئے عشق کسے سرجوشان

لذّتِ شربتِ وصلش زمنِ مست طلب
که ازان بوده ام از جامِ میش جرعه کشان

ہمتے ورز درین کوئے اگر مرد رہی
آستین بر سرِ کونین چو مردان افشان

بخدا محرمِ اسرار کسے گردد کو
ہمچو خورشید بود دیدۀ جانش رخشان

قطبِ دین فانی مطلق بخدا کے گردی
تا درین راه بود یک سرِ مو از تو نشان

(۴۱۱)

ساقی بیار باده و بر من نثار کن
مطرب بیا و نغمهٔ چنگ آشکار کن

رندی و بیخودی و مئے عشق کارِ ماست
کو زاہدِ زمانہ بزہد اختیار کن

چون عمر را بقا و جہان را مدار نیست
بنشین و ترکِ مردمِ بے اختیار کن

خود را رسان بوادیٔ رندانِ پاکباز
در حق گریز و سایۂ آن را حصار کن

خواہی کہ روئے یار بہ بینی تو بیگمان
روشن چو آئینہ دلِ خود از غبار کن

خواہی کہ محرمِ حرمِ کبریا شوی
فانی شو از وجود و بران راہ گزار کن

اے قطبِ دین گریز ز دنیا و آخرت
خود را بیار و وقفِ رہِ کردگار کن

(۴۱۲)

دلا برخیز و عزمِ کوئے آن دلدارِ جانی کن
زروئے صدق برخاکِ درِ او جانفشانی کن

اگرخواہی کہ دریابی جمالِ عالم آرایش
برو در کوئے آن دلبر بعمرے پاسبانی کن

اگرخونِ ترا ریزد نہ پیچی سر ز تیغِ او
زخونِ خود بہ تیغش چہرۂ خود ارغوانی کن

درونِ خلوتش چون محرمِ اسرار تا گردی
مکن سرّش تو فاش اندیشۂ رازِ نہانی کن

بروئے غیرِ معشوقِ حقیقی دیدہ نکشائی
ز تیغِ دیدنِ غیرش تو در دل دیدہ بانی کن

نیاز و عجز بنمون و ز سرپندار بیرون کن
بخاکِ درگہش رومال و عجز و ناتوانی کن

اگرخواہی جمالِ او ببینی قطبِ دین از جان
دمے بنشین و با دلدارِ جانی زندگانی کن

(۳۱۴)

بنمائے رخ ز پردہ بمن اے مرادِ جان
تا وا رہم ز فکرِ خیالاتِ این و آن
می گفت دوش بحر بآوازِ خویشتن
آن کس کہ غرق باشد از ماست بیگمان
موسیٰ اگر ندید لقائے حبیبِ خویش
نومید زان مباش کہ بود ست امتحان
ما ہستیِ وجود بتاراج دادہ ایم
تا آید آن نگار و نشیند بجائے جان
گر صد ہزار جان بود و او طلب کند
صادق نہٴ اگر طلبی لحظہٴ امان
رندے کہ صبح و شام بدلدار مے خورد
ننگ آیدش ز زہدِ ریائیِ زاہدان
چون قطب دین تو بردرِ دلہا نشین مدام
زان پیشتر کہ نخلِ حیاتت شود خزان

(۴۱۴)

گشته ام مجنون مرا با زلفِ خود در بند کن
رشتۂ جانِ مرا با جانِ خود پیوند کن

وقتِ جان دادن مرا از لعلِ خود ده بوسۂ
چاشنیٔ شربتِ مرگِ مرا زان قند کن

اشتیاقِ وصلِ تو جانان مرا از حد گزشت
یک زمان پہلوئے من بنشین دلم خرسند کن

طوطیٔ جانم ندارد قوت و شکّر می خورد
قوتِ او بہرِ خدا از لعل شکّر قند کن

جز شرابِ وصلِ تو جانان ندارم حاجتے
جرعۂ در جامِ این درویش حاجت مند کن

دولتش پائنده شد ہر کس ئے وصلش چشید
قطب دین را ہم ز وصلِ خویش دولت مند کن

(۴۱۵)

نگارِ من بیا و ہرچہ می خواہد دلت آن کن
بنائے خانۂ ہستیٔ این بیچارہ ویران کن

ہمہ دلہائے مشتاقان بود حیران ز وصلِ تو
دلِ غم دیدۂ من ہم ز وصلِ خویش شادان کن

نمی خواہد حیاتِ خویش دیگر بے جمالِ تو
بیا در ملکِ جانِ من نشین و غارتِ جان کن

چو گل از غنچہ بیرون آرخِ خود را مپوش از من
دلِ مجروحِ مارا از وصالِ خویش شادان کن

ز دردِ محنتِ ہجران دلِ من غرقۂ خون ست
بیا اے مرہمِ جان و علاجِ دردِ ہجران کن

تو شاہِ کشورِ خوبانی و من بندۂ مسکین
ز روئے مرحمت با بندۂ خود لطف و احسان کن

دلِ افگارِ قطب الدین ندارد طاقتِ ہجران
مرو از پیشِ من اے جان و با من عہد و پیمان کن

(۴۱۶)

یاد دارم سخنے خوب تراز درِّ ثمین
کہ خرابات نشین به بود از هر خود بین

من نگویم که مخیز و منشین با مردم
با همه کس بنشین لیک تو با خویش نشین

بگزر از خویش چو مردان که رسی با وصلش
شیوهٔ عاشقِ جانباز ہمین ست همین

تا تو باشی بمیان دوست کناره گیرد
فانیٔ بحر شده درِّ معانی بر چین

گر تو خواہی که سرافرازِ دو عالم باشی
بر درِ خلوتِ مردانِ خدادان بنشین

از خدا دور بود هر که پسند خود را
بلکه باشد بخدا در سرِ شیطانِ لعین

بر درِ دوست نهی روئے تظلم بر خاک
تا بیابی شرف از خاکِ درش قطب الدین

(۴۱۷)

اگر تو مردِ رہی دیدهٔ دلت وا کن
ز دل کدورت ہستیٔ خویش یغما کن

بتے که در رهِ تحقیق بے نشان باشد
نشان ز کس مطلب خود نشان پیدا کن

روی بهرزه وگوئی که طالبِ یارم
بیا و در دلِ شب چهره اش تماشا کن

نگویمت که همه عمر در ریاضت باش
ز خویش بگزر و با یار خود تماشا کن

نشانِ حق طلبی شیوهٔ محبان ست
چو قطب دین بر وا مروز کارِ فردا کن

(۴۱۸)

بشنوید از منِ درویش دوائے ہجران
کہ شوید از پےِ معشوق ہمہ جامہ دران

ہر کہ در کوئے فنا شربتِ وصلش نہ چشد
ماند محروم ازان وصل چو گاوان و خران

چیست این غفلت و این خوابِ گران در دلِ شب
باشد آن دلبرِ جانی کہ بسویت نگران

دل ربائے تو یکے و دلِ تو گشتہ ہزار
بیش ازین نیست درین رہ روشِ کج نظران

قطبِ دین یک سخنے گو میت ار مردِ رہی
خویشتن راز سخنہائے ذمیمہ گزران

(۴۱۹)

اے دل اسباب رہِ دلبرِ خود پیدا کن
دیدہ از بہرِ تماشائے جمالش وا کن

تا بکے چند صفت در وطنِ تن باشی
خیز و شہباز صفت بر یدِ قدرت جا کن

پردہ بردار و مقامے کہ بہ بینی بہ پسند
پیشِ دلدارِ پسندیدۂ خود ما وا کن

نیست در بالِ ملائک شرفِ جذبۂ عشق
خیز و در مرتبہ خود را ز ہمہ بالا کن

بعد ازیں پردہ درے از نظرت گم باشد
یارِ گم کردۂ خود را برِ خود پیدا کن

غرض از آمدن و رفتنِ تو دانی چیست
یعنی خود را بہ بد و نیکِ رہش دانا کن

قطبِ دین گوہرِ نایاب اگر می خواہی
چون صدف باش تو و چشمۂ دل دریا کن

(۴۲۰)

اے دوست بہرہ بیر از این و آنِ من
در گفتگوئے وحدتِ آن دلستانِ من

دانم کہ شعلۂ شمعم کو بہ کو رود
تا بہرہ ور شوند ہمہ دوستانِ من

گر جہان برآید و دلہا کند فگار
چون تیر سخت آمدہ است از کمانِ من

دارم امیدِ آنکہ زمن یاد آورید
روزے کہ زیر خاک بود استخوانِ من

حاسد لبسرِّ وحدتِ ما راہ کے بری
بشنو ز عشقِ دوست بیا داستانِ من

من خود نرفتہ ام ز میان لیک آن نگار
در جانِ من نشست و نباشد زیانِ من

سرّیست این نہان تو مکن فاش قطبِ دین
من چون کنم کہ سر زند او بے گمانِ من

(۴۲۱)

جانان جفا به اہلِ وفا می کنی مکن
ما را ز خود بخود که جدا می کنی مکن

من در وفائے عہدِ تو از جان گزشته ام
تو یارِ رقیبِ مہر و وفا می کنی مکن

از ما رمیدهٔ برقیب آرمیدهٔ
این کار اگر برائے خدا می کنی مکن

یارب که گفت اے مہِ نامہربان من
دردِ دلِ شکسته دوا می کنی مکن

در مجلسِ شریف به اغیار ہمدمی
این از برائے رنجشِ ما می کنی مکن

ہرچند تیرِ جور و جفا بر دلم زدی
ہرگز نه گفتمت که چرا می کنی مکن

اے قطب دین بخلوتِ خود بے جمالِ دوست
گر تو نماز خویش ادا می کنی مکن

(۴۲۲)

کیست کو نیست طلبگارِ تو اے جانِ جہان
کیست کاندر غمِ عشق تو نمی بازد جان

کیست کو آتشِ عشقِ تو ندارد در دل
ہمچو ذرّہ بود اندر طلبت سرگردان

کیست کز ملکِ قضایت سرِ خود را پیچد
گر بود شاہ کنی خانۂ عمرش ویران

نہ نبی و نہ ولی ذاتِ ترا دانستہ
ہمہ در وحدتِ ذاتِ تو بماندہ حیران

اہلِ دانش ہمہ گر وصفِ صفاتت گویند
مثلِ آن ست کہ موسیٰ بشنید از چوپان

در رہِ وصلِ تو صاحب نظران بسیارند
گرچہ ذاتِ تو نہان ست و نمودند عیان

قطب دین وصفِ تو کے درخورِ ذاتت گوید
این قدر ہست کہ وصفِ تو بود وردِ زبان

(۴۲۳)

دور افتادهٔ از صحبتِ جانان و وطن
گلخنِ تنگِ جهان را مکن ای دل مسکن

خویش را ترک کن و جانبِ دلدار خرام
مایهٔ سود و زیان را همگی برهم زن

ز آتشِ عشق برو هستیٔ خود را بگزار
نیست چیزے به ازین مرتبه از وجهِ حسن

مے خور آزاد بزی کز دو جهان آزادی
که بود مے زخمِ وحدتِ او مرد افگن

چون شوی بیخود و مست از مے و جامِ ساقی
وآن گه از مستیٔ خود هستیٔ خود را بشکن

ساقیٔ بادهٔ شوق از تو اگر جان طلبد
جانِ شیرین بکفِ خویش نه از ملکِ بدن

قطبِ دین فهمِ سخن از نکند تیره دلے
هر کرا دیدهٔ دید نیست کند فهمِ سخن

(۴۲۴)

تا بکے پامالِ ہجرِ یار باشم این چنین
وز غمِ دردِ جدائی زار باشم این چنین

بر سرِ کوئے غمش بیمارِ عشق افتادہ ام
تا بکے بیمار و زار و خوار باشم این چنین

اے اجل رحمے کن و در مرگِ من تعجیل کن
زانکہ من از زندگی بیزار باشم این چنین

فصلِ نو روزست و ہر عاشق بدلدارے خوش ست
زان جہت با دیدۂ خونبار باشم این چنین

رشکم آید بر کسے کو جمع با یارست و من
در جہان سرگشتہ چون پرکار باشم این چنین

گفت دلبر قطبِ دین این محنت از خود می کشی
ورنہ من کے بر سرِ آزار باشم این چنین

(۴۲۵)

روئے نمود از حرم خسروِ صاحب قران
لشکرِ خونخوار عشق جان برُبود از میان

آئنہ سان می شود دیدۂ دل ہر کرا
شعلۂ شمشیرِ عشق زنگ زداید ز جان

زندہ جاوید گشت ہر کرا ورا یار گشت
نام و نشانش بود گرچہ بود بے نشان

سلسلۂ زلفِ یار گشت چو پابندِ دل
از دو جہانش کشید سوئے خود آن را عنان

جامۂ جان چاک کن ہمچو گل اندر سحر
تا کہ شوی بے گمان با مہِ خود ہم زبان

سوخت دل و جانِ من ز آتش سودائے عشق
رہروِ کامل کجاست تا کند م امتحان

کار بسے مشکل ست در رہِ دین قطبِ دین
راہ بپایان نہ زد ہیچ کسے در جہان

(۴۲۶)

جانان بیا که ما را خوش هست با تو بودن
بے درد داغِ عشقت موئے نماند بر تن
سرِّ مرا تو دانی دانم که می توانی
سوئے خودم بخوانی نیست اختیارِ گفتن
خوش حال آنکه روزے با یار دل فروزے
بے درد داغِ سوزے دستے کند بگردن
شبہا بکنجِ خانه با خود کنم فسانه
واں گہ بدین بہانه درّم لباس بر تن
اے قطب دین زہجران خود را چنین مکاہان
ہر درد را دوا دان این نکته الیست روشن

(۴۲۷)

شب نیاید خواب اندر دیدۂ بیدار من
شب ہمہ شب زانکہ باشد فکرِ عشقش کارِ من

من مریضِ عشق ہستم این چنین زار و نحیف
کس ندارد چارۂ دردِ دلِ افگارِ من

کے سلامت می توان رفتن رہِ ناموس و نام
زانکہ نیکو می زندرہ آن بتِ عیارِ من

دردِ عاشق را دوائے نیست جز از دردِ عشق
ہم مگر دردِ غمِ عشقش کند تیمارِ من

بے ملامت چون ندارد ہیچ کس لذّت ز عشق
از ملامت می فزاید گرمیٔ بازارِ من

ناامید از دین و دنیا گشتم و از قیل و قال
شد یقینم کین ہمہ شد پردۂ پندارِ من

داشت پنہان قطبِ دین سودائے عشقش از کسان
آشکارا کرد عشقش دیدۂ خونبارِ من

(۴۲۸)

یارب از عشقِ خودت فارغ از ایامم کن
پادشاہی تو و من بندہ ات اکرامم کن

بے سر انجامم و بسیار پریشان احوال
بے سر انجامی من بین و سر انجامم کن

گشتہ است کامِ من از محنتِ ہجرانِ تو تلخ
شیرین از شربتِ دیدارِ خودت کامم کن

دور افتادہ ام از بزمِ وصالت اے دوست
کششے جانبِ خویشم کن و شادانم کن

ز آتشِ عشقِ تو دل سوختہ و تشنہ ترام
از بحارِ کرمت غرقۂ انعامم کن

بیخودی خواہم و مستی کہ ز ہستی برہم
از مئے عشقِ خود اے دوست مے آشامم کن

تا بکے قطبِ دین از ہجر بود نالہ کنان
مژدۂ وصل رسان یک رہ و پیغامم کن

(۴۲۹)

اے زاہد فسردۂ خودبینِ پُرسخن
بشنو حکایتے تو زبہرِ خدا از من
از خود بمیر تا شود ت عشق او حلال
در کوئے دوست کس نبرد رہ بمکر و فن
چندیں نہ طور در رہِ مرداں مزن تو لاف
در طورِ بیخودیٔ خود ت کوش و دم مزن
دانی شہیدِ خنجرِ خونخوارِ عشق کیست
آں کس کہ سرخ باشدش از تیغِ او کفن
اے قطب دین خوش ست غمِ دردِ عشقِ یار
خالی مباد یک نفس از دردِ او بدن

(۴۳۰)

پائے من بر سرآں کوئے فرو رفتہ بخون
نتوانم کہ ازاں کوئے نہم پا بیرون

خون دل می خورم و صبر جمیلے دارم
لیک می ترسم ازاں روز کہ گردم مجنون

ہر زماں جلوہ کند یار باندازِ دگر
دمبدم دردِ الم گردد ازاں رو افزون

سوختم ز آتشِ سودائے غمش سر تا پا
ہمچو من سوختۂ نیست بزیرِ گردون

عشقِ او عقل ز سر بردہ و آرام ز دل
عاقبت تا چہ کند نیست قرارش اکنون

قطبِ دین نیست جہاں را چو بقائے بیقین
ہرچہ غیر از غمِ عشق ست ز دل کن بیرون

ردیف نون

(۴۳۱)

سالک بیا و روبرو ذو الجلال کن
وز کثرتِ مجاهده تن را حلال کن

خواهی که محرمِ حرمِ کبریا شوی
هستیِ خویش در رهِ او پایمال کن

ور بایدت زبانِ تو گردد زبانِ عشق
در کوئے عشق ترکِ زقیل و قال کن

خواهی که روئے یار به بینی تو بے گماں
ملکِ وجودِ خویش چو آبِ زلال کن

ور بایدت که در دو جهان معتبر شوی
هر روز و شب ولت بخدا اتصال کن

اے قطبِ دین بسوز چو پروانه بال و پر
وآن گه زبالِ دلبرِ خود پر و بال کن

(۴۳۲)

روزے کہ مرگ آید و گیرد عنانِ من
کوتہ ز ذکرِ دوست مبادا زبانِ من

جانم ز تن رباید و دلدار جاں دہد
سازد ز پرتوِ رخِ خود زندہ جانِ من

چوں سر ز خاکِ تیرہ بر آرم دریں جہاں
خواہم کہ کوئے یار بود آشیانِ من

ہر کس ز عمرِ باش لبسر خاک می رسد
بوئے وفاش بشنوی استخوانِ من

بر ہم زنم ز شوقِ وصالش بہشت را
بوئے اگر نباشد ازاں دلستانِ من

خوانند قطبِ دیں ہمہ شعرِ تو عاشقاں
چوں شد حدیثِ عشق ہمہ داستانِ من

(۴۳۴)

مارا دلے ست از غمِ دلدار ناتوان
در زندگی خود ز غمش آمده بجان

هر کس که بارِ ہجر نگارے کشیدہ است
داند چہ می کشم منِ مسکین و ناتوان

از بس کہ پائمالِ غمِ درد گشتہ ام
مے آشنا شود ز دہان و لبم فغان

از نالہائے زارِ من اندر شبِ فراق
آباد چوں خزینۂ کیست در جہان

یارب چہ ساعتے بود آن ساعتے کہ یار
آیا ز راہِ دور بنزدیکِ انس و جان

از زیرِ بارِ ہجر کند جملہ را خلاص
آید درونِ گلبنِ عشاق بے گمان

اے قطبِ دیں خوش ست غمِ دردِ ہجرِ یار
امیدوار باش کہ وصلت بود ازان

(۴۳۴)

سالک بیا کہ رمزے گویم ز کاردانان
روشن کنم بیابان از راہِ اہلِ عرفان

این راہ را نشانے از ہر مقام گویم
توفیق گر بہ بخشد پروردگارِ خلقان

زین راہ آمدی تو این ست قدرتِ یار
لیکن بشد فراموش پُر نور راہِ ایشان

امروز گر نکردی زنہار عبور بیشک
فردائے روز محشر حسرت بود بحیوان

آن گاہ طورِ دل دان گویم از و نشانے
گاہے شگوفہ بینی گہ میوہائے الوان

گاہے ثواب بینی گہ جانہائے روشن
گاہے ستارہ باشد گہ مہر و مہ درخشان

من بعد سرِ طور ست یعنی ز سرِ باطن
یابی از و نشانے از ہر چہ ہست پنہان،

ہر چیز حضرتِ حق در عالم آفریدہ
باشد تمامِ آنہا در اندرونِ انسان

زانہا دگر نشانے در نفسِ خود بیابی
باید کہ ہمچو مرداں دائم حذر کنی تو از آن

گہ حالِ زندہ دانی گہ حالِ مردگان را
بے پرتوِ جمالے زینہا عبور نتوان

بر شود گر بہ بالا یک مقام می رو
سیرے بکن چو مردان بالائے چرخِ گردان

اندر مقامِ ہشتم کان را بود حقے نام
شاید خوری چو مردان جامے ز آبِ حیوان

در وے چو حفظ آری از خویشتن بمیری
وآن گاہ زندہ گردی از اسمہائے جانان

طورِ حقے چو دیدی از خویش وارہیدی
رنجے اگر کشیدی گشتی ز اہلِ عرفان

خاصیتش بگویم لیکن محال باشد
آنجا بشو چو مردان موصوف اسم رحمان

هر اسم را مسمیٰ آن جا پدید آید
اندر غلط نباشی از روئے عقل میدان

زان طور چون گزشتی در جستجوئے دلبر
فارغ شوی تو دیگر از مکر ہائے شیطان

در ہر مقام بیشک جمع فرشتہ بینی
دانی شود چو انسان ہستی ز تو گریزان

ہر گہ ترقیاتے واقع شود بہ معنٰے
این ست کیش پاکان راہ و طریق یزدان

از دور یا ز نزدیک چیزے اگر بہ بینی
تا محض او نگردی ملکِ تو نیست میدان

از ہر مقام رمزے گفتم اگر بہ بینی
دانی کہ من چہ گفتم از راہ و رسمِ دوران

باشد دگر کششہا از سوئے یار جانی
چوں برق می‌رود در عاشق ز خویش حیران

چندین مقام دیگر در راہِ مرد باشد
لیکن تمام آنہا بر مرد گردد آسان

اندر میانِ اینہا دریائے آب و آتش
بعید و بیشمار ست اے سالکِ سخندان

بسیار مردہ باشد در ہر مقام جاہل
از غرق کے رہاند جز پیرِ کاملِ آن

چندین عجب کہ گفتم ہستی تست بیشک
از خویشتن بمیری جانت رسد بجانان

از راہِ دردمندی این راہ راہ می رو
شاید ز وصلِ جانان دوست رسد بدرمان

اے سالکِ طریقت در رہ خلل میاور
رفتن ادب نباشد در راہِ او خرامان

ردیف نون

زیراکہ اندرین رہ باشد حجاب بسیار
چون مرغ تیز رو باش لیکن زخویش طیران
اے قطب دین فنا شو گر وصل یار خواہی
دانم کہ می تواند ما را زخویش نہان

(۴۳۵)

آغشته گشته غنچۂ دل ته بته بخون
خونِ دل ست کز مژه می آیدم برون

چون سوز نے گداختم از آتشِ فراق
از بس که بارِ ہجر کشیدم شدم زبون

ہر کس علاجِ دردِ دلِ خویش می کند
من دردِ خویش می طلبم دمبدم فزون

مجنون شدم ز دردِ غمِ یارِ خویشتن
تا شہرۂ جہان شدم اندر جہان کنون

چون عقل و عشق ہر دو ہم سازگار نیست
فرزانه نیست ہر که نیفتاد در جنون

گویند قطب دین برو از عشق توبه کن
من توبه چون کنم که برون ست و ہم درون

(۴۳۶)

دارم دلے ز ہجرِ وصالِ تو ناتوان
وز ہستیٔ وجودِ خودم آمدہ بجان

از من نماندہ نام و نشانے بجز خیال
گشتم چنان ز ہجرِ تو می خواست آنچنان

گشتم شہیدِ خنجرِ عشقِ تو بارہا
بسیار کردۂ بہ وِ خویش امتحان

تاچند زین کہ روئے تو کس دید یا ندید
داریم ماجرا کہ بیانش نمی توان

چوں ہر چہ ہست فانیٔ وصلِ تو می شود
کس را مجالِ گفت و شنو نیست درمیان

شو قطرہ وش تو غرقۂ دریائے قطب دین
وز قیل و قال مُہر کن اندر جہاں دہان

(۴۳۷)

می چکد خوں از مژہ از دردِ بے درمانِ من
آرزوئے وصل دارد دیدۂ گریانِ من

کے توانم از سرِ کویش قدم بیروں نہاد
زانکہ باشد آرزوئے وصلِ او درمانِ من

ہر کسے از بہرِ ایماں عجز و طاعت می کند
دردِ عشقِ یار باشد مایۂ ایمانِ من

نیست امروزے غمِ عشقم کہ از روزِ ازل
تخمِ دردِ عشق بودہ در دلِ ویرانِ من

من بملکِ ہر دو عالم کے برابر می کنم
گر شود روشن ز رویش کلبۂ احزانِ من

ہر سحر در آرزوئے روئے خوبِ آں نگار
بگزرد از آسمانہا نالہ و افغانِ من

وصفِ دیدارش مجو از قطبِ دیں کو نازنیں
می نماید روئے خوبِ خود بمن پنہانِ من

(۴۳۸)

تازده در جانم آتش آن بتِ عیارِ من
می رود در برجِ گردان آہِ آتش بارِ من

بس کہ از سودائے عشقش ہا وہو باشد مرا
زاہد از افسردگی حیران بود در کارِ من

تا خلیدہ خارِ خارِ عشقِ جانان در دلم
صد ہزاران گل شگفتہ در دلِ افگارِ من

ہر گہ از شوقِ وصالش من بنالم بے گماں
در خروش آیند خلق از نالہائے زارِ من

غیر را رہ نیست در کویش انان از بیخودی
ہمرہِ من نیست در کویش جزے آثارِ من

بس کہ خونین ساخت تیغِ عشقِ دلبر سینہ را
خون نمی آید برون از دیدۂ خوں بارِ من

قطبِ دین از دردِ عشقِ یار کس را چارہ نیست
زان زِ روئے در وخیزد سر بسر اشعارِ من

(۴۳۹)

اے منم یارب زدردِ عشق بیمار اینچنین
کس مبادا در جہان بیمار بے یار اینچنین

بر سرِ بازارِ عشقم پائے من خونِ جگر
لب زہجرِ یار خشک و دیدہ خونبار اینچنین

نیستم دل گیر و می خواہم کہ باشد بردوام
دردِ او در دل مرا تا دورِ دلدار اینچنین

یک نظر گر سویم انداز د بمیرم در زمان
با خودہم پہلوئے خود بگزارد آں یار اینچنین

گر بروزے صد رہش بینیم دہم صد بار جان
دادہ ام جانِ عزیزِ خویش بسیار اینچنین

شیوۂ عاشق کشی نیکو بدست آوردہ است
کس ندیدہ دلبرِ زیبا و عیار اینچنین

زندگی در تیغِ عشقِ یار باشد قطبِ دین
زان شدم من کشتۂ تیغش بسکبار اینچنین

(۴۴۰)

کیست کو را نیست در دل آرزوے روئے تو
تا نباشد قبلہ رویش خمِ ابروئے تو
نیست ممکن در ہمہ آفاق از پیر و جواں
کو نباشد مائل سروِ قدِ دلجوئے تو
من ندیدم در ہمہ عالم دلے جاناں کہ او
رشتۂ جانش نباشد بستۂ ہر موئے تو
ذرہ وش اندر جہاں ہر کس کہ دیدہ مفلسے
بود سرگرداں بعالم بہرِ جست و جوئے تو
در لطافت نیست ہمتایت ازآں رو عاقلاں
در نمازِ عشق دارند روئے دل در سوئے تو
ہر کجا رفتم شنیدم در جہاں از خاص و عام
بر سرِ ہر کوچہ و بازار گفت و گوئے تو
قطبِ دیں را آرزوئے تو ز حد و عد گزشت
آرزو دارد کہ بنشیند دمے پہلوئے تو

(۴۴۱)

خواہم بصد زبان کنم اظہارِ وصفِ او
کو ہمدمے کہ دل بکشاید دمے ازو

سالک چنیں ملول مباش از فسردگی
کوشش کن و بکش مے عشقش سُبو سُبو

لطف خداست گشتہ ترا رہبر و شفیع
اے وائے تو اگر نگزاری خودت براو

ہمت بلند دار کہ بینی جمالِ یار
قانع چرا شوی توز دلبر بگفت وگو

از پیشِ دیدہ پردۂ پندار دور کن
مانندۂ بیاض وضیائے تو کو بکو

ازجان مریدِ پیرِ طریقت شو اے پسر
ازخود پرست لذّتِ دیدارِ او مجو

کارِ رقیب طعنہ بود قطبِ دین سبلے
در راہ ہر چہ ہست ترا دارد او برو

(۴۴۲)

در رہِ دلبر دلے کز غم بود آزاد کو
ہر زمان چون خونِ دل حاصل شود دل شاد کو

بر درش از بندگی یابد شرف ہر مفلسے
مقبلے بر در گہش از بندگی آزاد کو

گر تو روزے دیدۂ رخسارِ گل رخسارۂ
ہمچو بلبل بر سرِ کویش ترا فریاد کو

در حریمِ وصلِ دلبر کے ترا افتد گزار
زادِ راہش ہمتے باشد ترا آن زاد کو

ہر نسیمے کز سرِ کویش صبا آرد خوش ست
در مشامِ جان چو بوئے تست مارا باد کو

قطب دین عزت ندارد پیشِ ما ملکِ عراق
در رہِ تحقیق ملکِ دل ترا آباد کو

(۴۴۳)

اے یارِ نازنین دل و جانم فدائے تو
در دل مراد گر نہ نشیند ورائے تو

از تیغ و تیرِ عشق بیا خونِ من بریز
چون کس بزندگی نشود آشنائے تو

با دولتِ وصال برابر نمی کند
با خسروئی ملکِ سلیمان گدائے تو

مجنونِ عشق بند بزنجیرِ زلفِ تست
پائش کشا کہ زود بہ بیند لقائے تو

زاہد شگفتہ باش کہ جنّت مقامِ تست
باشد بہشتِ عدن مقامت برائے تو

یک جو نشان نماند ز ہستیِ قطبِ دین
فانی شد از خودش کہ بیابد لقائے تو

(۴۴۴)

هرکه روشن شود از شمعِ رخت محملِ او
حل شود در دو جهان هرچه بود مشکلِ او

حاصلِ عمر توئی لذّتِ عمر از تو بود
هرکه دور از تو بود نیست جوے حاصلِ او

شود از سود و زیانِ دو جهان او آزاد
هرکه باشد بسرِ کوئے غمبت منزلِ او

شکرِ فیض توچه گوید دلِ محنت زدهٔ
که گلے چون گُلِ روئے تو شگفت از گِلِ او

همه شاهانِ جهاں بر درِ آن کس آیند
گر تو یک راه کنی جائے درونِ دلِ او

خلقِ عالم بطوافِ حرمِ کعبه روند
خانهٔ کعبه کند طوفِ دلِ مقبلِ او

قطبِ دین تا نشوی پاک نه بینی او را
زانکه پاکان شده اند از غرش قابلِ او

(۴۴۵)

در رهِ فقر و فنا یک دل ز خود وارسته کو
رشتهٔ دل قابل و در مهرِ جانان بسته کو

هر کرا می بینم از وسواسِ دل دربند یاس
قابلے در راهِ حق از خویشتن وارسته کو

خود درشتی اندرین ره از شکست آید یقین
اہل دردے بیدلے در راهِ حق آشفته کو

هر کجا بینم مریضے او ز دردے خسته است
بر سر کوئے محبّت یک دل از غم خسته کو

خلقِ عالم جمله دل در ملکِ فانی بسته اند
رشتهٔ سودائے عالم را ز هم بگسسته کو

هر کجا رفتم شنودم دعویٰ لاف از کسان
راه و رسم یار را یک تن بگو وابسته کو

قطبِ دین بسیار دارد دل بهر سو رشتها
رشتهٔ دل را ز بهرِ یارِ جانی بسته کو

(۴۴۶)

دیدۂ ازخوابِ غفلت درجهان بیدار کو
عاشقِ شوریدۂ ازعشق برخوردار کو

مرہمِ ہرجان افگارست وصلِ آن نگار
یک دل ازتیرِ غمِ عشقش بگو افگار کو

وصلِ آن دلدار ازخون جگر آید بدست
دیدۂ درجستجوئے وصلِ او خونبار کو

گرچہ درعالم شگفتہ سربسر گلزار لیک
چون گلِ رویش گلے اندر ہمہ گلزار کو

بگزر ازصورت اگر مردی بمعنی راہ بر
غیرازین صورت بگویش مردِ معنی دار کو

ہرکرا دیدم بعالم میل سوئے خویش داشت
سالکِ وارستۂ ازخویشتن بیزار کو

قطبِ دین تاکے نہ بینی روئے یارِ خویش را
دیدۂ در راہِ معنی لائق دیدار کو

(۴۴۷)

درکوئے تو ہر آنکہ ندارد وفائے تو
بیگانہ است کے بود او آشنائے تو

ما را وفائے عہد ازان با تو محکم است
روز الست گفت بلائے وفائے تو

ہر کس کہ آرزوے وصالِ تو می کند
تا نگزرد ز خویش نہ بیند لقائے تو

از زخم تیغِ تیز تو ہر کس شہید شد
باید حیات زندہ شود از بقائے تو

از روز بے نوائیِ خود نیست غم مرا
باشد نوائے ہر دو جہان در نوائے تو

کے عار آیدم ز گدائیِ خویشتن
این دولتم بس ست کہ باشم گدائے تو

عمریست قطبِ دین برضائے تو راضی ست
باشد رضائے او ہمہ اندر رضائے تو

(۴۴۸)

توکہ خدائے جملۂ نیست کسے ورائے تو
زود بسلطنت رسد ہر کہ بود گدائے تو

بر سرِ کوئے عشقِ تو کشتہ شدم ترا چہ غم
جانِ ہزار بیکسے چو من باد ہمہ فدائے تو

شہر بشہر کو بکو با غمِ تو سفر کنم
نیست غمے اگر کشم محنت و غم برائے تو

در دلِ شب دعا کنم طاعت بے ریا کنم
قبلۂ جان ترا کنم در دلِ دلم ثنائے تو

قطبِ دین بندۂ گدا بر سر کوچۂ بلا
ہیچ نخواہد اے خدا از تو بجز لقائے تو

(۴۴۹)

صدف بود دل و اسرارِ عشق گوہرِ او
گہر اگر نبود در صدف چہ حاصلِ او

بدل ز عشق رسد فیض در صدف باران
بہ بین تفاوتِ ہر یک تاسّلے کن وگو

بآبِ زمزم و کوثر اگر تو اہلِ دلی
ز تختۂ دلِ خود حرفِ عشقِ یار مشو

مکن خرید تو آں را کہ غیرِ دوست بود
بغیرِ دردِ غمِ عشقِ یار، ہیچ مجو

بکوش انچہ توانی ز خود مشو غافل
عزیزِ من بشنو پندِ قطبِ دین نیکو

(۴۵۰)

چندین دلا ز بہرِ جہان چیست جستجو
حاصل از و بغیرِ الم چیست بگو

از زالِ دہر عہد و فائے طمع مدار
چون ہیچ کس درست ندیدست عہد او

عشق ست ہر چہ ہست بدنیا و آخرت
آن را کہ درد عشق نباشد از و مگو

زاہد بگو و خرقہ و زنّار خود بسوز
زیرا کہ نیست رشتۂ عشق اندرونِ او

چرکین ست باطن تو ز زہد ریائے خویش
از آبِ مے تو باطنِ چرکینِ خود بشو

گر مرد قابلی سخنِ بندہ گوش کن
در کش شرابِ وحدت او شبو شبو

اے قطب دین تو لذتِ دیدار یار را
با ہر کسے مگوئے و بپوش این سخن ازو

(۴۵۱)

عاشق کہ برکشد ز دلِ گرمِ خویش آہ
سوزد ز برق آہ دو صد خرمنِ گناہ

آنجا کہ لطفِ عامِ تو گردد شفیعِ ما
اندیشہ کے کنیم ز شیطان روسیاہ

لطفِ تو کوہہائے گنہ را دہد بباد
قہرِ تو طاعتِ ہمہ را می کند تباہ

سرگشتہ ایم راہ بمقصد نمی بریم
ما را دلیلِ خویش شو و ساز رو براہ

دلشاد کن گدائے سرِ کوئے خویش را
گیرد گدا تمتع ہمیشہ ز بادشاہ

در دل نماند غیرِ تو اندیشۂ دگر
تو ہم گواہ باش کہ دارم ترا گواہ

اندوہ و محنت و الم آمد سپاہِ عشق
بنگر کہ قطبِ دین شدہ سرخیلِ آن سپاہ

(۴۵۲)

مژدہ بادا اے جان ترا کان یارِ زیبا آمدہ
دلبرے کو از تو پنہان بود پیدا آمدہ

چشمِ معنی باز کن بہرِ تماشائے رخش
زانکہ آن دلبر براہِ چشمِ تنہا آمدہ

پاک کن دل از کدورت زانکہ خلوت گاہِ عشق
ہر دلے کے راز دارِ راہِ مولےٰ آمدہ

نیست شو از خویش آنکہ با وصالش ہست شو
وصلِ او بیند کسے کو بے سر و پا آمدہ

قطبِ دین گر مردِ راہی دیدہ دل پاک کن
تا بہ بینی روئے آن یارے کہ تنہا آمدہ

(۴۵۳)

من کیستم زہستیٔ خود آرمیدۂ
ازخود رمیدۂ و بیار آرمیدۂ

بے لطفِ دوست ہیچ کس ازخود نمی رہد
ازخود بسعی خود نرہید آفریدۂ

من کیستم کہ نام ونشانے بود زمن
در راہِ عشق بارِ امانت کشیدۂ

آنہا کہ دیدہ اند جمالِ حبیبِ خویش
دارند غیرِ مردمکِ دیدہ دیدۂ

دانی کہ کیست محرمِ خلوت سرائے دوست
ازخود رمیدۂ بوصالش رسیدۂ

دانی بکوئے دوست بمقصد کہ می رسد
رندے ولا اوبالیٔ ازخود بریدۂ

ہر کس کہ حالِ قطبِ دین پرسد از تو بگو
در راہِ عشق شربتِ وصلش چشیدۂ

(۴۵۴)

بکوئے عشق دلے باید از جہان رستہ
ز قیل و قالِ خیالاتِ این و آن رستہ

ز خویش رستہ و در دَرد محو گردیدہ
بباد دادہ حیاتِ خود و زجان رستہ

حیات او بہ بقائے حیاتِ یار بود
خود از میان شدہ از سود و زیان رستہ

بظاہر انجلائق نشست و خاست کند
بباطنش بود امّا ز انس و جان رستہ

بدوست خلوتِ تاریک و کنجِ تنہائی
بیار ہمدم و از صحبتِ کسان رستہ

درین رہش ز مکان و ز لامکان چہ خبر
بظاہر انجلائق مگر ز جان رستہ

سعادتے زپئے قطبِ دین بود آن را
کہ یار گشتہ تمام او خود از میان رستہ

(۴۵۵)

تا دیدہ ترا دیدہ اے یار پسندیدہ
باوصلِ تو خوکردہ وز غیر بریدہ
آنی تو کہ یکتائی در دیدۂ بینائی
عالم ہمہ آرائی از حُسنِ پسندیدہ
از عاشقِ شیدایت پنہان نبود رازے
چون نور اگر باشی در مردمکِ دیدہ
بے نام و نشانی تو در عالم روحانی
پیدا و نہانی تو اے دلبر بگزیدہ
در پردۂ مستوری نہ آدم و نہ حوری
از وصف و بیان دوری کس مثلِ تو کے دیدہ
زاہد کہ بود خود رو ہرگز نرسد در تو
حیرانم ازان کس کو عشقِ تو نورزیدہ
تا قطبِ دین از ہجران گشتہ است ترا خواہان
در وادیٔ بے پایان راہِ تو نوردیدہ

(۴۵۶)

ہر کہ در راہِ حقیقت اسپِ ہمت تاختہ
اوّل از دنیا و دینِ خویشتن درباختہ

ہر کہ غیر از راہِ حق بنمود او برگشت زود
خانۂ دل را ز مہرِ غیرِ او پرداختہ

خلقِ عالم را چو دیدہ ساختہ بایک دگر
او بمعشوقِ حقیقی خود اندر ساختہ

پاک کردہ دیدۂ دل از کدورت بعد ازان
دیدہ بر رخسارۂ بے عیبِ یار انداختہ

ہر کہ او را دیدۂ دل پاک نبود از غبار
از عیوبِ خود سرِ موئے ورا نشناختہ

ہر کہ محرم گشت در خلوت سرائے وصلِ یار
ہمچو سوزن خویش را اوّل ز خود بگداختہ

قطب دین از سر برون کن ہر چہ داری غیرِ دوست
زانکہ با اغیار آن را کسے بشناختہ

(۴۵۷)

کسے کہ او ز دلارامِ خود جدا ماندہ
گدائے ہر دو جہاں ست بے نوا ماندہ

ہر آنکہ پیشتر از مرگِ خویشتن مردہ
مگوئے مردہ کہ او زآبحق بقا ماندہ

کسے کہ خرمنِ ہستیٔ خویش دادہ بباد
یقین کہ ما و منش رفتہ و خدا ماندہ

بخاکِ درگہِ آن کس خوش ست روئے نیاز
کہ او ز ہستیٔ موہومِ خود سوا ماندہ

مجو ز زاہدِ خود بین نشانِ راہِ خدا
کہ خود پرست شدست و ز راہ وا ماندہ

کسے کہ کشتہ بود آشنائے بحر وصال
جدا از خدمتِ ہر خویش و آشنا ماندہ

از و کند سخنِ دردِ عشق قطب الدین
کہ دردِ او برہِ عشق بے دوا ماندہ

(۴۵۸)

اے بہ شفقت دلیلِ راہِ ہمہ   ما ہمہ بندہ و تو شاہِ ہمہ
غیرِ تو ہیچ جا الٰہی نیست   در دو عالم توئی الٰہِ ہمہ
با ہمہ بد کنیم و بد باشیم   در برابر تو نیک خواہِ ہمہ
ستمے ار ترا زِ رحمت ست   شست و شومی دہد گناہِ ہمہ
از تفِ آفتابِ روزِ جزا   سایۂ لطفِ تو پناہِ ہمہ
مرحمت بہرِ عاصیان باشد   قولِ لا تقنطوا گواہِ ہمہ

قطبِ دین از تو جز تو کے طلبد
اے تو مقصود و قبلہ گاہِ ہمہ

(۴۵۹)

کسے رانیست چیزے خود زجان بہ
ولے باشد بسے جانان ازان بہ
دعائے می کنم از روئے زاری
خداوندا مرا آن دہ کہ آن بہ
یقیں دانم بمن بد کے پسندی
کہ باشد مہرِ تو از مادران بہ
ملک رانیست تابِ بارِ وصلت
مرا جسم پشت زان بارِ گران بہ
تو آن گنجے کہ در ویرانہ باشی
مرا ویران زعشقت خانمان بہ
برائے قطبِ دیں از ہرچہ باشد
بود ذکرِ تو گفتن زاں میان بہ

(۴۶۰)

فروغِ روئے تو مارا ز ما جدا کردہ
زخویش فانی و با خویش آشنا کردہ

ہمائے عشقِ تو برہر کہ سایہ افگند
بملکِ دنیا و عقباش بادشا کردہ

بدین لطیفۂ غیبی خوشم کہ پنہانی
نشانِ تیرِ غمِ عشقِ خود مرا کردہ

بسعیٔ خویش نشد کس زخویشتن فانی
شرابِ شوقِ تو او را زخود فنا کردہ

بسانِ غنچۂ خونین دلش شگفتہ بود
کسے کہ جامۂ جان از غمت قبا کردہ

مکن طبیب مداوائے جانِ بیمارم
کہ دردِ عشق ندیدم کہ کس دوا کردہ

کسے اسیرِ غمِ عشقِ اوست قطب الدین
کہ خویش را ہدفِ ناوکِ بلا کردہ

(۴۶۱)

تا غمش ہمنشینِ ما گشتہ　　حاجتِ ما ہمہ روا گشتہ

تا بدیدیم نورِ رویش را　　دیدۂ ما ہمہ ضیا گشتہ

تا نمودہ چو گل زغنچہ جمال　　جامۂ جانِ ما قبا گشتہ

گشتہ واصل بذاتِ آن حضرت　　ہر کہ از خویشتن فنا گشتہ

از خود و غیر گشتہ بیگانہ　　ہر کہ با وصلش آشنا گشتہ

ہر کہ دل کرد ہمچو آئینہ　　دلش آئینۂ خدا گشتہ

قطبِ دین را بعیبِ خود دیدن
ہر سرِ موئے دیدہا گشتہ

(۴۶۲)

غمش تا در دلم ماوا گرفته | نهالِ همتم بالا گرفته
شده تا همنشینِ او بخلوت | دلم از بخت گلشنها گرفته
مثالِ شمع در سوز و گدازم | مرا بنگر که سرتاپا گرفته
هجومِ عشق او اندر میانه | منِ بیچاره را تنها گرفته
بدو بینم هر آن چیزے که بینم | چو جا در دیدۂ بینا گرفته
مجو اے همنشین از قطبِ دین دل
دلش را آن بتِ رعنا گرفته

(۴۶۲۳)

یارب از جرم گرفتاریِ عصیاں توبہ
گشتہ ام از گنہِ خویش پشیمان توبہ

پیش از مرگ یقین ست بود توبہ قبول
چوں کہ بر نامدہ است از تنِ ما جان توبہ

روئے بر خاکِ درت می نہم اینک بہ نیاز
مدتے بودم اگر تابعِ شیطان توبہ

نا امید از درِ خویشم مکن اے دوست کہ من
کردم از روئے ارادت ز گناہان توبہ

عفو کن گر سخنے گفتہ ام از راہِ خطا
کردم از جملہ سخنہائے پریشان توبہ

آشکارا و نہان کردہ ام اے دوست گناہ
می کنم از گنہِ ظاہر و پنہان توبہ

قطبِ دین زآتشِ اندوہِ ندامت بگداز
پیش زان دم کہ بود ز آتشِ سوزان توبہ

(۴۶۴)

تا زد به دلم آتشِ عشقِ تو زبانه
فارغ شدم از فکرِ کم و بیشِ زمانه

در بادیهٔ عشقِ تو شد سینه ام افگار
زان ناوکِ دل دوز دلم گشت نشانه

در خانهٔ کعبه نروم بے تو من اے دوست
عاشق چه کند خانهٔ بے صاحبِ خانه

ببرید ازین تیغ تو سرہائے شہیدان
دستت نه شد آلوده ولیکن بمیانه

امروز مکن قتلِ من اے دوست که فردا
دامانِ وصالِ تو بگیرم به بہانه

رسوائے جہانم بغمِ عشقِ تو زان رو
گویند حدیثِ منِ مجنون به فسانه

بنگر که چه قطب الدین دارد ز سرِ شوق
تکرار و سرود و غمِ عشقت بترانه

(۵۰۵)

کس نیست در جہان چو کس از عشق باز بہ
عشقِ حقیقتش بجدا از مجاز بہ

در راہِ عشق سالکِ افسردہ خوب نیست
بگداز ہمچو شمع کہ سوز و گداز بہ

دل از دو کون پاک بہ بردار اے عزیز
از ہر دو کون عاشقِ او بے نیاز بہ

یک آہِ دردناک کہ عاشق کشد ز دل
از روزہ و نماز بعمرِ دراز بہ

یک پا بہ نفسِ خویش ہر آن مرد کو نہاد
بے شک ازان کہ رفتہ براہِ حجاز بہ

نبود قبولِ منکرِ دون شعرِ قطبِ دین
این در بروے مردمِ منکر فراز بہ

(۴۶۶)

بخوبی تا قدت از جائے جستہ
بصحن باغ سرو از پا نشستہ
گلے ہمچوں گلِ روئے تو زیبا
ز گلزارِ جہان ہرگز نہ رستہ
بود از خار خارِ عشقت اے دوست
ہمیشہ در دلم خارے نشستہ
طبیبِ دردِ بیمارانِ عشقی
مرو از پیشِ این بیمارِ خستہ
شدہ پیوند با تو رشتۂ دل
ز مہرِ غیرِ تو یک سر گسستہ
جمالِ خود ز قطب الدین مپوشان
سخی بر روئے سائل در نہ بستہ

(۴۶۷)

رسید فصلِ بہاران گزشت حیلۂ وے
خوش ست جام مے از دستِ یار پے در پے
مگو کہ این ہمہ غوغائے ہائے وہوئیت چیست
ز ذوقِ بادۂ ساقی کنیم ہمت کے
بوقتِ صبح بود قوتِ روح مستان را
ز اندرونِ صراحی صدائے قلقلِ مے
بوقتِ حال عجب نیست گر شوم خاموش
بہ پیش چشم حبیب و بگوش نغمۂ نے
اگر تو حق طلبی گوشہ گیر چون عنقا
چہ سود زاں کہ بگوئی سخن ز روم و زرے
ز زالِ دہر مدارا اے عزیز چشم وفا
چرا کہ عہدِ وفا کس ندیدہ است از وے
اگر تو مردِ رہی پندِ قطبِ دین بشنو
بگفتمت سخنے راست تا بگوئی کے

(۴۶۸)

تا کے ز تیغِ ہجر دلم خون فشان کنی
جانِ مرا بہ تیرِ ملامت نشان کنی
تا کے بزیرِ بارِ فراق وصالِ خویش
پشتِ مرا خمیدہ مثالِ کمان کنی
دارم امیدِ آن کہ دل غم گزیدہ را
از پرتوِ جمالِ خودت شادمان کنی
باشی نہان ز دیدۂ ہر بے بصر ولے
جا در درونِ دیدۂ صاحب دلان کنی
بر ہر کہ پرتوے ز جمالت فگندۂ
فارغ ورا ز مایہ و سود و زیان کنی
آن را کہ سوئے خویش کشی از کمند شوق
آن را بسوئے غیر ز دیدن نہان کنی
ہمدم نمی شوی بخدا قطبِ دین دمے
در عشقِ او مگر تو کہ انکارِ جان کنی

(۴۶۹)

لذّتِ عشق میسر نشد از ہر بے خبرے
زانکہ او را نہ بود دانشِ ہر بے بصرے

بگزر از ہستی خود زانکہ یقین می دانم
تا تو باشی نہ کند سوئے تو ہرگز نظرے

از دلِ شب بسرِ کوئے تو بے خود آیم
رشکم آید کہ رود بر سرِ کویت دگرے

دعویٰ عشق کند باخودیٔ خود زاہد
عاشق آن ست کز و ہیچ نماند اثرے

جانِ شیریں بدہ و طالبِ دیدار بشو
نزدِ دلبر نبود بہتر ازین ماحضرے

بسخن راست نیاید کہ کنی دعویٰ عشق
عشق چیزے ست کہ آن را نبود پا و سرے

قطبِ دین خرمنِ ہستیٔ خودش داد بباد
در رہِ عشق نباشد بہ از ینش ہنرے

(۴۷۰)

فلک تا کے مراد رنج محنت بے نواداری
بصد اندوه و خواری از ولارامم جداداری
نوازی دیگران را با ہزاران عشرت و شادی
بمن از روئے بے رحمی سبب جور و جفا داری
نروید از گلِ من غیرِ خارِ محنت و عسرت
رقیبِ روسیہ را با ہزاران عیشہا داری
اگر یک لحظہ فارغ می شوم از محنتِ دوران
ز روئے کلفت و خواری بمن صد ماجرا داری
برآور حاجتم ورنہ گریبان چاک خواہم کرد
بدہ دادم گر امیدے بدیدار خدا داری
گلے کز غنچہ بیرون آید و خندان کند لب را
کنی پژمردہ آن را روئے بر برگ و نواداری
ندارد عالم فانی بقائے چون بکس ہرگز
مدار اے قطبِ دین ہرگز از و چشم وفاداری

(۴۷۱)

گشته‌ام عاشق و شیدائے بتِ رعنائے
که ندیدست دگر دیده چو او زیبائے

بے نشان ست نشانش همه جا گشته عیان
بے زبان ست سخن می کند از هر جائے

نتوان گفت که گوشے نبود دلبر را
که بود از سرِ هر پرده سخن شنوائے

مردمِ دیده ندارد که به بیند او را
کس ندیده به از و در دو جهان بینائے

صورتش را نبود مثل و مثل در عالم
در لطافت و صباحت که بود یکتائے

پرده آویخته در پیشِ رخ و پنهان ست
لیک ظاهر شده در دیدهٔ هر بینائے

عاشقان ما همه رسوا شده در راهش لیک
کس ندیدست چو من در رهِ او رسوائے

پرده بر روئے سخن گرچه کشد قطب الدین
می کند فهمِ سخنهاش ولے دانائے

(۴۷۲)

دلا در راه وصلِ یار اگر از خود نهان گردی
بمعنی از وصالش آشکارا شادمان گردی

اگر دست از وجودِ خود فروشوئی یقین دانم
درونِ خلوتِ او محرمِ رازِ نهان گردی

چو گوئی گر بسر اندر خمِ چوگانِ عشق افتی
روی افتان و خیزان تا درِ آن دلستان گردی

ز جامِ وحدتِ دلبر اگر یک قطره مے نوشی
ز مستی بر سرِ آن کوئے رسوائے جہان گردی

درین رہ ہمتِ عالی ترا اے دل بکار آید
کہ فارغ از وجودِ خویش واز سود و زیان گردی

(۴۷۳)

اسرارِ عشق را نہ کند فہم ہر دلے
ہر دم ازان کہ ہست دران کوئے مشکلے

داروئے دردِ عشق ندارد طبیب دہر
این درد را شفا طلب از پیرِ کاملے

ہر نا قبول را نبود تاب دردِ عشق
جویائے دردِ عشق بود پیرِ کاملے

حاصل ز عمر غیرِ غمِ دردِ عشق نیست
آں را کہ درد نیست از و نیست حاصلے

مشتاق وصل یارم و جویائے دردِ او
بے درد کس ندید درین راہ واصلے

عاقل نباشد آن کہ کند توبہ او ز عشق
ہرگز ز عشق توبہ نکرد ست عاقلے

اے قطب دین مجوئے تو درمانِ دردِ عشق
ہرگز نہ کرد ترکِ غمِ عشق مقبلے

(۴۷۴)

ایامِ گل ارادہ مکن غیرِ جامِ مے
ساقی بجوی و نغمۂ چنگ و رباب و نے
باید کہ غیر ازین نکنی ہیچ آرزوئے
کز خُمِ وحدتش بودت ہائے ہوئے ہے
درمانِ دردِ عشق چو دردیست بیگمان
باید مدام نالہ کنی بر ورش چو نے
ہرکس ز ہجر نالہ کنان ست ہمچو چنگ
نبود درست در رہِ تحقیقِ عشقِ وے
گر وصلِ یار بایدت از خویشتن بمیر
تا بہرہ ور شوی ز تجلّیِ اسمِ حے
بنشین بکنجِ خلوتِ تاریک بارہا
در جستجوئے دلبرِ خود باش پے بہ پے
از راہِ بیخودی بسرِ کوئے عشق آئے
اے قطبِ دین کہ تا بشود راہِ عشق طے

(۴۷۵)

دلا در راہِ عشقِ یار ز خویش گر از خویش می مانی
یقین دانم کہ محرم در حریمِ وصلِ جانانی
چہ حاصل زاب زمزم خرقہ گر شوئی تو صد نوبت
برو دست از وجودِ خویشتن شو گر مسلمانی
شنیدی گفتگوئے عشق را آمانہ عاشق
تو عاشق آنگہے باشی کہ داد از عشق بستانی
بکوئے عشق نتوان پا نہادن با تعلقہا
نیابی رہ تو در کویش بہ عشقِ دلبرِ جانی
بکن پرواز در طورِ خفے غسلِ طریقت کن
چنیں غافل چرا چوں مردگاں از آب حیوانی
چو خوردی آب حیوان زندہ جاوید می گردی
شوم موصوف ہر دم با تجلیہائے سبحانی
رموزے گفت قطب الدین ز راہ منزل جاناں
کنی فہم سخنہا پیش اگر مرد سخندانی

(۴۷۶)

دلا در بزم وصلِ یارِ خود گر آشنا گردی
بمعنی از گدائی بگزری و آشنا گردی

چه حاصل زاں که در ظاہر تو دادِ علم بستانی
ز ہستی و وجودِ خویش می باید فنا گردی

نباشد معرفت گر صد کتاب از علم بر خوانی
من آں را معرفت دانم که تو از خود فنا گردی

بدان تا بیخودی آن را که دیوانه شوی غافل
من آن را بیخودی دانم که از ہستی جدا گردی

نشین در کنج تنہائی و دنیا را وداعے کن
ز خود چون بے نوا باشی ز دلبر با نوا گردی

شنیدم یک سخن یک راه آن دلدار جانی گفت
ز خود چون بگزری یک راه بیشک سوئے ما گردی

حدیث ہستیت اے قطب دین آسان بود لیکن
و لے مشکل بود وقتے که از ہستی سوا گردی

(۴۷۷)

اے زتو بہرِ زبان نشانے وز تست حیاتِ ہر زمانے

در خلوتِ ہر مرید و پیرے باشد ز تو نیز داستانے

ہر کس کہ بکوئے تو فروشد کے داد کسے ازو نشانے

باشد ز وجودِ تو ہمہ چیز خالی ز تو نیست ہیچ جانے

در ہر چہ نظر کنم بہ تحقیق دارند ز صنعِ تو جہانے

دارند بکوہ و دشت و صحرا ہر مرغ ز شوقِ تو فغانے

یارب کہ نباشد آن کہ باشد
بے یادِ تو قطبِ دین زمانے

(۴۷۸)

تنہا نہ ہمین جانِ من و جانِ جہانی
ہر چیز کہ گویم کہ چنانی بہ ازانی

ہم حاضر و ہم غائبی اے راحتِ جانہا
در جان زدہ خیمہ و از دیدہ نہانی

نزدیکی و دوری طلبد طالبِ دیدار
نزدیک ترا اے دوست بما از رگِ جانی

اسرارِ ہمہ پیشِ تو فاش ست بہ تحقیق
پوشیدہ ز تو نیست کہ شاہِ ہمہ دانی

ہر روز و شب آن را طلب اے عاشقِ صادق
ہر چیز کہ در جستنِ آنی تو ہمانی

ہر بے بصرے طالبِ دیدار نباشد
آن را طلب امروز گر از دیدہ ورانی

بے دردِ طلب قطبِ دین از عمر چہ حاصل
ہر چیز کہ دی بودہ امروز چنانی

(۴۷۹)

گیست کورا بود امروز دلِ دانائے
دردِ او را نہ کند دررہِ وصلت پائے

از سرائے تنِ خود بادیۂ عشق بپوئے
کہ اگر مردِ رہی باش تو ہم رسوائے

گرچہ منشور دہندت بسوِ حاکمِ شہر
تانباشد بسرِ او کششِ طغرائے

گوشہ گیر و بعالم خطِ نومیدی کش
چہ روی جز سرِ کوئے غمِ عشقش جائے

اندرین روز بکوش و غمِ فردا می خور
نیست شک کز پئے امروز بود فردائے

ظاہری داشت چرا از دلِ ما آن کہ گفت
قطبِ دین را نبود جز غمِ او پروائے

(۴۸۰)

آن زمان با مہِ خود دست در آغوش کنی
که خود از غیرتِ خود جملہ فراموش کنی

نہ بری سپے بہ سراپردۂ وحدت ہرگز
گز خمِ وحدتِ او جامِ مے نوش کنی

لذت از عشق بیابی تو اگر اے عاشق
آتشِ عشق تو از روغنِ خود جوش کنی

بشوی پختہ و با جوش نمانی بہ یقین
دیگِ خود را اگر اے دوست تو سرپوش کنی

باطنِ خویش چو ظاہر بر و آراستہ کن
خویش را ہمچو زرِ قلب چہ سرپوش کنی

ناصحا رنج مکش کز سخنِ عشقِ حبیب
قطبِ دین را نتوانی کہ تو خاموش کنی

(۴۸۱)

مهٔ من کجات پرسم زکه جویمت کجائی
چه شود که شام ہجران تو ز بام من برآئی

ز غمت گدائے شہرم سروپا برہنہ دارم
طلبم ترا ز ہر در بہ بہانۂ گدائی

بکس آشنا نگردم بخدا که آن چنانم
که بخویش ہم ندارم سروبرگ آشنائی

ہمہ شب روم بکنجے ز غمِ تو زار گریم
بامیدِ آن که یک رہ تو ز گوشۂ برآئی

بہ بہانۂ سجودت که نماز می گزارم
نه کنم اگر نباشی تو نماز خود نمائی

گرہ ست بستہ از خون دلِ من بسان غنچہ
چه شود که از نسیمے گرہ از دلم کشائی

مطلب ز قطب دین دل مہِ من بامتحانے
که تو بردۂ دلش را بطریقِ دل ربائی

ردیف یا

(۴۸۲)

اے سالکِ رہروِ خداجوئے
گرمی طلبی خدا خدا گوئے

افشاں بدوکون آستین را
تجرید شو و درآ در آن کوے

وسواس بخویش را مده راہ
آور زہمہ جہان بدو روے

چون مردہ بہ کنجِ خلوتِ تنگ
دست از ہمہ آرزو فروشوے

تنہائی راشعارِ خود ساز
واکن زہمہ جہانیاں خوے

سرگشتہ و بیقرار می باش
در جستن یارِ خویش چوں گوے

در وادیٔ فقر بے ریا باش
چوں قطبِ دین راہِ صدق می پوے

(۴۸۳)

اے دل اگر روی رہِ کوئے فنا روی
راہِ دگر بہرزہ مرو کو خطا روی
بیگانہ گر شوی ز ہمہ خویش و آشنا
بے خویش و آشنا بخدا آشنا روی
در ملکِ دل سفر کن اگر مردِ قابلی
راہِ حجاز از سرِ پستی چرا روی
دانی کجاست منزلِ مقصود بے گماں
آن جا کہ از خودت بہ تمامی جدا روی
از خود اگر بریدہ و بے بال و پر شوی
طیران کنی بعالمِ لا منتہا روی
گر دست دوست گردنِ جانت گرفتہ است
بہرِ تمام دردِ خلائق دوا روی
اے قطبِ دین سفر بسوئے یار خویش کن
جائے دگر تو از سرِ کویش کجا روی

(۴۸۴)

کسے بود بحقیقت عزیزِ ہر دو سرائے
کہ در دو کون ندارد عزیز غیر خدائے

زخوابِ نیم شب ار مردِ قابلی برخیز
ز بہرِ دیدن و دیدارِ یار دیدہ کشائے

مباش کاہل و برخیز چون سبک روحان
بسوئے دلبرِ جانیٔ خود گزر فرمائے

ز سر خیالِ محالے کہ ہست بیرون کن
چو مردہ از ہمہ سود و زیانِ خود بدر آئے

بروز ہرزہ درائی زبانِ خویش بہ بند
بغیرِ ذکرِ دلارامِ خویش لب مکشائے

نہان زخویش سفر کن درین راہ ار مردی
کہ در حریمِ دلارامِ خویش یابی جائے

عزیزِ من بشنو یک سخن ز قطب الدین
مباش در پئے آزارِ بندگانِ خدائے

(۴۲۵)

گر بخوبی همه خوبان رخ خود بنمودے
دیده از خوابِ گران هیچ کسے نکشودے

بوده چون دردِ غمش چاشنی شربتِ وصل
پیش ازین کاش بپایانِ غمش پیودے

بارِ هجرانش گران و تنِ وارسته ضعیف
قوّتِ بارِ فراقش چه شدے گر بودے

بروا ے دوزخ و از سوزشِ خود ناله مکن
نرسیده بتو از آتشِ هجران دودے

کوه بگداختے گر آتشِ هجرش دیدے
یا سرِ خویش بخاکِ درِ او فرسودے

دولتی بنده شود آن که بوصلش برسد
ورنه آزارِ کسے نیست ریائی سودے

آرزوهائے خود از غیرِ خدا کے خواهد
قطبِ دین را نبود غیرِ خدا معبودے

(۴۸۶)

زتیرِ عشق نگر زخم خوردہ ام کاری
کہ با جفائے تو ہر لحظہ ام بود یاری

کمر ز روئے ارادت بہ بندگی بستہ
نشستہ بر سرِ کوئے توام بصد زاری

زبخت خویش چنین زار و ناتوان شدہ ام
شکایت از تو ندارم کہ می کشم خواری

زتیغِ عشقِ تو گر سینہ ہا فگار شدہ
کسے چو خویش ندیدم بسینہ افگاری

گرم بخواب گزاری دمے ہلاک شوم
مرا ز رحمتِ خود دور دور نگزاری

ہمین کہ فتنۂ آخر زمان علم افراشت
مرا ز فتنۂ آخر زمان نگہداری

زعیبِ خویش سرِ قطب دین بماند بپیش
بپوشش عیبِ وراہم ازان کہ ستاری

(۴۸۷)

آمد بهار نیست مرا یار جانئے
تا یک نفس بدوست کنم هم زبانئے
شبها نشسته ام بسر کوئے آن نگار
گردم زجان ودل بدرش پاسبانئے
با هر که عهد می کنم آخر وفاش نیست
در هر چه بنگرم شوم از خویش فانئے
در دل وفائے عهد کسے بسته ام که او
دارد زخویش زندگی جاودانئے
گر عشق یار بایدت از خویشتن برآئے
تا بار عشق با تو نسازد گرانئے
شبها بروز آور و بے یاد او مباش
می کن به صدق بر در او پاسبانئے
گر پیشتر زمرگ بمیری تو قطب دین
یابی همان زمان زخدا زندگانئے

(۴۸۸)

اے سالکِ راہِ یارِ جانی | گویم سخنے ز مہربانی
بے دردِ طلب مباش یک دم | با تو گفتم دگر تو دانی
با پیرِ طریقت اندرین راہ | ہر جا کہ رسی بگو نشانی
چون راہروی طریق کردی | یک تن ز درِ خودت نرانی
گر فعل بدے ز کس بہ بینی | روشن نہ کنی ز بدگمانی
از دلبرِ خویش وصفہا گو | زان پیش کہ تو نہ گشتہ فانی

سرّیست کہ قطبِ دین کند فاش
تا بعدِ فنا دو عاشِ خوانی

(۴۸۹)

اے در رہِ تحقیق زہر سوئے تو راہے
داریم ہوس از تو بدزدیدہ نگاہے

زاہد بہ نماز خودت این کبر نہ زیبد
ما ہیچ نداریم بجز آتش و آہے

ہر کس بفراغت بکسے پشت نہادہ
من جز تو ندارم بجہاں پشت و پناہے

از ہرزہ باطل سوئے خود راہبری کن
تا من نشناسم بجز از کوئے تو راہے

دانستہ ام و گشتہ یقینم بتو سوگند
کاندر دو جہاں نیست بجز نور الٰہے

ببریدہ طمع قطب دیں از جملہ ہوسہا
قانع شدہ در کوئے تو گاہے بنگاہے

(۴۹۰)

در راهِ وفا نیست چو من اہلِ وفائے
ہرگز نشدم از درِ تا اے دوست بجائے

تو بادشہ حسنی و من بندۂ محتاج
اے بادشہِ حُسن بدہ داد گدائے

ہر چند کہ بسیاری ہجرِ تو کشیدم
ہرگز بدرِ غیر نہ رفتم بدولائے

ہر دل کہ ز تیغِ غمِ عشقت شدہ افگار
جز لمعۂ رخسارِ تواش نیست شفائے

صوفی بود آن کس کہ کند خانۂ دل پاک
صوفی نہ شود مرد بہ تسبیح و دعائے

ہر کس بہ ہوائے دلِ خود رفتہ براہے
من ہیچ ندارم کہ روم راہ ہوائے

چوں قطب دین می باش ز سرتا بقدم ہیچ
این ست کہ گفتم روشِ بے سروپائے

(۴۹۱)

یارب این دردِ فراقِ یار در جان تا بہ کے
دور از بزمِ وصالش دیده گریان تا بہ کے

تن ضعیف و جان نزار و دل بود افگارِ او
یارب این چندین غمِ ہجرانِ جانان تا بہ کے

من چنین بیمار و این شبہائے ہجران بس دراز
یارب این بیداریِ شبہائے ہجران تا بہ کے

در تمنائے وصالِ کعبۂ دیدارِ یار
در بیابان غمش خارِ مغیلان تا بہ کے

ہم چو یعقوب از فراقِ یوسفِ گل پیرہن
دیده ہا گریان بہ کنجِ بیت الاحزان تا بہ کے

چشم آن دارم کہ روزے یک نظر سویم کند
یارب این چندین تغافلہائے جانان تا بہ کے

قطب دین در کنجِ تنہائی بدستِ غم اسیر
دور از دیدارِ آن خورشیدِ تابان تا بہ کے

(۴۹۲)

اے برادر راست ناید عاشقی با گفتگوے
گر وصالِ یار خواہی از خودیت دست شوے
بر دہان خود بنہ مُہر و ادب را ہوش دار
ہرچہ اندر پردۂ اسرار بینی وامگوے
در خمِ چوگان عشقش ہمچو گو انداز سر
تا توانی یک رہ از میدانِ مرداں بردگوے
گر ہمی خواہی رسی در کعبۂ مقصودِ خویش
رو بیابانِ وصالش را نہاں از خویش پوے
زادِ راہش نیستی باید اگر مردِ رہی
در سرِ خود ہرچہ می داری در اندازی بجوے
باش بیگانہ زخویش و آشنا بیگانہ وار
برکش از سود و زیانِ عالمِ غدّار خوے
خانۂ دل از کثافت پاک کن اے قطبِ دیں
واں گہے در روے تو مرداں حقیقی را بجوے

(۴۹۳)

اے عاشق صادق اگر از خویش برآئی
چندین چہ کشی محنت و اندوہ جدائی
معشوقِ تو نزدیک تو محروم ز وصلش
بینی رخش ار زنگ ز آئینہ زدائی
نزدیک تر از جان بود آن دلبرِ جانی
امّا تو درین کوئے معطل بہ فنائی
او با ہمہ کس باشد و گویند ہمہ کس
از راہِ طلب جملہ کہ اے دوست کجائی
بگزر ز خود و دیدۂ دل بر رخش انداز
چندین چہ کشی محنت و اندوہِ جدائی
چون زاہد خودبین نہ شوی غرّہ بہ طاعت
بے خویش شو ار طالبِ دیدارِ خدائی
اے قطبِ دین تا کے حیل آری بشرافت
آخر ز حریم حرمِ دوست در آئی

(۴۹۴)

زنده زان باشم نگارِ من که در جانم توئی
در دو عالم چیست زین بهتر که جانانم توئی
جمع شد ملکِ وجودم تا تو در وے آمدی
موجبِ جمعیتِ ملکِ پریشانم توئی
ہم چو بلبل بر گلِ رویت اگر نالم مدام
خوش بود چون باعث فریاد و افغانم توئی
یک زمان با تو به از گلگشتِ جملہ کائنات
کے کشد دل سوئے آنہا چون گلستانم توئی
ہر کسے بر آسمان خورشید را بیند و لے
در دل چون آسمان خورشید تابانم توئی
قطبِ دین را ملکِ دل از شمع روشن تر بود
زانکه در اقلیمِ دل شمعِ شبستانم توئی

(۴۹۵)

گر بایدت بهر دو جہان معتبر شوی
باید کہ خاکِ مقدمِ اہلِ نظر شوی

ور بایدت کہ بے بدل ارامِ خود بری
باید نہان زدیدہ ہر بے بصر شوی

بر شاخِ دل شگوفۂ ایمان نگاہ دار
باشد کہ از ہوائے وصالش ثمر شوی

قلب دلت زصیرفیِ خویش پاک کن
تاراست رو بملکِ جہان ہم چو زر شوی

مقبولِ طبعِ اہلِ دلے گر شوی یقین
بر فرقِ خسروانِ جہان تاجِ زر شوی

تا ناقبول و تیرہ و تاریک ماندۂ
از پیشِ چشمِ اہلِ نظر در بدر شوی

چون قطبِ دین تو خدمتِ پیران اگر کنی
زین ملک تا بملکِ سمٰوات بر شوی

(۴۹۶)

اے بر سرِ کوئے تو بہر گوشہ شہیدے
وے داغِ تو بر سینۂ ہر پیر و مریدے
آن کس کہ بہ مسجد بود و آں کس کہ بدیر ست
باشد ہمہ را از تو ہم گفت و شنیدے
رخسارِ تو از دیدۂ نا اہل نہان است
بیند رخت آن را کہ بود دیدہ و دیدے
ہر کس کہ ز خود باز رہد رو چو بہ بیند
اے کاش دلِ تیرہ ز ہستی برہیدے
از کوئے تو عاشق نہ فتادے بہ غریبی
تا لذّت دیدارِ تو ہر لحظہ چشیدے
بالے و پرے بودے اگر مرغِ دلم را
پرواز کنان بر سرِ کوئے تو پریدے
گر وصلِ تو با جان بودے اے دوست برابر
تنہا منِ بیچارۂ درویش خریدے
اے قطبِ دین یک شب بہ طلب گر تو نشستی
چون صبحِ سعادت نفسے بر تو دمیدے

غزلیات تمام شد

رباعیات

(۱)

اے بادشہِ بادشہاں
وے واقفِ جرمِ آشکار و نہان
دارم ز تو چشم آن کہ در روزِ جزا
داری گنہ ما ہمہ از خلق نہان

(۲)

آنی تو کہ زتست این ہمہ بودِ وجود
مانیست شویم و ذاتِ تو خواہد بود
ذاتِ تو منزّہ است از عیب و قصور
دانست کسے کہ زنگِ آئینہ زدود

(۳)

یارب دلِ دردمند افگارم بین
وز دردِ فراق نالۂ زارم بین
اظہارِ محبّت ار کنم لائق نیست
چشمے دارم و جان بیمارم بین

(۴)

چشمے دارم من از فراقت پُر آب
وز آتشِ ہجرِ تو دلم گشتہ کباب
بیمارم و تو طبیب اہمال مکن
بیمارِ ضعیفِ خویشتن را دریاب

(۵)

آں جا کہ توئی ماومنے را رہ نیست
ہر بوالہوسے ز سرِ عشق آگہ نیست
دست شاہاں نشیمن شہباز ست
منزل گہِ صعوہ دستِ شاہنشہ نیست

(۶)

اے روئے تو آئینۂ صاحب نظران
از خویش ہمہ غائب و گم گشتہ دران
تا عشقِ ترا بےخبران پے نہ برند
داریم نہان سرِ تو از بےخبران

(۷)

تا روے تو دیدیم، من اے طرفہ نگار
سرگشتہ دوراں شدہ ام چوں پرگار
آں جا کہ توئی خودی نماند کس را
عشاق نہ گردند ز عشقت بیزار

(۸)

آنی کہ ترا دوست تر از جاں دارم
سودائے تو از غیرِ تو پنہاں دارم
جاں دادہ ام و وصال تو بخریدم
بیدرد گماں برد کہ آساں دارم

(۹)

اے از اثرِ حسنِ تو رونق بہ چمن
گل کرد قبا ز شوقِ تو پیراہن
گفتم کہ شود دلیل راہم ناگہ
عشق از پسِ پردہ روئے بنمود بمن

(۱۰)

آنی کہ غمت مایۂ سودِ دو جہان ست
درد و غمِ تو عجب غمِ بے درمان ست
ہر درد و غمے نہایتے می دارد
لیکن غمِ ماست کو غمِ بے پایان ست

(۱۱)

بہرِ دلِ من زلفِ تو دامِ تو شدہ
مرغے کہ رمیدہ بود رامِ تو شدہ
زان مے کہ بکامِ جانِ ما ریختہ
روحم سرمست از مدامِ تو شدہ

(۱۲)

آنی کہ منزہ زعیبِ نقصان
آنی کہ ترا جائے باشد نہ مکان
گر مدعی از بندہ دلیلے خواہد
گویم کہ کجاست فرقِ اندر تن و جان

(۱۳)

دل را نبود بغیرِ تو آرامے
آرام بغیرت نہ کند جز خامے
زان مے کہ بکام واصلان ریختۂ
دارم ز تو التماسِ نہ ان مے جامے

(۱۴)

آن جا کہ توئی جز تو کسے را رہ نیست
ورکنہِ حقیقتِ تو کس آگاہ نیست
سر رشتۂ توفیق بدستِ تو بود
حقّا کہ بدستِ ہر گدا و شہ نیست

(۱۵)

اے اہل دلان در آرزوئے تو ہمہ
خوبان جہان فروغِ روئے تو ہمہ
از پرتوِ روئے تست بودِ ہمہ چیز
سر گشتہ شدہ بہ جستجوئے تو ہمہ

(۱۶)

روزے کہ ترا بہ بینم اے راحتِ جاں
بیزار ز عمرِ خویش اے جانِ جہاں
ناآمدنت اگر ز ہستیٔ من ست
رفتم بکنار تا تو آئی بمیاں

(۱۷)

اے ذاتِ تو از کنہ بذاتت یکتا
ویں جملہ بود ز بودِ ذاتِ تو جدا
آں کس کہ بہ تحقیق و یقیں دید ترا
از خود بدر آمد بجدا دید خدا

(۱۸)

اے آں کہ ہمہ سرِّ نہاں می دانی
ہر چند کنم وصف تو صد چندانی
گر جاں بدہم بوصلِ تو ارزاں ست
زیرا کہ بصد ہزار جاں ارزانی

(۱۹)

آنی کہ ترا نیست مقام و منزل
چیزے غیرِ تو نیست ما را حاصل
در ہر دو جہان ذاتِ تو کے می گنجد
یارب تو چگونہ جائے کردی در دل

(۲۰)

وقتے کہ ترا از خود جدا می بینم
از بختِ سیاہِ خود چہا می بینم
در وقتِ سجود اگر نہ بینم رویت
من طاعتِ خود ہمہ ریا می بینم

(۲۱)

عشق ست کہ جا بجز رگِ جان نکند
جاں آرزوئے بغیرِ جانان نہ کند
دردِ دلِ خویش با کہ گویم چہ کنم
معشوق طبیب آمد و درمان نہ کند

(۲۲)

تا گشتہ سرِ کوئے فنا منزلِ من
واقف نہ شدہ کسے ز راز دلِ من
گویند طبیب حل کند مشکلِ تو
مشکل کہ نہ شود حل ز کسے مشکلِ من

(۲۳)

تا عشق گرفتہ در دلِ بندہ مقام
از بندہ نماند ہیچ چیزے جز نام
شاہنشہِ عشق خیمہ تا در دل زد
اسبابِ حیات رفت برباد تمام

(۲۴)

از محنتِ انتظار جانانم کشت
دشوار آمد بدست آسانم کشت
جان دادم و دردِ خود نہ کردم اظہار
فریاد کہ دردِ عشقِ پنہانم کشت

(۲۵)

فریاد کہ عشق عقلِ ما برد تمام
معشوقہ درآمد بدلم کرد مقام
از ما اثرے نماند بے اُو باقی
چیزے کہ ورائے اُوست بر ماست حرام

(۲۶)

عشق آمد و جائے کرد در ملکِ وجود
ہستی وجود را تمامی بربود
زد خیمۂ سلطنت بملکِ باطن
از حکم وے ست ایں ہمہ گفت و شنود

(۲۷)

ما از کوئے یار مست آمدہ ایم
وز روزِ الست مے پرست آمدہ ایم
قانع گشتہ بوصلِ روئے دیگر
بیزار ز ہر چہ بود مست آمدہ ایم

(۲۸)

آنہا کہ بیارِ خویش آمیختہ اند
از ہر چہ کہ غیرِ اوست بگریختہ اند
از روزِ ازل از واردات غیبی
شیرِ عشقش بکامِ جان ریختہ اند

(۲۹)

وقتے کہ نویدِ وصل جانان آمد
ہستیٔ وجودِ بر تو نادان آمد
چون یار ز پردہ روئے خود بنماید
چیزے کہ نثارِ او بود جان آمد

(۳۰)

شہباز ز عشقِ ما بجائے کہ پرند
جبریل و ملائکہ از وے بے خبر اند
گر جملۂ کائنات موجودِ ویند
آن قوم کہ محرم اند قومے دگر اند

(۳۱)

آنہا کہ از اسرارِ خدا آگاہ اند
بر مسندِ فقرِ خویش شاہنشاہ اند
گشتہ بصفاتِ حضرتِ حق موصوف
از خویش بریدہ اند و باللہ اند

(۳۲)

قومے کہ مجرد اند در راہِ خدا
ہستند بہ تحقیق ہمہ قوم جدا
رو از سرِ اخلاص در ایشان آمیز
گر می خواہی کہ باشی از اہلِ صفا

(۳۳)

عاشق باید کہ زرد باشد رنگش
وز جملۂ کائنات آید ننگش
روزے صد بار اگر کند توبہ ز عشق
چون شیشہ دگر بار زند بر سنگش

(۳۴)

عاشق باید که بے سروپا گردد
وندر طلبش بر درِ دلها گردد
چون در همه چیز ذاتِ اُو کرده ظهور
در ذاتِ تو ذرهٔ هویدا گردد

(۳۵)

تا ماند ز ہستی تو یک جو باقی
از عشق اگر نفس زنی زراقی
حاصل ز تو وقتے بود اے بے حاصل
تو رفته ز دل باشی و دلبر باقی

(۳۶)

رندی و قلندری اگر آموزی
از کوششِ سعیِ خود ندانی روزی
از ہستیٔ خود اگر بدر آئی حقّا
روشن شده چون مهرِ جهان افروزی

(۳۷)

اے عقلِ شریف از بدن بیرون شو
وے دیدہ زہجرِ یارِ خود پر خون شو
خواہی بجمالِ یار گردن بینا
از جملہ تعلقاتِ خود محزون شو

(۳۸)

گر میلِ تو وصلِ یارِ جانی باشد
باید کہ زجان ترا گرانی باشد
تا جان ندہی طلب کنی دیدارش
از دوست جوابِ لن ترانی باشد

(۳۹)

آن را کہ سرِ کوئے فنا منزل نیست
گویا کہ ورا مہرِ خدا در دل نیست
از بہر طلبگاریٔ او عمر خوش ست
آن راز حیاتِ خود جوے حاصل نیست

(۴۰)

آنی که رسی بمدرسهٔ مسئله دان
علمِ ظاهر نه قدر دارد چندان
بر تختهٔ دل سبق بخوان ابجدِ عشق
شاید که ز لوحِ دل بیابی عرفان

(۴۱)

عقلِ تو عقیده است علمِ تو حجاب
هستی تو بروئے آب مانندِ حباب
معلوم که سرمایهٔ عمرت چندست
بشتاب وجمالِ یارِ خود را دریاب

(۴۲)

ماییم که از هستیٔ خود بیزاریم
فانی ز وجودِ خویش با دلداریم
دوری ز میان تمام برداشته ایم
در بحرِ شهود فارغ از اغیاریم

(۴۳)

حقّا بزبانِ دوست گویا شده ام
در بحرِ محیط دُرِّ یکتا شده ام
فانی ز وجودِ خویش گردیده تمام
چون قطره تمام محض دریا شده ام

(۴۴)

دل از غمِ خویشتن چو بیگانه شده
بیگانه ز خویش و محو جانانه شده
چون قطره درونِ بحر گم گردیده
با دلبرِ خود چو دُرِّ یک دانه شده

(۴۵)

عمریست که دل در آرزویش دارم
جان بهرِ نثارِ سرِ کویش دارم
گر روئے نگار دیده ام عیبے نیست
آئینۂ خویش روبرویش دارم

(۴۰۶)

چشمم چو بروئے آن دلارام افتاد
فی الحال برآمد از نہادم فریاد
از شوقِ وصالِ او شدم جامہ دراں
عشق آمد صبر و عقل برد از بنیاد

(۴۰۷)

گر سالک راہے کہ نشانِ راہ است
گر اہلِ صفا و گر دل آگاہ ست
گوئی بحقیقت از خدا آگاہم
گوئی کہ محبِ لا الٰہ الا اللہ ست

(۴۰۸)

گر مردِ رہی قدم ز سر باید کرد
سودائے ہمہ ز سر بدر باید کرد
گویم سخنے فاش ز روئے تحقیق
از خویشتنت قطعِ نظر باید کرد

(۴۹)

نوبسے که دلِ ترا منور سازد
هر چیز که بد بود ز دل اندازد
باشد به یقیں سفیر چوں جلوه کند
صافی گردی و تیرگی بگزارد

(۵۰)

گوئی که زِ نور حق دلم شد روشن
افعالِ ذمیمه شد مبدّل بحسن
یعنی که شدست طور در ملکِ جہاں
برگوئے فناو طورِ دل چیست بمن

(۵۱)

آں طور که سرِّ خویشتن را دانی
زنهار ازان مقام رو گردانی
گفتم سخنے که تا ترقّی شودت
انکار کنی ازان تو از نادانی

(۵۲)

آن جا کہ ہمہ کشف و کرامات بود
طالب بوجودِ خود چو مرآت بود
البتہ دران مقام خود بین گردد
گوید کہ صفات او ہمہ ذات بود

(۵۳)

از ملک اگر گزر کنی بر ملکوت
وارستہ شوی بلب نہی مُہر سکوت
چون خضر اگر خوری دمے آبِ حیات
دانم کہ گزشتی از مقامِ جبروت

(۵۴)

آن جا کہ مقامِ صوفیان باشد و بس
صوفی نشوی چو زان مقامے واپس
گر ملکِ تو نیست آن مقامِ تیرہ
خود را مفگن بدوغ مانند مگس

(۵۵)

در هستی خود اگر طلب کنی دیدارش
با شرطِ طمع خام ترا انوارش
جائے کہ بود خاصیتش جان دادن
خود را برسان و لے مکن اظہارش

(۵۶)

آن چیست کہ زندہ می شود مردہ ازو
وان چیست کہ مردہ می شود زندہ ازو
ہم مردہ و ہم زندہ خبردار از وے
رمزیست نہان تو دانیش با من گو

(۵۷)

خالیست سیاہ بر رخش ہر کہ دلیست
وان چیست مگر علامتِ زندہ دلیست
از صافی باطن ست آن خال سیاہ
پندار کہ آن سعادتِ لم یزلی ست

(۵۸)

آن نورِ سهی که نورِ ذاتش خوانی
کردی غلطی بغایت از نادانی
آن جا که بود تجلّیٔ ذاتِ خدا
سرخی و سیاهی نبود نادانی

(۵۹)

می باش بوادی توکّل فیروز
رزاق رساند به تو روزی هر روز
از وسوسۂ خیال کج حاصل نیست
از هر دو جہان چشمِ طمع را بر دوز

(۶۰)

یاران زمنِ فقیر پندے شنوید
از بہرِ خدا ازین غلط در گزرید
گویند که ما فوقِ سیاه رنگے نیست
پس موئے سیاہِ ما چرا گشت سفید

(۶۱)

جائے کہ بہ تحقیق سرِ کوئے فناست
دانم کہ ہنوز دلبرت ناپیداست
فانی گردی ولے بقایت نبود
بر کوئے نشانیش بمن بے کم و کاست

(۶۲)

خواہی کہ بنورِ عشق دانا گردی
باید بہ عقیق رنگ بینا گردی
ملک ست چو شد یقین سرِ منزلِ عشق
آن گہ ز وجودِ خویش یکتا گردی

(۶۳)

آن جا کہ نہ مردہ باشی و نے زندہ
دل از حرکاتِ خویشتن تابندہ
این را چہ مقام خواندہ اند اہلِ کمال
گر اہلِ حقی راست بگو یابندہ

(۶۴)

دانی کہ کجاست کفر و ایمان یکسان
بیگانہ و آشنا از آں جا ترسان
آن جا حیرت ست اندر حیرت
با این ہمہ قہرگاہ گاہے احسان

(۶۵)

جائے ست کہ اسلام بود کفر تمام
وان کفر مبدّل شود ت با اسلام
خاصیت آن مقام تبدیل بود
تعجیل کن وزود بدانجائے خرام

(۶۶)

اے آن کہ ہمہ دم ز مقامات زنی
دعوٰی کنی و دم ز کرامات زنی
خود را نشناختی بہ تحقیق ہنوز
دائم نفس از تجلّی ذات زنی

(۶۷)

صاحب حالے کہ نور بیند شب و روز
از دیدنِ نور بخت گردد فیروز
درویش کسے بود کہ در پردۂ غیب
ہمدم شدہ با دلبرِ عالم افروز

(۶۸)

کامل نہ بود کہ نورہا را بیند
یا از سرِ کشف ارض و سما را بیند
کامل بود آن کہ از سرِ تحقیقات
در ہر چہ نظر کند خدا را بیند

(۶۹)

بے چون و چگونہ ہست آن دلبرِ ما
در ہستیٔ ذاتِ خویش باشد یکتا
ہر کس گویند کنہِ او با مردم
کفرِ محض ست با خدائی خدا

(۷۰)

تا چند زنی لاف کہ مردِ کارم
وز کعبۂ مقصود خبرہا دارم
برگوئے بمن نشانِ آن منزلِ نور
تا از تو بہ تحقیق ہمان پندارم

(۷۱)

آن جا کہ تمام دیدہ ہا گردیدہ
وز نیک و بدِ خویش طمع ببریدہ
آن را چہ مقام خواندہ اندہ اہلِ شہود
برگوئے اگر ترا خدا بگزیدہ

(۷۲)

جمعے کہ ز خویشتن مجردہ شدہ اند
اندر نظر خلق ہمہ رد شدہ اند
آئینہ صفت گشتہ ہمہ پاک نہاد
از روئے خوش جملگی بد شدہ اند

(۷۳)

تا بر سرِ کوئے عشق منزل کردم
واقف نہ شدہ ہیچ کسے از دردم
ہر چند جفا بدل رسد از ستمش
با غیر اگر نفس زنم نامردم

(۷۴)

المنت للہ کہ از اہلِ دردم
بے دردم اگر از درگہش برگردم
گر جان طلبد زبندۂ مخلصِ خویش
اہمال اگر درو کنم نامردم

(۷۵)

در دہر بسانِ ذرّہ ام سرگردان
خورشید جمالِ او ہمہ جا تابان
در کعبہ و بتخانہ و در مسجد و دیر
ہر جا دیدم ظہورِ او بود دران

(۷۶)

درد ہر کسے بے الم باشد کیست
شادی زمانہ من نمی دانم چیست
آن کس کہ وراجوے بود عقل وتمیز
باید بہزار دیدہ بر خود نگریست

(۷۷)

دنیا کہ تمام محنت وغم باشد
شادی ونشاط اندرو کم باشد
چیزے کہ درو یافت شود درد وغم ست
گر ساغر ایام دمادم باشد

(۷۸)

افسوس کہ عاقبت فنا باید شد
وز ہم نفسانِ خود جدا باید شد
این عالمِ فانی چو نماند بکسے
دل بستۂ این وآن چرا باید شد

(۷۹)

برعمر مکن تکیہ کہ بر بادِ ہواست

یاراں ہمہ رفتہ اند و این نوبتِ ماست

خوش حال عزیزے کہ درین دارِ فنا

فانی از خویش گشتہ باقی بخداست

(۸۰)

من رفتم و دل ماند برت زار و نزار

بگزر ز جفا کاریٔ خود اے دلدار

زنہار ز روئے مرحمت صد زنہار

از روئے وفا بیاد گارش بگزار.

(۸۱)

شخصے کہ عزیزِ حضرتِ معبودست

ہر کس کہ بود دشمنِ او مردودست

وآن کس کہ ز اخلاص محبّش باشد

بیشک و گمان خدا ازو خوشنودست

(۸۲)

در عالمِ فانی که زر اندود بود
آیا چه کنم که عاقبت بود بود
باشی تو وکیلِ بنده اندر هر کار
دانم همه آن کنی که باسود بود

(۸۳)

عمرے بطلبگاریِ او گردیدم
وز نیک و بدِ خویش طمع ببریدم
چون نیک نگاه کرده ام از روئے یقین
با او بنشستم و ز خود ببریدم

(۸۴)

در آئنه تا جمال دلبر دیدم
با او بنشستم و ز خود ببریدم
هستی وجود من بتاراج ببرد
بر نیک و بدِ هر دو جهان خندیدم

(۸۵)

اے ہمنفساں زمن جدائی مکنید
از بہر خدا کہ بے وفائی مکنید
چوں نور وضوے خولیشتن دریابید
زنہار کہ دعوی خدائی مکنید

(۸۶)

اے زلفِ تو دامِ این دلِ غم دیدہ
دل از دو جہان ہمین ترا بگزیدہ
خواہم کہ علی الدوام پیشت باشم
کز دیدنِ تو سیر نگردد دیدہ

(۸۷)

عاشق شدہ ام بدلربائے عاشق
بر چہرۂ خوبِ جاں فزائے عاشق
جائے کہ ورا نام باشد نہ نشان
باشد بخدا چنین بجائے عاشق

(۸۸)

گر اہلِ دلی مہرِ علی در دل کن
وز مہرِ علی مرادِ جان حاصل کن
خواہی کہ عزیزِ ہر دو عالم گردی
خود را چو علی بذاتِ او واصل کن

(۸۹)

گر چنبرِ نہ فلک برایت گردد
در عرشِ مجید متکایت گردد
گر شیرِ خدا نہ رہنمایت باشد
ختمت بخدا کہ ہم خدایت گردد

کاتب مشتاق احمد خاں رامپوری